

**R. P. Sebast. Izquierdo Alcarazensis Soc. Iesv, svpremis
Inqquisitionis Senatvs Censoris, Et Olim Complvti SS.
Theologiæ Professoris. Pharvs Scientiarvm**

Izquierdo, Sebastián

Lugduni, 1659

Tractatvs I. De origine & natura intellectionis humanæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95620](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-95620)

PHARVS SCIENTIARVM. TRACTATVS I.

De origine, & natura intellectionis
humanæ.

DVAS tanum disputationes habebit hic Tractatus. In quarum prima, quæstione secunda, per quasdam hypotheses tota Philosophia sensuum externorum, & internorum succinctè tradetur. Ut inde appareat, quomodo omnis nostra intellectio à sensibus sumit exordium. In secunda autem de natura nostra intellectionis; atque adeò apprehensionis simplicis, iudicij, & discursus. Déque modo, quo cuncta pro statu praesente per species rerum sensibilium intelligimus, differetur.

DISPUTATIO PRIMA.

De origine intellectionis humanae
pro statu praesente.

Nhac disputatione de principiis praesertim physicis tam remotis, quam proximis, a quibus suam dicit originem humana intellectio, sermo erit.

QVÆSTIO PRIMA.

Per quid iacet intellectus humanus ad producendam intellectionem?

Humanum intellectum appello eam hominis facultatem, qua intelligendi, & ratiocinandi principium est. Intellectus autem humana dicitur ipsa operatio, sive actus intelligendi. De cuius virtusque existentia nemo, qui ratione polleat,

Pharus Scientiarum Tom. I.

dubitare potest. Cum sit certissimum tam inter Catholicos, quam inter Ethnicos Philosophos intellectum humanum potentiam quandam esse animæ rationalis; intellectionem autem, auctum talis potentie.

Quanquam autem aliqui ex Gracis Philosophis hallucinati posuerint intellectum nostrum potentiam materialem, sive corpoream, atque passuum esse influxum recipientem ab intellectu quodam agente, quem substantiam separataem esse putabant, aut inferiorum Deo, aut ab ipso Deo indistinctam. Certissimum tamen, & prorsus indubitabile est, esse illum potentiam animæ nostræ rationalis, omnino spiritualem, & incorpoream. Id, quod docuit Arist. lib. 3. de Anim. cap. 3. & cum eo omnes Peripatetici, praesertim Catholicæ. Deduciturque plane ex dogmate Catholicæ, quo credimus animam rationalem hominis spiritualem esse, ut habetur ex Concilio Lateran. sub Innocentio III. in cap. Firmiter. de summa Trinitate, & fide catholicæ, & in alio Concilio Later. sub Leone 10. eff. 8. conitatque ex multis Scripturæ locis, & ex multis Patribus apud Conimbr. lib. 2. de Anim. cap. 1. q. 1. art. 6. & apud Soar. lib. 1. de Anim. cap. 9. De quo videri possunt Albert. lib. 3. de Anim.

A tract.

Pharus Scientiarum.

tract. 2. cap. 4. Soar. lib. 4. de Anim. cap. 8. Rub. Tract. de intellectu possib. q. 1. & alij Recentiores.

3. Vtrum autem potentia intellectu realiter distinguitur ab anima, vel secus, sub controvergia est. Affirmant Thomistæ communiter, quos referunt, & sequuntur Conimb. lib. 2. de Anim. cap. 3. q. 4. Soar. disp. 18. Metaph. sec. 3. Tole. lib. 2. de Anim. cap. 4. quest. 9. Valent. tom. 1. disp. 6. quest. 3. 2. punct. 2. Rub. lib. 2. de Anim. tract. de potentia anima quest. 1. & Vazq. 1. 2. disp. 14. cap. 3. viiuerat. putantes potentias vitæ tam materiales, quām spirituales realiter ab anima, atque à substantia animalis esse distinctas; effèque accidentia quædam, seu proprias passiones ipsius animæ, vel substantiæ; Nominales vero, & Scotistæ omnes cum Scoto in 2. disp. 16. quest. vñicā. Pet. Hurt. disp. 4. de Anim. sec. 4. Arriag. disp. 3. de Anim. sec. 3. sub. 4. Ouid. cont. 3. de Anim. punc. 2. Franch. Alph. disp. 6. de Anim. sect. 2. & alij Recentiores communiter docent nullam potentiam vitalem esse substantię superadditam; sed prorsus esse ab illa indistinctam realiter: atque ita potentias, quæ propriæ sunt solius animæ, vt intellectus, & voluntas, cum anima identificari: Cum composite autem, quæ sunt compositi. Alij vero tertiam sententiam medianam sequentes, potentias spirituales faciunt idem cum anima; materiales autem superadditas esse dicunt. Ego etiæ sententiam primam probabilem putem, magis tamen in secundam inclino, eo potissimum argumento ductus, quod non sunt multiplicandæ de facto entitatis sine necessitate; neque necessitas appetit ponendi eiusmodi potentias substantię superadditas. Et quod pro hac sententiæ aperte videntur stare August. tom. 1. lib. 10. Confess. cap. 14. tom. 9. tract. 1. 5. in Ioan. tom. 10. serm. 3. de temp. & clavis. tom. 3. lib. de Spiritu, & anima cap. 3. & 13. Si tamen hic liber est eius. Idor. lib. 11. Ethy. cap. 1. & Bern. serm. 11. in Cant. de quo plura apud Authores citatos.

4. Addo cum doctribus secundis sententiæ, est intellectus, & voluntas realiter distinguenter ab anima, fore nihilominus vt substantia animæ cum illis immediate debet concurrere ad operationes intelligendi, & volendi (quo potissimum fundamentum sententiæ oppositæ arbitrantis, substantiam immediatæ operacionum non est, infirmatur) quoniam alioquin neque operationes liberæ voluntatis essent imputabiles animæ, neque principium volituum; sed intellectuum dumtaxat cognoscere obiectum amandum: subindeque volituum in incognitum ferretur per suum amorem, quod vtrumque est absurdum. Addunt præterea Recentiores ne per rationem quidem nostram distinguere formaliter potentiam intellectuam ab anima; idemque censent de voluntia, & reliquis; eo quod nulla est necessitas distinguendi per rationem potentiam à substantia cum qua realiter idem est. Falluntur tamen citra dubium, vt constabit ex dicendis disp. 2. q. 4. Vbi ostendemus omnem actum sive primum, sive secundum necessariò distinguere per rationem à subiecto, cuius est actus, necessitate quidem, non tam ex rebus ipsis nata, quām ex nostro modo cognoscendi pro præsenti statu.

5. Iam cum apud omnes sit conspicuum intellectum nostrum non per se ipsum; sed per actum intelligendi sibi superadditum, sibi accrescentem intelligere; quandoquidem modo intelligens, modo non intelligens est, vt experientia monstrat.

Tum huiusmodi actum in ipso intellectu residence, aut intime ipsi annexum esse, vt etiam experientia est notum. Circa influxum tamen intellectus in talem actum diffidium quondam fuit. Nam quidam putarunt omnem potentiam cognoscitum ad cognoscendum mere passiū se habere, neque vnum concursum effectuum praefare, censes alij cognitionem in sola passione, seu receptione speciei imprese confidere; speciem autem ab obiecto potentie imprimi sive immediate, vt accidit sensibus externis, sive mediata, vt accidit intellectui, & sensui interno. Alij intellectum speciatim ab alio principio recipere intellectuam ipsam, nempe ab actu phantasiaz, aut ab alia potentia dicta intellectu agente; cum tamen ea non intelligat, sed quæ recipit intellectuam. Prioris opinionis fuerunt Venetus, Nyphus, Gotfridus, Caetanus, & alij; Posterioris, Almaynus, Durandus, Ocham, Gabriel, & Alliacensis apud Conimb. lib. 2. de Anim. cap. 6. q. 1. Rub. ibid. q. 1. & tract. de actu intell. possib. q. 2. & Soar. lib. 3. de Anim. cap. 3. & 4. Vera tamen, & iam ab omnibus recepta sententia est, intellectum humanum effectuè ad intellectuam concurrere; Pariterque de aliis potentia creatis tum cognoscituis, tum etiam appetituis cendum esse. Sic S. Th. 1. p. q. 27. art. 1. & ibi eius interpres Conimb. Soar. & Rub. locis citatis, & apud eos alij plures, & omnes Recentiores.

Et quidem, quid nulla cognitione in sola receptione speciei imprese possit confidere, est manifestum; quia sèpè tam in sensibus externis, quam in intellectu sunt tales species receptæ, quin reflueret cognitione, vt experientia monstrat in dormientibus, aut alio distractis. Vniuersaliter autem, quid nulla potentia cognoscitua recipiat cognitionem ab alio principio constat primò; quia effectio cognitionis vitalis est, atque adeo à principio vitali necessariò prodire debet: Quale est non potest nisi sit intrinsecum viuenti. Ponere autem intra viuentis duo vitalia principia; aliud factuum cognitionis; aliud cognoscituum in sententia probabiliori non distinguente potentias vitales à substantia viuentis impossibile est. Absolutè autem superuacaneum, & à ratione alienum; quia nullum aptius ad producendam cognitionem potest excoigitari principium, quām ipsa potentia cognoscitua. Secundo, quia voluntas nostra non potest non causare effectuè suum amorem liberum, cum libertas necessariò exposcat actiuitatem in principiò libere operante, vt dicendum alibi. Tum eam de facto non se habere mere passiū in Trident. sess. 6. can. 4. definitur. Ergo idem dicendum de intellectu, & de alia quavis potentia cognoscitua; quia eadem est ratio, quod ad rem attinet de potentia appetitua, ac de cognoscitua. Nec refutatur Arist. dum lib. 2. de Anim. cap. 5. docet, sentum esse potentiam passuum. Et lib. 3. cap. 4. intelligere esse quoddam pati. Nam, vt expendit noster Aquilonius lib. 1. sive Optica propos. 7. iis tantum vult sensum, & intellectum speciem ab obiecto pati, aut sane pati etiam à se ipsis obiecti cognitionem: Quo eorum actio non excluditur. Porro intellectum recipere in se etiam intellectuam, vt potentiam passuum eius, nemo est, qui dubitet; quia nec potest operari independenter à subiecto, vt est commune omni causa creare, nec aptius aliud subiectum, quām ipsum potest excoigitari ad talem recipiendam operationem; imo repugnat aliud in sententia non distinguente realiter

ter ab anima potentias spirituales eius, qualis necessariò esse debet potentia receptiva intellectus, utpote actus spiritualis. Quo iure idem censent omnes de voluntate. De aliis vero actibus cognitionis, & appetitus materialibus certum est etiam, aut in potentis ipsis, aut salte in organo corporeo, cui tales insunt potentiae recipi ob proportionalem rationem.

7 His ita stabilitis accedens iam ad scopum preuentis quæstionis, suppono, ut certum intellectum non determinari a se ipso ad producendam intellectuonem. Nam, cum non sit potentia libera, sed naturalis, & necessaria in suis operationibus, si nihil alio a se distinet, & denud adueniente indigeret, ut in suis prodiat actus, semper esset in intellectuonie continua eorum, que intelligere potest. Quod planè absurdum est. Deinde, quia intellectus plura successiva potest cognoscere; iesus vero omnia simul necessarium omnino est, ut aliquid successiu accedat quo nunc ad hoc obiectum, nunc ad aliud cognoscendum determinetur, sive id sit species impressa, sive aliud quidpiam. Quod hic suscipimus examinandum. Dicitur autem species impressa in vniuersitate forma accidentalis, que vel ab obiecto derivata, vel aliunde comparata, sive prouisa vim habet determinandi, iuuadique potentiam cognoscitum ad elicendam cognitionem talis obiecti. Quia etiam species intentionalis absolute vocari solet. Tametsi hoc nomen speciei item exprefsa commune sit.

8 Igitur varia in hac re fuerunt antiquorum sententiae. Nam Plato, quemadmodum omnia corpora ad diuinæ ideae imaginem facta esse putauit; & eamdem similitudinem eius in se, quoad eorum natura pateretur, gerere, ita mentem nostram utpote a Deo etiam natam impressas illorum formas in se, non rerum ipsarum participatione, sed prima idea habere docet; per quas cuncta intelligat. Ita que initium omnis intellectus, & scientia in animi ponit ideis naturæ inditis ab initio. Sensus vero ad ideas illas, seu formas, speciebus excitandas conferre; quippe, que corporis gravitate confopitae sunt, & magna ex parte obliteratae. Hinc in Menone, Phænone, aliisque in locis omnem scientiam nostram appellat, velut prioris vita recordationem. Putabat enim animas hominum priusquam in corpora immergerentur, extitisse, & vixisse, sibi congenitas habuisse omnium rerum ideas, sive notiones. Auticena autem lib. 6. *Natur. part. 5. cap. 6.* & 7. species etiam, seu formas intelligibiles ponit in anima inditas à natura; quibus ad intelligentium iuuentur. Distert vero à Platone, quod putat huiusmodi species successu temporis, infundi ab intelligentiis separatis; atque etiam transacta intellectio perire. At Plato ab initio creationis anima inditas, & semper permanentes ponebat. Arist. vero, & cum eo omnes Peripatetici, & plerique ferè alij Philosophi existimant omnem omnino nostri intellectus cognitionem à cognitione sensuum ortum habere; neque esse aliquid in mente nostra insitum à natura præter intelligentiū vim, quo posse ad intelligentium iuvari. Eam enim initio esse in se, cuiusdam rudi tabulae, in quā nihil depictum sit; donec sensuum ministerio acceptis sensibilium rerum formis, seu speciebus, paulatim sibi depingit ceterarum rerum imagines, ita habet Arist. lib. 3. de *Anim. tex. 14.* & sepe alibi. Vnde subdit tex. 39. *Et ob hoc qui non sensit aliquid, nihil utique addiscit,* neque intelligit. Aristotelem sequuntur omnes Philosophi nostrates, atque Theologi cum S. Th. 1. p.

Pharus Scientiarum. Tom. I.

q. 84. art. 3. & 4. qui oppositam sententiam damnat tanquam errorem in Philosophia. Quam nihilominus ex parte amplexus est. Sebastianus Faxius Philosopher non ignobilis nostri saeculi in lib. de demonstratione n. 4. vbi docet. Neque omnia intelligi a nobis per formas, seu species sensibilium rerum à sensibus suppeditatas, ut Arist. statuit, neque omnia per formas, seu ideas inditas à natura, ut voluit Plato; sed pleraque priori modo, posteriori autem quendam, nimirum, que notissima sunt, & ad notiones communes spectant, ut totum esse maius sua pars, bonum esse appetendum, &c.

Inter eos tamen, qui cum Arist. fatentur cuncta per species sensibilium rerum per sensus haustas à nostro intellectu cognosci, adhuc supereft dissidium quoddam. Aliqui enim dixerunt intellectum nostrum non per species sibi impressas iuvari ad intelligentium, ut ad sentiendum sensus iuantur; sed immediate per ipsum actum, sive speciem expressam sensus nostri corpori interni, sive Phantasiæ, quem actum, aut speciem Phantasma vocare solet (tametsi valde impropriæ, ut dicimus postea) ita ex antiquioribus Peripateticis Themistius, Theophrastus, & Auempace. Ex Theologis autem Henric. Duran. Bachon. & alij apud Conimb. lib. 3. de *Anim. cap. 5. q. 3. art. 1.* & Rub. tract. de *intell. pess. q. 2.* Cum quibus sentit ex parte Oviedo contr. 5. de *Anim. punct. 3.* dum ait ad intelligentium obiectum sensatum non per speciem impressam; sed per sensationem internam eius iuvari immediate intellectum. Reliqui tamen scholastici vno ore asseuerant intellectum nostrum per species sibi immediate impressas cuncta intelligere. Quæ quidem species à rebus dumtaxat sensibilibus, atque ab externis, internisque sensibus suam originem dicunt. Atque adeò præter ea, quæ sensus capiunt, reliqua omnia obiecta per species alienas à nostro intellectu cognosci; hoc est per species proprias sensibilium rerum; vel, quæ ab speciebus omnium sensibilium originem trahunt. Ita Alex. Albert. Bonavent. Richard. Schot. & alij, quos referunt, & sequuntur Conimb. & Rub. suprà S. Th. 1. p. q. 55. art. 1. & tæpè alibi; & reliqui omnes Theologi, atque Philosophi prisci, ac moderni.

Propositio 1.

Intellectus noster nullas habet species à natura sibi congenitas, ut dicebat Plato. Neque pro tempore ab intelligentiis, aut à Deo infusas, ut putabat Auticena. Sed quæcumque cognoscit per species sibi acquisitas ministerio sensuum cognoscit.

Hæc propositio iam cœtra omne dubium est constans inter omnes Philosophos, & Theologos. Nec de ea videtur inter Catholicos dubitari posse, ob consenitiam, quam habet cum principiis fidei. Probari autem potest primum; quia, quæcumque à nobis intelliguntur, aut sunt obiecta sensibilia; aut ad instar sensibilium apparent, ut experientia constat: ergo nihil nobis representatur per species infusas; sed cuncta per sensibilia species. Si enim darentur species infusæ, saltem comparatione obiectorum, quæ per sensus non intrant, ea utique non adeò obiectur, & instar sensibilium rerum, sed ut in se sunt apparent: deberent enim tales species citræ omne dubium propriæ, esse quia alienæ frustrâ infunderentur quando, tam copiosum earum prouentum

A 2 nobis

nobis sensus suppeditant. Constat autem propriorum specierum proprium esse representare, ut in se sunt singula obiecta, quorum sunt propriae.

11 Secundò, vel dantur species infusa, aut indita intensibilium rerum duntaxat; vel etiam præterea sensibilium. Si primum. Ergo, qui cœcus natus est, nullum omnino conceptum formare poterit de colore, aut lumine, quod planè contrà experientiam est. Cum constet cœcum à nativitate perinde agerre de coloribus, eosque concipere, atque res alias, quarum species non accepti per sensus. Si autem secundum dicatur, nempe omnium omnino obiectu dari species infusa: sequitur cœcum à nativitate tam proprium conceptum de coloribus habitum, quam alij, qui intuentur colores. Quod etiam est contrà experientiam, cum constet eiusmodi cœcum instar aliorum sensibilium colores apprehendere.

12 Tertiò, si anima haberet species infusa, independenter à sensibus operari posset, & intelligere, quod etiam constat fallum esse. Nec satis est, si respondet sensuum operationes necessarias esse, vel ut existentur species congenitæ, ut volebat Plato: vel ut anima conuertatur ad intelligentiam agentem, & infundentem species, ut Auicena putabat. Quoniam sensiones materiales non videntur habere proportionem ad excitandas species infusa rerum adeo alienarum ab accidentibus sensibilibus, ut sunt quædam, quæ homo noscit. Nec videtur conuenienter dici posse aut species naturaliter inditas, ut eas posuit Plato, naturaliter etiam posse frustrari omni effectu, si forsitan sensus non operentur, aut intelligentiam, seu Deum expectaturum sensus operationes, ut species infunderet, iuxta Auicenam Philosophiam: quandoquidem tales operationes cum plerisque obiectis cognoscendis proportionem non habent. Tum, ut plurimum nulla esset ratio, cur hec potius quæ alias species aut existit, aut infundenda.

13 Quartò denique si per species infusa beneficio sensuum aut excitatas, aut denudò infusa cognosceremus, nullo nobis opus esset discursu intellectus, sed satis esset curare multa, & varia sentire, ut multæ nobis, & variae species intellectuales excitarentur, aut darentur, quæ semel excitatae, vel datae, mox propriorum obiectorum iudicium singula procrearent. Quo etiam fieret, ut nulla in nobis dubitatio, formido, aut error esse posset; Quæ omnia planè sunt absurdæ: & contrà experientiam.

14 Ex quibus confitat contra Foxium, ne aliquorum quidem obiectorum esse in nobis species inditas à natura; sed omnes notiones communes, quantumvis ex sint clare, virtute nostri intellectus, atque inuamine specierum sensibilium in nobis cogniti, ut ex dicendis in cursu patebit amplius.

15 Nec solum obiecta naturalia, seu naturaliter cognoscibilia cognoscit homo pro statu præsenti per species rerum sensibilium; sed etiam supernaturalia, seu, quæ sub cognitionem supernaturalem cadunt. Itaque ad nullam supernaturalem cognitionem earum, quibus à Deo iuxta ordinariam prouidentiam donamus, quales sunt actus fidei, actus prudentiæ infusa, & reliqua huiusmodi sanctæ cogitationes, infunditur nobis ab ipso species supernaturalis; sed per easdem species materialis oriundas à sensibus, per quas naturales, dictos etiam supernaturales actus cognitionis concipimus. Ita sentiunt omnes Theologi communiter, quos referit, & sequitur Ripalda nostra tom. 1. de ente supern. disp. 54. sec. 1. Val. q. 1. 2. disp. 79. n. 47. Salas 1. 2. tract. 10.

disp. 3. n. 18. Coninc. 2. 2. disp. 1. 6. n. 1. 5. Turrian. 2. 2. disp. 3. 8. dub. 5. Molin. in concor. q. 14. art. 13. disp. 8. & seqq. Ant. Perez. in Laurea Salmani. certam. 6. scholast. n. 3. Egid. de Praesentat. lib. 11. de Bear. q. 5. ar. 2. n. 21. & q. 8. ar. 6. q. 2. n. 1. 3. Soart. lib. 2. de Attrib. c. 15. n. 6. & lib. 6. de grat. c. 14. n. 10. 13. & 14. & alij vnamiter afflentes, aut supponentes actus prædictos in nobis dependenter à Phantasmatibus, ab speciebusque subinde obiectorum sensibilium proponi. Etenim, ut intellectus noster eiusmodi actus supernaturales concipiatur, speciebus supernaturalibus nequaque egat; nam ut ipse naturalis cum sit à Deo potest eleuari, vel per habitum infusum, vel per auxilium extrinsecum sibi indebitum ad tales actus elicendos, ita pariter species alienæ naturales, ut illum ad id muneric adiuvent, eleuari possint. Aliundéque experientia competitum est non aliter apparere nobis obiecta per actus supernaturales, quam per naturales; imo nos nequimus discernere, quinam sint naturales, & quinam supernaturales, quamvis sint similis est utrumque modus representandi obiecta. Id solum experimur, & scimus per omnes nos similis modo ad instar sensibilium rerum cuncta cognoscere. Quod argumento est manifesto tam actus supernaturales, quam naturales in intellectu nostro per species alienas sensibus haustas generari. Quod insuper alia facta argumenta proportione seruat probant. Accedit, quod si ad actus supernaturales species nobis infunderentur à Deo; ea utique in Baptismo simul cum habitu fidei, alijque donis permanentibus ad actus supernaturales necessariis infunderentur, ut bene ponderat Ripalda. Quo fieret, ut homines externæ, & naturali instructione Ecclesiæ ad credendum fidei diuinæ non indigerent, quin imo independenter à Phantasia, & conseqüenter ab omni etiam dilpositione corporeæ viu rationis expedito pollerent in omni atate ad exercendos omnes supernaturales actus, ad quos haberent species infusa. Quod utrumque est absurdum. Accedit præterea, quod, qui in scientiis naturalibus versati sunt, melius, quam rudes concipiunt mysteria supernaturalia, dum circa illa per fidem, aut alios actus supernaturales versat, quod etiā nō oblitus arguit eiusmodi actus per species naturales ab obiectis naturalibus oriundas peragi.

Addo illustrationes supernaturales extraordinarias; quales interdum habent contemplatiu etiam usque ad raptum, & ecstasim per species itidem naturales solere fieri, quia huiusmodi illustrationes rarissimæ, aut ferè nunquam sunt independenter à Phantasmatibus, mediæ videlicet notitiae, seu scientiæ per se infusa, qualem solum confitat habuisse Christum D. aut etiam B. Virginem. Imò quoties in ecstasim rapiunt, id ex vehemèt attentione sensus materialis interni nascitur, ut latè docet Soart. 2. de Relig. lib. 2. c. 17. Omnis autem operatio nostri intellectus à Phantasmatibus dependens ei ipsa per species alienas rerum sensibilium transfiguratur, ut ex dicendis in seqq. apparebit.

Propositio 2.

Omnis intellectio nostræ ab specie intelligibili, ut vocat, ipsi intellectu impressa promanat, nō verò ab actu, seu specie Phantasia (quod abusivè Phantasma appellant) immediate concurrent cum intellectu.

Hæc propositio est contrà Duran. & alios relatios n. 9. Quam, ut probem, suppono id, quod experientia ipsa videtur demonstrari, & nemo negare potest, inferiturque ex professo ostenditur, dati videlicet in nobis memoriam intellectuam, seu rationalem

Disp. I. De origine intell. &c. Quæst. I. 5

tionalem, quā recordamur eorum, quā prius intelleximus. Vnde duplex ad rem genus intellectōnis circa obiectū quoduis sensibile in nobis distinguendum est. Alia enim est primaria, quā primō intellectus noster in eiusmodi obiectū incidit. Alia secundaria, & memorativa; quā obiectū semel iam cognitum rursus verlamus. Ad cognitionem autem secundariam obiectū sensibilis cognitionem insensibilis obiectū reducimus; quia hec, ut constabit ex dendis plerumque, aut semper habeat per speciem in memoria affermatam. Atque ita comparatione speciei secundaria est, etiam h̄c fit primaria comparatione obiectū; de quo iterum redibit sermo q. 3. hypoth. 3. Igitur propositio nostra pro vtraque cognitione tribuit speciem intellectū.

18 Et quidem de cognitione memoratiā certissimum esse videtur non ab actu Phantasia prouenire immediatē; sed ab specie impressa intellectū, cumdemque iuante ad operandum. Prīmō, quā ex sensione interna, vt fatentur omnes, relinquitur in memoriā sensitiā species impressa, quā iterum sentiri possit idem obiectū: ergo potiori iure ex cognitione intellectū primariā relinquitur in memoriā rationali species impressa, quā iterum intellectus possit idem obiectū intelligere. Alioquin nulla in nobis esset memoria intellectū præteriorum contra suppositionem factam. Secundō, quia concors est omnium Theologorum, Philosopherumque sententia animam rationalem, cum separatur à corpore, ferre secum species rerum, quas hic cognovit, vt earum meminisse possit in eo statu separationis. Igitur eiusmodi etiam species meminit in statu presenti eorum, quā prius intellexit.

19 Iam verò , quod non solum ad cognitiones memoratiuas , & secundarias, sed etiam ad primarias dentur species impressas , atque inherentes intellectui probari potest. Primo , quia vniuersaliter loquendo vno obiecti cum potentia cognitiva necessaria est ad cognitionem , vt omnes fermè Philosophi , Theologique confitentur , teste Soar. lib. 3. de Anim. cap. 1. n. 4. Huiusmodi autem vno respectu intellectus nisi per species obiectorum ipsi intellectui inherentes , congruè non potest fieri. Ob id enim Arist. lib. 2. de Anim. cap. 12. & lib. 3. cap. 1. alias 4. dixit oportere vt intellectus fieret quodammodo ipsa intelligibilia per receptionem formarum , seu speciem eorum , vt illa posset intelligere. Quod etiam docet S. Thom. i. p. q. 12. art. 2. & q. 14. art. 2. Et quidem cum potentia reliqua cognoscitiva hominis ad omnes suos actus iuuentur per species intrinsecas sibi inherentes , prout ostendemus q. sequente , non est cur intellectus vel ad primarias intellectiones iuuetur actu Phantasie extrinseco sibi : maximè cum ad memoratiuas , & secundarias species impressas acquirat , vt statutum est. Videtur enim non parum confitaneum , vt ad vrasque operationes similibus adiuuetur principiis : cum operationes ipsa similes sint. Secundò , si actus Phantasia ad primariam obiecti intellectiōnem , simul cum intellectu immediate concurreteret , haberet viue virtutem ad concurrendum semper : cumque semper adsit in nobis eiusmodi actus , quando intellectus intelligit idem obiectum , vt dicendum est infra , q. 3. fieret , vt species talis obiecti reseruata in memoria superflua esset , proindeque non reseruaretur contra doctrinam statutam. Ne ergo talis species , quæ sanc̄ reseruari semper dicenda est , superflua sit , dicen-

Pharus Scient. Tom. I.

dum necessario videtur actum Phantasiæ non habere virtutem ad causandam, per se intellectiōnem; sed tantum speciem impressam, à quâ sit intellectio.

Ex dictis igitur concluditur omnem intellectio-
nem nostram pro hoc statu, atque omnem speciem
impressam intellectu, cuius virtute fit, a sensibili-
um rerum speciebus suam originem capere. Ita
quidem, & quemadmodum sensus externi sensui
interno subministrant species, quibus ipse eadem
objecita sentire possit, vt exponimus sequente.
Ita etiam sensus interius species intellectu suppe-
ditat, vt eadem objecita sensata intelligere valeat.
Intellectus autem virtute, quam habet sublimiori
eorum sensibilius objectorum speciebus virtut-
er cognoscenda reliqua non sensata, vt explicabi-
mus *inferius* diff. 2.9.3.

De potentia tamen Dei absoluta bene potest intellectus humanus absque illo obiecti concursu, sive per speciem, sive per actum Phantasiae praestito intellectionem elicere. Quia non est cur Deus talem concursum suppleret nequeat, ut contra Egidium de Present. lib. 8. de Beat. p. 2. q. 4. docent communiter Doctores. De quo suo loco latius agemus, cum sermo sit de visione Dei. Videantur interim Molina 1. p. q. 1.2. art. 5. diff. 1. Valent ibid. pun. 3. Vazquez diff. 46. cap. 2. Arrub. diff. 20. Herice. diff. 47. cap. 2. Alarc. Tract. 1. diff. 3. c. 4. Soar. lib. 2. de Attrib. cap. 16. Salas 1. 2. tract. 2. diff. 5. sect. 4. Et apud eos alij plures docentes in simili Beatum immediate adiutum a Deo speciali concursu posse sine specie impresa, & sine lumine gloriae visionem intuituam elicere, quam videat ipsum Deum.

QVÆSTIO II.

Quorum nam obiectorum species, & quoniam
modo per sensus nostros deriventur
ad intellectum?

Habere homines quinque omnino sensus extemnos, Vistum videlicet, Auditum, Odoratum, Gustum, & Tactum, pro�is indubitatum est. Tradiderunt id Plato in *Theateto*, Arist. lib. 3. de *Anim. cap. 1.* & cum eis vniuersi interpres, tam recentes, quam prisci. S.Thom. p.9.7.8.art.3. & cum eo reliqui Theologi. Aug. lib. 2. de *Genes. ad litt. cap. 2.* & lib. de *quant. Anima cap. 23.* Hieron. in *Psal. 141.* Greg. *Homil. 17. in Ezech.* Damaic.lib. 2. *fidei cap. 18.* Nyssen. *Orat. 6. in Cant.* & cum eis alij Patres. Ipfaque experientia manifestissime demonstrat. Per quam etiam constat apertere Vistum in oculis, Auditum in auribus, Odoratum in naribus, Gustum in lingua, & palato, Tactum denique in toto corpore, tanquam in propriis organis residere. Organum quippe appellatur ea pars corporis, in qua sensus corporeus residet. Vocamus autem Vistum facultatem videnti, Auditum facultatem audiendi, & reliquos pariter. Nec minus certum, & exploratorium est apud omnes, esse in nobis, quemadmodum in brutis est, prater istos quinque sensus extemnos, internum alium magis vniuersalem, qui externorum sensationes, earumque obiecta percipit, & discernit, aliaque insuper circa illa munera exercet prot & experientia itidemclare notificat, & ex dicendis in decursu claram noteat.

Igitur cum per huiusmodi sensus species intel- 23
lectui

lectui nostro subministrantur ad intelligendum vniuersa, que intelligit, ut superiori quæst. statutum est; ut luculentius ictiatur, quo pacto id fiat, & quenam, qualesque sint tales species, opera prestitum erit hypothæses aliquot præmittere de natura, proprietatibus, obiectisque dictorum sensuum, collectas scilicet summatis, quantum ad prælens institutum visum fuerit expedire; ex iis, que à me superiori calamo sunt scripta *Tract. de sensu, & sensibili.*

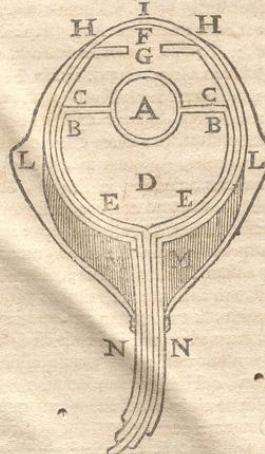
Hypotheses de sensibus externis in particulari.

Hypothesis Prima.

24. Visio in tunica retina celebratur; in eademque subinde residet facultas, seu potentia visiva.

Ita tenent Recentiores doctissimi atque in re quidem ad Mathesim spectante peritissimi, quibus ego plus deferò in hac parte, quam reliquis, contra Avicen. & alios ponentes visionem in iunctura neruorum opticorum, apud Auctores mox refrendos; contra Recentiores quosdam attribuentes vim cernendi spiritui animali. Contra Rub. lib. 2. de Anim. tract. de sen. vis. q. 8. Arrag. diff. 5. n. 42. Quidam. cont. 4. pun. 1. num. 3. & alios Recentiores arbitrantes cum Galeno sedem propriam visionis esse humorum Crystallinum. Et contra Tolet. lib. 2. de Anim. q. 17. & Aguilonium lib. 1. Opticorum proposit. 17. censentes præcipuum organum visus esse tunicam aranam secundum eam partem anteriorem, quæ humorum Crystallinum obvoluit. Pro quorum omnium intelligentia structuram, seu compositionem oculi humani explorare necesse est; & quidem accurate, quia ab eius exacta notitia, non parum dependet reæ Philosophiæ huius sensus.

25. Igitur omisssis partibus externis, quibus velut vallatur oculus, ut sunt palpebrae, cilia, supercilia, &c. oculum ipsum tribus humoribus, & quinque tunicis compactum esse uno ore faciunt omnes. Qui enim leptem tunicas numerant, in re non dissentunt; sed duas carum quinque in quatuor partes diuidentes, hoc solum nomine numerum augent. Hac, ut facilius apprehendantur, spectanda est depicta figura, que sectionem oculi per medium dilectæ à parte internâ repræsentat.

In quæ A humor quidem est, qui *Crystallinus*, seu *Glacialis* vocatur; atque circumcirca comple-

xus, obvolutusque, & conclusus à membranâ illâ, seu tunica, à quâ ipsum A circumdata est, quæ adiectis particulis B. C. dicitur *Aranea*, estque valde tenuis, & pellucida. Figura autem Crystallini humoris à parte extimâ lenticularis est, à parte interiori magis globosa. Totum spatum D. humoris alio plenum est, qui dicitur *Vitreus*. Tunica autem, quæ immediatè circumvoluit vitreus humor B. E. *retina*. Cum aranæaque continuatur in B. ut patet. Totum spatum C. F. plenum est tertio humor, qui dicitur *aqueus*, seu *albugineus*; tunica autem supra retinam cadens, cuius extrema pertingunt utique ad G. dicitur *vnea*, ut quæ vna acino, detraæto pedunculo, similis est. Foramen autem G., per quod humor aqueus continuatur, dicitur *pupilla*; (nametsi ab aliquibus pupilla, perperam tamen nuncupetur ea pars oculi, ybi visio celebratur, quæ apud ipsos est Crystalloidis, sive humor Crystallinus.) Tunica verò, quæ immediatè congettæ vucam, dicitur *Cornea*; eo quod perdura fit, & transparens. Ultima tunica L. quæ finitur in H, *adnata*, *alba*, *adherens*, seu *coniuncta* solet vocari: quæ quidem à Pericranio porrigitur, ut oculum foveat. In spatis autem M, pinguedo quædam ocluditur. Omnes autem tunicae, ut figura exhibet, néruium quædam compingunt N, quæ néruius *opticus* appellatur.

En oculi miram architecturam, circa quam alia quædam notata sunt. Primo Crystallinum humor, qui (ut diximus) non est exactè sphericus, non esse in centro oculi positum sed magis vergere in partem anteriorem. Secundò, tunica vueam intus nigrum esse; exterius verò sive subvridem, quandoque glaucam, interdum cæsiam, aut alterius coloris, ut in singulorum hominum oculis cernimus; Cum tamen tunica adhata semper sit alba, & densa, ut etiam experimur. Tertiò foramen vnea, sive pupillam constringi solere, & dilatari, non pro arbitrio; sed cum necessitas impellit; ut scilicet contractione parum vehementioris luminis oculus admittat, dilatatione verò plurimum debilius. Quartò néruios opticos utriusque oculi à cerebro descendere; qui cum ab iuncti exant in medio itinere coniunguntur per contactum dumtaxat, amplioresque effecti inde discendent à communis congressu, non se se decussatim interficiant, sed proprio cuiusque retento tramite priori, seu dextro, seu sinistro. Quintò néruios opticos perforatos esse, ut per eorum foramina, sive poros spiritus animales à cerebro defluant ad oculos. Qui quidem spiritus lucidi sunt naturâ suâ; sunt namque quasi è generi ignis; flammæque ignis elementaris quodammodo respondent. Ob id perpetuo motu per fuos poros deflagent. Aluntur autem, sustinenturque à quadam substantiâ simili oleo, que spiritus, innatique caloris fundamentum est; vocaturque à medicis humidum prægenium, vulgo humidum radicale. Sextò, septem præterea mucus in singulis oculis numerari, quorum virtute oculi ipsi variis mouent motibus, ut experimur. In totius autem oculi seu motu, seu quiete situs omnium partium adeò stabilis perseverat, ut axis opticus, qui omnia centra tunicarum, & humorum rectè pertransit fixus, constansque persistat, nérui dumtaxat optico, qui propè canalis partem, quæ in cœcum traicitur, flexibilis est, circumacto. Atque ita oculi inter se sunt sociati, ut uno moto, alterum pariter moueri necesse sit. Quorum sane uniformitas in motu summa utilitas est ad functiones cernendi. Septimò. In oculo humano nullum videri

videri lumen esse à naturâ insitum, quo ad viden-
dum homo iuuari posset, vt animalia quædam iuu-
ari videntur: dum noctu suam alimoniam, aut
aliud quidpiam querunt, & consequuntur. Quo-
rum oculorum splendor ab spiritibus animalibus
videatur proinanari. Octauo denique humores oculi
omni colore expertes esse, ne cuncta infecta appa-
reant eo colore, quo dicti humores tingerentur na-
tura suâ. Hæc omnia, quæ de strûcturâ oculi summa-
rie collegimus, non aliunde, quâm ex Anatomie, siue
incisione, vel etiam ex experientiâ constare posunt,
inde autem confitare testantur Anatomici, & Phy-
siçi, vt videre estupas Aguilon. lib. i. *Opticæ à pro-
posito. 1. usque ad 22. vbi argumentum hoc fusè, &*
accuratè pertractat.

27. Igitur visionem in tunica retinâ fieri, ibidem-
que subinde redire facultatem videndi ex ipsâ
strûcturâ oculi non obscurè colligitur, iuxta quam
non potest non in tunica retinâ depingi imago
obiecti per crystalloidem træcta, & ad breuissi-
mum spatiū redacta. Vbi autem imago obiecti
depingitur, ibi dicendum est citrâ dubium cele-
brari visionem. Vt enim dioptra, siue vitrum
conuexum omnes species, radiove fulcitos ita
confringit, vt eos in puncto determinato, aut sanè
in spatio breuissimo post træctum colligat; prout
experimus, dum radii solaribus eiusmodi vitrum
opponimus; ita etiam id ipsum præstat humor cry-
stallinus, qui dioptra quadam naturalis est oculo
confringens, coniungensque in retinâ radios per
pupillam traductos, redigenque eo pacto ad breue
retina spatiū totam magni obiecti figuram; per-
inde atque in opposita papyro radij, speciesve
magni obiecti intrantes per fenestræ foramen virtute
dioptræ vitræ, siue crystallina ad breue spa-
tiū rediguntur; totamque inibi formam obiecti,
siue figuram referunt; vt sèpè experti sumus; &
vnuquisque, cùm sibi libuerit, facile poterit ex-
periri.

28. Hinc autem nascitur, vt ex proportione conue-
xitatis humoris crystallini cum distantia interiecta
vsi que ad retinam pensetur perspicacia videntis, aut
hebeto. Cùm enim crystalloidis minus conuexus
est, quâm oportet ad coniungendum in retinâ radios siue species obiecti, defectus accidit in visu:
quo defecctu laborant senes, in quibus atas longa-
gia aut aliquid absumpit humoris crystallini,
aut Araneam, in quâ concluditur relaxavit. Quo
fit, vt huiusmodi defectus conuexis perspiciliis re-
paretur; eo, quod conuexus additum conuexo
supplet conuixitatem, vt experientia monstrat.
Dux namque dioptra, quædam quilibet duos
habet gradus conuexitatis, si coniungantur, idem
præstat, quod attinet ad colligendas species, ac
præstat vna, qua haberet quatuor gradus. Quan-
do vero humor crystallinus plus est globosus, siue
conuexus, quâm oportet, etiam accidit defectus
in visu; quia ex vi nimis conuexitatis perspicæ
species, antequâm opus erat, collecta, iterum
iam plusquam oportet dispersa perueniunt ad
retinam (constat enim radios per dioptram træ-
ctos postquam ad certam distantiam in vnum
coèunt; iterum deinceps diuariari.) Defectus
autem huiusmodi proprius est iuuenium, quâm nimis
globosum crystalloidem sortiti sunt; atque ideo isti
perspiciliis concauis adiuuantur. Certum enim est
concauam additum conuexo conuixitatem tem-
perare.

29. Quæ cum ita sint, vel hoc maxime argumento
videatur cuinq[ue] visionem non aliibi, quâm in tunica

retinâ celebrari. Accedit verò, quod posita visione
hoc pacto omnes experientia à Perspectuâ perita
apprimè seruantur. Tum locus determinatus ima-
gini obiective apparenti tribuitur. Quo tota nitit
ur ats adiuuandi visum, vt ex dicendis apparet. Adde, argumenta physica, quibus probatur visio-
nem non debere fieri in aliquo ex humoribus, vt
pote, quia non sunt vitales; debere autem fieri in
neruo optico, aut in aliquâ parte eius: quod sensu
omniâ à nervis prouenire videatur, maximè
habere locum in nostrâ opinione; cùm in tam præ-
cipuâ parte, tamque coniunctâ neruo optico visio-
nem collocemus. Quibus satis probata videtur hy-
pothesis data.

Hypothesis 2.

Obiecta propria visus dumtaxat sunt color, & 30
lux: obiecta autem eius communia, eti plura nu-
merentur, ad vnam tandem praesentiam localem
obiecti proprij reuocantur.

Obiectum sensus vniuersi appellatur id, quod
sensu percipitur. Diuini autem solet in primis in
obiectum per accidens, & per se. Obiectum per
accidens, quod etiam materiale vocatur, quodque in
rigore sensu non capit, substantia rei sensibilis
est, quæ etenim solum sentiri dicitur, quatenus
aliquid accidens ipsi inhærens sentitur. Obiectum
per se, siue formale est accidens, quod vere per
sensationem attingitur. Hoc autem rursus duplex
est; aliud proprium, aliud commune. Proprium
est accidens, quod solo eo sensu ex externis, cuius
obiectum proprium dicitur, percipi potest, vt co-
lor comparatione visus; sonus comparatione audi-
tus, &c. Commune, quod pluribus sensibus ex-
ternis, aut omnibus illis est perceptibile. Ut praes-
entia, magnitudo, numerus, &c. Dicuntur autem
hæc obiecta communia, non, quod eadem secun-
dum numerum, aut etiam secundum speciem in-
fimam per plures, aut per omnes sensus externos
sensibilia sint; sed, quodque per illos sentiuntur
in genus proximum praesentia, magnitudinis, nu-
meri, &c. conpirant. Vnusquisque enim sensus
dumtaxat percipit praesentiam, magnitudinem,
numerum, &c. proprietatum obiectorum, quæ haud
dubie specie distinguntur. Quis enim dicat praesentiam
coloris, & lucis, quam solum percipit visus,
& praesentiam soni, quam solum percipit auditus,
& praesentiam odoris, quam olfactus, &c. eiusdem
speciei infima esse?

Igitur obiecta propria visus esse omnino colo-
rem, & lucem in confessu apud omnes est, & ex-
perientia manifestum. Constat enim colorem, &
lucem in solidum, sub visum, non item sub ali-
quem alium ex sensibus externis cadere.

Obiecta verò communia visui, & aliis externis 32
sensibus quinque numerantur ab Arist. lib. 2. de
Anim. cap. 6. nempe motus, quietis, numerus figura,
& magnitudo. Alij vñque ad decem & novem nu-
merant. Aguilon. lib. i. *Opticæ proposito. 29. nouem*
recent, Quantitatem, figuram, locum, distantiam,
cōtinuitatem, discretionem, situm, motum, quietem,
sub quorum deinde singulis plures species compre-
hendi, ipsis speciebus singillatim numeratis, ostendit.

Ego, vt rem hanc exactè definiam ex iis, quæ
in propriis locis traduntur de naturâ huiusmodi
sensibilium communium, Suppono primò, praesen-
tiam rerum corporearum accidens quoddam esse à
rebus quidem ipsis distinctum realiter, securus ab
earum extensione. Quippe nihil aliud est in rebus

extensas esse quām esse collocatas in spatio extenso per pātentiam extensam. Vnde, neque in quantitate molis duplex accidens debet admitti; quorum alterum sit ex ensio, alterum praesentia extensa, sive circumscriptio, ut communiter docent Recentiores contra antiquiores quosdam. Suppono secundū, distantiam corporum, & aliarum rerum physice, & à parte rei nihil esse aliud præter praesentias rerum talis naturæ, ut inter vimam, & alteram aliud quidpiam extensum locari queat. Eoque maior, aut minor distantia erit, quod illud extensum locabile maius, aut minus fuerit. Suppono tertio, figuram esse extream lineam, aut superficiem, sive aut alter extensam aream aliquam; aut spatum solidum intra se concludentem. Vnde figura duo dicit, extensionem videlicet talem lineam, aut superficiem, & priuationem vterioris quantitatis, seu extensionis Situs autem nihil aliud est, quām talis extensio rei in loco aut absolute lumpa, aut re pectiue ad aliud. Suppono quartū numerum physice, & à parte rei nihilo distingui ab ipsis rebus numerabilibus, locus autem si sit intrinsecus, ipsissima est rei locatae praesentia; si extrinsecus, est superficies extensa ambiens rem locatam tali extensione. Motus autem successio est præsentiarum. Quies perlungit in eadem praesentia. Vnde motus præter præsentiam, quæ adeit, connotat iam præteritas. Quies vero connotat durationem eiusdem præsentia pro tempore præterito. Continuitas à re ipsa continua non differt physice. Discretio autem perinde se habet ac numerus. Quantitas vero in præsentia idem est, ac extensio.

34. Ex his concludo, si in prædictis accidentibus id præcisè spectetur, quod positivum est, & magis directum, seclusis negationibus, & connotatis, ea omnia in vimam extentionem localem, sive præsentiam extensam conuenire. Atque hanc solam esse in rigore sensibile commune per visum perceptibile. Verum quia ratione præsentia, quām Vetus potissimum attingit, cetera omnia accidentia commemorata visu etiam quodammodo percipiuntur. Ideo ea non inepitè communia Vetus sensibilia vocantur.

35. Sunt tamen præterea alia quādam obiecta Vetus, quæ media solent appellari: quod stricte, neque ad classem propriorum, neque ad communium pertinere videantur. Hæc sunt transparentia, opacitas, umbra, tenebra, similitudo, dissimilitudo, pulchritudo, deformitas. Ex quibus quedam inter sensibilia communia censentur ab aliquibus. Quibus contradicit Aguil. lib. 1. propos. 29. Sed dissensio est de nomine, & paruī momenti. Quo autem pacto hæc, & alia sensibilia per Vetus percipiuntur, postmodum explicabimus sigillatim.

Hypothesis 3.

36. Vetus speciebus intentionalibus decisis ab obiecto iuatur ad videndum. Ita tenent Coniub. lib. 2. de Anim. cap. 6. quest. 2. Rub. cap. 5. & 6. quest. 3. Soar. lib. 1. de Anim. cap. 1. Aguil. lib. 1. Optic. proposit. 65. Pet. Hurt. disp. 12. de Anim. scilicet 1. Ouid. Cont. 13. de Anim. pun. 1. & reliqui omnes. Recentiores contrā quosdam tales species negantes apud Coniub. Rub. Aguil. & alios. Probatique primò ex Aug. lib. 9. de Trinit. cap. 2. li. dicente, ab obiecto, & potentia pari notitiam. Ab obiecto namque Vetus longè à potentia diffito nequit visio, nisi media specie progigni. Secundò, quia ut vetus alias indifferens determina-

tur ad videndum hoc obiectum, potius quām aliud specie sibi impressa indiger. Ab obiecto enim distante, neque moueri immediatè, neque determinari potest, ut satis ex se cōstat. Tertiò, quia vno obiecti cum potentia necessaria est ad cognitionē, ut dicebamus supra n. 19. Obiectum autem Vetus procul existens nisi media specie potentia vniū non potest. Quādā species, quia videmus in speculo hominem stantem à tergo. Quod utique fieri non posset, nisi humanum illud corpus aliquid ex se ad speculum transmitteret: quod inibi repercutsum ad nostros oculos reflecteretur. Quintò, quia interpositis perspiciliis alter apparent nobis obiecta, sive eis sublati; quod non potest aliunde prouenire, nisi, quia accidens aliquod per medium ipsatum diffusum, à quo visio ipsa dependet, in trajectu vitri alteratur. Sextò, quia si medium spatiū obiectum, aut opacum sit, obiectum prorsus non videtur. Ob id nimur, quia obiectus, aut opacitas impediunt species, ne ad potentiam pertingant. Septimò, quia obiecta Vetus nisi in debita distantiā videri non possunt, eoque clarius videntur, quod minus sunt remota, obiectus vero quo remotiora, cuius eventus ex profecto est cauta, quod species ab obiecto profusa certam habent spatiā, sive terminum, quam prætergredi nequeunt; intra illum autem, quod longius prouchuntur, magis languescunt. Tandem fallacias omnes visus, de quibus infra agetur, non posse accidere ab aliis speciebus, ex inibi dicendis confitabit.

Ex his apparent species Vetus ab obiecto decisas in ipsis oculis recipi; de quo nemo est iam, qui dubitet. Quoniam species ibi debet inesse, vbi ipsa visio celebratur, quæ ab specie dependet; atque etiam vbi residerat facultas videndi, quæ specie iuuant in sua functione; visionem autem celebrari intra oculos, atque ibi etiam esse facultatem visionis ex tota Vetus Philosophiā, eiusque symmetria manifestè est compertum.

38. Vetus autem predictas species decisas à luce, & colore, quæ sunt obiecta propria vetus eiusdem naturæ sint cum ipsis obiectis, vel inversæ, ad rem non interest examinare. Ego pro certo habeo cum Aguil. lib. 1. Optic. proposit. 46. & sepe alibi, colorē adiutum lumine alium colorē procreare, qui simul cum ipso lumine diffunditur per medium, ut multa demonstrant experientia. Quo posito cœlē dicendum cum ipso Aguil. & aliis, præter lumen, & colorē emisitum alias species ab eis distinctas, diuerſasque secundum naturam omnino esse reiicias, tanquam superfluas. Quia color emisitus, & lumen, quæ à corporibus luminosis, & coloratis per medium usque ad oculos diffunduntur, accidentia sunt satis idonea, quibus tribuantur omnia munia, quæ speciesibus intentionalibus alterius rationis solent attribui, ut in tract. de sensu, & sensibili multis ostendi. Ita igitur accidentia censenda sunt species proprie potentiæ vnuæ.

Hypothesis 4.

39. Species Vetus à partibus intentionis obiecti indiuisibiliter promanant. A partibus vero extensio eius transuersè potius diuisibiliter. Priorsque subinde indiuisibiliter. Postiores vero diuisibili ter repreäsentant.

Sermo est de obiecto proprio Vetus, à quo dumtaxat promanant Vetus species iuxta dicenda postmodum. Suppono autem cum communī huiusmodi obiectum duplex genus partium habere, sicut & alias

Disp. I. De origine intell. &c. Quæst. II. 9

& alias qualitates; nempe intentionis, & extensionis. Partes intentionis dicuntur illæ, quibus qualitas aut magis, aut minus intensa, sive perfecta redditur in eadem parte subiecti, cui inheret. Partes vero extensionis, quibus qualitas distinctis partibus subiecti extensi correspondet. Vnde omnes partes intentionis eidem omnino, partes vero extensionis distinctis locis, sive spatiis correspondentes necessitate sunt.

40 Deinde etiam cum communi suppono, species visus, dum ab obiecto deciduntur per medium extensum lineis semper rectis protendit: Quod enim eiusmodi species per medium extensum diaphanumque protendantur a corpore luminoso, vel colorato, vnde nascuntur, usque ad oculos, aliudque quodvis corpus opacum; quod tandem perueniunt; certo certius est; quia agens naturale non potest agere in distans, nisi agendo in propinquum, atque adeo deriundo suam actionem per medium ad extremum. Quod autem talis specierum protensio per lineas duntaxat rectas ductas a principali agente usque ad extremum sphaerae actiuitatis eius fiat; experientia demonstrat. Qui enim existens intra cubiculum obiecta externa conatur cernere per fenestram apertam, ea tantum videre potest, quæ est in regione in recta linea foris posita sunt. Tum si teneat latus fenestra recipiat, nil proflus videt, tametsi specierum radij per fenestram ingredientes proprie ipsos hominis oculos itinere recto perfraneant. Cuius nulla alia causa esse potest, nisi quia huiusmodi radij directe semper protendantur, nec se ferius latera fundunt, aut inflectuntur. Ratio autem a priori ea esse potest, quia causa naturalis, quo ceterius, validiusque effectum asequatur, breuissimis lineis intendit suam vim, & conatur: ex autem lineis rectis sunt. Videatur Agilon. lib. 5. Optic. propof. 2.

41 Et quoniam accidens ab agente, vnde oritur ad subiectum usque remotum non tendit per motum localem, ut est Philosophorum dogma; sed per nouas productiones aliis, atque aliis partis extensa, donec omnes partes corporis intermedij tali accidente affecta sint; neccesum planè est, ut ex partibus specierum per eamdem lineam rectam extensionis, quæ priores sunt adiuvant agens principale ad producendum vltiores. Quomodo autem adiuvant alibi expono. Videatur Soar. disp. 8. Metap. 8. Pet. Hurt. disp. 9. Physica §. 76. & alij. Existimbo autem species visus per medium transparens disformiter secundum omnes suas partes etiam proportionales vniiformiterque secundum proportionem geometricam propagari: donec tandem in extremo Sphera puncto se fiant. De quibus fusco loco a me probatis, non opus est amplius dicere imprepresentarum.

42 Præterea suppono tunc effectum aliquem diuisibiliter promanare ab omnibus partibus sua cause, quando earum cuiuslibet respondet in effectu pars propria, que ab ea dumtaxat parte causa, & non a reliquis producitur. Tunc autem diuisibiliter, quando totus effectus, & quelibet pars eius ab omnibus, & singulis partibus causa simul, eademque actione concurrentibus procedit; similiter species diuisibiliter representant obiectum, quando singulae specieis singulis partibus obiecti diuisim correspondent. Diuisibiliter vero quando nulla est pars obiecti, quæ toti speciei ex aequo non correspondat: neque aliqua est pars speciei, quæ toti non respondeat obiecto.

43 Igitur species visus a partibus intentionis obie-

cti diuisibiliter promanare, sententia est communis. Probatur autem sic. Omnes partes intentionis obiecti concurrunt ad productionem speciei, nulla prorsus excepta; quia omnes sunt aequæ operatæ, aequæ applicatae, & aequæ expeditæ; neque adeo a ratio, cur hæ concurrant, & non illæ. Ergo concurrunt diuisibiliter. Probo consequentiam; quia si diuisibiliter concurrerent, tot essent partes intentionis in effectu productæ, quot sunt in causa producente: cum cuiuslibet seorsim accepta pars effectus correspondet; id autem est absurdum. Fieret enim, ut effectus propter passi distantiam nunquam deacreberet; neque usquam sphaera actiuitatis agentis absolueretur; quod repugnat experientia, & rationi. Etenim, si in prima parte subiecti tot essent partes, quot in agente, quia ab eo procedunt diuisibiliter. In secunda propter eamdem rationem tot etiam essent, quot in primâ, & sic deinceps sine termino. Ex quo patet aliud, quod dicimus in hypothesi. Partes scilicet intentionis obiecti per speciem visus diuisibiliter representari. Cum enim quodvis obiectum proprium visus per speciem a se productam representetur, si tota intentionis obiectum diuisibiliter concurrat ad productionem speciei; tota itidem per speciem productam diuisibiliter representabitur.

Quod autem a partibus obiecti transuersè positis diuisibiliter species visus producatur, communis est sententia Doctorum, quam contra Cominib. & Tolet. tenent. Rub. tral. de obiect. atque spec. sens. q. 8. Pet. Hurt. disp. 1. 2. de Anima. sec. 5. Ariag. disp. 6. sec. 7. & alij Recentiores. Probatur autem primò, quia dum sumus intra cubiculum eam duntaxat partem parietis oppositi per fenestram conspicimus, quæ est regione directe posita est: cum tamè in ipso fenestra ingressu, & extra in toto medio totius parietis sunt species, hæ non procedunt a pariete diuisibiliter; si immixta procederent species, quæ pertingunt ad visum totius obiecti, semen essent, ipsumque totum representarent, quandoquidem emanarent ab illo medius speciebus a toto obiecto procedentibus. Secundò, quia si species ab obiecto extenso diuisibiliter nascantur, sequeretur partes obiecti produl positas aequæ clare videri ac viciniores visui; nam species omnium partium obiecti aequæ essent intentionis in oculis. Deinde fieret, ut eadem obiecti pars immota clarius appareret, dum similis alia obiecti partes denuò detectæ viderentur, quam dum videbatur sola: et quod partes denuò apparentes iuantes ad productionem speciei directe partis intensiore illam redderent; quæ planè sunt contra experientiam. Tertiò, quia ex opposita sententia fieret, ut dum paulatim aperiretur obiectum aliquod, infinitæ actiones totales, quibus fierent species sibi succederent. Quod quando commodè potest, vitandum est. Quartò, quia sèpè partes eiusdem obiecti sunt diuerse rationis, ut quando partim est album, partim est nigrum. Impossibile autem est tunc eas ad eamdem speciem diuisim concurrere, præterim in mea sententia non distinguente speciem coloris a colore emissio. Quintò, quia si species procederent diuisibiliter a partibus extensionis obiecti, eas utique diuisibiliter etiam representarent, nam species obiectum a quo procedit, & cuius subinde proprium est semen, representativa est; sed partes extensionis obiecti representari visui diuisibiliter, non videtur probabile. Tum quia ne Aduersarij quidem id concedent. Tum maximè, quia multa experimenta, & multæ rationes in eis

elis fundatæ apertè demonstrant oppositum, vt ex tota Philosophiâ visus, aliorumque sensuum in sequentibus exhibenda conspicuum fiet. Quibus integræ data hypothesis satis manet probata. Quod autem aliqua obiecta ob temuuntur seorsim sumpta non cernantur; bene tamè cum aliis coniuncta non inde nascitur, quod se adiuvant ad producendam speciem; sed aliunde, vt videbimus *hypothesi* 8. Nulla quippe est pars extensionis obiecti, quantumvis minima, qua non valeat per se seorsim camdem omnino producere speciem sui, quam in confortio aliarum producit, & ad eamdem distantiam. In quo nihil est absurdum, vt etiam ex dicendis ibi patebit.

45 Loquutus autem sum in præsenti hypothesis de partibus extensionis obiecti tranuerse positis; id est, quarum nulla est ante, vel post alteram in eadem lineâ rectâ per quam actio protenditur. Nam de partibus directè in tali lineâ positis, res hac non adeo est explorata, nec tanti ad nostrum institutum eam explorare interest. Quare id in suum locum remitto.

Hypothesis 5.

46 Sensibilia communia non per speciem peculiarem distinguitur ab specie proprij sensibilis; sed per eamdem speciem proprij sensibilis cognoscuntur à Visu.

Ita tenent Rub. *lib. 2. de Anim. cap. 6. quæst. 1. 1.* cum S.Thom. Barn. Ferra. Tolet. & aliis à se relat. Fonseca *lib. 2. metaph. cap. 2. quæst. 2. sçct. 5. Petr. Hurt. disq. 12. de Anim. §. 80.* & alij contra Scot. Henr. Aegyd. Iand. apud Rub. & alios Recentiores. Addit tamen Rub. speciem sensibilis proprij, vt repræsentet communem, ab eo quodammodo produci, & modis variis. Quod, quia ratione fit verum ex dicendis conatur: Modo probatur absolute hypothesis; quia visus sæpe cernit obiectum in loco, ubi non est, quod occidit, cum radij specierum reflectuntur, aut refranguntur. Ergo visus sæpe attingit præsentem obiectum, cuius nullam habet peculiarem speciem. Patet consequentia; quia præsentia, que à ipsa non est, nequit à se emittere speciem. Deinde sæpe apparet solet obiectum maius, quam sit, sepiusnam autem minus; ergo quantitas, seu extensio obiecti non per speciem propriam videtur; alias appareret sicut est. Et quidem si sensibilium communium darentur species propriæ, nulla accidere posset fallacia in sensibus circa illa; sicut neque accidit circa propria, vt *infra hypot. 2. 1. ex Arift.* ostendemus: species enim propriæ non possunt non repræsentare obiectum, cuius sunt propriæ, ut confat.

47 Igitur præsentia coloris, & lucis eorumque magnitudo, figura, &c. ea tenus Visu cernuntur, & discernuntur, quatenus species propria coloris, aut lucis variæ in sensibilio diffinita variis in locis, variisque modis valet suum obiectum repræsentare. Cum enim in partea, retinae species imprimitur, obiectum apparent ad laudem. E contra vero si species in dextera retinae depingantur, obiectum apparent ad dexteram, directè autem, & è regione positum aspicitur obiectum, quando in medio retinae species eius sedem habet. Vniuersaliter enim in eo loco apparent obiectum, aut quaevis omnino particula eius, à quo recta linea per pupillæ meatus ingressa, & in crystalloide perfracta dirigi potest in eam retinae partem, ubi talis obiectum, aut particula species inest, & visio celebratur. Quæ

mira struæ oculi proprietas est. Ex quâ rursus efficitur, vt penes varietatem partium unicae retinae in quibus visiones obiectorum sunt, penes eorum discretionem, continuatatem, magnitudinem, paritatem, &c. Variè etiam obiectum, sub variisque communibus sensibilibus appareat, vt ex dicendis singillatim *hypothesi* 6, plenius constabit.

Hypothesis 6

48 Omnia sensibilia communia commemorata *supra hypot. 2.* aliqua ratione percipiuntur per Visum. Ex sensibilibus vero mediis *ibid. recensit.* quædam per se, quædam per accidens visione dignocuntur.

Discurramus per singula. Primo enim visibilium rerum præsentia sub aliquid eadit, quatenus lux, aut color in hoc aut illo loco aspiciuntur. Quod adeo verum est, vt sanè nesciam, quo iure id non nulli negauerint apud Atriag. *disp. 4. de Anim. sçct. 1. sub. 6.* Etenim, quâm certum est mihi me videre colorem, tam certum est, me eum hic potius, quâm alibi intueri: ergo non tantum video colorem, sed illum in tali loco esse, quod est videre eius præsentiam. Nec refert non posse me discernere, an talis præsentia sit accidens superadditum rei præsentij; neque quia tantum etiam ignoro de ipso colore. Quod ex imperfectione ciuii modi cognitionum prouenire censendum est.

Secundo cum recentioribus doctissimis in re perspectivâ censeno contra. Aguil distantiam, quâ obiectum à visu plus, aut minus abducitur, non locum ab utroque oculo, sed ab altero tantum perceptibilem esse. Quod sanè, si bene advertatur ipsa notificat experientia. Putat Aguil. quodvis obiectum per unum tantum radium specierum, quem vocant opticum, videri, per eum videlicet, qui rectâ ductus ab obiecto in centro crystalloidis terminatur. De quo radio latè tractat *ro lib. 2.* Inde autem *lib. 3. prop. 1.* probare contendit distantiam uno oculo per se definiri non posse. Non tamen bene; nam, vt à relatis Recentioribus dicitur; obiectum non per unicum radium, sed per omnes videtur, quotquot per meatum pupillæ in retinam transmitti possunt. Itaque dum à quovis puncto obiecti, sive particula diffunduntur species circumstans, radij omnes, quos pupilla foramen capit in oculum introducti, in crystalloidem impingunt, atque ibi contracti, in puncto iterum, sive particula retinae colliguntur. Quo duo formantur coni, sive pyramides, quorum eadem est basis, medium videlicet planum ipsius crystalloidis: vertex autem primi, & externi coni est punctum, sive particula obiecti, vnde radij nascuntur: secundi autem, & interni vertex in ipsa retina aut certè paulo ante ipsum terminatur vt ibi decussati radij rursus dividuntur in ipsam impingant.

50 Ea autem est visus natura à peritissimis perspectivis deprehensa sedula obseruatione: vt obiectum apparent in eo loco semper, ad quem pertinet vertex coni externi, radiorum seruata semper proportione, & consonantia, quam conus externus, & internus inter se servant. Iuxta quam in visione directâ semper contingit, vt locus verus, & proprius obiecti visibilis, & locus, quo pertinet vertex praedicti coni externi vnius, & id est. Atque adeo visione directâ semper apparent obiecta in ipso loco vbi est. In visione autem, quæ per reflexionem, aut refractionem specierum sit, plerumque est diuersus locus obiecti verus, à loco quem dictus vertex tangere solet. Atque idcirco variis in locis apparentibus, seu

seu fictitiis videtur obiectum pro varietate refractionum, aut refractionum, quæ multa quidem est iuxta multam corporum differentiam, in quibus fit reflexio, aut refractione. Vniversitatem, quo magis di-
ducti intromittuntur radii per pupillam, eo pro-
prio appareat obiectum, quia ut sic brevior est lon-
gitudine coni extermi, siue veri, siue imaginarij: quo
vero minus diducti intromittuntur radii, eo lon-
gioris obiectum cernitur. Ex quibus regulam habes
generalem ad dignoscendum vniuersitatem, quisnam sit
locus, ubi semper appetit imago, seu obiectum vi-
sibile. De qua regula utpote cui vniuersa nititur
perspectiva fusioni calamo egi tractat de sensu. & sensu
refutans interim nostri Aguilonij Philosophiam,
quod attinet ad dictum locum imaginis.

¹ Tertiò de modo, quo per visum dignoscitur mag-
nitudine, quantitas, seu extensio obiecti visibilis; alia
etiam Aguilonij ac nostra Philosophia est. Putat
enim ipse illam dignoscere ex quantitate anguli ver-
ticalis pyramidis, quam optican vocat; queque
conficitur ex radibus ab obiecto extenso diffusis, at-
que in centro humoris crystallini concurrentibus:
Opinatur quippe Aguil. per eos solos radios in ar-
anea superficie conuexa visionem fieri, qui in ipso
centro crystalloidis terminantur: iuxta quam
positionem necesse est, ut quodus obiecti pun-
ctum per unum tantum radium cernatur. Nos ve-
ro, qui censemus visionem cuiusvis puncti obiecti
per omnes radios ipsius puncti, quos pupilla capit
non in aranea tunica; sed in retina fieri modo ex-
plicato; omnino dicendum putamus, penes quanti-
tatem partis retinae, in quam conspirant radii integri obiecti, in qua visio eius efficitur, ipsius obiecti
quantitatem, seu magnitudinem dignoscere. Et
quia, quo magis distat obiectum, minor pars reti-
nae speciebus eius potest intingi; maior autem, quo
propinquius est; ideo obiectum remotius minus,
quam propinquum appetit. Inde autem nascitur,
quod obiectum procul possum in minore parte
retinae, quam si prope esset, depingatur: quia radii
singularium partium, siue punctorum eius, qui con-
fluent in pupillam meatum decussati in itinere eo
amplius post trajectum diuariantur intra oculum,
quale obiectum ipsi meati propinquius est, ut considerant innotescet; namque proprium
est vniuersitatem radiorum cuiusvis corporis extensis in-
trocentum per exiguum foramen.

² Oportet tamen animaduertere eam dumtaxat obiecti quantitatem visu per se discerni, que ex
aequo visu obiecta est, in ea videlicet positione,
vel situ, unde maximam, quam potest retina par-
tem suis specierum radiis adimpler. Si enim corpus
extensem oblique visu proponatur, ita ut partes
vnius extremi propè existant, remotius autem re-
liquæ: tum quidem tota corporis quantitas vi-
su per se non discernetur, sed apparebit longè minor
iuxta quantitatem minorem portionis retinae,
quam ex ea positione suis speciebus potest moue-
re. Quasi per accidens tamen, seu potius ope poten-
tia altioris extensio oblique obiecta solet dignoscic
ob inaequalem partium distantiam, que nisi in ma-
iore extensione, quam per se appetit, extare non
posset. Tum, quod partes remotiores remissius mo-
ueant visum, quam propinquiores. Quod emen-
ti solent Pictores in parli intensione colorum, ut,
quod in exiguo spatio depictum est, valde exten-
sum oblique videatur. In quo potissimum tota pars
perspectiva specialis posita est.

³ Ex hac etiam visus natura suboritur ars altera
agendi visibilia, quoad apparentiam. Vnde & tu-

bi optici, & alia instrumenta proficiscuntur; quibus
efficitur, ut species obiecti, quæ naturaliter par-
vulam retinæ partem opplere poterant, extensæ,
& diuinctæ maiorem repleant: quo fit, ut earum ob-
iectum maius appareat.

Quarto, distantia transuersa, quæ inter unum, &
alterum corpus visu obiectum intercipitur, cate-
nus visu ipso discernitur, quatenus eorum corpo-
rum simulacra in distinctis retinae partibus ab se
inuicem etiam distinctibus depinguntur. Quod fit, ut
penes distantiam, quam visiones intra oculum ha-
bent, distantia quoque obiectorum metienda sit,
perinde ac per visionis magnitudinem magnitu-
do obiecti pensatur. Vnde consequenter efficitur
ut continuitas, & unitas obiecti apparentis ex con-
tinuitate, & unitate visionis pendaat. Ea enim Vi-
sui apparent continuata, seu contigua, quæ per vi-
siones continuatas, seu contiguas cernuntur. Quæ
autem apparent simul in eodem loco, seu spatio in-
flar vnius apparent visu; quia ex yis talis visionis
discerni nequit, an sunt plura. Sicut est contra plura
videntur, quæ in pluribus locis apparent per vi-
siones plures in pluribus retinae partibus efformatas.
Atque ex his liquet, quo pacto visus discernat
discretiōnem, seu numerum, secundum positum
reale, quod dicit. Deinde, quomodo nō cat conti-
nuitatem, & unitatem. Tum locum, siue praesentiam
rei aspectabilis aut etiam locum extrinsecum,
quo res visibilis comprehenditur.

Quinto, Figura etiam per se percipitur visu se-
cundum positum, seu materiale, quod includit,
quatenus ea ex aduerso obiecta per speciem sui in
ipsa retina depingitur. Quo vero pacto visu digno-
scantur figuræ, quæ non ex aequo prospectu ob-
iecti cernuntur, vel, quia non sunt planæ, sed solidæ, vel
quia obliquè propinatae cernuntur, ex Aguil. disci-
potest lib. 3. Optic. à prop. 15. usque ad 25. vnde ad
prop. 39. de cognitione loci, ac situs, de-
que eorum differentias diffusè agit. Verum ex bre-
ui à nobis indicatis facilè quisque potest deducere,
quo pacto ad cognitionem situs prædictarum
que figurarum plerumque sit opus functione altioris
potentia, quam visus.

Sexto denique motus quatuor fere modis oculi
discernitur, lenti etiam adiuuante interiore. Pri-
mo, ex motione oculorum naturaliter insequen-
tium obiectum: quæ motio sensu percipitur com-
muni. Secundo, quiescente visu motus obiecti dis-
cernitur ex diuersa eius praesentia distinctis mo-
mentis sensibilis temporis deprehensa. Tertiò ex
loci ipsius obiecti mutatione continua. Quartò ex
parte organi successu affecta. Ita Aguil. qui plura
addit usque ad prop. 54. Ex quib. patet visum non
se solo; sed iuuamine sensus communis motu cog-
noscere. Est enim opus reminiscētia præterita praes-
entia ad cognoscendum corpus moueri; qua etiam
opus est ad dignoscendā quietē, quatenus hac dicit
perferantiam in eadem praesentia. Itaque, ut mo-
tus aliquius obiecti noſcat, aut debet moueri or-
ganum visus inuariata visione; aut si quiescat organum,
debet variari visus.

Ex quibus omnibus liquidò constat, quod supra
inferebamus: quidquid per se cognoscitur visu ex
sensibilibus communibus in solam praesentiam ex-
tentam coloris, & lucis refundi. Deinde etiam col-
ligitur speciem ab obiecto visu imprimam indiffe-
rentem esse natura sua ad representandum colo-
rem, aut lucem, cuius species est, sub hac, aut sub il-
la praesentia, sub hac, aut sub illa extensione ma-
gna, vel parua. Determinatur autem à parte sen-
tientiæ

siterij, cui imprimitur, aut potius à potentia visua in ea parte residente, ut simul cum ipsa potentia visionem causer, per quam obiectum in hoc loco, potius quam in alio; sub tantaque extensione certatur. De quo plura dicemus *infra hypoth. 21.*

58 Restat ut de obiectis etiam mediis commemoratis *suprā dicamus.* E quibus transparentis, & opacitas oculis per se non videntur: sumpta tamen à visu occasione facile dignoscuntur à superiori interna potentia. Transparentis quidem ex rebus trans corpus interiectum apparentibus, quadam argumentatione colliguntur; opacitas autem ex asperitus prohibitione. Umbra autem, quae relata ad intensius lumen circumflans dicitur talis; & tenebra, quae in absolute priuatione lucis consistunt, quoad carentiam lucis, quam dicunt, visu potius cerni non possunt. Nihilominus, qui cernit oculis lucem remisam iuxta aliam intensorem, illam comparatione huius umbras diuidit potentia interna. Qui vero apertis oculis nihil lucis aliebū intuerit, esse inibi tenebras ex sui visionis priuatione discernit quādam interna argumentatione. Similitudo, & dissimilitudo visus extremitis similibus, aut dissimilibus videtur, quoad physicum, quod dicit, ut potest, quod cum ipsis extremitis prius est idem. Pulchritudo in rebus visibilibus nihil aliud esse videtur, quam grata quedam, & iucunda proportio eorum, quam sub alpectum cadunt. Turpitude autem eorum, sive deformitas asymmetria est, inordinataque dispositio offendit oculis pariens. Unde dicendum videtur pulchritudinem hanc, sive deformitatem perinde oculis cerni quoad physicum, quod dicit, ac cernitur figura, & situs. Tandem existentia obiecti visibilis, quod id, quod dicit cum ipso obiecto identificatum, visu dicenda est capi, ut constat. Duratio etiam praeflens ipsius obiecti quoad physicum, quod dicit, visu percipitur haud dubie non minus, quam eius presentia; quandoque quidem per visionem non minus clarè comprehendimus rem visam in tempore presente durare, sive ei correspondere, quam comprehendimus eam in talibus locis vobis, sive ei correspondentem esse. Unde, si duratio est accidentis superadditum rei duranti, ut ego opinor, & quae ac presentia est accidentis superadditum rei presenti. Duratio utique rei sensibilis aquae ac praeflentia inter sensibilia communia omnibus sensibus censenda est; ut potest, quae perinde ac praeflentia ab omnibus citra dubium aquae atque a visu est perceptibilis.

Hypothesis 7.

59 Distantia iusta obiecti ad perfectam visionem ea est unde euibrati radij specierum obiecti videnti, atque perfracti in crystalloide, quam aptissimè coniunguntur in retina, ubi patratur visus.

60 Supponit hypothesis obiectum ad certam distantiam claritatis, distinctiūque videri, quam si propius sit positum, aut remotius, ut experientia monstrat; atque adeo ad perfectam visionem determinatam distantiam obiecti requiri, quam ultra, citraque perfectio visionis tabescit. Ut ergo ostendatur eiusmodi distantiam esse, quam ipsa hypothesis asserat.

61 Supponendum est primò maiorem visionis claritatem ex quatuor causis pronenire posse comparatione eiudem potentie visuæ. Primò ex maiore intentione specierum. Secundò ex maiore copia earum. Tertiò ex maiore coniunctione. Quartò ex maiore affluentia spirituum animalium. Cuncta

enim hæc iuuant potentiam ad perfectius videntum.

Secundò supponendum est, eam esse naturam figuræ humoris crystallini, & vniuersim cuiusvis dioptræ crystallinæ, sive vitri conuxi, vbi franguntur species, seu radij luminis, vel coloris; ut in ea radiorum fractione certam proportionem obseruet attentâ vitri, seu dioptræ coniuxitate; atque etiam distantia obiecti, unde euibrantur radij. Id, quod apud perspectivos satis perspectum est. Imprimis enim dioptræ magis globula, exteris partibus, magis infringit radios per se traiectos; atque adeo proprius post se coniungit illos, quam, quæ minus globosa est, ut experientia constat. Deinde inter angulos, quos cum dioptrâ faciunt radij in eam incidentes, & angulos, quos faciunt cum eadem radij iam traiecti, & refracti (quorum priores anguli incidentia; & posteriores vero anguli refractionis vocantur) ea proportio ferè seruat, ut, quod maior est angulus incidentia, eo fit minor angulus refractionis, & è conuerto. Vniuersaliter enim in singulis dioptris angulus integer coalefecens ex angulo incidentia, & ex angulo refractionis semper est equalis, sive prope, sive procul obiectum sit. Ex quo sequitur primò, quo obiectum est propinquius dioptræ, eo angulum refractionis esse obtusorem, sive maiorem; quia eo angulus incidentia acutior, sive minor est, & vice versa. Secundo sequitur adeo prope dioptram posse esse obiectum, ut traiecti radij post dioptram non coniungantur; sed, aut incident paralleliter, aut diducantur amplius. Tertiò, sequitur dioptram certum exigere interullum, ut radios ab obiecto sulcet posse se coniungere possit, & congregare; ipsamque coniunctionem radiorum ad certam tunc post dioptram distantiam fieri quidem, ut si dioptræ, inde versus obiectum admoueat, iam radij traiecti diduci incipiunt, & diuariari, sin vero è contraria remoueantur ab ipso obiecto, radij perfectius coniungi incipiunt, & proprius dioptram, seu ad distantiam minorem. Quæ omnia facile quicque experiri posset modo admouendo lucerna, modo remouendo ab illa dioptram. Denique alia est huiusmodi refractionis proprietas, ut iam aliæ notauit; quod radij refracti postquam in certa distantia post dioptram coniuncti sunt, iterum deinceps incipiunt diuariari; ut experientia etiam constat.

Tertiò supponendum est virtutem esse innatam oculis nostris comprimenti, & dilatandi tunicam araneam, seu burlam illam, vbi concluditur humor crystallinus, quo efficitur, ut humor ipse figuram variet; modoque sit magis globosus, modo autem minus, prout aranea magis constringitur, aut laxatur. Praefatur autem id, quoties oculus ad diversas distantias aciem visus intendit. Porro in iis eventibus aliquam ex arbitrio a nobis fieri mutationem intra oculum ipsum experientia compertum est. Quod autem ea, quam experimur, mutatione sit diæta compressio & dilatatio crystallini humoris, tum à visus experientiis in praesenti materia traditur; tum ex harmonia eorum, quæ mox dicemus coniicietur.

Quæ, cum ita sint, iam hypothesis nostra, aliorumque experimentorum rationes, & causa apotissimæ in promptu sunt. Ex eo enim obiectum nimis propinquum oculis confusus cernitur, eoque magis confusè appetit, & sub quantitate maiore, quo magis oculis adiungitur: quia species in crystalloide diuariat, & sive dispersæ, in retina depictæ, minus vivide, & sub extensione maiore valent

lent obiectum repræsentare. Cum vero obiectum in distantia iusta locatur, species virtute crystalloidis breuius ipsam retina rediguntur. Quod sit, ut & clarius, & sub minore extensione obiectum cernatur. Si autem obiectum ultra distantiam iustum paulatim remouetur ex eo, & minus clare, & sub minore extensione incipit apparere; quia species eius, & minus intensa, & in minore copia intrant per pupillæ meatum, & post trajectum crystalloidem in minore parte retina depinguntur. Quæ omnia tum ex structurâ oculi, tum ex superiori dictis facile constat. Iam vero propterea clarius apparet illud obiectum, in quod visus acies infigitur, siue id sit propinquius, siue remotius: quia virtute oculi innata humor crystallinus aut conglobatur magis, aut complanatur prout oportet attenta obiecti distantia, ut radij eius aptius coniungantur in retina. Quæ mira proprietas oculorum est, ut possint ad omnes distantias aciem visus intendare.

65 Ex quibus omnibus liquidò constat, iusta obiecti distantiam ad perfectam visionem esse illam, è qua, posita crystalloidis compositione, vel figura, aut naturali, & ordinariâ, aut aduentoriâ motu oculorum, species ab obiecto evibrata aptissimum coniunguntur in tunica retina. Quibus & præsens hypothesis probata, & tota nostra oculorum Philologia confirmata manet; & reiecta. Aguil, quod ad rem attingit sententia, afferentis lib. 1. propof. 8: iustum distantiam obiecti ad perfectam visionem esse illud punctum, in quo concurvantur axes optici cum nervis opticis angulos rectos efficiunt. Quod, quam à veritate exulet, fuso ostendit suo loco.

Quod si rogas, cur ad eam iustum distantiam in unico tantum puncto, aut sane in exigua particula obiecti ita oculorum acies figatur, ut talis dumtaxat particula clare, reliqua vero, quæ ad latus sunt, confusius conficiantur, ut experimur. Respondeo, quia axis opticus, qui totum oculum medium penetrat, atque in extremo neru opici, quod medium est retina, terminatur, in uno tantum punto obiecti defigit potest. Et quoniam id, quod magis directe suo specierum radio ad medium retina, ad nervum opticum pertinet, quæ parte deflunt spiritus animales ad fouendam visionem, maiorem eundem spirituum sibi vendicat affluentiam, maioremque idcirco participat visionis claritatem in punctum obiecti, unde axis opticus dicit originem alienæ particulae circumstantes, quæ ad talem partem retina mittunt species, in eaque celebratur eorum visio, non possunt non clarius videri, quæ aliae partes, quæ cernuntur e partibus ipsius retinae minus præcipuis, minùsque efficacibus ad videndum.

66 Ex quo sequitur primò, quod magis distant partes obiecti ab eo puncto, vnde oritur axis opticus, è confusius videri, ut experientia monstrat; quia eorum visiones etiam distant magis à nervo opticō; ob idque minore fouentur spirituum copia.

67 Secundò sequitur illud punctum clarius videri ab utroque oculo, in quod concurrunt axes amborum oculorum. Nam, ut supra etiam notabamus, illa individua societas, quæ in musculis oculis mouentibus ineft, non patitur, ut eorum axes optici in diuersa puncta figantur. Alioquin obiectum à duobus oculis visum in duplice loco appareret: uti apparet, quando altero oculorum compresso, axium societas perturbatur.

Hypothesis 8

68 Ad producendam visionem determinata quam Pharus Scient. Tom. I.

titas, tum potentia, tum organi, tum speciei necessaria est, ita ut minor non sit sufficiens, eaque tam intensio vbi datur, quam extensio. Vnde ex parte obiecti minima existunt visibilia, quibus minora in eadem distantia, & respectu eiusdem potentia visibilia non sunt. Ex parte autem oculi minima etiam dantur particulari visuæ tunicae retinae, quibus minores non sunt visuæ.

Pro explicatione, & probatione huius hypoth. suppono primò ex doctrina tradenda infra disp. 2. quæst. 1. Impossibile omnino esse, quod decur visio, quantumvis minima in subiecto, siue organo, cuius actus videndi est suæ naturæ; & quod tale organum per ilam non redditus videns, sentiensque obiectum, cum nihil sit aliud, organum esse videns, sentiensque obiectum, quam habere in se, aut sibi annexum actum videndi. Ex quo pater contra nonnullos opinantes oppositum, quoties obiectum aliquod ob paruitatem non videtur, id nasci non posse ex eo, quod eius visio verè produceta in oculis non redditus organum videns præ nimia sua temeritate. Sed, quod re verâ in tali casu visio talis obiecti in oculis produceta non est.

Suppono secundò: Et si quodvis punctum, aut quævis pars medijs, vnde ad omnes partes obiecti via recta transparens atque expedita est, omnium obiecti partium, punctorumque suscipit species; eo ipso, quod singulæ partes, punctaque obiecti circumquaque in sphæram agunt, uti fatentur omnes, non tamen ita rem se habere in punctis, & partibus eius organi, vbi potentia videndi inest, in quo plerisque Recentiorum deceptos video. Nam, cum species obiectorum introcant in oculum per exiguum pupillæ foramen, necessarium planè est, ut vnaquæque pars oculi interior eius tantum partis obiecti suscipiat species, quæ è regione posita radios suos in formam cuiusdam coni, siue pyramidis collectos per angustum, pupillæ meatum introducere potest. Quod sit, ut diuersæ partes tunicae retinae vbi visio peragitur, diuersarum partium obiecti suscipiant species; sive obiectum totum in ipsa retina depingatur, ut superius dictum: non tamen ita distinctè depingitur, ut omnibus omnino, & singulis obiecti partibus diuersæ partes retinae correspondant, sed ita, ut plures partes obiecti in eamdem partem retinae coeant, vbi veluti penetrantur carum species. Quod beneficio crystalloidis efficitur, ut ingens obiectum in exiguo retinae spatio depingi possit. Nam quemadmodum radij luminis per dioptriam vitream tracieat virtute fractionis colliguntur, ut experientia monstrat, & complicantur in exiguo subiecto, vbi veluti penetrati maiorem quamdam efficiunt intensiōem. Ita etiam ideo radij, aut quævis alia species tracieat per humorem crystallinum, qui dioptra natura oculi est, in retina complicantur; ita ut in eadem retinae particula, aut etiam indiuisibili puncto multarum particularum obiecti penetrantur species ibique quamdam conficiant intensiōem, sicut minus propriam, propria enim intensio speciei impressa ea cendifenda est, cuius partes eidem principio respondent; nam, quævis obiecti pars speciem causat intensam propriam intensiōem: quæ magis, aut minus intensa prodit penes virtutem, & distantiam præcipui agentis.

Tertio suppono, non solum visum, sed alios quoque sensus externos certam speciem in intensiōem expostulare, ut sensationem causare valeat, maioremque, aut minorem, iuxta debiliorem, aut magis robustam, magisve perfectam virtutem potentis sensitiæ. Ob id enim surdastri moderatam vocem

non audiunt, quam audiunt alij; audiunt tamen intensiorem; & qui hebetiore viu; tactu, aut olfactu polent, aliqua obiecta non sentiunt, que ex eadem distantia persentient alij: cum tamen sentiant alia intensiora: quia nimur hebetiores potentia intensiorem speciem postulant, vt possint in actu prodire: Vnde colligitur quamlibet etiam potentiam, quantumvis perfecta tam remissa specie affici posse, vt ea iuvari non valeat ad producendam sensationem. Sicut e contrario, tam exiguum posse esse partem sensiteri, & potentia ipsi correspondentis, vt non valeant sensatione cauare, quidquid sit de intensione speciei, quod etiam experientia monstrat, dum aliqua que Visu discernuntur, Gustu, vel Tactu praemunita discerni nequeunt, quin posse id attribui defectui intensiois speciei, quandoquidem coniuncta cum aliis non aucta specie quoad intensiorem sentirentur: vt ex Philosophia eorum sensuum a nobis infra tradenda plane constabit.

Ex quo infero contra nonnullos quoties obiectum praenimia tenuitate seorsim propositum non videtur, videndum, si coniungatur cum aliis, id non nasci ex eo, quod illud per se seorsim speciem est se non emitat; sed, quod species ab illo impressa remissior est, quam vt potentia ad producendam visionem iuare valeat. Quod confat, quia sepe obiectum, quod seorsim propositum ab aliquo non videtur, ab alio perspicacioris visus videtur ex eadem distatia: aspectum obiecta, que ob paruitatem seorsim a nemine videntur oculo naturali, adhibito tubo optico, aut alio instrumento videntur. Quod argumento evidente est, quando latent non ex defectu speciei a se emisi, sed ex defectu visionis nasci a tali specie non valentis proigni. Vnde etiam concluditur, quamlibet obiecti extensi partem, quantumvis minimam per se seorsim ab aliis producere propriam speciem; atque adeo partes speciei a partibus obiecti extensis, transversaque consideratis diuisibiliter procedere, vt *supra* n. 4. possumus.

72 Ex iis tum probatio hypothesis data, tum ratio quorumlibet experimentorum elicetur. Dico itaque obiectum paruum solitari propositum, vt siue latens praemunita nimia duabus de causis posse non videri. Prima, quia species eius impressa in ea parte tunicae retinae, cui tale obiectum correspondet, intensioem habet minorem minimam requisita ad excitandam, seu causandam simul cum potentia Visionem. Secunda, quia licet species talis obiecti sufficientem intensioem habeat; particula tamen tunicae retinae, cui illa imprimitur, particularque potentia visus in ipsa residens, minor est minima requisita ad causandam simul cum tali specie visionem ipsam. Quando vero si dicto obiecto minori minimo visibili adiungitur aliud aquale, videtur utrumque quia, quod ex utroque coalescit, iam est visibile, vt experientia monstrat. Id duabus etiam de causis potest accidere. Prima, quia utriusque species in eamdem partem retinae concurrentes iuxta dicta n. 6. 9. maiorem intensioem, licet minus propriam conficiunt; quo suppletur defectus intensiois requisita ad gigrandam visionem. Secunda, quia amborum obiectorum species maiorem particulam retinae occupantes, vt possint iuxta doctrinam traditam n. 5. 2. quam occupabat species unius, maiori etiam particulae potentiae respondent; suppleturque defectus extensionis partis cum retinae, tum potentiae visus ad generandam visionem naturaliter requisita. Et quoniam obiectorum plurium species neque possunt in eamdem partem tunicae retinae coire, neque eamdem eiusdem par-

tem continuatam, vt requiritur, sufficiere, ni talia obiecta loco coniuncta sint; vt patet ex dictis; ideo plura obiecta minuta dista loco non videntur, cum tamen videantur coniuncta.

Hinc deprehendes primo, cur obiectum variis, 73 iisque minutissimis coloribus distinctum ita apparet solet eminus, vt non diuersis coloribus; sed unico ex illis commixto affectum videatur, vt in vesti Franciscanorum cernerem licet, que cum ex filis albis, & nigris contexta sit, eminus fusca apparet. Inde enim hoc nascitur, quia duas quoque, aut plures partes diuersorum colorum in eamdem retinae partem impingunt suas species, que in eodem subiecto iuncta, & commixta perinde representant obiecta iuncta, quorum species sunt, ac si commixta essent in se, representant namque illa in eodem loco, vt constat ex dictis *supr. hypoth. 6.*

Secundò deprehendes cur obiectum e minoris 74 quantitatibus apparat, quo longius ab oculis recedit, tantumque potest recedere, vt profrus dispareat. Prioris enim causa est, quod, quo remotius est obiectum, eò in minori parte retinae pingitur iuxta dicta n. 5. 2. constat autem ex dictis *hypoth. 6. citata*, quod minor est pars retinae vbi Visus sit, eo minorem esse quantitatem apparentem obiecti. Posterioris autem causa est, vel, quia tandem pingitur obiectum in parte retinae minori minima visu, vel, quia tandem intensio speciei ab eo impressa minor est minima requisita ad causandam visionem, iuxta doctrinam paulo ante statutam.

Tertiò deprehendes, cur obiectum parvulum, 75 quod in debita distantiā videntur, si nimium applicatur oculis, profrus dispareat. Nempe, quia licet in eo casu intensioem illud per pupillam immittat species, quia magis è propinquuo operatur: at in retina, vbi patrat Visus, species ipsa remissior, quam oportet, euadit, adeo vt intensio eius minor sit minima requisita, quod in trajectu crystalloidis radij speciei diuariantur eò magis quo obiectum magis oculis admouetur. Ut ex his omnibus planis peripicias, quam bene cuncta experimenta cohaerent cum nostra de Visu Philosophia. Efficax profectò argumentum veritatis eius.

Ex quā postrem planè colligitur obiectum indiuisibile, aut in spatio indiuisibili collocatum, aut per speciem, aut per potentiam, aut per visionem indiuisibilem nequitquam posse oculis cerni, saltem loquendo naturaliter. Vtrum autem supernaturaliter possit, non interest modò examinare.

Hypothesis 9.

De organo auditu perinde fere, ac de organo 77 visus, seruata quodam proportione, sive analogia videtur mihi philosophandum.

Non adeo est explorata Philosophia Auditus, quā Vetus; nec adeo ad nostram refert illam examinare. Ob id breui ab hoc sensu me expedita. Suppono autem potentiam audituā in auribus residere, in quib; præterea qua externe conspicuntur, measus quidam est tortuosus, anfractuique cochlearis per similis, qui tandem in amplam quandam definit cavitatem, velut orbicularem, quam obtegit, concluditque tenuissima quædā, atque pellucida membrana, tympanum, aut myringa vocata. Stabilitur autem membrana hæc duobus officulis, quorum alterum incudis duobus pediculis innixa, alterum mallooli figuram refert. Conimb. & Rub. addunt tertium officulum, tamet. Vefalus diligens anatomicus duos tantum relatos numeret libro primo de

Disp. I. De origine intell. &c. Quæst. II. 15

de fabric. c. 8. Intra membranam autem dictam, seu tympanum congenitus quidam aëris, sive substantia aërea seruari dicitur eo quasi vallo cohibita, ne diffundat, aut dissipetur. Quamvis Vessel, *supr. & Valuerde lib. 1. c. 3.*, huiusmodi substantiam aëream per Anatomam hucusque non fuisse comprehensam testentur, ut Soar refert; fors, quia, animali mortuo, mox dissipatur. Postremo, ut oculi in nervos opticos desinunt, sic tympanum Auditus nervo cvidam affixum est in cerebro descendente, per quem spiritus animales ad tympanum deueniuntur. Hac integræ organi Auditus struæta est.

78 Omissis autem variis sententiis de propriâ, & speciali sede potentia auditiva, quæ apud Conimb. lib. 2. de *Anim. c. 8. q. 4. Rub. q. 6. Soar. lib. 3. de Ani. c. 2. 2. Pet. Hurt. diff. 17. de Anim. sec. 3.* Quied. *cont. 4. de Anim. p. 1.* & apud alios videri possunt; existimato potentia audiendi in cauâ internâque superficie illius membranæ, sive tympani residere, quâ parte nervo demissâ ex cerebro coniuncta est. Quemadmodum enim tunica retina est fides viuis secundum cauam superficiem humorem vitreum oculi complectentem, ut *suprà statuimus* ita pariter membrana dicta secundum cauam superficiem substantiam illam aëream concludentem, sedes Auditus videtur esse. Primo quidem, ut penes diuersitatem partis internæ talis membranæ, que speciebus soni per innatum aërem træctis affecta fuerit, in diuersis locis sonus ipse sentiatur, ut de *Visu philosophatum* est. Secundo quia ea pars tympani aptissima omnium videtur, cui insit facultas audiendi, ut de sensitiero *Visu Hypoth. 1.* dicebamus.

Hypothesis 10.

79 Obiectum proprium Auditus sonus sonus est. Ex sensibiliibus autem communibus, aut etiam mediis aliqua percipit Auditus. Et sonum quidem per propriam ipsius speciem percipit. Cætera vero non per speciem ipsorum propriam; sed per eamdem soni.

Porò solum sonum esse obiectum proprium Auditus, nemo est, qui dubiter. De presentia tamen eius, ad quam reuocantur omnia obiecta auditus communia iuxta doctrinam statutam *Hypoth. 2.* nonnulli Recentiores negant percipi per Auditum. Quorum sententiam ego censeo contraria experientiam esse. Quia planè constat per Auditum deprendi è quoniam latere proueniat sonus, utrum ad dexteram, vel ad sinistram concitetur. Quod ipsum est presentiam soni percipi per Auditum. Quia ratione autem presentiam, ita distantiæ transuersam duorum, aut plurium auditibilium percipere solet Auditus, neconu eiusdem auditibilis extentionem. Numerus etiam, seu multitudine auditibilium; tum eorum diffimilitudo; aut similitudo, consonantia, aut dissonantia, sive proportio harmonica, aut immensio Auditus bene discernuntur. Motum etiam, & quietem auditibilum capit Auditus, non tamen sine inuagine potentie interioris, ut de visu dicebamus. Quæ etiam ope egere videtur ad percipiendam distantiæ, quâ a se distat audibile; Hæc enim etenim videtur dignoscî, quatenus ex maiore, vel minore inveniōne speciei, & auditibilis oriunda ab illa, habita etiam ratione differentie soni, superior potentia deducit hunc propè, vel procul esse. Figura vero obiecti auditibilis per Auditum discerni, nequit, utpote ad cuius cognitionem exactior notitia præstantiæ talis obiecti requirebatur, quâ, que per auditum capi potest.

Pharus Scient. Tom. I.

Iam verò, quod auditio fiat medio aliquo ad aures delato, audituque coniuncto extra dissidium est, & probant argumenta facta in simili pro visione *Hypoth. 3.* An verò id sit ipsomet sensus primigenius, qui auditur, latus ad aures visque locali motu vel potius species ab ipso producta, non adeo est constans. Nam primum affirmant Avercena, &c. quidam alij: Tamethi reliqui Philosophi affirmant secundum; ut videre licet apud Conimb. lib. 2. de *Anim. q. 2. art. 2. Rub. q. 4. Hurt. diff. 17. sec. 3. Arriag. diff. 4. sec. 1.* & alios. Vtrum vero eiusmodi species sono, qui auditur, producta, immislaque ad aures visque per continuatam productionem, sit etiam sonus, vel qualitas alterius naturæ, adhuc est controversus. Primum affirmant aliquis secundum plerique. Ego de fono, quod ad rem attinet, quemadmodum de colore philosophandum censeo. Atq; ita primò arbitror sonum productum soni esse, si cut colore esse productum coloris *Hypoth. 3.* arbitratus sum. Vnde consequenter secundo censeo aliam speciem soni præter sonum ipsum productum, & per medium, visque ad aures diffusum ad generanda auditionem necessariam non esse. Itaq; opinor, ut color primigenius & naturalis mea sententia colorum alium emisitum (qui intentionalis dici potest) proginxit, per quem ad visum visque delatum tanquam per propriam speciem visio peragitur, non quidem ipsius coloris emisitum, sed primigenij, vnde ille oritur pariter sonus primigenium alterum sonum emisitum ad aures visque productione diffundere, per quem tanquam per propriam speciem ipse sonus primigenius auditur. Verū, quia ad praesens institutum non interest, utrum species soni sit sonus, vel qualitas alterius naturæ; idcirco longius examen huius puncti ad proprium locum libens remitto. Vbi de modo etiam, quo species soni producuntur, fundunturque per medium, donec sensitiero auris attingunt, ex professo tractatur.

Quod autem praesentia soni non per peculiarem speciem, sed per eandem ipsius soni innocentia, mihi suadeo primò, quia valde imperfecte innocentia: locum enim determinatum obiecti auditibilis non adeo exactè capit auditus, ac visus capit locum determinatum obiecti visibilis; si autem per peculiarem & propriam speciem praesentia soni percipieretur, perfectius haud dubie, exactiusque percipieretur. Secundo, quia quoties per reflexionem auditur sonus primigenius, ut saepe fit, alibi auditur, quam sit re vera: ergo percipitur ab auditu praesentia soni, quæ re ipsa non est: ergo ea non per speciem propriam sibi, sed per speciem soni percipitur; ut argumentabatur in simili de praesentia obiecti visibilis *Hypoth. 4.* Igitur praesentia soni etenim Auditus percipi existimamus, quatenus species ipsius soni sic, vel aliter disponitur in sensitiero. De Auditu enim fere ut de *Visu* videtur nobis philosophandum. Atq; sicut visibile obiectum in diuersis locis appetit penes diuersitatem partium tunice retinæ, vbi peragitur *Visu* eius, prout in *dictâ Hypoth. 4.* explicatum est; ita etiam sonus in diuersis locis auditur iuxta diuersas partes membranæ cauæ, seu cymbali, in quibus species imprimuntur: imprimuntur autem species in partibus diuersis penes diuersum modum, quem seruant introcendi per aures attento loco, vnde recta mitteuntur. Quoniam vero non adeo exactè, & aquabilius diriguntur per organum species auditus, quam species visus: tum, quia, via, qua species auditur ad sensitrium accedunt, implexa valde est, & difficilis; tum quia non solum per eam viam apertam, sed per ipsas partes solidas non nihil etiam

penetrat specierum, utpote, quibus non omnino imperia lunt corpora solidisideo Auditus non ita exadē, clare, & distincte, præsentiam sui obiecti dilernit, quam dilernit Visus presentiam sui. Ex quo patet, quā ratione per speciem etiam soni percipiat Auditus alia sensibilia communia, quā percipit realiter indistincta à præsentia. Quod autem per eam speciem soni dignoscat cetera obiecta, quasi media cum sono ipso realiter identificata, ut honorū similitudinē, harmoniā, &c. indubitate est.

Hypothesis II.

82 Odoratrix facultas in carunculis mammillaribus residere dicenda est.

Conimb. lib. 2. de Anim. c. 9. q. 4. ex Anatomicis organum Olfactus delibentes afferunt in superiore narium extremitate duo tabernacula eminere mammillarū similitudine, quā ob id carūculæ mammillares, seu pupillares dicuntur. His autem subiicitur os quoddam bipartitum, quod etiā multis foraminibus pateat, duos tamen meatus habet insignes, duabus nasi ianuis correspondentes: quod quidem os eo, quod cibarium, aut lpongiam refert, os spongiosum dici confueuit. Ambabus hisce partibus osis spongiosi respondent bini nasi meatus, qui in suā origine diuiduntur; & duo quidē ad fauces flexuoso ductu, duo autē ad nasum ipsum septo quodā cartilagineo intercurrent tendunt. Quibus portata est quād tunica ex anguis continuata cum ea quae ad lingua, asperam arteriā, & palatum extēditur, eadē compositione, quā moliores nerui. Audit Soar. lib. 3. de Ani. c. 2. & Rub. tr. de sens. Olf. q. 3. supradictas carunculas extrema esse duorū neruorum, qui per duos canales ad cerebrum ascendunt, ut ad duos ventriculos, sive cellulas, quae in anteriore parte cerebri sunt. Ante carunculas verò opercula, quadam sunt ex carne spongiosa conformata, quae constricta cūm sit, respiratione dilatatur, ut ex Arist. lib. 3. de Anim. tr. tu 100. notat Tol. q. 26.

83 Igitur in dictis carunculis mammillaribus potentiam olfaciendi locum habere, sententia est communis, quam tenet Conimb. Tolet. & Rub. suprà. Arriag. disp. 4. de Ani. Quid. cont. 4. sec. 1. & alij Recent. (a quibus non dissentit Soar.) contra Auen. Gal. & alios ponentes dictam potentiam in ventriculis cerebri, contra Comment. & Magne. ponentes eam in neruī cerebro descendētibus; & contra Valles. lib. 1. contr. c. 2. 4. extendentem illam per totam viam respirationis, ut ad interna vīcera. Probatum autem nostra, & communis sententia. Primo, quia dictæ carunculae aptissima sunt pars totius organi, cui insit potentia olfaciendi; neque apparet ad quod aliud munus fuerint à naturā insituta. Secundo, quia inibi omnino iuxta experientiam sentacio, odorandi celebrari videtur. Tertio, quia tales carunculae extrema sunt neruorum, qui ē cerebro descendēt, quemadmodum partes illæ, vbi facultates videndi, & audiendi residere docimus, extrema sunt similiūm neruorum ipsiſ correspondētum. In illis ergo censenda est pariter, & ob proportionales rationes residere facultas odorandi, ut pluribus comprobatum est Tract. de sensa & sensibili.

Hypothesis 12.

84 Obiectū propriū Olfactus odor dumtaxat est. Qui qui ē odoris est productius, per quē, & mediū, & Olfactum immutat, quin alia species interueniant.

Vnde, quæ sensibilia communia sentit olfactus, per ipsummet sentit odorem.

Prior pars hypothēsis cunctis est nota. Quod autem odor qualitas quādam sit, non verò subtilia subtilis, ut nonnulli putantur, certum iam est inter Philosophos. De quo videri possunt Conimb. lib. 2. de Ani. c. 9. q. 1. Tolet. q. 2. 5. Rub. tr. de Olfac. q. 1. Soar. lib. 3. de Anim. c. 2. 3. & alij.

85

Secundam partem hypothēsis tenet Arriag. disp. 4. de Ani. sec. 1. subsec. 3. cum aliis contra multis opofitum variè opinantes. De quo videri possunt Autōres nuper relati. Ego illam mihi suadeo; primō, quia eodem paſto de lumine, colore, & sono philosophatus sum, atque de obiectis Gustus, & tactus etiam philosophabor fatis appositi. Viderut autem contentaneum omnia obiecta externorum sensuum in eo conspirare, ut per aliquid à se productū simile sibi, & medium, & potentiam immitent, non verò per species diuerſa rationis. Secundō, quia odorem odoris esse productūum experientia monstrat, sive enim à rebus odoriferis & medium, & res aliae odore afficiuntur, quin id exhalationibus adiunctis ipsū odorem veſtibulis possit attribui. Tertiō, quia odor, qui Olfactū sentit in ipso sensitio, non in loco distantiori sentiri videatur, ut experimur: ergo est re verā in sensitio; tum, quia nulla appetit cauſa fallacie, ratione cuius sētetur odor, vbi non est: tū, quia non sētetur odor, qui Olfactū nostrum constitutū, ut semper falteretur in omni sensitio. Quod si sensitio ipso inest odor, quem Olfactū sentit, conficitur planè ibi ab odore primigenio productū esse; Neq; enim eō vīque sēpē exhalationibus deferuntur, ut ex multis experimentis conuincitur, & tenet Arriag. sec. 12. Probl. q. 10. Quin imo etiā quando odor vīque ad organum olfactus exhalationibus veſtatur, ut sēpe contingit, odor, qui inhāret exhalationib; non est, qui sentitur; sed alter ab illo in ipso sensitio productus: quia potentia non videtur posse iuuari naturaliter ad generandā sensatio, nisi per id, quod est receptū in ipso sensitio; ad sensitio autem ipse odor, qui sentitur, concurrit cūm potentia, ut ex experientia cōmemorata deducitur. Ex qua etiā apparet in eo odorē à lumine, colore, & sono discriminari, quād lumen, color, & sonus inhārens sensitio non sentitur, sed alius per ipsum tanquam species. At per Olfactū ipfem odor ei inhārens, nō alius sentiri videtur. Vnde species odoris stricta non datur; quia stricte loquendo, specie appellamus dumtaxat id, quod potentiam iuuat ad cognitionem nō sui, sed alterius cuiuspiam cuius est tēmen.

Ex his pro parte postrema hypothēsis constat, sōlā præsentiam odoris inhārentis sensitio percipi per olfactum. Hanc autem percipi per illum virtute ipsius odoris, tanquam specie, ex dictis circa Vīsum, & Auditum colliguntur; quia, quod in illis sensibus præfatae valent species proprii sensibilis, in hoc haud dubiè valet præstare odor, qui cum sit proprium sensibile, munera simul exercet propria species. Vnde distantiam, & locum rei odoriferæ per se non percipit Olfactus: percipi tamen potest per superiorē potentiam, capto argomento ab olfactio, ne, ut si ea sit multum, aut parum intensa; si versis hinc, inde naribus augatur, aut minuatur, &c. Olfactus quippe differentias odorum bene discernit. Quo etiam paſto fortasse percipi interdum poterunt aliqua ex reliquis communibus sensibilibus. Nam illa per se vix, aut nē vix quidem discernit Olfactus; quia eorum discretio dependet ex diversitate positionis, quibus species proprii sensibilis disponuntur

Disp.I. De origine intell.&c. Quæst.II.

17

disponuntur in sensiterio; ut ex dictis *suprà* circa Viliū, & Auditum compertum est, quæ diuersitas in præsenti vix videtur posse evenire.

Hypothesis 13.

87 Sensiterium gustus linguam esse, & palatum in confessu apud omnes est.

Id, quod satis experientia demonstrat. Residet autem gustus potissimum in quibusdam nervis, qui descendentes à cerebro, (perinde ac reliqui sensoriis) per linguam palatumque extenduntur, & velut rami quidam, aut instar radicum arboris serpunt: Qui quidem nervi spongiosi carne obtenguntur ad ebibendos humores apta, quibus maximè fouetur hic sensus, iuuaturque ad sentiendum. Doctrina est Arist. lib. 1. de hist. Anim. cap. 11. & lib. 2. de part. anim. cap. 1. Galeni lib. de vsu part. cap. 2. in quâ omnes Philofophi, Medicique conspirant, ut videre est apud Vall. lib. 2. contr. c. 14. Toler. lib. 2. de Anim. c. 10. Conimb. ibid. Soar. lib. 3. de Anim. c. 27. Rub. tract. de sensu Gustus q. 2. & alios.

Hypothesis 14.

88 Obiectum proprium Gustus sapor duntaxat est. Qui quidem saporis est productius, per quem immedietè sensum immutat, nullâ aliâ specie interueniente. Vnde virtute ipsius saporis percipit etiam Gustus sua sensibilia communia.

Prior pars Hypothesis indubitate est. Eam enim qualitatem vocamus vniuersè saporem, quam per solum gustum percipimus: sunt autem multæ species saporis, ut experientia noscimus, de quibus latè differunt Medici præter Arist. lib. 2. de Anim. c. 10. & Plinius lib. 15. cap. 27.

89 Quod sapor saporis fit productius, sententia est Arist. lib. 2. de Anim. sextu 126. vbi saporem inter qualitates actiua censem; idemque statim docet etiam de odore, & sono. Probarique potest primò à simili aliarum sensibilium qualitatibus, quas esse productius similium in superioribus statuimus. Secundò ab experientia: constat enim res amaras alias, quas tangunt, suâ amaritudine afficere. Terterò, quia sapor, quem percipit Gustus, in ipso sensiterio residet, ibi enim citra dubium illum sensimus, nec est, cur sensus falli dicatur, ut philosophabamur de odore: ergo ibi à sapore rerum sapidarum producitur. Vnde tandem conficitur saporem organo inherentem per se ipsum adiuvare potentiam ad cauandam sui sensationem, quin alia species sit necessaria. Vt dicebamus de odore, postmodumque de qualitatibus tangibiliibus dicemus.

90 Vnde tandem concluditur, Gustum per se, solam præsentiam saporis in proprio organo residentis sentire, non item præsentiam saporis primigenij, unde ille nascitur; idque virtute ipsius saporis organi, quin alia interueniat species; vti etiam dicebamus de Olfactu, & de Tactu dicimus statim. Percipit autem præterea Gustus fere reliqua sensibilia communia, quæ Tactus; de quibus postmodum, quia valde Tactui assimilatur. Ob idque quidam tactus dicitur; imo sunt, qui putent Gustum à tactu non differre.

Hypothesis 15.

91 Sensus tactus per totum corpus animalis diffusus, non solum in nervis, sed in carne etiam, & cetera residet. Ad eius autem obiectum proprium plures pertinent qualitates.

Pharus Scientiarum. Tom. I.

Priorem partem hypothesis satis demonstrat experientia. Eamque tenent Comimb. lib. 2. de Anim. c. 11. q. 1. Rub. tr. de sensu tactus q. 1. Soar. lib. 3. de Anim. c. 27. & alij Recentiores communiter cum S. Th. & Arist. contra Fernel. Vessal. Albert. Egid: & alios ponentes sensum tactus in solis nervis; ofib[us] etiam aliqualem sensum tactus, licet stupidum concedunt aliqui. Plerique tamen negant. Dentes autem inter partes sensitivas numerat absolute Albert. lib. 2. de Anim. tr. 3. referens pro se Galen. contentique Arist. sec. 34. Probl. q. 2. & 3.

Pro secundâ autem parte hypothesis statuendum in primis est, ut apud omnes certum, ad obiectum proprium tactus spectare quatuor primas qualitates, nempe calorem, frigus, humiditatem, & siccitatem. Quod satis, superque demonstrat experientia:

Deinde, cum certum etiam sit per tactum deprehendi, quidnam sit durum, quid molle, quid aperum, quid laue; dubitari tamen potest: an istæ corporum affectiones ad obiectum proprium tactus pertineant. Ego opinor non pertinere: Nam licet putem duritatem corporum, & molitatem esse qualitates quasdam corporibus superadditas; quia non apparet ad quid aliud genus entis reduci possint. Arbitror tamen eas non per se, sed per accidens tactu percipi functione superioris potentiae: deprehenditur enim durities ratione compressionis, quam patiuntur partes organi corpus durum tangentes. Mollitiae vero ratione figura successiva causata ab organo in corpore molli, atque etiam ratione motus ipsius organi. Quod est eas non sentiri per se, & conseq[ue]nter nec pertinere ad obiectum proprium tactus. Quomodo autem compresio, motusque organi, & corporis figura tactu capiantur, *hypoth. 17.* exponetur. De aperitate vero, & levitate, censeo spectare ad sensibilita tactus communia, quia non distinguuntur à præsentia corporum, sive extensione, vel figura. Corpus namque durum ex eo est asperum, quia partes eius exima non & quilibet extensæ sunt, sed quædam exuberantes, quædam depresso; laue autem corpus est, in quo nulla particula extrema superficie prominet super reliquas sibi proximas, sed omnes æquiter extenduntur.

De impulsu multi dicunt esse obiectum proprium tactus. Addunt alij gravitatem corporum, & levitatem. Ego censeo nihil horum tactu per se sentiri: alioquin per manum admotam lateri corporis immotu ipsius gravitatem, aut levitatem, necnon impulsu impressum ab alio superposito sentiremus, contra experientia. Deprehendunt igitur heæ qualitates altiori potentia ex cōpressione, vel motu, quæ causant in partibus organi, ut dicebamus de duritate.

Circa eas vero tactus sensiones, quæ dolorem afferunt, aut voluptatem difficultas est; quodnam obiectum proprium habeant. Nonnulli putant obiectum proprium tactus dolentis esse dissolutionem cotinui. Alij esse intemperiem primarum qualitatum. Cum his sentit Vall. lib. 4. contr. c. 5. Ego vero cum Soar. lib. 5. de Ani. c. 5. necessariò adfruendam censeo pro dolore qualitatem doloriferam, sive molestam; pro voluptate autem qualitatem voluptuosa, sive iucundans ad proprium obiectum tactus spectantem; quia nihil est aliud excogitabile, quod talium sensiorum proprium obiectum sit. Non enim est, dum partes organi diuiduntur, ipsa carentia continuitatis, aut instrumentum diuidens, aut carentia præsentiarum, quam tales partes ante habeant, ut constat: neque est mortis, aut instrumenti, aut

B 3 ipsarum

ipsum partium; quia transacto tali motu, permanet dolor; nec sunt praesentiae disiunctae, quae permanent post divisionem, quia ante illas incipit dolor, & ipsis perseverantibus absuntur. Nec potest esse aut in eo casu, aut in reliquo sola intemperie primarum qualitatum; quia sive sentitur dolor tali intemperie non sentitur: sive e contrario, sentitur intemperie sine dolore; sive transacta intemperie dolorem causante, dolor permanet: sive tam subito incipit, & definit dolor, ut ille intemperie qualitatibus habentis contrarium, successuque proinde prouenientis, & definitis tribu non possit. Relinquitur igitur obiectum proprium doloris qualitatem specialem, atque doloriferam esse, quae ex variis causis digni potest; & consequenter obiectum proprium voluptatis alteram esse qualitatem voluptuosa. Dolor autem ipse, & voluntas tensiones tactus sunt, prima per se ingrata animali; secunda, iucunda. Vtraque autem dicta qualitas in variis super species diuidi poterit iuxta differentias dolorum, & voluntatum, quas experimur. Ex quibus patet, quae sunt qualitates ad proprium obiectum tactus spectantes.

Hypothesis 16.

• 96 Ex dumtaxat qualitates tactu per se sentiuntur, quae inhaerent ipsi sensitio, non item quae sunt in alio subiecto.

Feror in hanc sententiam, licet minus communem multis, & mihi efficacibus argumentis. Videntur autem stare pro illa Tolet. lib. 3. de Anim. q. 2. & Vall. lib. 2. controu. c. penult. contra Conimb. lib. 2. de Anim. cap. 11. Soar. lib. 3. de Anim. cap. 26. Rub. tract. de sen. tact. q. 5. & plorosque Recentiores sequentes oppositum cum aliis.

97 Probatur autem primum, quia qualitas dolorifera, & iucunda in ipso sensitio inhaerent, per quod sentiuntur: ergo idem dicendum de reliquis. Secundo, quia situs, & motus partium organi plane sentiuntur tactu; non possunt autem sentiri cum sint ex sensibiliis communibus, nisi qualitates inhaerentes in ipso organo sentiuntur, ut ex dictis Hypoth. 5. colligitur, & ex dicendis in seqq. apparebit. Tertio quia manus admota rei intense calida non statim sentit totum eius calorem, sed paulatim, quo passu ipsa calet; igitur non calorem talis rei, sed, quem ipsa paulatim suscipit, sentit per se. Quartio, quia calor, quem sentit manus adiuncta rei calida, non in re, sed in manu ipsa sentitur: ergo ibi inest; nam hic non est locus fallaciae. Quinto, quia sive numero sentiunt membrana calorem sibi inhaerentem, aut frigus, ut patet in febricitantibus, & algentibus. Sentimus etiam, si aduertamus manus, pedes, aut alias partes corporis frigidae sint, aut calidae. Sexto, membrum calidum calorem aequum, vel minus intensum subiecti externi non sentit, ut docet Arist. lib. 2. de Anim. textu 118. demonstratque experientia, & sententur omnes: sentiret autem citra dubium, si esset ille sensibilis, quia non est, cur non immutaretur ab illo intentionali- ter, et si non posset physice, eo quod simile nequit agere in simile. Cum itaque ab illa physica organi mutatione sensatio non contingat, argumento est eam ipsam qualitatem, quam organum accipit, per se sentiri, non extrinsecam, a qua illa fit. Septimo si qualitas subiecti extranea sensibilis per tactum est, aut concurrit ipsa ad sensationem per se immediate, ut opinantur Pet. Hurt. disp. 12. de Anim. sec. 1. Arring. disp. 4. sec. 1. sub. 5. & alii Re-

centiores. Aut per speciem a se decisam, & organo impressam, ut opinantur Conimb. sup. q. 3. Rub. q. 3. & Soar. Primum dici non potest, quia qualitas inhaerens subiecto extraneo nequit suam actionem porrigit, ut debet, vsque ad profundiores partes organi, vbi sensatio fit, nisi iuuetur effectu produceto in prioribus: sensatione autem ipsa iuvari nequit, ut potest, quae & minimum exigit extensionis organi ad sui existentiam, ut est commune omni sensioni externae, & sensationis eiusdem rationis non est producendo, sicut nec reliqua. Secundum autem si dicatur; sequitur obiectum loco diffusum per tactum bene posse sentiri aequa ac per visum, & auditum, quod est contra experientiam. Octauo; Cum febricitans ardenti manu frigidum corpus apprehendit, refrigerium capit, & voluntatem: propterea sane, quod obiectum, quod tunc temporis tactu percipit, conueniens est sibi, & contentaneum, ut potest temperans nimium calorem febris; Id autem solum prestat frigus in organo receptum, vbi ille nimius calor inest. Nonde, cum res virtualiter tantum calida organo tactus imponitur, calor in ipso sentitur, ut experientia constat, bucca enim acceditur, dum piper mandatur, stomachus haud in calore incalet, vlera, quibusdam applicatis medicamentis, ardent. At tunc non sentit tactus calorem rei applicatus, ut potest, quae non est formaliter calida, saltem in tanto gradu ergo dumtaxat sentit calorem organi. Decimode, cum membrum aliquod violenter comprimitur, aut contunditur, non solum dolorem sentit, sed etiam calorem ex ictu, aut compressione: sed obiectum doloris sentitur in eadem parte, vbi inest: ergo & calor itidem. Undecimo, sensu tactus eo potissimum fine datus est animalibus, ut novitas sibi, & commoditas qualitates diuidare possent, quae illas excutere, vitareque possent, & has amplecti: sed tales sunt formaliter, quae in membris inhaerent, ut potest, quae naturale temperamentum aut labefactant, aut reficiunt: ergo istarum potissimum est Tactus sensitus, atque adeo per se. Duodecimo tandem Olfactus, & Gustus dumtaxat sentiunt qualitates sensitio inhaerentes, ut in superioribus statuimus: ergo idem potiori iudeicendum est de Tactu. Sufficient hanc. Per quae facile erit cuique diluere argumenta aduersantia.

Ex quibus colligitur primo in sensibus Olfactus, 98 Gustus, & Tactus stricte loquendo non dari species impressas, quia ipsa obiecta, quae sentiuntur, concurrunt per se ad sensationem; nihil tamen prohibet talia obiecta species vocari latiori quadam acceptatione: Quo pacto ea tum in superioribus, tum in frequentibus nomine speciei late usurpat solemus comprehendere, quoties dicimus, aut supponimus omnem potentiam cognoscitum speciebus ad cognoscendum iuvari. Secundum colligitur, qualitates inhaerentes rebus extrinsecis, quae tangibles appellantur, per accidens tantum sentiri per sensum Tactus, sive percipi, functione scilicet interueniente altioris potentiae, quae per immutationem physicam organi Tactus, quam ipse Tactus sentit, causas extinsecas talis immutacionis discernit.

Rogas; cur ergo non sumus in continua, manu- 99 festaque sensatione qualitatum, quas in corpore habemus? Respondeo, quia ab affectis non fit passio, ut fert communis pronunciatum, quod etiam in aliis sensibus habet locum, praesertim in Olfactu. Itaque, quamvis Tactus, cum primum qualitas in sensitio recipitur, iuvidetur senti illa, paulatim tamen ea sensatio languescit, donec interit tandem defectu cursus Dei ad eam requisihi, qui per lapsu tempo- ris

Disp. I. De origine intell. &c. Quæst. II. 19

ris fit indebitus, vt sèpe aliàs. Quod maxime evenit, quando talis qualitas aut parùm, aut nihil abscedit à mensurâ intensionis, quâm naturale temperamento organi poscit; quando enim à tali mensurâ deficit, diutius sentitur utrumque fatus contentaneè ad finem hujus sensus. Oportuit enim, cum primum animal suscepit qualitatem, eam sentire, vt vel exeat, si sit noxia, vel amplectatur, si proficia. Postquam verò veluti refedit in organo, si dissonat temperamento, adhuc oportet eam sentire, vt procuretur expulso; secùs si temperamento sit consona.

Hypothesis 17.

100 Omnia sensibilia communia exactius, perfectiusque per tactum, quâm per alios sensus, si visum excipias, capiuntur. Pro quibus capiendis nulla peculiaris species impressa in hoc sensu; sicut neque in reliquis, datur.

Posterior pars huius hypothesis ex dictis in simili circà alios sensus est nota; quia vt in illis, ita & in tactu per eadem principia percipiuntur propriæ sensibilia, & communia, quæ iporum proprietariorum sunt affectiones. Pro explicatione autem prioris supponendum ex dictis est, duplex genus sensibilium communium per tactum percipi: alterum eorum, quæ sunt affectiones obiecti proprii tactu per se sensibilis, quod mea sententia ipsius organo inhaeret: alterum eorum, quæ sunt affectiones obiecti tangibilis externi, quod mea etiam sententia per accidens solum, & ope altioris potentia tactu percipitur. Ex quibus subinde priora per se, posteriora verò per accidentia dignoscuntur per tactum. Neque enim per aliquem sensum potest esse per se sensibile obiectum commune, quando proprium, cuius est affectio, non per se, sed solum per accidens est per talem sensum sensibile, vt est notissimum.

101 Igitur, quod ad priora attinet, in primis benè discernit tactus præsentiam proprii sensibilis, quatenus illud in tali, vel tali parte corporis sentit ubi inest. Experiens etiam constat per tactum percipi solum, quem habent partes corporis quoniam verò situs a præsentia rei situate physice non distinguitur, vt aliàs dixi, & sensus solum potest per se percipere præsentiam sensibilis proprii; arbitror situm, quem per se tactus sentit, dumtaxat esse situm aliquius qualitatis per se sensibilis, aut ex primis, aut ex genere earum, quas molestas, aut iucundas vocavimus: Quarum aliqua semper videatur membrorum situm comitari, aut certè comitari dicenda est, vt aliquis situs per se sit semper tactu sensibilis ex quo per accidens ope altioris potentia situs etiam quantitatis, aut etiam substantia membrorum percipi valeat. Deinde tactus obiecti proprii percipit magnitudinem, vel paruitatem, extensum, quatenus illud per partem magnam, vel parvam organi sentit, vt de visu philosophati sumus. Pariter percipit multitudinem hujusmodi objectorum, eorumque interceptam distantiam, quatenus percipit illa multis in partibus, atque inter se distantibus organi. Distantiam verò aliquam obiecti ab organo nequit percipere, quia nullibi, præterquam in organo ipso, potest illud sentire. Percipit præterea motum obiecti proprii, quatenus illud in diuersis partibus organi successivè affectis sentit, vt patet, quod qualitas dolorifica velut discutitur per membra corporis. Motus autem partium proprii organi etenim tactu percipi-

pitur, quatenus percipiuntur plures earundem partium situs successivè variati. Ad percipiendum verò istos motus altioris potentiae memoratiæ iuam opus est: nam motus non est cognoscibilis sine recordatione præteriorum, vt alias jam est dictum suprà. Compressio autem partium organi, quam etiam tactus sentit, à motu, & situ earum non differt. Denique figura etiam commémorati obiecti, similiter percipit tactus, & si quæ sunt alia sensibilia communia. Quod autem propriorum sensibilium similitudinem, dissimilitudinem, intensionem, & remissionem discernat, sicut & alii sensus, non est dubitabile.

Iam verò, quod attinet ad sensibilia communia 102 obiecti tangibilis externi, quæ per accidens cum obiecto ipso diximus tactu deprehendi, in primis benè discernit per tactum talis obiecti magnitudo idque bifariam; nempe, aut iuxta magnitudinem portionis organi ab obiecto ipso immutata, aut per successivam eiusdem obiecti contrectationem. Figura etiam externi tangibilis eiusdem duobus modis solet per tactum exactè notificari, maximè quando illud est corpus solidum, & durum; eo, quod per compressionem organi, quam durescere corporis causat, melius figura discernitur. Ad figuram autem corporis tangibilis spectat eius levitudo, sive lenitudo, & asperitas: quæ tactu etiam percipiuntur, vt suprà notauimus. Eisdem itidem duobus modis percipitur per tactum externorum tangibilium numerus, seu multitudo, unitas, locus, sive præsentia, & alia id genus.

Hypotheses de sensibus externis in communi.

Hypothesis 18.

Singulis obiectis propriis cuiuslibet sensus exteri 103 ni singula correspondet species impressæ, adeo, vt per speciem unius nihil aliud præter ipsum, & ea sensibilia communia, quæ propria sunt ipsius affectiones, sentiri valeat.

Accipio speciem impressam latè, prout comprehendit quodvis principium determinans, adiuvansque sensum externum ad producendum sensationem, sive illud sit species propria, vt est in visu, & auditu, sive sit ipsum obiectum, quod sentitur, vt in Olfactu, Gustu, & Tactu, iuxta doctrinam in superioribus statutam. Itaque dico speciem impressam oculis ab hoc individuo colore, dumtaxat habere virtutem ad causandam simul cum potentia visionem huius coloris individui, quin possit concurrere ad visionem alterius aut specificè, aut numerice distincti ab hoc: simul tamen esse causatiuam visionis omnium præsentiarum huius eidem colori possibilium, omniumque subinde sensibilium communium eius, quæ mea sententia non distinguuntur à præsentia. Tantumdemque censeo de singulis singulorum sensuum obiectis.

Primum probatur primò; quia certum est esse 104 possibilem speciem impressam eiusdem dumtaxat obiecti individui causatiuam sensum, à quo physice nascitur, sive cum quo physice est idem; igitur, quæ de facto datur, talis natura censenda est, nam amplior virtus non est illi sine fundamento, quale non datur, ascribenda secundò, quia cum ynum quodque sensibile proprium sit causatiuum sensum sui, vel mediâ specie impressa, vel per se ipsum, vt experientia constat, superflue haberet

20 II Pharus Scientiarum.

vnum virtus causandi sensionem alterius, quia non est excoigitabilis casus, in quo talis virtus natura-
 liter aut necessaria esset aut utilis: ergo de facto il-
 lam non habet. Tertio, quia certum est ab uno
 sensibili proprio sensionem alterius diuersi speci-
 ficè caulari non posse; alioquin per speciem albe-
 dinis nigredinem possemus videre; saporque amar-
 us sensionem gignaret dulcedinis, cunctaque paf-
 sum confundentur in sensibus contra experien-
 tiā, & rationem: ergo ab uno sensibili proprio nec
 sēlio alterius solo numero differentis potest caulari.
 De vtrisque namque, quod ad rem attinet, eadem
 ratio est. Quartò, quia si species vnius sensibiliis
 proprij ad alterius etiam proprij sensionem posse
 concurre, ea vtique indifferens est, sicut poten-
 tia sensitiā ad plura sensibilia representanda;
 egeretque subinde alio determinatiō, quo ad hu-
 ius potius, quam alterius sensionem gignendam
 determinaretur; tale autem determinatiō non
 datur, nisi recurrat ad Deum, aut ad extrinse-
 cam obiecti præsentiam, ad quorum neutrum po-
 test recurrī, ergo: Et enim si, vel à Deo, vel ab ex-
 trinsecā obiecti præsentia fū esset eam determinatiō
 expectare, satius esset omni negatā specie
 impressa, eam pro sola potentiā sensitiā expe-
 ctare; ita, quod hæc sola sine specie esset omnium
 suorum obiectorum sensitiā, determinareturque
 ad hoc potius sentiendum, quam aliud, aut à Deo,
 aut à præsentia obiecti. Quod tamen & à Philo-
 sophiā est alienum, & contra omnes, & contra
 doctrinam demonstratam *hypoth. 3.* pro adstren-
 dis speciebus visu, quæ etiam alijs sensibilia, ser-
 uata proportione, communis est. Quinto, quia
 secundū constat, speciem vnius sensibiliis proprij
 alterius sensionem vñquam causasse, cauſat et au-
 tem aliquando citrā omnē dubium, si naturalem
 virtutem haberet causandi, quia nulla est virtus
 naturalis, quæ in aliquo indiuiduo totius specie
 interdū non reductar ad actum. Sexto toto tem-
 pore, quo existit specie vnius sensibiliis proprij
 impressa sensitiō, naturaliter est illi debitus con-
 cursus ad causandam sensionem eiusdem sensibiliis,
 vt constat: Ergo numquam potest deberi illi
 concursus ad causandam sensionem alterius. Pa-
 tet consequentia, quia ad causandas simul plures
 sensiones sui, & aliorum sensibiliis propriorum
 numquam ei debetur concursus, alioquin non
 numquam saltem per vnius sensibiliis proprij spe-
 ciem, & ipsum, & simul alia nobis noteferent;
 quod est contra experientiam. Ad causandam au-
 tem sensionem sensibiliis alieni, & non sui, nequit
 speciei deberi concursus aliquando, si semper de-
 betur, vt est certum, ad causandam sensionem
 sui. Quod si numquam potest naturaliter esse de-
 bita specie vnius proprij sensibiliis, causatio sensionis
 alterius, conficitur planè ad tales causan-
 dam sensionem, illam nullam virtutem naturalem
 habere. Mitte plura, qui hæc ad persuadendum
 intentum videntur sufficere. Quemadmodum au-
 tem singulis proprijs sensibiliis singulæ species
 correspondē, ita singulis partibus extensionis
 vniuersitatis singulæ partes speciei debent cor-
 respondere ob eadē rationes; supposito, quod
 ab eiusmodi partibus diuisibiliter causatur species,
 vt in superioribus est statutum.

105 Quod autē species vniuersitatisque proprij sensibiliis
 sit causatiua sensionis omnium præsentiarum, om-
 niūque subinde sensibiliū communis eius, quæ per
 vnumquemque sensum perceptibilia sunt, ex do-
 ctrinā traxitā pro visu *hypoth. 4.* & *5.* Deindeque

pro alijs sensibus repetita *hypoth. 1. 1. 3.* & *16.* com-
 perum est; ibi enim statuimus, & ab illis percipi
 præsentiam, aliaque sensibilia communia, & non
 per peculiarem iporum speciem, sed per eandem
 propriorum sensibiliū percipi. Quomodo autem
 species proprij sensibiliis determineret per partem
 sensitiō, cui imprimitur, ad præsentandum il-
 lud per sensionem à se causatam sub hoc potius,
 quam sub alijs sensibili communis; *et idem in locis*
 explicūmus.

Ex his sequitur primō, nullum sensibile com-
 mune posse sine proprio sentiri, quia species pro-
 prij præsentia communis non potest non, &
 proprium præsentare; existimo autem sensibile
 proprium, & commune per eandem sensionem
 indiuisum sentiri; quæ eo ipso, quod suæ natura
 est actus, quæ talis pars sensitiō, seu potius talis
 pars potentie ipsi respondens percipit sensibile
 proprium, est quoque actus, quo percipit sensibile
 commune correspondens eidem parti sensitiō,
 & potentie, iuxta modum, quem sensus ha-
 bent percipiendi sensibilia communia, prout in *citatis*
hypothesibus expōsum est. Quomodo autem ne-
 que sensibile proprium sine aliquo communi po-
 tentiā sentiri, confit ex dictis circa visum *hypoth. 8.*
 dicendisque vniuersitatis *hypoth. 22.* vbi statuimus
 sensibile proprium, nisi sub certa quādam quanti-
 tate, seu extensione sentiri non posse.

Secundō sequitur, eis sensibile commune quo-
 dammodo per speciem alienam dici possit sentiri,
 quatenus species, per quam sentitur, non à se ipso,
 sed à sensibili proprio nascitur, aut est idem cum
 illo: attamen abolute loquendo per propriam spe-
 ciem sentiri dicendum est, quatenus sentitur per
 illam in se ipso immediate, & sicut est in se. Quo
 iure, quacumque obiecta cognoscunt Angeli, &
 anima separata intuitu, per species proprias di-
 cuntur abolute cognosci; tametsi tales species non
 ab obiectis ipsis nascantur, sed infundantur à Deo,
 vt communis sententia fert: vniuersaliter enim ea
 dicitur species propria obiecti, per quam illud in
 se immediate, & vti est in se cognoscitur vnde-
 cumque talis species suam ducat originem; cum ta-
 men species aliena loquendo abolute ea appelle-
 tur, per quam obiectum instar alterius, & alter,
 quam in se est concipiuntur, & consequenter in sub-
 stituto alieno, iuxta doctrinam tradendam à nobis
infra disp. 2. q. 3.

Hypothesis 19.

Sensus externi, si vnum Auditus excipias, na-
 turaliter sentire nequeunt proprium sensibile
 actualliter non existens.

Sententia est communis, quam tenent Molina
 1. p. 95. art. 2. disp. 2. nemb. 5. Soar. lib. 3. de *Anim.*
 cap. 12. & tom. 3. in 3. p. disp. 5. 3. sec. 4. & disp. 5. 5. sec.
 2. Rub. lib. 2. de *Anim.* tract. de obiect. atque speci.
 sens. q. 3. & omnes Recentiores contra Burida-
 num lib. 2. de *Anim.* q. 21. & 22. opinantem sensionem
 externam naturaliter posse contingere,
 absente proorsus obiecto, aut non existente.

Igitur, vt probem hypothesim, quod attinet ad 109
 sensum visus, suppono cum Aguil. lib. 1. *Optic.*
 propos. 5. 2. & alijs contrā Valsq. 1. p. disp. 3. 8. n.
 9. & alios, species visus ita ab obiecto, à quo
 producuntur, oculisque imprimuntur, in conferua-
 ri dependere, vt eo amoto, vel corrupto, illico cor-
 rumpantur. Docuit id August. lib. 11. de *Tranit.*
 cap. 2 dicens. species sunt velut in aqua expressum
 vestigium

vestigium, quod tandem est, donec ipsum corpus, quod imprimatur, inest; quo ablato, nullum erit. Et ratione probari potest primò; quia species visus non sunt aliud à lumine emittit, & colore, ut *hypoth. 3*; statutum est. Constat autem lumen (& conqueferentem colorem, qui, ut dictum *ibidem*, si ne ope luminis nequit diffundi) prorsus pendere à sui cauī in conferuari, ut facientur omnes: aliás ab exquisitione lumine sēsibiles aliquæ exuia, amoto, luminoso perdurarent in corporibus illuminatis, quod non cōfent experientia. Secundò, quia si species visus, sublati obiectis, aliquantipper se si-ferent naturā suā, id utique semper, & alicuius vultutis gratiā eueniunt. At non semper id eueniit, ut experientia constat: si quando autem Aduer-
sariorum opinione videtur eueniere; id dīpendio potius, quam vultutate organi, aliamque ob cauī sit; ut eis respondendo iam explicabo.

110 Opponunt enim Vaz, & alii. Qui attēntē ins-
picit cancellos, luce perfusos, statim atque oculos claudit, eosdem cancellos, quasi in tenebris videt: ergo species impressa ab illis aliquantipper perfe-
uerat ipsorum influxu cessante. Nec dici potest, in-
quit Vaz, tunc, non cancellos, sed aliud quidpiam intrā ipsos oculos existens sentit, quodquidem, id, quod apparet, sub eadem cancellorum figura, & quantitate apparet, qualem nihil intra oculum clausum habere potest.

111 Pro exactā huius experimenti, aliorumque similiū expositione, notandum est primò; sensus extē-
ternos à suis obiectis non solum intentionaliter af-
fici, sed physice etiam interdum ita immuari, ut
post eorum sensationem minus apti ad quidpiam fentiendum remaneant; quod maximē eueniit, quando sensatio est valde intenta, vel, quod in
eam animal vehementius propenderet, vel, quod ob-
iectum exquisitæ intentionis est. Ita supponit Ar-
riag. lib. de insomnijs cap. 2. & lib. 5. de generat.
animal. cap. 1. Hinc apud Philosophos statutum, & experientia compertum, sensus extētrios ab ex-
cellenti sensibili lēdi. Sed cur ita? Non quidem, quod excellens sensibile per se medijs speciebus plus iusto intensis sensiterio noceat, ut vult Tol-
et. cum Caet lib. 5. de Anim. q. 4. Neque, quod excellens sensibile simūl cum speciebus noxiis
aliquam qualitatem sensiterio imprimat semper, ut opinantur Rub. lib. de Anim. cap. 12. Soar.
lib. 3. de Anim. cap. 2. n. 35. & alii. Sed, quod sensibile valde intensum velut rapit potentiam ad valde intensam operationem: potentia autem nimio conatu plures, quam oportet, auocat spi-
ritus animales, quorum eximius calor sensiterio nocet, ut benè docet Arriag. disp. 4. de Anim. n.
46. Etenim, cum sensus corporei spiritum ope in-
digeant ad operandum, quo impensis in opera-
tionem incumbunt, eo copiosior spiritum pro-
uentus naturaliter atrahit, itue confluit in sensiterium. Quo, & sensiterium ipsum lēdi & poten-
tia hebetari solet pro sensationibus sequentibus. Atque inde etiam nascitur calor ille, que caput ac-
cendit, & dolor, qui interdum suboritur, dum nimia attentione quipiam imaginatur: Itaque immodicus spiritum affluxus est, qui prae oculis disponit, dum sensus in nimis intentam in-
cumbit sensationem; iuuat tamen insuper inter-
dum ad lesionem organi qualitas adueniens for-
ficius, ut calor nimis solis intenta, diuturne
inspectione inspechi, aut influentia aduersa eclypsis
& regione visi, aut quid simile.

112 Hinc nascitur, ut post intentum solis, aut alte-

rius obiecti obtutum, nihil fere cernamus, dum oculos ad obcuriora loca conuertimus, eo, quod ea oculū dispositio, quam, vel spirituum affluen-
tia, vel obiecti influxus progeniuit, ad percipiendā obiecta minus lucida, inepta est, donec paulatim mitescens, paulatim etiam præbet locum visio-
ni talium obiectorum.

Hinc itidem non aliunde nascitur ea cancello-
rum Phantasia, quam post intentē adspēctos can-
cellos oculis clausi subētimus. Circa quod experientum, illud est valde notatum dignum, quod cancellorum vacua, per quæ transflapium lu-
men in oculis receptum fuit, ipsis oculis, obcur-
a apparent, cū tamē cancellorum solida luci-
diora videantur. Nimurum, quia eas organi partes,
que vacui correspōndebant, impensis lumen
habetauerit: prava autem organi affectio, eo ipso,
quod sensationem impedit, tenebrarum refert
speciem: Nam, qui non videt, in tenebris sibi esse
videatur. Quod si verò cancellorum esset species
id, quod post intentam eorum visionem reliqui-
tur in oculis, cancellorum vacua lucidiora utique
apparēt; ut pote, per quæ intensior species lu-
minis accepta est. Est itaque, quod vident in casu
posito oculi clausi, lumen inhaerens ipsis palpebris
quibus clauduntur (quod quidem visibile esse li-
cet valde imperfectè ob nimiam ad sensiterium
propinquitatem multæ alia comprobant experien-
tia) vident autem illud per speciem, ab ipso reti-
na, in quā sit visio, impressam, & actu conferu-
tam. Et quoniam partes retinae vacuis cancellorum
anteā visorum respōdentes plus hebetatae ab inten-
siore lumine anteā recepto, minus benè post vi-
dēt, quod sibi in illuminatis palpebris correspōndet,
quā alia partes, quā respōndebant solidis,
minusque à lumine mitiore alteratæ fuerant; idē
ea cancellorum figura in ipsis palpebris apparēt.
Eadem de causā, si post intentum cancellorum al-
pēctum ad obcuriorē parietem apertos oculos conuertimus; ibi etiam nobis cancelli repræsē-
tantur, atque ita quidem, ut eorum vacua, à quibus
intensius lumen acceperamus, obcuriora, lo-
cūlā verò, à quibus remissi, clariora, repræsē-
tentur; scilicet, quia partes retinae vacuis cor-
respondentes minus bene, quā alia, cernunt, quod
eis respondet in pariete. Quod autem cancelli in
his casibus sub eādem quantitate, & figurā, sub
quā visi fuerant, postea appareant, inde nascitur,
quia in eisdem partibus retinae repræsētantur, pen-
tēs quas semper taxatur quantitas, & figura ob-
iecti visibilis, ut sēpe in superioribus dictum est.
Ex quibus patet ad argumentum aduersariorum.
Obiterque ex hoc, & similibus experimentis de-
ducitur, quā vera sit nostra oculorum Philoso-
phia, quatenus docet obiectum visibile intrā oculos per species in tunicā retinā pingi, in quā pō-
sitione nititur bona pars eius; id quippe est proprium doctrinæ veræ, ut nihil offendat, quo non
firmetur. Falsitas autem passim offendit ad casum.

His ita suppositis, iam, quod ad visum attinet, 114
liquet hypothesis. Si enim visus, nec potest sine
specie a proprio obiecto sibi impressā quidpiam
videre, ut constat ex doctrinā data *hypoth. 3*, nec
tali obiecto non existente, talem speciem habere
potest, ut ex modō dictis apparet; conficitur planè
sensum hunc obiectum actu non existens sentire
non posse.

De sensu autem Olfactus, Gustus, & Tactus in-
de eadem hypothesis probanda venit, quia ex vnā
parte

parte sensus isti sine aliquo concursu obiectorum praesito per se, aut per speciem, non possunt moveri ad sentiendum, ut apud omnes est in confessu, & ex dictis in superioribus satis superque constat. Ex alia vero parte obiecta propria horum trium sensuum non per speciem a te decifam; sed per se immediate concurrunt ad sensationem sui, & communium, ut *hypoth.* 11. 13. & 15. monstrauimus: Ergo absolute huiusmodi sensus in obiecta non existentia naturaliter per sensationem ferri non possunt.

¹¹⁶ Excepi autem in hypothesi sensum Auditus; quia censio eum naturaliter posse percipere obiectum iam non existens pro ea temporis mensura, quam percipit illud; imo plerumque, ut minimum de facto res ita se habet. Cum enim species soni successu ad aures utique deuehantur, seu potius propagantur, ut experientia monstrat, quando est longinquum sonum audimus post moram temporis trahaciam ab eius productione; subindeque in conseruari a suo primigenio unde suam trahunt originem, non dependant, ut ego autem, & suo loco fuisse probauit; effectu, ut obiectum, quod ille notificant, iam tum non sit in natura rerum, quando simul cum ipso auditu cauunt eius tensionem: Notificant enim haud dubie ipsum sonum primigenium, a quo nascuntur, siquidem ibi illum sentimus, vbi corporum collisione producitur, illicoque definit esse, ut experientia ostendit.

¹¹⁷ Haec dicta loquendo naturaliter: supernaturaliter enim, non est dubitandum, quin possit proprium sensibile non existens per vnumquemque sensum, vel impressa miraculose illius specie sensiterio, vel Deo per se adiuuante potentiam ad producendam sensationem loco speciei. Ut contra Gabriel. in 2. dist. 3. q. 2. docent Moli. Soar. & Rub. *supra* citati cum reliquis tam Theologis, quam Philosophis, imo de facto, cum Christus dominus sub specie pueri, at caro eius, vel sanguis in Eucharistia videtur, ut saepe miraculose accidit, visa haec revera sepe non esse in Sacramento, prout apparent, sed facta dumtaxat immutatio miraculosa in oculis intuentium, videri, diserte docet S. Th. 3. p. q. 76. art. 8. cui consentiunt Scot. in 4. dist. 10. q. 1. D. Anton. 3. p. tit. 13. cap. 14. Victor. relect. de Eucharistia n. 62. Sot. in 4. dist. 10. q. 1. art. 8. & Ledeim. 1. p. q. 14. art. vlt.

Hypothesis 20.

¹¹⁸ Sensus externi quandoque falluntur; non semper.

Sermo est de fallacia minus propria, qualis dumtaxat potest sensui externo conuenire: fallacia enim, siue deceptio propriè dicta, in solo iudicio mentis reperiiri valet. Igitur sensus externos interdum; non vero semper falli, dogma est receptum inter plerosque Philosophos ex Arist. lib. 2. de *Anim.* tex. 63. & 161. vt videre est apud Comimb. ibid. cap. 6. q. 6. & Rüb. q. 15. contra Epicureos, & quosdam Recentiores omnem auferentes fallaciam a sensibus externis, easque, quas experientia monstrat sensui interno, vel intellectui adferentes. Et contra Academicos, qui vice aduersa omnem prorsus fidem a sensibus ablegarunt, quod semper illos falli putarent; in quorum sententiam, se errorem acriter inuehuncit Lucret. lib. 4. de *Natura* Testu. lib. de *Anim.* cap. 17. &c.

August. lib. 3. contra Academicos.

Porò sensus externos interdum falli experientia demonstrat: Nam siue videmus obiectum, aut etiam alio sensu sentimus in loco vbi non est: ergo percipitur per sensum praesentia obiecti non existens; quod est sensum falli percipiendo id, quod non est re vera. Patet consequentia; quia si percipere obiectum in loco, vbi est, re vera est sentire simul cum obiecto praesentiam eius in tali loco, vti facentur omnes: alioquin sensus nulla perciperet sensibilia communia. Percipere obiectum in loco, vbi non est re vera, nequit non esse quoque sentire simul cum obiecto praesentiam eius in tali loco, & consequenter sensum falli; siquidem tali praesentia vera non extat. Quod autem sensus non semper fallantur, certo certius est; primò, quia non habent a natura falli, sed ab accidente occurrente, quod autem non a natura, sed ab accidente est, non semper est. Secundò, quia, quo tempore sensus a proprio sensibili immutatur, eodem ipsum naturaliter sentiunt, specie impressa tunc naturaliter cauante sensationem; igitur in tali sensatione, vt pote representante, quod tunc existit, non possunt falli: Et quidem nequit quod posse sensus externos falli circa proprium sensibile; universaliter ostendemus *hypoth. sequente*. Tertiò, quia, vel ex concursu contentiente diuerorum sensuum, vel aliunde etiam tracto discursu per potentiam altiore manifestissime comprehendimus saepe sentiri a nobis obiectum, vbi re vera est, & sub ea quantitate, aut figurā, quam re vera habet: ergo ne circa sensibilia quidem communia falluntur semper sensus nostri. Quartò, quia si semper sensus externi fallerentur, nihil suppetaret, vnde possemus eorum fallacias corrigeri; vnde in perpetuā deceptione continuo verarum. Quo, & vita nostrae status, & totius natura ordo penitus turbaretur, imo, & ipsius prouidentiae Dei excæcetur dispositio, innumeraque subinde immania sequerentur absurdia; quæ Lucret. Tert. & Aug. *supra* prosequuntur contra Academicos.

Obiecti tamen potest primò pro Epicureis. Si ¹²⁰ sensus externi erroribus obnoxij sunt, nulla est certitudo in scientijs, nulla confititia, cum scientia maxime nitantur experimentis per sensus huius. Respondeo, si perpetuo sensus fallerentur, atque mentis aciem eluderent, nullam virtutem scientiam oriundam ab experientia possibilem fore; quod Academicci decepti persuadere contendunt; si autem numquam fallerentur, aut fallerent, vnico actu haberetur semper certissima experientia. Nunc vero medio modo resse habet: nam tametsi nonnunquam sensus labantur, plerumque tamen non errant. Quod fit, vt tum primum certa sit vbi que experientia, idoneaque, cui scientia nitatur, cum plurim actuū sensibili consentientium repetitione firmatur; maximè, si sunt diuerorum sensuum, ut saepe contingit. Addo argumentum factum nihil fauere Epicureis, quia ipsi negare nequeunt aliquas nobis fallacias obuenire circa obiecta cognoscibilia, siue autem illæ a sensibus, siue aliunde trahant originem; idem argumentum confici potest, vt patet: vnde ab omnibus est soluendum. Quomodo autem, esti operentur sensus virtute speciei naturaliter sui obiecti representativa, interdum nihilominus falli possint, ex dicendis *hypoth. sequenti* constabit.

Hypoth.

Hypothesis 21.

121 Fallacia sensuum extenorū dumtaxat accidit circa sensibile commune. Non item circa propriū abolute loquendo.

Sententia est Arist. lib. 2. de Ani. text. 63. & aliorum. Et si pro opposita stent Conim. ibid. cap. 6. 9. 6. Rub. 9. 15. Agil. lib. 4. Optic. hypoth. 1. & alij Recentiores communiter. Ait enim Philosophus. *Dico autem propriū quidem, quod non contingit altero sensu sentiri: & circa quod non contingit errare, ut Visus coloris, & Auditus soni.* Argyropilus verit. *Quod non potest alio sensu sentiri, & in quo non potest fieri error.* Nec sibi contrarius est Arist. dum text. 161. oppotuit videtur docere; non enim docet re vera, sed ponit ex sententia aduersa, quo vniuersalius concludat id, quod ibi prætendit, ut consideranti contextum perpicuum fieri.

122 Ratio à priori prioris partis data hypothesis est. Nam sensibile commune per speciem propriū percipitur indifferenter ex se ad plura, determinabilēmque per positionem, quam acquirit in sensitō, ut huius potius, quam alterius cauēt sensibilem, vti est in superioribus statutum. Cū ergo ad huiusmodi positionem variandam variæ cauæ extrinsece possint occurrere, efficitur, ut variæ quoque fallacia obueniant circā sensibile commune: ita enim, cū species visus ratione reflexionis, aut refractionis interuenient, aut alibi, aut alterius oculum depinguntur, quam recta, & naturali viā tendentes, pingenda erant in loco, vbi non est ipsa, alteriusque quantitatis, aut etiam figurae, ab ea, quam re ipsa habet, apparer obiectum: fallaciæque subinde contingit circa eius sensibilia communia. Et in cæteris pariter.

123 Posterioris autem partis hypothesis ratio etiam à priori est: quia ex una parte sensibilia propria per proprias species ad ipsa representanda omnino determinatas sentiuntur, vnde aliud quidam loco eorum per tales species representari nequit, ut constat. Ex alia vero parte, nec possunt talia sensibilia, dum non existunt per ipsas species representari, prout opus erat, ut sensus falli absoluto dicerentur. Nam, ut hypoth. 18. statutum est, reliqui sensus extermi præter Auditum naturaliter sentire nequeunt propriū sensibile, dum non existit actus: quamvis autem Auditus possit tantisper post eius corruptionem: quia tamen hæc mora, & valde exigua, & connaturalis est in hoc sensu, & semper uniformis, atque adeo nulli excepta deceptione potentia interioris: idcirco sufficiens non est, ut absoluto ratione illius Auditus circa propriū sensibile falli dicatur. Ob id ex industria dixi in hypoth. fallaciæ sensuum circa propriū sensibile non posse accidere loquendo absoluto, ita que in aliis sensibus ab Auditu, ne vmbra quidam fallaciæ potest contingere circa propriū sensibile. Auditus vero, et si possit propriū sensibile iam non existens capere, non tamen ita, ut præterea absoluto falli dicatur.

124 Quæ, cum ita sint, colligo primò, visum Iæterici, cui cuncta pallida apparent, non ideo falli, quia fictitium cernat pallorem; sed, quia venum pallorem in eo loco, & in eo subiecto cernit, vbi vere non est. Quod est errare circa sensibile commune. Docuit id dissentit Arist. text. illo 63. subd. *Visus enim non errat esse colorem, aut Auditus esse* so-

nam; sed, quid sit id, quod est infectum colore, vel vbi: aut, quid sit id, quod sonat, aut vbi. Itaque, dum Iæterici, aut, qui per vitra colore aliquo tintæ propisciunt, cernunt distantiæ obiecta colore, quem non habent, infecta, haud fingunt colore, qui non sit; sed cummet, qui humoribus oculi, aut vitro interposito inhæret, & in alio loco vident, & in alio subiecto difficiunt. Quod sane exinde nascitur, quia radij, seu species obiecti per vitrum, aut per humorem oculi traiectæ ipso vitri, aut humoris innato colore inficiuntur; dum, cum speciebus vitri, aut dicti humoris permixta eisdem earum lineis feruntur, donec in retinam impingunt, vbi patratur visio. Cumque visio ipsa efficiatur ab ea specierum mixtione, quæ ex obiecto distante, & ex vitro, aut humore interposito pullulauit, non potest non natura sua repræsentare tum colore obiecti, tum colore vitri, aut humoris; eos tamen duos colores permixtos repræsentat, eo ipso, quod ab speciebus eorum inter se permixtis cauatur. Et quoniam pyramis optica externa, tali visiōi correspondens non terminatur in vitro, aut in humore, sed in obiecto distante, ideo necesse est, ut inibi etiam terminetur visio iuxta doctrinam traditam hypoth. 7. Atque ita in obiecto distante apparer color ex vitro colore mixtus, perinde atque si ibi esset, cum tamen re vera non sit. Vnde, si quis per vitrum pallidum cernat obiectum aliquod cæruleum, efficitur, ut ipsum obiectum appareat viride, videlicet, quod ex colore flavo, & cæruleo permixtis inter se resultat color viridis. Ex quo patet in his, & similibus euentibus fallaciæ visus non circa sensibile propriū accidere, sed circa commune: quia Visus nunquam cernit colorem, qui re ipsa non sit, et si cernat eum sub aliqua præsentia, quam non habet. Neque cernere colorem mixtum ex duobus modo explicato est cernere colorem non existentem, quamvis sit cernere aggregatum sensibile non existens: quia mixtum illud ex variis coloribus coalescens, supra ipsos colores, qui verè existunt, nihil addit, præter præsentiam localem, ratione cuius permiscetur: quæ, quia non est vera, efficitur, ut aggregatum illud collectiū sumptum non sit, non ex defectu aliquius spectantis ad sensibile propriū; sed ex defectu præsentie spectantis ad sensibile commune. Atque eodem paœto de reliquis sensibus externis, deque eorum fallaciæ philosophandum est, habita ratione vniuersalius.

Secundò colligo cum quis probè diuidans obiectum eminè à se visum habere aliquem colorem, ignorat tamen quis color ille sit, aut etiam deceptus existimat esse colorem, qui non est; tum quidam huiusmodi fallaciæ non sensus, sed intellectus esse: quia sensus nec potest discernere inter rationem generican, & specificam sui obiecti; et, quod nequit non eodem proflus modo percipere quicquid realiter suum obiectum est, ut alibi monstrandum; nec potest tangere aliud propriū sensibile ab eo, cuius habet speciem, ut constat ex dictis.

Tertiò colligo speciem sensibilis propriū determinatam iam per talē positionem in sensitō ad repræsentandum ipsum sensibile in tali loco, sub tantaque quantitate, & sub tali situ, aut figura, aliam præterea determinacionem à causa prima oriundam (nam alia non est à quā oriatur) desiderare; quia tandem determinetur ad cauandam hanc indiuiduam sensibilem huius indiuidua præsentia, sive extensionis, sive

sue figuræ, ex pluribus possibilibus in tali loco. Credendum autem est, quoties sensus suum sensibile proprium percipit in loco, ubi est re verâ; tunc Deum suo concurru determinare speciem ad cauandam sensationem eius præsentem dicti sensibilis, quam ipsum verè habet de facto; non verò sensationem alterius ex ijs possibilibus, quas in eodem loco posset habere: quia non est, cur Deus suo concurru generali sit causa fallaciae, quam natura rerum non poscit, quando magis ipsi nature videtur consentaneum, quod ea non detur, ut in casu posito. Cum verò sensibile proprium ex sensiterij determinatione est notificandum per speciem in loco, ubi verè non est: Tunc Deus ad sensationem aliquid ex præsentij in tali loco ei possibilibus promero arbitraru determinat: quia tunc nulla ratio videtur esse, cur una præ alijs percipienda, a sensu eligatur. Et idem est de alijs communibus sensibilibus, que re ipsa, ut alijs notaui, non distinguuntur a præsentia.

127 Muler præterea de fallacijs visus in particulari, quæ circâ unumquodque sensibile commune oculis accidere solent, posse adiungi. Verè ea magis ad perspectivos, quam ad Philosopheros attinet; neque ad institutum prefens aliquid conferunt. Adeat, qui volet, nostrum Aguilon. fusè de ijs, & accuratè differentem lib. 4. *Opic. per tornum.*

Hypothesis 22.

128 Quæ diximus hypoth. 7. circâ sensum visus de minimis sensibilibus, & sensitiis, omnibus sensibus externis communia sunt.

Itaque, quilibet externus sensus certam quantitatem sensiterij requirit, in quâ fiat sensatio, ita ut in minori non possit fieri. Certam etiam extensio- nem, & intensiōem unum obiectum, tum speciei, quâ minor nequit sensationem cauare. Quod quidem, & ratione, & experientia consentaneum est, ut discurrendo per singulos sensus facile posset comprobari; sed non est necesse immorari: quia res est certa, & ex dictis hypoth. illâ 7. satis superque constans.

129 Quomodo autem, licet sensus externi quamlibet differentiam, seu dissimilitudinem suorum obiectorum necessariò percipiunt, ut potè ab ipsis indistinctam realiter: potentia tamen interiores huiusmodi differentiam non videntur discernere, nisi, cum certam quantitatem, sive certum gradum attingit; atque ita comparatione illarum minima etiam dentur talium differentiarum, inferius suo explicabitur.

Hypothesis 23.

130 Dolor, sive molestia, & voluptas, quæ per sensus externos in ipsis eorum sensiterij percipiuntur, nihilo differunt ab ipsis corundem sensuum actibus, sive sensiōibus, quæ suæ naturâ, & per se molestâ aut iucundâ sunt animali sentienti.

Ita tenent Tolet. lib. 3. de *Anim.* q. 2. in *propositione* 4. *concl.* Valef. lib. 4. *contr. cap. 4.* Vaz. testans de communi Medicorum tom. 1. in 3. p. *disp. 62. cap. 2.* Oviedo *contr. 4. de Anim. pnn. 3. n. 12.* Card. Lugo *tom. de Incarn. disp. 22. sec. 2.* & alij contrâ Soat. lib. 5. de *Anim. cap. 5.* & *tom. 1. in 3. p. q. 15. art. 5.* in *comment. art.* & Rub. *Tract. de sens. Tact. n. 77.* censentes cum Scot. Gabr. Caiet. Duran. & Portio. apud Vaz & alios.

dolorem, qui in membris sentitur, appetitus sensitiu esse actum: & contra Petr. Hurt. putantem molestiam, & voluptatem, quas in quinque externis sensibus experiri, actus esse totidem appetitum, quos ipse (singulare quidem cogitatione, alienaque ab omnium Philosopherum mente) configit, quæ singulis potentis cognoscitius etiam externis singula debeat appetitua potentia correspondere. Porro dolorem, sive molestiam, & voluptatem, quæ capiuntur per sensus, actus quoddam esse vitales; non verò obiecta propriè loquendo, in confessu apud omnes est. (Esto non nunquam, teste Lugo, obiectum doloris dolor vocetur, tum, quia omnis dolor, & delectatio ex proprio doloris, & delectationis conceptu exercitum quoddam vitale est, atque adeo actus vitalis, ut patet in dolore, sive tristitia, & delectatione hominis interiori tam sensitiua quam rationali. Tum, quia ex diuersâ corporis dispositione sive pessime nascitur, ut de eisdem omnino invariatis obiectis modò dolorem, modò voluptatem ipsa sentiendo percipiamus. Quod est dolorem, & voluptatem, non obiecta; sed actus esse.

Igitur, quod dolor, & voluptas exteriorum sensuum non sint actus appetitus interni residentis, aut in corde, ut cum Arist. & Galeno opinatur Soat. *suprà cap. 4.* aut in cerebro, ut cum Hurt. & alijs scribit Oviedo. primò probatur ab experientia satis conspicuâ. Nam dolor, quo pes mihi dolet, quando comprimitur, aut feritur, in ipso pede est, non alibi: ibidem enim dolorem experior, ubi experior comprehensionem, aut iustum, comprehensionem autem, aut iustum manifeste experior in pede, ubi re verâ est non alibi: sed si appetitus interior residet in corde, aut in cerebro, non potest actus eius in pede esse, ut patet; quia ibi est actus naturaliter, ubi potentia inest. Igitur dolor, quo pes mihi dolet, nequam potest esse actus appetitus interni. Secundò probatur, quia talis dolor arbitrio voluntatis nullomodo subiectus est, ut etiam constat experientia; cum tamen appetitus quoad proprios actus quadam tenui tali arbitrio subdatur, ut est certissimum. Tertiò, quia dolente membro aliquo corporis, quandoque appetitus delectatur, aut de ipso dolore, aut faltem de doloris obiecto; vel, quia tale obiectum alias est homini proficuum, vel, quia virtute voluntatis amantis dolorem, aut obiectum appetitus inducit ad delectationem: quam tamen nequit concipere, ut pote dolori contrariam, si talis dolor ipsius appetitus actus est. Quartò, quia multa appetit, aut refudit appetitus præcisè, quod sensibus externis delectabilia sunt, aut molesta, appetit etiam corundem sensibus iucundas, & gratias: ingratiasque, & molestas fugit: igitur huiusmodi rerum, sensiōrumque voluptas, sive molestia ad obiectum pertinent appetitus; in externisque sensiōibus, quas ipse appetit, aut aueratur non in propriis ipsis actibus insunt. Per que etiam probatur sensuum dolorem, & voluptatem actibus appetitus interni tribui non posse; tametsi demus hunc per totum corpus animalis dispersum esse; ut quidam minus probabilius contra communem Philosopherum consensus opinati sunt. Fateor actum, quo appetitus tristitia de dolore, sive molestia sensuum exteriorum, sicut, & de quouis alio malo presente, dolorem etiam solere appellari, sicut, & voluptatem actum quo gaudet de bono presente; modo tamen de isto dolore, atque voluptate non agimus; sed de ijs, quæ in sensiterij ipsis externis experiri.

Quod

132 Quid autem eiusmodi voluptas, & dolor sensuum extermorum non sint actus aliorum appetituum, quos adstruit Hurt. singulis ipsis sensibus respondentium inde potissimum probatur, quia tales appetitus sine ulla necessitate, atque adeo sine fundamento, & contra omnium inentem, immo, & contra rationem adstrueti commentitij censendi sunt. De quo plura suo loco videatur interim Ouidio hocce appetitus impugnans *sup.* Adde eis admissis, adhuc non esse negandam extermis sensibus suam propriam iucunditatem, aut molestiam a propriis actibus indistinctam, quemad citra dubium etiam habent sensus interior, & intellectus, iuxta dicenda postea suo loco.

133 Quæ, cum ita sint, colligo planè sensus extermos præter obiecta suos quoque actus sentire, atque percipere, quâdam experimentalis notitia, non per alios reflexos; sed per ipsosmet, vti ipsorum percipiunt iucunditatem, aut molestiam. De quo vide dicenda *infra hypoth. 28.*

Hypotheses de sensu interiori.

Hypothesis 24.

134 Sensus internus materialis, sive corporeus, qui in nobis, quemadmodum & in reliquis animalibus inest, ab intellectu conditius vnicum tantum potentia est multis atque diuersis distenta munerebus.

Enim verò multas in nobis, atque in aliis etiam animalibus internas functiones experimur, quibus existentia alicuius sensus interni, sive principij eorum euidentissime innoteat. Primi enim cognoscimus nos audire, tangere, olfacere, ceteraque extermorum sensuum munia percipimus, atque inter eorum obiecta discernimus. Quod sane ab aliqua facultate interna præstatur: quam Philosophi *sensum communem* appellant: eo videlicet, quod sensuum omnium extermorum obiecta percipit, ad illumque velut ad centrum vnde ex singulis aliorum sensuum organis imagines confluant sensibilium, vt tanquam estimatur, & arbiter diuersorum sensuum obiecta discernat: cum tamen quilibet sensus particularis proprij dumtaxat sensibilis percipiat differentias. Secundò non solum sensibilia, atque sensations externas per internum sensum dignoscimus, dum præsentia sunt, sed etiam omni sensu extero quiescent, & ab operatione feriante, sensata obiecta interiori voluminis, ac circa illaphantasmam. Ut patet in dormientibus, atque etiam in vigilantibus, cuius maneris principium *Phantasia* a nonnullis vocatur: hæc tamen facultas tantum versatur circa simplicia obiecta. Præterea tamen tertio experimus actum alium, seu sensationem internam, per quam ex deobus, aut pluribus obiectis sensatis tertium quoddam componere solemus, vt cum ex monte, & auro montem quemdam aureum compingimus: virtus autem id præstans *Imaginatio* dici solet; Eamque Phantasmam vocat Arist. lib. 3. de *Anim. cap. 3.* Et quidem proprius hoc, quam præcedens *Phantasia* dicitur. Quartò extermi sensata sub noui quadam ratione conuenientis, aut disconuenientis apparere solent ad intram; quo permoueri solet appetitus sensitus animalis, vt fugiat, aut insequatur obiectum propositum, sicut quis fugere solet lupum, quem cernit, & cani intrepide adhædere. Cuius functionis facultas vocatur *Æffinatina*: extenditurque ad præsentia

Pharus Scient. Tom. I.

dumtaxat. Insuper tamen quinto aliud sentiendi officium datur circa sensata iam præterita, cuius principium appellatur *Memoria*. Constat enim potquam sensu obiectum aliquod sensu percepimus, possi iterum, eo iam absente, & nullo sensu extero operante, de eodem obiecto sensum internum cogitare, leu recordari: & in somniis quidem, quando omnes potentia exterores ab operatione feriantur, sapissimum circa obiecta sensata phantasiamur. Atque haec quidem quinque functiones non in homine solum, sed in aliis etiam animalibus inueniuntur, vt experientia monstrat. Adhuc verò alia duo munia, vt propria homini tribuuntur, quæ sensitiva facultas ex vicinia cum intellectu, quo bruta parent, participat. Cum enim intellectus discurrat, sensatrix etiam facultas suo modo discurrat, comitans illam; quod dum præstat circa præsentia, *Cogitativa* dicitur, dum circa præterita, *Reminiscencia*.

135 Igitur pro hinc septem functionibus alijs quinque sensu internos ponunt; alijs quatuor; alijs tres; alijs duos. Nos verò eidem facultati, sive potentie physicæ eas omnes adscribimus cum Soar. lib. 3. de *Anim. 30. Rub. tract. de sensibus internis q. 1. Petr. Hurt. disp. 17. de Anim. sec. 7. Ouid. contr. 4. punc. 2. Arriag. disp. 5. sec. 4. Franch. Alph. disp. 11. sec. 2. & alijs Recentioribus; immo, & cum Aris. variis in locis apud Soar. & alios. Apud quos, & apud Com. lib. 3. de *Anim. cap. 3. q. 1.* alias sententias explicatas, carumque auctores inuenies. Ratio autem potissima nostra sententia est, quia ex una parte diuersitas operationum non arguit diuersitatem facultatum, quandoquidem intellectus noster simpliciter apprehendit, iudicat, discurrat, & reminiscitur, & nihilominus vnicum tantum facultas animæ est secundum omnes Philosophos: ex alia verò parte, non sunt absque necessitate multiplicandæ potentia, seu facultates animæ. Igitur dicendum videtur omnes operationes, quas recensuimus, ab eadem animæ facultate prædiri, atque adeo sensum internum vnicum tantum esse. Quod si hoc est verum, etiam casu, quod potentia vitales sunt proprietates realiter superadditæ substantiae viventiæ; multò erit verius sive certius, si sint ab illa realiter indistinctæ, vt sive sententia iam inter Recentiores communior, cui ego subscripsi *suprà q. 1. n. 3.* Mitto alia argumenta, quibus singulatim ostenditur omnes recentitas functiones ab eadem physicæ facultate nasci debere, prout apud prædictos Auctores videri potest. Ad meum enim institutum satis sunt dicta.*

136 Aduerto tamen non solum iuxta Philosophia, sed etiam iuxta Fidei principia esse certum dari in hominibus sensum internum materialem, sive corporeum ab intellectu merè spirituali conditum, cuius commemorate functiones proprij actus sint; quemadmodum certum quoque est iuxta Philosophiam, & Fidem dari in hominibus appetitum sensituum corporeum a voluntate merè spirituali distinctum. Qui quidem in suis operationibus per actus dicti sensus interni regitur; vti voluntas per actus intellectus. Ab huiusmodi quippe corporeis facultatibus nascitur lex illa rationi aduersa, de qua dicit Apost. ad Rom. 7. *Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mea, & captiuantem me in lege peccati, que est in membris meis.* Quemadmodum, & illa concupiscentia, & fomes, quem in renatis per Baptismum remanere definit Trident. *eff. 5. in decreto de peccato originali num. 5.*

Hypothesis 25.

137 Sensus internus in anteriori parte, & in medulla cerebri videtur residere, in ea videlicet frontis portione, quæ iupræ oculos est.

Primum enim sensum internum habere suam sedem in cerebro communis, & constans Medicorum sententia est contrâ Arift. ponentem illum in corde. Eam tenet Gale, lib. 8. de *visu partium* cap. 5. & 4. Atque etiam lib. 3. & 7. de *placitis*, sequuntur Tolet. lib. 3. de *Anim. q. 5.* Conimb. q. 2. art. 2. & lib. 1. de *ortu, & interitu*, Soar. lib. 3. de *Anim. cap. 13.* & 31. Rub. *trat. de sens. intern.* q. 7. & omnes Recentiores cum Alberto, S. Thom. & aliis. Probatum autem primò, quia, ut confat ex Anatomia, & Galenus docet, cerebrum, non verò cor est radix nerorum, per quos sensus administrantur, & idè principium fontale, & origo totius sensacionis, qui quidem nerui grossiores sunt, quæ propinquiores cerebro, & si ligentur per medium, verus cerebrum manent sensibiles, secus ab alia parte. Secundo, quia laesio capitis impedit sensationem illæsio corde. Tum laesa animali virtute veluti Phantasia, medicamenta caput; non cordi apponuntur, ut scitè notauit Galen. lib. 3. de *locis patientibus* cap. 4. Tertiò, quia imagines, & phantasmata rerum, & somnia in capite fieri experimuntur. Vnde Daniel. 2. dictum est regi Nabuchodonosor. *Somnium tuum, & visiones capitis tui huiusmodi sunt, & cap. 4. cogitationes meæ in strato meo, & visionem capitis mei, &c.* Quartò, quia ex vehementi attenione lassatur, & dolet caput; non cor. Quintò, quia cerebrum aptiorem locum, quām cor retinet in hominis structurâ, aliorūque animalium, quo possit aptius sensus internus, qui veluti centrum aliorum est, in cerebro; quām in corde morari. Tum in fulbimiori loco est, sensibilisque externis propriis, ut inde ad ipsos virtutem deriuare facile possit; sensus enim interni operatio plurimum conseruit ad externorum operationes. Nec refert dici in Euang. Matth. 9. *Vi quid cogitatis mala in cordibus vestris?* & cap. 1. *De corde enim exerceunt cogitationes mala.* Nam, ut exponit Soar. *supræ;* ibi cor pro animâ accipitur, vel pro appetitu residente in corde, saltem quoad effectus, cui cogitationes tribuuntur, quia unusquisque de iis, quæ appetit, cogitat. Porro appetitus in corde suam sedem habere sententia est Galeni, Soar. & aliorum. Tametsi Recentiores plerique illum in cerebro collocant simul cum sensu interno, censentes illum ab hoc moueri non posse, ut debet, si loco sint dissipiti: qui consequenter aiunt eas, quas in corde experimunt, commotiones ab appetitu concitatas effectus eius esse; non actus. De quo nos suo loco.

138 Antequam probem, quod superest data hypothesis noto communiter ex Anatomia tradi, in cerebro tres esse sensus, sive cellulas; vnam quidem in posteriore; duas autem alias in anteriore capitis parte. Præter quas quartam in medio capitis ponunt alij in quibus, qui plures sensus internos adstruunt, eos accommodant, ut apud prædictos Autores videtur. Ceterum ab iis cellulis pro re præsenti nullum firmum argumentum potest deduci; quia etio illa verè subtiliter, quod non satis exploratum videtur; alij, diuersisque visibus, quam, ut sedem prebeat sensui interno, dicuntur à phantasiis Medicis destinatae à naturâ; ut videre est in Galen. lib. 8. de *visu part.* Vefsal. lib. 7. cap. 6.

Realdo Columbo lib. de *cerebro, & nervis* cap. 1. Fernel. lib. de *partium humani corporis descriptione* cap. 9. & quidem, ut notat Vefsal. ibid. nerui sensorij à cerebro descendentes in organa exterritorum sensuum in dictos sinus, sive cellulas non terminantur. Vnde Soar. & Rub. non videntur bene ponere sensum internum, quem vnicum dumtaxat esse opinantur, in duabus cellulis capitis anteriores. Tum, quia organum vnius sensus, vnicum esse debet. Inò Fernel. lib. de *natural. facult. cap. 10.* non patitur, sensus internos, esto sint plures, sive, aut loco dissipi viro pæsto. Ob id alij sub iis cavitatibus frontis collocant sensum internum: vbi alij quamdam aliam cavitatem assignant, in quam ex Anatomia referunt concurrenter nervos sensorios. Vtrum autem in medulla cerebri, an in membranulis dictis sensus existat, adhuc controuersum est inter medicos. Fernel. in membranulis esse ait Galen. in medulla. Nec defuerunt, qui in spiritibus animalibus illum collocarent, sed hi communiter reiiciuntur.

In tantâ opinionum varietate, quod certius videatur, est, quod nos dicimus, residere scilicet sensum internum in medulla eius portionis frontis, quæ supra oculos est; quicquid sit de cavitatibus, quæ ibidem referuntur existere; maxime, quia in eam cerebri partem concurrenter nervos sensorios per quædā foramina, communior sententia videtur, quæ tenent Conimb. *sup.* Et quidem, quicquid internæ sensacionis sub experientiam cadit, id quidem in ipsa fronte videatur experiri: ibi enim, cum primum sentitur laetitudo, defatigatio, dolor, intensus calor, &c. quæ ex nimia attentione, aut ex nimio studio solent accidere: ibi etiam rerum imagines, sive phantasmata videatur conspicari, cum vehementiori conatu ad spectra corporea Phantasmum applicamus. Ibi igitur videtur esse organum sensus, atque instrumentum internæ sensacionis. Quod quidem non potest non esse diuibile, & extensum, ut patet, cum sit corporeum, & materiale. Quam verò structuram habeat, & formam, ignotum hæc tenus esse videtur.

Hypothesis 26.

140 Sensus internus speciebus impressis iuuatur ad operandum. Quæ diuersæ nature sunt ab speciebus extermorum. Et à sensacionibus ipsis extermorum sensuum. Cautantur.

Prima pars hypothesis extrâ controuersiam iam est apud omnes Philosophos: Probaturique in primis illis rationibus tactis q. 1. propos. 1. & 2. & in hac q. variis in locis, quæ in vniuersum probant quamlibet potentiam cognoscitum per speciem sibi inherentem iuuari ad cognoscendum. Deinde, quia ad sensationem interiorememoratiuum diuini non est, quin sit necessaria species impressa reliqua ex sensatione primariâ euidenti obiectu, quædquidem, nisi ea relinqueretur species impressa nihil esset, quo memoria sensuia ad talentum memoratiuum sensationem posset iuuari. Ad primariam etiam internam sensationem, cum neque obiectum, neque externa sensatio, utpote, quæ loco dissitare, possint immediatè cōcurrere, quidquid minus philosophice dicat. Oviedo contr. 13. de *Anim. punc.* 2. alia citrâ dubium species est necessaria, quæ, vel per meatus, vel per nervos sensorios transmissa ipsi sensitorio, vel sensui externo imprimatur.

Vnde secunda pars hypothesis, (quam tenent 141 Soar. lib. 3. de *Anim. cap. 9.* Rub. quæst. 9. & alij communiter) probanda versit primum, quia diuersæ

diuersæ potentia, quales sunt internæ, & externæ, diuersa comprincipia ad suos actus videntur posstulare. Secundò, quia species exterior pendet in fieri, & esse ab obiecto secus interior. Tertiò, quia si species interna & externa essent eiusdem naturæ, interna ab externâ produceretur, quod fieri nequit, ut statim ostendam. Quartò, quia species externæ, è naturâ sunt obiectorum; species enim lucis lumen est, species coloris, color, &c. ut in superioribus probatum est. Constat autem speciem internam lucis non posse esse lumen, quod per corpora diaphana solum potest transfundiri. Tum species interna caloris calor non est, cùm non experiamur calorem in cerebro, quando manus exuritur, sine morâque ad cerebrum perueniat species caloris, cùm calor ipse successivè produci debeat propter contrarium, &c.

142 Pro tertia denique parte hypothesis stant nobis: Fons. lib. 1. metaph. cap. 4. q. 3. sec. 8. Moli. 1. p. q. 1. art. 2. disp. 2. Rub. lib. 3. de Anim. q. 9. & alij Rec. centiores communiter, inlinuâque S. Th. 1. p. q. 7. 8. art. 4. ad 2. contra Soar. lib. 3. de Anim. c. 9. opinantem cum alis speciem sensus interioris à quodam sensu agente etiam interiori produci, extrinsecè ad id excitante sensatione exteriore. Contra alios quodam apud Rub. censentes produci illam à sensu externo determinato per externam sensiōnem; & contrâ alios apud Soar. dicentes produci ab specie externâ impressâ sensui extero per ipsum obiectum. Itaque non abrîs causis; sed à sensatione ipsâ externâ producitur. Quod probo primò; quia species sensus interioris ab obiecto debet suam trahere originem, ut verum sit illud pronunciatum D. August. *Ab obiecto, & potentia paritur notitia, receptum ab omnibus, saltem, quod attinet ad obiectum sensibilem; sed nihil est, per quod obiectum immediatè ut per effectum à se deriuatum, concurrat ad dictam speciem causandam, nisi sensatio extera; ergo. Probo minorem; quia effectus obiecti dumtaxat sunt species impressa externa, & ipsa sensatio; species autem impressa externa per se internam non cauſat; quandoquidem ipsa existente in sensu extero, si externa sensatio non fiat, species interna non cauſatur, ut patet in dormientibus, patientibus ecclâs, & similibus. Vniuersaliter enim nihil sentit sensus internus, quod prius non sentit extenus, quantumvis hic species impressa obiecti fuerit affectus. Quod si species impressa interna sine concurso externa sensatio non fiat, ut ipsa utique, tanquam à causâ adæquatâ censenda est fieri; quia satis superque videtur proportionata ad id muneris, neque est, cur alias concauſas illi adiungamus, ut considerant patebit. Omnes igitur, quas aduerfarij adiungunt, proſus sunt reiſcendi. Id, quod secundo inde venit probandum; quia, ut *infra hypoth. 2. 9.* ostendemus, sensus internus per eamdem speciem percipit obiectum sensatum, & eius externam sensationem. Ast species sensatioñis externe ab ipsa sola nasci debet, ut conſat: ergo & species sensati obiecti, quæ realiter eadem est.*

143 Itaque in eadem temporis mensurâ, quo celebratur sensatio externa, diffunditur ab illa species impressa, utque ad cerebrum per continuatam actionem; perinde atque à luminoso in primo instanti, in quo illud incipit esse, diffunditur lumen per totam suâ actiuitatis sphâram. Medium autem potissimum, per quod talis specierum profusio fit, spiritus animalis sunt aerei naturâ suâ, seu pouis ignei; eoque sine inter alios à natura dati, ut per internas corporis cavitates, quas opplent, viam

aptam ad cerebrum sternant huiusmodi externam sensationum speciebus.

Dicit fortasse aliquis. Ad sensationem externam attentio sensus interno omnino necessaria est. Experimur enim, dum mens alio diuertitur, nimisque aliqui obiecto cogitabunda harer, parum, aut nihil sensus externos de suis obiectis sufficierat applicatis percipere: ergo sensatio interna ad externam prærequisita est; & consequenter hæc ab illâ mediâ specie prodire nequit. Hoc argumentum contrâ omnes est, & nimium probat. Respondeo ad sensationem externam requiri sensus interni attentionem, non quidem positivam, sed negatiuam. Est dicere ad sensationem externam non requiritur abſolútè, ut sensus interior cogitet de eodem sensu externi obiecto: requiritur tamen, ut alteri obiecto per nimiam attentionem non adhæretur. Dum enim in organo interiori eximiâ attentione exercetur aliqua operatio, eximio etiam opus est spiritum animalium prouentu, quippe, qui eximie conducunt ad eiusmodi sensuum operations. Atque adeo naturaliter, quod maior est attentio sensus interni, eò plures spiritus illuc auctorantur. Quod fit, ut sensus externi, iij præsertim, qui circa alia obiecta exercendi erant, spiritibus destituti, quibus erant fouendi ad suas operations, aut nimis languide eas exerceant aut eas prorsus omittant.

145 Hæc dicta sunt de causâ speciei interioris, quæ primò sensu interno imprimitur ad elicendam primariam obiecti sensationem; supereft tamen dubitandum, an haec eadem species sit, quæ in memoriâ sensitu retinetur ad ulteriores, memoratiuâque sensationes, an verò alia distincta ad id munis producatur, & à quâ causâ?

Censeo dicendum speciem memoratiuam, quæ 146 in memoriâ sensitu asseratur, non esse eamdem cum eâ, quæ à sensatione externâ immittitur; sed aliam ab ipsâ internâ sensatione producatur. Primo, quia species memoratiuam non solum est species obiecti, sed etiam, quodammodo sensationis interna præterita, ut *hypothesis. 2. 8.* probabo; qualis non est species à sensatioñe externâ inducta, ut constat: ergo alia est ab illâ, productâque à sensatione internâ. Secundò, quia sensatio interna abſolue dubio habet virtutem producendi speciem impressam in memoriâ asseruandam: quandoquidem, ut experimur per repetitas internas sensationes circa aliquid obiectum ablens, species eius interna intenditur adeo, ut clarius illud, & facilius deinceps apprehendamus; quin sensus externus idem circa illud versetur: ergo dicendum est tam speciem semper produci à sensatione internâ de facto. Tertiò, quia quævis intellectio quâvis ratione comparata speciem impressam relinquit in memoria intellectuā ad iterum idem ipsum intelligendum, ut & experientia, & communis Philosophorum persuasio testantur: ergo tantumdem est dicendum de qualibet sensu internâ. Quartò, quia valde credibile, & satis consentaneum rationi est speciem internam primariam à sensatione externâ impressam, ab ipsa sensatione externâ pendere in conferuari, ut species impressa externa dependet ab obiecto; atque adeo cessante sensu internâ, illuc desinere esse. Tamen si species secundaria à sensatione interna producatur, utpote diuerla naturæ, in conferuari non dependeat à suâ causâ, quia hoc est proprium memoratiuorum specierum, quæ in memoria, seu sensitiva, seu intellectuā asseruantur.

Hypothesis 27.

147 Sensus internus obiecta insensata per species insensatas non percipit.

Ita tenent Soar. lib. 3. de *Anim. cap. 9. num. 13.*
& in *Metaph. disp. 23. sec. 10. sub finem* Pet. Hurt.
disp. 17. de Anim. sec. 8. Quied. disp. 13. de Anim.
punc. 2. n. 11. Franc. Alf. disp. 12. de Anim. sec. 5. n.
68. & alij contra Rub. tract. de sensu intern. q. 10.
*Salas 1. 2. tract. 1. disp. 4. sec. 4. n. 76. Arriag. in *Phy-**
**fic. disp. 8. sec. 6. & disp. 5. de Anim. sec. 5.* & alios ab*
eis relatios censentes bruta obiecta aliqua insen-
sata per species insensatas cognoscere, vt conve-
nientiam, & disconvenientiam eorum, que sibi
proficia, vel nocia sunt, & similia; inter que numerat
Arriaga negationes, & priuationes rerum. Dicuntur quippe obiecta insensata, que per
externos sensus non percipiuntur; species autem
insensata, que ad percipiendum eiudemodi obiecta
aliunde, quam ab externis sensibus accipiuntur.

Probatur tamen nostra hypothesis primò, quia
148 non est excogitabilis cœla, quā insensata species
brutis proueniant. Asſerere enim eas infundi à
Deo, vt cœlent Salas, & Arriaga, parum philosophicum est, & multum à ratione alienum; quia neque est verisimile habere bruta aliquam speciem, cuius nulla cauſa sit naturalis distincta à causa primaria; neque est credibile cognoscere bruta res insensatas per species proprias infusas à Deo, quando
hac perfec̄tio ne hominibus quidem concessa est, vt faciunt omnes. Alioquin sapientiora in multis essent bruta, quam homines, vt statim ponderabo. Nec dici potest, quod dicit Rub. eiudemodi species insensatas produci ab estimatiā brutorum mediis sensatis eo frē modo, quo intellectus noster mediis species rerum sensibilium, acquirit sibi species insensibilium. Quoniam hoc genus vtendi species alienis ad cognoscendas res insensatas abque discursu, longè à brutorum sensu alieno constare nō potest, vt ex dicendis circā intellectum de modo isto cognoscendi, in fr. disp. 2. q. 3. apparebit. Porro sensu brutorum non discurrere communis est sententia Doctorum, vt videbimus hyp. 31. Adde, si ad cognoscenda obiecta insensata vterentur bruta discursu, fore iuxta statim dicenda, vt perfectiores sapere discursu eis essent concedendi, quam, qui possint in hominibus reperi. Quod autem alij dicunt sensum internum determinari per speciem propriam obiecti sensati ad producendam in se speciem pariter propriam obiecti insensati, cum quo sensatum conexum est, longius adhuc exorbitat à ratione, vt apparebit ex mox dicendis.

Secundo probatur hypothesis. Nam in multis
149 casibus instinctu potius naturæ, quam cognitione insensatorum dicenda sunt procul dubio bruta moueri, ne sit necessarium fateri in multis illa longè homines sapientia superare. Igitur, & in reliquis pariter eadem ratione moueri cœnsenda sunt. Etenim, cum aues ex ventorum sensatione mouentur ad capienda tutu, & aprica loca pro tempestate futura, quis dicat eas ex præcognitione tempestate moueri, quam nunquam eō vsque forsan experte sunt. Et cum formicæ granorum tritici extremam partem corrodant, ne in subterraneis radicem mittant, & nascantur: quis credit eam actionem ex præcognitione nascituri tritici prouenire, aut ex cognitione utilitatis talis corrosionis ad vitandam granorum mutationem, & corruptionem; quam

cognitionem neque homines assequuntur? Quis sibi perfludeat bruta propriam notitiam habere virtutum herbarum, quas medici post tot sæculorum studia non sunt adepti, dum aliis ad viatum, aliis ad medelam huius morbi, aliis ad medelam alterius, aliis ad alios fines vntum discretione mirabiliter cœstis interim aliis vt noxiis, aut minis profluis? In his itaque, & similibus casibus dicendum necessario videtur bruta cognitione tantum externi, sensibilis obiecti moueri ad eas actiones appetendas, atque exequendas, vt pote sibi consenteas: quin vlo pacto preuident fines, ad quos sunt viles, aut earumdem actionum vtilitates formales, quod est instinctu sibi naturaliter indito pro sua conseruatione moueri. Instinctus quippe naturalis nihil est aliud, quam ipsa bruti natura, ita, vel alter affecta. Id, quod differet docet S. Th. in lib. de Memor. & Remis. lec. 1. sub initium inquietus. Inveniuntur quedam animalia quendam prudenter participare non ex eo, quod habeant rationem, sed ex eo, quod instinctu naturæ mouentur per apprehensionem sensitivæ partis ad quedam opera facienda, ac si operarentur ex ratione. Quod si in aliquibus casibus id fateamur, cur in omnibus non fatebimur? scilicet, quod accidentia sensibilia lupi ab alio lupo percepta nullum ei ingerant terror, nec prouocent ad fugam, cum tamen id præstent in ore, dum ab ea lentiuntur; non inde prouenit, quia quis aliquid amplius cognolcat, quam alter lupusedit, quia percipiens ouis id, quod sibi naturaliter aduersum est, naturali suo instinctu mouetur ad terrorem, & fugam. Sicut enim comparatio etiam eiudem bruti, eadem pabuli cognitio nunc prouocat, & allicit brutum ad appetendum, & insequendum pabulum, illudque comedendum, quando brutum famelicum est; nunc vero prouocat ad idem pabulum fastidiendum, fugiendumque, quando scilicet brutum præ nimia pabuli repletione, aut præ aliqua exigitudine veluti naufragat super illo (tanti interest ad appetitum diuersa dispositione appetentis,) ita etiam eadem, seu similis cognitio eiudem obiecti sensibilis diuerso modo mouet, & ad contrarios effectus bruta diuersa iuxta diuersitatem naturæ, instinctusque brutorum. Atque ita hirundo colligens paleas ad ædificandum, non ex cognitione vtilitatis ad eum finem, vt affirmat Arriaga; sed ex instinctu naturæ mouetur, posita solum sensibilium externorum cognitione; mouetur autem modò potius, quam alijs, quia modò eius natura, aliter, quam alijs disposita est.

Itaque appetitus brutorum non fertur in bonum, aut delectabile, aut vile formaliter vt bonum est, scilicet sub conceptu relatio, seu comparatio apprehensum; sed tantum conceptis ab unoquoque bruto sensibilibus accidentibus re ipsi bona hic, & nunc, habita ratione complexiōnis, dispositionisque naturalis, quam de prælenti habet, statim naturali instinctu ad illam appetendum, & adquirendum permouetur abque alia cognitione bonitatis relativa insensata. Pariterque conceptis accidentibus rei sibi noxiis ad illam auersandam, & augiendam inducitur.

Ex quibus colligitur primò, commentatias esse quendam speciales qualitates, quas quidam Recentiores communisentur in obiectis, alias quidem molestas animalib. alias iucundas, quas, inquit, sensiunt bruta, aut immediate sensu interno, aut etiam sensibus externis, cum obiecta, in quibus resident, aut

Disp. I. De origine intell. &c. Quæst. II. 29

aut appetunt, aut fugiunt. Ad quid enim est necessarium harum qualitatum commentum?

152 Secundo colligitur contra Arriag. relatum *suprà* bruta animalia non cognoscere negationes, aut priuationes rerum; neque id conuincit vila experientia. Nam, cum eiutmodi bruta ad aliquid præstandum inveniuntur, alioquin non mouenda, si aliquid, quod abest, adeserit, v. g. quando accurrit canis ad umbrā, quæ est defectus intentionis luminis solis, aut ad foramen obscurum, quando virus manus apprehendit lapidem tantæ magnitudinis, aut talis figura, quæ alias non apprehenderet, nisi haberet defectum aliarum partium, quib. coniunctis, nec tā exiguum molem, nec talem figuram haberet. In his, inquit, ex tibis bruta ex cognitione rei positiva, cognoscibilis, & defectu cognitionis eius, quod deest permoventur. Eatenus enim sensus internus, sicut & externus percipit hanc magnitudinem, aut hanc figuram quatenus percipit positum rei, & non percipit alias partes, quæ si adeserint, rē facerent alterius magnitudinis, & figura. Eatenus etiam sensus percipit foramen, aut umbram, quatenus partes obiecti, aut partes luminis circumstantes senti, nihil autem sentit in medio. Qui modus cognoscendi negationes, aut priuationes tatis, superque, vt bruta moueantur ad suas actiones (Tamen tā proprie loquendo nulla negatio, aut priuatio à brutis sentiatur) quatenus tales actiones eorum natura sunt cōlentaneæ, & conuenientes relate ad dictas negationes, sive illis suppositis. Vide, si placet Quidē. *contr. 4. de Ani. p. 5.* late impugnante Arriagam, quod punctum hoc de negationibus.

153 Tertiū colligitur neque sensum internum hominis percipere obiecta insensata per insensatas species, quia absque fundamento diceretur obiectum sensus interni hominis latius patere, quam obiectum sensus interni bruti, maximè, cum intellectui posset adscribi, si quid in hac parte peculiare experirem in nobis, quod non in brutis.

154 Quartū colligitur falsam esse sententiam Fons. *lib. 2. Metaph. c. 1. q. 2. sec. 6. & lib. 5. c. 2. 8. q. 4. sec. 4.* Conimb. *lib. 3. de Ani. c. 5. q. 5. ari. 1.* & aliorum assertentium contra communem, media specie accidentium sensatorum producere in se Phantasmam nostram speciem propriam substantiam corpoream, cui talia inuit accidentia, per quam speciem etiam intellectui communicatam ipsa substantia in se, & immediate cognoscatur: tum ab intellectu ipso, tum à phantasia, quæ phantasia determinata per speciem propriam accidentis sensati, vim habeat ad producendam in se speciem pariter propriam, cuiusvis alterius obiecti, cum quo illud connexum est. Hæc inquam sententia falla est procul dubio. Primo, quia absque fundamento tribuitur phantasia vis productiva speciei insensata, quam ne intellectus quidem valer in se producere, vt citrā dubium tenendum est. Secundū, quia iam substantia, cui inhaeret albedo à nobis visi, tā proprium conceptum formaremus, quam ipsius albedinis, quod planè est contrā experientiam. Tertiū, qui videns albedinem hostiæ, dijudicare posset, an ibi adeserit, vel non adeserit substantia, & consequenter, an hostia esset consecrata, vel securus. Quod & experientiæ, & merito fidei repugnat. Quarto, quia non sola substantia, cui inest accidentis sensatum, sed plura alia obiecta insensata, cum quo illud connexum est, cognoscerentur à nobis per proprios conceptus, quod etiam est contrā experientiam. Quintū, denique, quia, quo paēto cognoscimas substantiam spirituale adinstrar accidentis sensibilis, & alieno conceptu, eodem om-

nino cognoscimus substantiam corpoream, vt experientia manifestat bene animaduertenti: ergo non magis substantia corporeæ, quam substantia spiritualis habemus propriam speciem.

Hypothesis 28.

Nullus sensus, sive externus, sive internus cog- 155 hoscit suam sensationem propriā, & reflexā cognitione. Omnis tamen sensus tam externus, quam internus percipit aliquo modo suam sensationem, eam per se ipsam in actu exercito experiendo.

Ita docet P. Soar. *lib. 3. de Ani. c. 11.* stant autem pro prima hypothesis parte quotquot absolute negant sensus suas sensationes cognoscere. Cui vtique non sunt sensi confundari fecunda, interpretandi namque sunt de cognitione sensationis propriā, & reflexā. Pro secunda vero parte sunt, quicunque absolute pronunciant sensus omnes suas sensationes percipere, qui quidem primæ parti non sunt confundi adseri, vt pote loquentes dumtaxat de cognitione sensationis experimentalis, & minus propria. Vtrosque reperies citatos apud Soar. *suprà* Tolet. *lib. 3. de Ani. q. 3. & Rub. tral. de sens. intern. q. 4.*

Prima igitur pars hypothesis probatur. Primo, 156 quia sensus materialis non habet pro obiecto proprio proprias operationes, vt experientia constare videtur, alioquin, cur se ipsum, atque species imprefas, organumque proprium pro obiecto pariter non haberet? Secundū, quia virtus reflectendi supra proprios actus maior perfectio esse videtur, quam, vt sensibus possit competere. Vnde illud Procl. lib. de Elem. Theo. *Extensum non est ad se conuersinum.*

Secunda pars probari potest. Primo, quia quemadmodum actio se ipsa fit, & vno se ipsa vnitur aliquo paēto etiam cognitione quævis se ipsa aliqua ratione videtur cognoscere. Secundū, quia sensus, quilibet delectationem aliquam, aut molestiam experitur, dum se circa obiectum exercet, vt experientia constat: ergo suam experitum sensationem, à qua sine dubio talis delectatio realiter distincta non est, vt constat ex dictis *suprà* *hypoth. 2. 3.* Tertiū, quia intellectus suas itidem experitum experit intellections, antequam accedit notitia earum reflexa, vt *infra* ostendemus: ergo & sensus pariter suas percipient sensationes. Quartū, quia omnes experimur per sensum internum operationes eius in capite nostro elaborari: quemadmodum etiam per externas singulorum operationes in propriis organis ipsum, sed locus sensationis ignota sensatione, non innotescit, vt constat: ergo experimur per singulos sensus suas eorumdem sensationes, non per alias reflexas, vt dictum: ergo per ipsum. Quintū, quia vt signa artificialia & sūi, & signata notiōnem ingenerunt, licet diuerso modo; ita pariter naturalia, quales sunt sensationes, & virtutis, quævis cognitionis. Sextū, quia actus appetitus, & voluntatis se ipsis circa omne dubium, cadunt sub experientiam, dum si ipsis dolore, vel voluptate afficiunt eos habentem: ergo potiori iure sub eamdem cadent sensus actus sensuum, & intellectus. Vniuersaliter enim omnis actus vitalis, qui secum fert identificatam volupatem aliquam, aut molestiam, quales sunt non solum actus appetendi, sed etiam cognoscendi iuxta doctrinam statutam *hypoth. 2. 3.* necesse est, vt per se ipsum arideat, aut dispiceat potentia, atque adeo cadat sub experientiam eius.

Hypothesis 29.

58 Sensus internus sensationem externi simul cum eius obiecto percipit, non per distinctas, sed per eamdem speciem notificantem indiuisum vtrumque, obiectum quidem proprie, & perfecte, sensationem vero imperfecte, & quasi experimentali modo.

Sententia est communis, quam cum Arift. S. Th. Scot. & aliis tenent Tolet. lib. 3. de Anim. q. 3. Rub. tract. de sens. intern. q. 3. Soar. lib. 3. de Anim. c. 1. Franc. Alf. diff. 1. de Ani. sec. 3. n. 3. & alijs Recentiores contra paucos quosdam apud eisdem opinantes oppositum. Prima pars probatur plane primò; quia maior, aut minor claritas sensioñis externe aperitè cadit sub experientia sensus interioris, inde enim prouenit, ut euidenter diuidemus intellectu, num visio nostra externa clara sit, vel obscura iuxta doctrinam traditam infra; sed claritas, aut obscuritas a sensatione externa distincta non est ut ex dicendis *disp. 4.* constabit. Ergo. Secundò; quia sensus internus manifestè cognoscit presentiam externæ sensationis; percipit enim, quodvis animal oculis se videre, non pedibus; lingua se gustare, non auribus; hoc membrum, non aliud sibi dolere, &c. sed praefentia rei sine re presente non capitur a sensu ut constat. Ergo. Tertiò; quia bruta recordantur doloris inflicti aliquo iectu, cuiusvisque molestia sensu externo percepita, aut percepta delectionis; quae a sensationibus externis distincte non sunt, ut *hypoth. 2.3.* probauimus: ergo recordantur sensationis externe; atque adeo, & illam simul cum obiecto per primariam operationem sensus interni percepunt. Quarto; quia nos itidem non solum meminimus obiecta sensatis etiam recordamus nos illud sensisse, ut quilibet in se experitur. Nec id adscribendum est semper intellectui ducitur procedentiam eadem potentia, quae percipimus obiectum, videatur percipere eius sensationem: Ergo & sensus nostrus internus simul cum obiecto sensato sensationem eius apprehendit. Quinto; quia incredibile prorsus est, quod sensus externus suas sensationes percipiat, prout *hypoth. 2.4.* statuimus, & quod illæ non percipiatur a sensu interiori, qui tanquam dominus, & arbitrus exterritorum datus est a natura. Sextò; denique, quia cum species impressa sensu interno a sensatione externa nascatur proximè; consentaneum rationi est, ut non solius obiecti, a quo remota dicit originem; sed ipsius quoque sensationis externæ sit quodammodo semen, & virtus representativa.

59 Iam vero secunda pars hypothesis inde probanda venit. Primo; quia sensus internus idem cognoscit, quod externus, & eadem ratione, quod attinet ad claritatem, obscuritatemve cognitionis, ut experientia monstrat. Datus est namque sensus internus, ut repeatat, & repetenter colligat, quicquid per sensus externos cognitum est, quos non potest non imitari, quod attinet ad modum idem obiectum cognoscendi, seu magis, seu minus perfecte. Ob id enim quod clarior, aut obscurior erudit externa sensatio, et quoque clarior, aut obscurior erudit interna illi correspondens, ut experimur. Igitur, cum externa sensatio, tum obiectum, cuius sensatio est, proprie, & perfecte, tum seipsum minus proprie, minusque perfecte notificet, ut *hypoth. 2.8.* statutum est; consequitur, ut species ab illa impressa sensu interno faciem ipsum per sensationem internam a se causatam, & eadem ratione praestet. Secundò; quia,

vel experientia ipsa, si bene animaduertamus, constare videtur, quoties imaginatur aliquid, simul cum re imaginata eiusdem nos rei sensationem externam quodammodo quidem, imperfectius tamen, seu magis subobscure tentilcere. Igitur interna sensatio id utrumque censenda est ferre secum virtute speciei, a qua fit oriunda a sensatione externa. Tertiò; quia negari nequit sensum internum clarius, perfectiusque obiectum externum, quam externam eius sensationem percipere alias negari non posset, ut negant aliqui, percipi per sensum internum externam sensationem, scilicet negari non potest percipi sensatum obiectum. Igitur externa sensatio non per peculiarem, & propriam speciem notificatur sensu interno velut proprium eius obiectum, sed per eamdem sensibilis externi illi quadammodo sensu infinuit, ut explicatum est. Si enim per speciem propriam, & peculiarem cognosceretur, & ut obiectum propriè dictum, tam clare cognosceretur, quam externum sensibile, imò, & clarius forsan, quia immediatus. Quartò; denique, quia species memorativa eadem ratione & representat obiectum antea cognitum, & eius præteritam cognitionem, a qua producita est, quodammodo infinuit, ut dicemus infra *hypoth. 3.2.* Ergo tantudem dicendum est de specie producta ab externa sensione.

Hypothesis 30.

De sensu interno perinde ferme, atque de ¹⁶⁰ exterris philosophandum videtur, quod attinet ad modum, quem habet percipiendi sensibilia communia.

Certum est per sensum internum ea obiecta cognosci, quæ sensibilia communia dicuntur, ut sunt magnitudo, figura, locus, &c. de quibus supra *hypoth. 2.* Certum est, etiam circa huiusmodi sensibilia magnam esse, atque mirabilem vim imaginationis, sive Phantasiae. Ea enim quodvis obiectum sub quavis quantitate, sub quavis figura, & in quavis loco potest concipere. Potest illud multis in locis collocare. Potest multifariam variare eius figuram, atque situm. Potest ex variis partibus variorum obiectorum, aut etiam eiusdem infinita spectra, sive Phantasmata componere, quæ configere, prout libuerit. Quod experientia cunctis perspectuum est. Dixerim Phantasiam nostram pectorum quendam naturam esse. Ut enim pector ex paucis coloribus, quos in tabella paratos habet infinita potest compingere, non solum vera, sed fictitiosa etiam Phantasia nostra iis, quas accepit, speciebus præter obiecta vera, vnde dicta species manarunt, infinita alia figura potest sibi formare, variatis tantum, atque conficiens sensibilibus communibus verorum obiectorum; idque faciliter summa, & mira promptitudine. Quocirca D. August. in lib. de *vera*, & falsa religione cap. 10. ita scribit. *Phantasmata porro nihil sunt aliud, quam de specie corporis corporeo sensu attracta figura. Quæ memoria mandare, ut accepta sunt, vel pariri, vel multiplicare, vel contrahere, vel diffundere, vel ordinare, vel permutare, vel quolibet modo figurare cogitando facillimum est.*

Quo vero pacto cuncta haec a Phantasia fiant, ¹⁶¹ non est haec tenus a Philosophis exploratum, imò nec tacitum, quod ego sciam; cum tamen, & scitu dignum, & eximia ad Philosophiam intellectionis humanae conducens sit. Id igitur sine duce tanto examinare in praesenti. Faxit Deus,

Disp. I. De origine intell. &c. Quæst. II. 31

Deus, vt in re valde coniectionali veritatem attin-
gam, in cuius disquisitione pro exemplis maximè
vtar obiectis viis (tamet' de reliquis sensibili-
bus externis eadem ratio sit) tum, quia sensus in-
ternus circa obiecta viis potissimum soler Phan-
tasiari. Tum, quia ea inter omnia externa, notiora
sunt, & magis obvia, magisque etiam à nobis
in superioribus explicata.

¹⁶² Suppono primum, id, quod nemo negare potest, cum primū sensus internus alicuius obiecti sen-
sati asequitur notitiam, sub eisdem prorsus sensibili-
bus communibus illud percipere, ac per exter-
num sensum sensatum est; nam prima obiecti in-
terna sensatio à sensatione externa duret originem;
hac autem nihil aliud notificat sensui interno,
quam illud, quod per ipsam perceptum est, vt ex-
perientia monstrat, alioqui nil certi possemus con-
cipere sensum externorum ministerio; sed passim
per eos falleremur. Semel autem concepto pro-
prio sensibili per sensum interiorem sub eisdem
communibus sensibilibus, sub quibus illud sensa-
tum est per exteriorem; bene potest iam deinceps
sensus interior iteratis sensibus variare, prout
sensiblerit, illius sensibilia communia, concipere
videlicet illud sub alia praesentia, quantitate, situ,
figurā &c. Puto tamen hoc præstare non posse,
nisi per speciem memoriam producā à suā
primariā, aut etiam à secundariis sensibus;
non verò per speciem impressam ab exteriori sen-
satione, vt ex dendis apparebit.

¹⁶³ Suppono secundo, per speciem vii proprij
sensibili alterum sensibile proprium neutriquam
posse ab interno sensu cognosci, sicut nec potest
ab externo, vt ex communi statuimus *hypoth. 18.*
quia species vii cuiusque proprij sensibilis tan-
tum habet virtutem ad representandum illud vi-
num sensibilibus communibus, quæ eiusdem pos-
sunt esse affectiones, vt ibi monstrauimus. Id;
quod pariter haber locum in singulis partibus ex-
tensionis eiusdem sensibilis proprij, vt potè à qui-
bus species diuisibiliter promanat, vt ibidem nota-
tum est.

¹⁶⁴ Ex his infero primum; partes sensibilis proprij, quæ
diuisibiliter percipiuntur per sensationem exter-
nam; diuisibiliter quoque percipi per internam,
quales sunt partes extensionis transuersè proposi-
te; & quæ diuisibiliter capiuntur per sensum exter-
num, vt partes intensionis; pariter per inter-
num capi. Quia in his non possunt non sibi inui-
cim correspondere sensus internus, & externus; vt
et nonnullum. Quandoquidem ambo per spe-
cies eiusdem virtutis capiunt singula obiecta.

¹⁶⁵ Secundum infero. Quemadmodum species inter-
na cuiusvis sensibilis proprij indifferet est natura
sua ad representandum illud sensui externo sub
hoc, aut sub aliquo sensibili communi iuxta dicta pro
sensu viis *hypoth. 5. & 6.* & pro alijs *hypoth. 10.*
12. 14. & 17. ita & potiori iure speciem internam
eiusdem similem indifferet habere compara-
tione sensus interni. In quo nullum est dubium.
Quomodo verò eiusmodi indifferetia determina-
tur in sensu interno, tota præsentis hypothesis dif-
ficultas est.

¹⁶⁶ Existimo per partes interni sensiterij determina-
ti; quemadmodum per partes externi determinati
diximus locis citatis. Quod probo primum: quia
imaginatio, dum vixit species viis (vixit au-
tem eis, vt in plurimum) simul, & vno quasi
obtutu nequit plura, aut maiora obiecta appre-
hendere, quam ipse vius vno intuitu potest per-

cipere, vt experientia compertum est; atque ideo,
quoties plura obiecta, maioremq; extensionem fa-
tagimus imaginari, quam per vium vno hauftu
comprehendi possunt, non simul, sed successiue il-
la apprehendimus per quendam imaginationis
discursum ex vna ad aliam partem: Quo etiam pa-
eto per motum oculorum, aut capitis discursu
quodam visionis facto ea videmus successiue, que
simul oculi non possunt capere. Hæc autem ima-
ginationis proprietas, non aliunde videtur ortum
habere, nisi, quia magnitudo obiecti ex magnitu-
dine subiecti pensatur, in quā sensatio interna per-
agit: vt visione externe accidit. Atque ita,
quemadmodum organum vius tum percipit summa, quæ
potest obiecti magnitudinem ad eam distan-
tiam, in quā illud appetat; quando ipsis specie
exactè impletum est: si organum sensus interni,
quando totum adæquatè impletum sensatione inter-
iori, summa, quæ potest, magnitudinem ob-
iecti percipere videtur: vt autem amplius percipi-
at, oportet sensum iam habita aliquid amittere,
quo detur in organo locus ad nouam partem
sensationis obiecti noui, vt etiam accidit in viu. Ita tamen, vt, quod in viu fit receptus nouis obie-
ctorum videndorum speciebus in eisdem partibus
organii per nouam harum applicationem factam
medio motu locali; in imaginatione fiat non re-
ceptis, sed excitatis in eisdem partibus organi, aut
nouis speciebus diuersorum sensibilium propri-
orum, quando talia sunt, quæ concipienda denuo
sunt, aut eisdem eiusdem sensibili proprij ad nouam
eiusdem sensationem sub nouo sensibili com-
muni, quando ipsum est concipiendum sub
maiori, vel sub alia extensione; (quas quidem spe-
cies organum ipsum abunde præhabet impressas,
& donec excitantur, sumpnas.) Fit autem eiusmo-
di illarum successiva excitatio, non beneficio mo-
tus localis; sed beneficio liberi arbitrij hominis, aut
alterius causa successiva aduenientis talium specie-
rum excitatio, iuxta inferius dicenda.

Secundum id ipsum confirmatur; quia si in inter-
no sensiterio (aliter, quā in externo) plura ob-
iecta, aut plures partes eiusdem distinctè possent in
eadem parte organi representari, non possit reddi
idonea ratio, cuo tot obiecti partes, & non plures
simul represententur. Neque enim id nasci potest
ex defectu specierum, vt patet: habemus enim in
promptu species, quibus statim pergit imaginatio
ad alia noua sensibilia capienda, seu propria, seu
solum communia; neque ex defectu potentia: hic
enim magnā ex parte suppletur per animi impen-
sam attentionem; per quam efficitur sèpè, vt plus
facultas, quām antea, operari valeat. Constat autem
experimento, ex eo, quod nimirū attentione
imaginari contendamus non fieri, vt obiectum mai-
us appareat, quamvis apparcat melius, & clarius.
Igitur magnitudo obiecti iuxta magnitudinem or-
gani taxari videtur; quæ, quia attentione non au-
getur, neque obiectum augeri potest: augeretur
autem haud dubie per attentionem, si augmentum
eius per replicatas nouarum ipsis partium sensio-
nes in eadem parte organi efficeretur. Vnde etiam
fieret, vt eò maiora obiecta vnuquisque simul ca-
pere posset, quod perfectiorem haberet imaginatio-
nem, eò autem minor, quod imperfectiorem. Quò
rufus contingere posset, vt imaginatio alicuius si-
mul non possit capere, quidquid capere simul sensus
externus ob magnam eius hebetudinem, quo
malis fallacijs aperiretur ianua: Tum, quia vt ma-
gna est inter homines inæqualitas, quod attinet ad

perfectionem vivacitatemque imaginationis, magna etiam esset inaequalitas inter obiecta, quae singuli simul capere possent, quod non est consonum experientia, ut quicunque consuens alios circa ea, quae imaginari valent, deprehendere potest. Denique, iuxta hanc positionem melius componitur proportio, quam feruat imaginatio cum sensibus externis, quod attinet ad sensibilia communia: ita ut in ea dumtaxat quantitate possit imaginari obiectum simul, in qua potest simul capi a sensu exteriori, quia videlicet virtusque organa in tali proportione suapte natura disposita sunt.

Tertio experientia etiam quicunque deprehenderet si speciebus tactus, aut gustus aliquid imaginetur, ut potest, non posse le illud sub quantitate maiori simul per tales species imaginari, quam per ipsum tactum, aut gultum simul tentiri potest; quia quidem quantitas valde exigua est comparatione quantitatis, quam percipit visus. Igitur talis magnitudo per magnitudinem taxatur sensiterij interioris; qui eam seruat proportionem cum sensiterio exteriori, ut quando per speciem eius operatur, ei prorsus accommodetur, quod attinet ad sensibilia proprii obiecti communia, quae exacte replente integrum sensiterium. Alioquin, cur interior potentia vtens simul speciebus tactus, quibus potest tangere successivum obiectum vnius leucæ, aut replicans eandem speciem non tangit illud totum simul: quando quidem valeret vnius visus specie obiecta maiora simul amplecti?

169 Quarto, si quis imaginatione complectatur totum, quam potest cceli, vel montis extensionem veluti in regione sibi proprieam, attenteque supra se reflectat, experimento nosceret handi dubie, dexteram partem eius magnitudinis, quam contemplatur, ante dexterum frontis cornu obuerlari; atque ibi fieri sensationem internam eius; sinistram autem obiecti partem per partem sinistram frontis percipi. Tunc si attentius partem dexteram obiecti inspiciat, cum, quem adhibet, impenitorem contum in dexterâ parte frontis experietur. Igitur signum est obiecti imaginari extensionem eum extensione organi interni commensurari, quod in parte anteriori cerebri, hoc est in fronte sedem habet, ut hypoth. 25. statutum est.

170 Quinto. Qui obiectum aliquod extensum imaginatur, ita in aliquâ eius partâ potest imaginationem intendere, ut ea pra reliquo clarius, distinctiusque sibi appareat, ut experientia notum omnibus est; sed hoc non posset ita evenire, nisi ea obiecti pars per partem organi sentiretur distinctâ ab ijs, quibus sentiuntur reliqua, quae minus clare apprehenduntur; ergo extensio obiecti imaginari extensioni organi interni respôdet, nec qualibet pars extensionis per totum organum tentatur. Major est ipsa experientia, & consequentia est evidens. Probo minorem. Quia, quod aliqua pars obiecti sensibilis clarius appareat, quam reliqua, & quam ipsa apparebat prius, propter maiorem attentionem denud accedentem, maximè penderet à maiori spiritu animalium prouentu virtute conatus, qui ad attendendum adhibetur, attracto. Cum igitur huiusmodi spiritus non aliter inuenit potentiam, quam disponendo, & souendo eam organi partem, vbi sensatio celebratur (ob id enim hypoth. 7. docuimus clarius ab oculis cerni eam obiecti particulam, in quam collimat axis opticus; quia pars tunicae retinae, vbi eius particulæ visio fit, pluribus gaudet spiritibus. Conficitur, eam obiecti partem, que clarius per imaginationem concipiatur, diuersæ organi parti, maiori spiritu-

tuum affluentia disposita, correspondere, ac correspondunt aliae, quae minus clare. Si enim omnes, aut toti organo, aut eidem eius parti correspondunt; omnes haud dubie, aut æquæ clare, aut æquæ obsecrè conciperentur; quia non plus spirituum ad sensationem vnius, quam ad sensationem reliquarum concureret.

Sexto. Experiencia constat non posse nos per 171 speciem vnius aliquid post tergum nostrum imaginari, nisi pariter ipsatum illud, quasi ante oculos ipsâ imaginatione ponamus. Quod sanè non ita eveniret, nisi representatio praesentia obiecti imaginari penderet maximè à positione, quam species habet in organo sensus interni. Igitur per illud eiusti modi species videtur ad sensibilia communia representanda determinari.

Septimo, sensus internus materialis est, & extensus, quemadmodum externi: ergo consentaneum ratione est, ut eundem cum illis seruat operandi, & sentiendi modum, quod attinet ad dignoscenda sensibilia communia: Ergo sicut horum sensatio externa per partes sensiterij externi determinatur; ita & interna determinari sensenda est. Et confirmari potest, quia non videatur verisimile, quod partes sensatiois internæ extensa per organum indiuisibiliter representent omnes, & singulas partes extensas obiecti, quando in reliquis sensibilibus materialibus contrarium evenit: si autem diuisibiliter dicuntur representare, habemus intentum: quia, ut sic quantitas extensionis obiecti nequibet non penes extensionem organi determinari. Deinde confirmatur; quia non est credibile internam apprehensionem formica æquæ esse extensam per sensiterium, ac apprehensionem ingentis montis. Præterea confirmatur virginem. Quoties vnam partem obiecti imaginari attentius, quam reliquas, atque adeo clarius concipiimus, non potest non apprehensione clarior illius partis esse distincta à magis obsecrâ reliqua: quia eadem apprehensione non videatur posse esse simul clara, & obsecra etiam respectu diuersorum obiectorum: sed non est credibile tales apprehensiones esse distinctas, solum quasi intensius, ita ut inhaerent amba eidem subiecto: Ergo dicendum est esse distinctas extensiuæ, atque ita inhaerentes distinctis partibus subiecti. Quo iterum habemus intentum.

Octavo denique probatur hypothesis nostra; 173 quia non appetit aliud per quod species sensibilis proprii possit respectu sensus interni determinari ad representandum communia præter partes organi eius: Ergo per has determinari dicenda est. Etenim à sensatione externâ imprimis non evadit determinata, ut constat: quandoquidem, quoduis sensibili proprium sub diuersissimis communibus potest, & solet concipi per sensum internum, quæ est conceptum per externum. Deinde per causam excitatiæ speciei, quæcumque sit ex recensendis infra n. 180. huiusmodi determinatio non potest fieri, quia excitatio specierum dumtaxat sit per quamdam sympathiam; cuius solum est determinare quoad exercitium causam, iam aliunde completam, determinatamque, quod speciem, ut patet ex dicendis ibidem. Aliud autem non videatur excogitabile præter organi partes, per quod determinatio prædicta effici possit.

Obiecti tamen potest primò contra hypothesis 174 nostram. Plures sunt partes extensionis obiecti sensati, tum per internum, tum per externum sensum distinctè conceperet, quanum species nihilominus in eadem parte interni sensiterij imprimi debet, etiam

si sensiones externæ, à quibus nascuntur, in distinctis partibus sensiterij externi resideant, eo quod per eandem lineam à sensiterio externo ad internum recta mittuntur. Ut patet in speciebus immisilis ad sensum internum ab omnibus, & singulis partibus sensiterij tactus, quæ à pede vlique ad cerebrum in eadem linea recta dispositæ sunt. Igitur nec omnes partes extensionis obiecti per sensum internum apprehensæ, nec omnes partes sensiterij, sensionisque exterioris diuersis correspondentibus sensiterij interioris, ut nostra hypothesis statuit. Respondeo primò species quas ad sensum internum mittunt sensationes externæ per spiritus animales, tanquam per proprium medium, non per lineas rectas protendi a principali agente, vlique ad cerebrum, ut protenditur lumen à luminoso, quia non est credibile semper patere aditum talibus lineis rectis per cavitates, quibus incedunt spiritus animales; sed ita propagari, ut è quoamque subiecto insint, operatus sint circumquaque, ut sunt calor, frigus, & alia huiusmodi qualitates. Quo posito, dum perueniunt ad sensiterium internum quacumque demum viâ eo vlique permeant, quoquo versu naturaliter diffundi possunt: sicut ita accommodari, ut singulis partibus specierum certa quadam partes correspondenti sensiterij interioris pro ratione partium exterioris, a quibus ille immisilis sunt, ita ut qualibet pars sensiterij externi suam in sensiterio interno correspondentem habeat determinatam à natura ad recipiendam specie partem, quæ ex illâ mittitur. Quod si ita à natura est constitutum, ut est possibile, & satis verisimile propter haec tenus dicta. Respondeo secundò. Esto demus per eandem lineam species plurium obiectorum recta ad sensiterium internum mitti, dici adhuc posse in ipsius profunditate (quam citra dubium habet) esse diuersas partes destinatas pro obiectis, quæ in tali linea disponita in qualiter distant ab illo: Nec fieri cuiusque sensationem, donec accedit species ad partem sibi propriam, quamvis pertransferat per alias anteriores. Respondeo tandem, si quando fortasse in eamdem partem organi interni dictorum plurium obiectorum incident species, tunc quasi per accidentem discerni per sensum internum talia obiecta distincta; & loco dissita esse, penes maiorem scilicet, & minorem intentionem ipsarum specierum, habita etiam ratione qualitatis earum. Quo pacto agentes de auditu *hypoth. 10.* philosophati sumus de obiectis, quæ per eamdem lineam mittunt species ad eum organum.

175

Secundo obiecti potest. Quoties primaria sensatio obiecti totū sensiteriū internum non occupat iuxta nostrâ hypothesis in eâ solâ parte, in quâ residet, relinquit speciem memoratiâ, quæ ibidem dumtaxat subinde causabit eiusdem obiecti sensiones vltiores. Ergo nequibit tale obiectum maius, aut alterius figuræ, vel situs imaginari, quam per primariam sensitationem conceptum est. Consequens placere est contra experientiam: Ergo hypothesis, vnde sequitur, falsa. Respondeo, speciem memoratiam ex primaria internâ sensione, aut etiam ex alijs oriundam per totum sensiteriū extendi; ita ut qualibet pars sensitationis in omnibus, & singulis partibus sensiterij relinquit speciem sui; sicut qualibet pars luminosi in omnibus, & singulis partibus medijs producit lumen. Hoc enim, & valde possibile, & facile, & valde consentaneum, & congruum est natura Phantastæ, ut valeat per quamvis huiusmodi generis speciem innumeris posse modisphantasiari, uti phantasiari posse experimur. Itaque pro

recipiendis diuersis partibus specie impressæ à sensatione externâ diuersæ partes organi interni videntur esse determinatae proportione correspondentes; tum partibus sensiterij exterioris, tum partibus obiecti sensiterij, prout nuper dicebam: hoc enim fuit expediens, ne paucum sensus internus decipere tur in primarijs rerum apprehensionibus à sensibus externis oriundis, quæ suauia sunt ex se iuxta doctrinam tradendam *hypoth. 31.* de apprehensionibus sensus interni suauius, & non suauius. Partes vero specie memoratiæ diuersis partibus tum primaria sensatio, tum obiecti correspondentes in omnibus, & singulis partibus organi interni videntur subiectari ad finem dictum phantasiandi sine fine. Tamen, ut eviteetur etiam fallacia memoriarum circa sensibilia communia obiecti sensu externo percepti, recordatio suauia eius in solâ eâ parte organi causari possit per dictam memoratiuam speciem, in quâ primaria eiusdem obiecti apprehensio suauia virtute sensatio externa cauata fuit. Non item in reliquis, in quibus virtute talis speciei solum imaginationes Phantastæ, & non suauia formari possunt; Dum tamen sensus perfecte, & sine perturbatione operatur. Quod addo, quia quando perturbatus, aut per loranum, aut per amentiam operatur, nihil vetat, eum mille pati fallacias, formando in quibusque partibus sensiterij apprehensiones eo imperfecto modo suauias fictorum obiectorum, quæ nunquam per sensus externos percepta sunt. De quo vide dicenda *infra n. 193.*

Observandum tamen est, cum dicimus determinari speciem sensibilia proprij penes partem organi, cui inheret ad representandum obiectum sibi hoc potius, quam sub alio sensibili communi; non ita intelligendum est, ut per unamquamque organi partem una dumtaxat praesentia obiecti valeat representari. Nulla enim est pars organi proportionata obiecto per quam non possit illud representari in quoquo loco. Neque illus est obiecti locus, qui non possit per quamvis organi partem representari. Cum enim obiectum propositum ob oculos transuersè mouetur; ita possumus illud insequi visu mouendo oculos paulatim, ut semper per eamdem retinæ particulam in omnibus diuersisque locis, quos successuæ acquirit, videatur; si vero immotis oculis mouetur obiectum, aut è contra, immoto obiecto, mouantur oculi, fieri vltius poterit, ut talis obiecti species omnes partes retinæ successuæ percurrat, sicut per omnes in eodem loco videatur. Quod ergo intendimus, dum supradictam specierum determinationem per partes sensiterij faciendam adstruimus, est idcirco partes eiusdem obiecti, aut plura obiecta simul per sensum apprehensum sub tali distantiarum proportione apparere, quia partes sensiterij, in quibus apparent, similem distantiarum proportionem habent inter se; tota quippe obiectorum proportio apparet ex proportione partium organi ducit originem. Et quoniam magnitudo, figura, situs, & alia huiusmodi sensibilia communia in huiuscmodi proportione posita sunt; idcirco haec proprius quodammodo, quam præsentia nuda dici possum per partes sensiterij determinari. Tantundem ergo, quod de organo visu, de organo sensus interni dicendum putamus; hoc tamen discriminare, quid sensationum, sensibiliumque communium variatio in visu per nouas fit specierum productiones, vel in eadem parte organi, vel in diuersis: In sensu vero interno per nouas specierum iam præhabitarum excitaciones

tationes fieri potest, de factoque plerumque fit unde patet, quomodo per sensum internum concipiuntur cætera sensibilia communia, numerus, motus, quies, discrecio, continuitas, & consentanea ad ea, quæ de illis relatae ad vitum diximus *hypoth. 6.*

178 Ex quibus, quedam notata digna sequuntur. Primum est, quod quemadmodum per eandem partem sensiteri exterioris nequeunt plura obiecta distinctori, & in distinctis locis simul sentiri, sed singulae partes singulae loca sibi vendicant; ita pariter per eandem partem sensiterij interioris nequeunt plura simul obiecta in diversis locis apprehendi, sed quicquid per eam partem simul concipiatur, in eodem loco apparet necesse est. Vnde rursus consequitur sensum internum non posse plura, vt plura simul percipere, nisi per plures partes sensiterij, & consequenter per plures cognitiones percipiat illa. Nam ea, quæ per eamdem sensiterij partem in eodem loco veluti penetrata apparent, esto re ipsa plura sint, non vt plura, sed tanquam unum representantur: sicut est contraria, quod apprehenditur in pluribus locis, esto re ipsa sic unum, plura esse videatur. Quæ quidem experientia ipsa latius sunt etiam manifesta.

179 Secundum, quod sequitur est, eam phantasmatum, sive spectrorum varietatem, quæ imaginatio nostra configit, non aliter, quam per excitacionem specierum memoriarum in varijs partibus interni sensiterij fieri. Cum enim obiectum parvum, quod apprehendimus, sub ingenti postmodum magnitudine imaginamur, aliud non facimus, quam excitare speciem proprii sensibilis eius obiecti (quæ per totum sensiterium iam est extensa, vt constat ex dictis) vt in magnâ ipsius parte eiusdem obiecti sensationem progignat sive sub simili, sive sub diversâ figurâ: sic, cum per speciem exigui adamantis, aut auri montem integrum adamantium, aureumque imaginamur, nihil aliud praestamus, quam per speciem adamantis, aut auri excitacionem in tantâ, & tali organi parte sensationem procreare, quanta, & qualis suapte naturâ, tantam, talemque magnitudinem montis valet representare. Vnde hic nulla configitur identitas inter aurum, & montem terrenum, ad cuius instar imaginamur montem aureum; sed tantum configitur in ipso auro figura, & magnitudo montis, quam non habet reuera. Quod planius cernitur, quando montem aureum concipimus, cuius similem terrenum nunquam concepimus, quod magnitudinem, & figuram. Similiter, cum monstrum configimus ex capite leonis, corpore hominis, & pedibus aquile, vel aliud simile, quod præstamus, est excitare species eorum partialium obiectorum, vt in talibus organi partibus, atque adeo sub talibus presentijs obiecta sua representent, qualibus opus est, vt nobis appareat ea monstrosa compositio, & in ceteris pariter.

180 Porro excitationes specierum, quæ in memoria sensitiâ, donec excitentur, veluti consipit acent, nullam causantes internam sensationem eorum, quas cauare possunt, vt confat, à multis, varijsque incitamentis valent oriri. Primum enim in nobis sive excitant virtute arbitrij voluntatis, quæ supra sensum internum dominium habet, atque adeo potest liberè mouere illum, vt tale, vel tale quidpiam imaginetur, aut apprehendat, quod per quamdam veluti generalem applicationem plerumque fit, quâ voluntas Phantasmam applicat, vt circa aliquam materiam confuso quodam modo prius conceptam distinctius, expressiusque ver-

tur. Vniuersaliter autem in quouis animali non raro excitationes proueniunt ministerio Angelorum, atque etiam Dæmonum, qui bene noscunt, quo paecto phantasia fit mouenda, vt cogitet, quicquid ipsi desiderant. Quandoque etiam influxus cauas vniuersalium species excitant procul dubio has, aut illas penes influxum dixeritatem, sive etiam alteratio temperamenti animalis, aut humorum commotio contentanea ad eorum naturam suscitant species, vnde melancholici tristia solent imaginari, leta sanguinei. Quando vero ex sensatione vnius obiecti alterius excitatur sensatio, qui modus excitandi est frequentissimus, maximè ad id conducit eorumdem obiectorum propinquitas localis: tunc eorum similitudo, aut quævis omnino analogia: insuper dissimilitudo, aut quævis oppositio: nec non quævis obiectorum connexion. Habet etiam vim magnam ordo, quæ species sunt comparatae, vt una per alteram eodem ordine exciterit. In quibus omnibus fundatur mira illa ars memoriarum localis. De qua suo loco nobis agendum est. Affectione etiam animalis multum valet ad excitandas species, vnde frequenter menti occurunt ea, quæ vehementius amamus, vel odio habemus, vel quouis affectu prosequimur. Quæ omnia non per influxum physicum; sed per sympathiam quamdam concurrunt ad specierum excitationes, vt communis Philosopherum opinio fert. Quæ sympathia in eo stat, quod species antea sopia defecuti concursus Dei ipsi non debiti, posito suo incitamento, vt circumstancia quamdam, iure iam talem concursum, vt sibi debitum connaturaliter exposcit, assequiturque, & operatur.

Hypothesis 31.

Sensus internus propriè neque discurrit, neque iudicatur. Habet tamen apprehensiones quasdam suauias, quæ pro iudicis ipsi sunt, ab alijsque apprehensionibus purè simplicibus, seu non suauis in modo tendendi discriminantur.

Priorem partem huius *hypoth.* tenet Tolet. lib. 3. de *Anim. cap. 3. q. 3.* Rub. tract. de *sens. intern. q. 5.* & omnes Recentiores communiter cum alijs ab ipsis relatis; contra nonnullos apud Rub. tribuentes sensu interno præterim hominis proprium iudicium, & discursum. Pro cuius explicatione in primis oportet notare iudicium interdum accipi impropriè, & late pro qualibet rei cognitione, quo paecto acceptum, vel extermis etiam sensibus potest attribui, iuxta illud Iob. 12. 11. *Nonne animis verba dijudicat, & fauces comedentis saporem?* Modo tamen propriè, & strictè sumimus illud pro cognitione, per quam perfectè de obiecto sententia fertur, affirmando videlicet, aut negando illud esse, aut non esse. Deinde discursus etiam late, & impropriè sumi potest pro quoque transitu, quo potentia cognoscitiva ex via cognitione transit ad aliam, de quo non est dubium posse etiam sensibus conuenire. Quod eis negamus, est proprium & strictum discursum, per quem ex uno obiecto iudicato inducitur mens ad iudicandum aliud, ob connexionem deprehensam inter unum, & aliud.

Igitur, quod iudicium propriè, & strictè sumptum in sensu materiali sive hominis, sive bruti non reperiatur, inde venit probandum, quia iudicium intuituum, quale habent Angeli, & Beati in sensu reperiiri non potest: eo, quod hic iudicandi modus sublimior est, quam, vt potentia adeo imperfecta & possit aptari: sed, nec iudicium comparatiuum, qua-

le intellectus noster exerceat pro statu praesenti, potest sensus habere, quia sensus suâ naturâ non est comparativus, vt docet S. Th. 1. 2. q. 12. art. 5. & q. 13. art. 2. & ex se patet. Tum, quia multa interueniunt in iudicio comparativo, quæ à sensu longè sunt aliena, vt confabat ex di- cendis Diff. 2. q. 4. Nullum igitur iudicium proprium potest in sensu interno inueniri.

183 Vnde probatur primo; Nec posse in illo inueniri proprium discursum: quia proprius discursus ex proprijs coalefecit iudicis. Secundo probatur; quia sensus internum non potest dignoscere connexio- nem antecedentis cum consequente, in quâ potissimum discursus nititur, cum illam non dignoscat externus, eo, quod internum nihil non sensatum per externum percipere valer, vt hypoth. 27. statutum est; igitur, neque potest proprii discurrere. Tertiò, quia, vt ex ibidem dicitis colligitur, nullâ experientiâ probari potest discurrere sensum internum, sicut neque percipere illud aliquid insensatum. Igitur non est fundamentum ad attribuendum illi discursum.

184 Iam verò dari in sensu interiori duplex genus appre- hensionis, alterius suauitæ, alterius secus; inde probatur: quia experientiâ confat, quâdam ipsius appre- hensiones non esse compotes permouere appetitum, sicut sunt aliae: quæ postiores de obiecto appre- hensio veluti perflueant animal: priores non item. Si enim imaginem nos domo cadente opprimi, aut ex rapi præcipitari, aut à tauru in- frequente corripi: dum nulla eiusmodi cœmentum su- boritur suspicio, nihil in appetitu terroris exper- mur: ergo talis appre- hensione non valet appetitum mouere ad terrorem: cùm tamen alia simili obiectorum phantasia vehementer deterreat. In brutis etiam sèpè numerò accidit, vt per appre- hensionem obiecti, neque ad eius fugam, neque ad eius pro- sequitionem pernoueantur, donec ita appre- hensione illud, vt veluti persuadeant sibi ita esse, sicut concipiatur, quod etiam experientia sèpè restatur. Et quidem, vt appetitus rationalis nisi in obiectum iudicatum efficaciter ferri nequit, vt fert opinio probabilior, & mihi vera; De quâ suo loco: ita appetitus sensitiuus haud dubie nequit efficaciter ferri, nisi in obiectum tali appre- hensione conceptum, quæ pro iudicio ipsi sit ex suo peculiari modo tendendi in obiectum determinatiu, & suauissimo; cuiusmodi non sunt omnes sensus interni appre- hensiones. Id, quod satis expre- sè docet S. Th. 1. 2. q. 9. art. 1. ad 2. dum ait appetitum sensitiuim ima- ginatione non moueri, nisi aëstimatio obiecti ac- cedat; Aëstimatio quippe ab ea appre- hensione, quam non suauitatem vocamus, nihil differt. Eademque est doctrina Arist. lib. 2. de Anim. text. 154. aliorumque Philosophorum communiter. Ob id enim di- finguunt omnes, vt vidimus hypoth. 24. in sensu interiori facultatem imaginatiuam, & aëstimati- tam relata ad di- cetas duas appre- hensiones.

185 Observandum tamen est id, quod iam in su- perioribus tetigi: Internam sensationem pri- mariam, quæ a sensatione externâ media spe- cie impressâ causatur, è genere suauitatum esse; hoc ipso, quod ab evidente experientiâ sensa- tionis externe nascitur, nisi fortasse illa non for- maliter; sed virtualiter dumtaxat suauitatem sit, quatenus alterius suauitatis causativa est. Quemadmo- dum prima intellectualis appre- hensionis obiecti sensati à sensatione externâ oriunda virtualiter solum est suauitatis comparatione intellectus, quatenus cau- sare valet iudicium de ipso obiecto sensato, dèque

eius etiam sensatione. Cæterarum verò sensi- onum internarum, quæ ab specie memoratiâ relicta in memoriâ nascuntur, aliae suauitatem sunt, aliae non suauitatem, vt constat; suauitatum autem illæ potissimum sunt, quibus animal recordatur præteriorum actuum, & obiectorum, quorum experimentalē notitiam habuit in tempore præterito; quâ ratione animal per sensum internum notitiam de præteritis habere potest.

Quod addo, quia, vt est sententia communis 186 Philosopherum, præteritum formaliter vt præteri- tum sub sensum internum non potest cadere, sed tantum materialiter, quatenus sensus per speciem in memoriâ relictam sentire potest obiectum ante- sensu externo perceptu, eiisque tum externâ, tum etiam internâ sensationem, quæ iam non extant, quâsque de praesenti sensu non experitur; quod est quodammodo sentire illas, ipsarumque obiectum, vt præterita; estque sufficiens notitia, vt appetitus sensitiuus suo, quem habet, instinctu naturali per- inde mouetur, ac si notitia præteriorum forma- liter vt talium esset.

Hypothesis 32.

Per actum memoriarum sensitiuâ ab specie memo- 187 ratiâ in ipsâ afferuata nascantem, tum obiectum sensu interno sensatum, tum ipsius interna sensatio ab animali cognoscuntur. Obiectum quidem pro- priè, & perfecte; sensatio verò minus perfecto, & quâ experimentaliter modo.

Dari memoriam sensitiuâ, tum in nobis, tum in plerisque brutorum certo certius est apud omnes. Ea autem est facultas interna animalis, qua afferuatas habet species ad iteratè cognoscendum obiecta prius ab ipso animali cognita, vt supra hypoth. 24. ex communi positum est. Vbi etiam statuimus pro munere isto, & pro reliquo, quæ in sensu interio- ri experimur, non plures potentias distinctas inter se realiter, sed vnicam adstruendam esse. Eiusmodi autem species, quæ in memoriâ sensitiuâ afferuantur, ab ipsis internis sensationibus effectuè produci, impressâsque in memoriâ relinqui, concors Philosopherum sententia est. Nam, quemadmodum sensatio externa sensu interno speciem imprimit; vt ille percipiat obiectum, quod per sensationem ipsam à sensu externo perceptum est, iuxta doctrinam traditam supra hypoth. 26. Ita etiam sensatio interna, dum adest, sensu interno speciem im- primit quâ possit ipse, transactâ illâ, iterum idem obiectum postea percipere, quod per sensationem ipsam antea percepit.

His positis, prior pars hypothesis, quam, cum 188 alijs tenet in simili agens de memoriâ intellectuâ, & latè probat Ouid. contr. 5. de Anim. pun. 4. Probatur primo; quia dum recordamur obiecti antea imaginatione appre- hensi, planè experimur, & ipsius appre- hensionis ante habita nos recordari; neque est, cur eiusmodi recordatio per duos actus, & non per vnicum solum dicatur fieri. Secundo, quia inhibitum est sensationem internam præteri- tam sub sensu interiore cadere; recordamur enim aperte nostrorum somiorum, aliarumque imaginacionum in vigilâ antehabitarum, idque recordatione pertinente haud dubie non solum ad intellectum; sed etiam ad sensum internum, sine cuius conforto, & concurso intellectus non operatur, iuxta dicenda postea q. 3. sed imaginatio à nobis sine suo obiecto percipi nequit, vt etiam experien- tia demonstrat. Igitur per eundem memoriarum sensitiuâ

tiuæ actum, & sensationem internam præteritam, & eius obiectum percipimus. Et confirmatur, quia impertinenter dicentur esse duo actus, vbi sufficit unus; per actum quippe memoria sensitiæ obiectum, & sensatio eius præterita non concipiuntur per modum plurium obiectorum propriorum, quo casu pluribus egerent conceptionibus, sed quodammodo per modum vnius, cum concipiatur obiectum, vt cognitum, & quasi modificatum per cognitionem præteritam, concepta hæc imperfecto quodam, & quasi experimentali modo, prout diximus. Itaque, sicut sensibile proprium, & communne non diuibus, sed eadem sensatione capiuntur, iuxta dicta *supra*, quia primum apprehendit modificatum per secundum; ita pariter obiectum memorabile, & eius præterita cognitione per eandem cognitionem memoriam dicenda sunt concipi: quia obiectum quasi modificatum per cognitionem concipiatur. Tertio probatur, quia sensatio externa, & eius obiectum per vicinam speciem, per vicinumque actum percipiuntur a sensu interno, vt *hypothesis*. 29. ex communi statutis: ergo tantumdem pariter dicendum est de sensatione interna, & eius obiecto comparatione actus memoria. Quarto, quia memoria actus in viuierum semper habet pro obiecto aliquid præteritum, vt sàpè docet Arist. lib. de memoria, & reminiscéntia & alibi, sed sàpè euenit, vt obiectum, cuius animal recordatur, dumtaxat sit præteritum, in quantum cognitum primari, eo, quod cognitione eius primaria præterita iam est, non verò, quod suū esse physicū. Ergo primaria sensatio obiecti semper attingitur per actū memoria sensitiæ. Quinto denique quia cum species memorativa ab ipsa sensatione interna præterita proximè, remotèque ab obiecto eius nascatur, contentaneum ratione est, vt amborum proportionali modo sit semen, & virtus repræsentatiu. Ambo ergo repræsentabit actus memoria procreatus à tali specie.

189. Iam, quod sensatio præterita minus propriè, minùsque perfectè, seu clare, quam eius obiectum cognolatur, experientia ipsa demonstrat bene animaduertenti. Deinde ratio persuadet. Primiò, quia si per actum memoria sensitiæ aequè clare perciperemus præteritam sensationem, ac eius obiectum, vt nemo negat, per talen actum nos recordari obiecti; ita neque esset, qui negaret nos recordari sensationis, sive illam sentire quod tamen negat Vazq. 1. p. *disp.* 208. n. 10. ratus nullum sensum suam sensationem sentire posse. In quo, loquendo abfoliè, circa dubium decipiatur; quia sensus suam circa dubium percipit sensationem, licet non adeo perfectè, & propriè, vt obiectum, iuxta *superius* dicta. Vnde secundo id ipsum probatur; nam, cum sensatio interna non solum obiectum notificet animali, sed etiam se ipsum illi insinuet, tametū minus perfecto, atque experimentali modo, vt *hypothesis*. 28. statutum est, consequitur per speciem, sensioneque memoriam vtrumque pariter animali notificari. Nam, vt experientia manifestat, quā claritate, & expressione concipiatur quidlibet per primariam apprehensionem, eadem, proportione seruat, concipi solet, per secundariam memoriam, que est actus memoria sensitiæ, de quo tractamus. Quo autem sensus verum sit memoriam sensitiæ præteriorum esse, sive, per actum eius cognosci præterita *hypothesis*. *preced.* n. 186. declarauimus. Nonnulla alia circa materiam huius *hypothesis*. tangenda sunt in *superiori* *inferius*. q. 3. *hypothesis*. 4. quæ magis illam illustrabunt.

Hypothesis 33.

Sensus internus dumtaxat fallitur, quatenus 190 concipi obiectum, quod re ipsa non est, sive id sit proprium, sive commune. Per cognitionem enim rei impossibilis, neutiquam decipi potest.

Supponit hypothesis, quod est certissimum, sensum internum sàpè falli circa vtrumque sensibile commune, & proprium, quatenus sàpè apprehendit, quod re ipsa non est, fallacia videlicet latè sumpta. Nam in sensu non potest esse stricta fallacia, seu strictus error, qui in iudicio propriè dicto consistit. Verum, quia in sensu interiori duplex est apprehensio, alia simplex omnino, alia fusiua, vt nuper dictum. Ideo duplex in illo fallacia dicenda est esse; altera, que minus: altera, quæ magis propriè & strictè fallacia sit, & de vtria que est ferme in *hypothesis*.

Cuius posterior pars probatur, quia sensus internus illud solum obiectum proprium valet percipere, cuius propriam habet speciem à sensibus externis acceptam, vt satis ex dictis hæc tenus liquet: sed non habet speciem propriam alicuius figuræ impossibilis à sensibus acceptam, vt patet: ergo nullum figuratum impossibile potest percipere, tanquam obiectum proprium. Deinde omnia obiecta communia, quæ per species, quas habet, propriorum sensibili, valet concipere tanquam affectiones eorum, possibilia sunt, & à Deo possunt produci, vt constat; igitur neque percipere potest obiectum commune impossibile. Hinc prior pars hypothesis manifestè deducitur, quia, si sensus internus nihil impossibile valet concipere, quicquid concipi, dum fallitur, possibile est: solumque falli potest circa existentiam eius.

Dices, sàpè bruta decipiuntur putantia vnam 192 rem esse alteram, vt, quando canis lapidem excipit ore patulo, putans eum esse frustum panis: ergo fingunt identitatem impossibilem diuersarum rerum. Respondeo, non fingere; quia in casu positio canis, aut eà sensione accidentium visibilium lapidis ob similitudinem, quam habent cù accidentibus visibilibus panis, mouetur ad appetendum panem, supplente instinctu naturali appetitus, quod deest de cognitione veri panis, qui appetitur: quo pacto dumtaxat interuenit quædam practica fallacia appetitus circa panem non existentem, sensus autem nulla fallacia erit. Aut certè canis ad appetendum ea ipsa accidentia visibilia, quæ sentit, vt sibi conuenientia mouetur, quatenus eadem numero potuissent esse accidentia panis; donec perceptis alijs accidentibus lapidis alienis à pane, sapore scilicet, & duritate, tanquam sibi disconuenientibus mutato appetitu refugit sub his accidentibus, quod sub alijs antea appetebat. Tantumdemque dicendum in similibus casibus; vnde patet in illis sensum brutorum nullam rerum distinctiarum chimæricam identitatem confingere. Quod inde planè confirmatur; quia certum debet esse appetitum brutorum non ferri in aliquid chimæricum, dum sic delusus quidpiam profequitur, aut fugit; quia haud dubiè fertur in id, quod sibi est conueniens, aut verè, aut in apprehensione. Certum est autem ens chimæricum nullo ex his modis esse conueniens appetitui brutorum.

Porro inter fallacias sensus interni potissimum 193 recensenda sunt somnia, quæ nobis somno corruptis frequenter obueniunt. Est somnis status ille animalis, in quo omnes eius sensus externi naturaliter

aturaliter quiescant, ferianturque ab operationibus suis: eo quod vaporesscidentes in cerebrum, ciuisque frigiditate naturali, ibi densati ad instar nubis interpositæ spirituum animalium defluxum impediunt, quibus sensus externi orbati operari non valent; vt latè exponunt Arist. lib. de somno, & vigilia. Tielem. lib. 20. sua physica cap. 19, & alij tum Physici, tum Medici. Igitur ijdem vaporess, qui somnum causant, somniorum etiam causæ sunt: Dum enim cerebrum, vbi sensus internus residet, illis oppletur, magna spirituum animalium concitatio fit, & commotio, à quâ varia, inordinatae sunt excitations specierum sensus interni: vnde rursus inordinata illarum imaginations, sive Phantasæ quas experimur, enaescuntur. Oportet tamen adnotare dictam spirituum agitationem quandoque adeo nimiam esse, vt proflus impediatur. sensatio interna: eo quod ingenti vaporum copiâ veluti suffocantur spiritus, penitusque præpeditur facultas sensus interni: quo casu nullum dormienti obuenit somnium: Interdum spirituum conturbatio moderatior est; quo fit, vt phantasmatum dormienti apparet, sed inordinata, & monstro. Nonnunquam denique vaporess leainter mouent spiritus, quo casu somnia eveniunt ordinatio, & magis placida. Explicit id pulchre Arist. lib. de somnis cap. 3. exemplo commotæ aquæ, aut ciuius alterius humidi, in quo res vii in speculo representari valet; si enim eius commotio nimia fit, nullum apparet simulacrum; si mediocris, simulacra quidem apparent, sed valde distorta, deformata; si denique parua, sive lenis, magis formata simulacra, magisque ordinata cernuntur. Plura de somniis apud Arist. lib. cit. & apud eius interpres, aliosque, qui de eis scripsero, videri possunt.

Hypothesis 34.

194 Attentio sensus interioris ad perfectionem sensationis externæ eiusdem obiecti multum confort.

Hoc experientiæ notum est: Clarius enim, expressiusque sensimus obiectum, quando vna cum sensu externo sedula sensus interni attentio ad illud percipiendum conspirat. Causa autem huius esse videtur, quod dum sensus internus attentius propendet in obiectum sensus externi, maiorem ad ipsum pro sensatione talis obiecti perficiendâ immittit spirituum animalium prouentum. Ea enim est sensus interni, exterisque confederatio, vt externus ad internum species, quas ab obiectis accipit, mittat. Internus vero officium hoc externo reperdat remittendo ad ipsum spiritus animalis è cerebro, vbi ipse præsidet, & vbi, tantum in propriâ officina, tales spiritus generantur, iuxta constantem Medicorum, Philosopherumque sententiam. Ob id, namque Galen. lib. 8. de usu part. capit. 3. & 4. & lib. 3. & 7. de placitis, alijque plerique cum illo radicem, & fontem omnis sensationis cerebrum esse, planè, constantèque asseuerant. Itaque sensus internus per attentionem ad obiectum externi promouere naturaliter videtur defluxum spirituum animalium ad talem sensum, vt in maiori copiâ ad illum descendant è cerebro, quam alia descenderent, eiusmodi attentione sublatâ; In quo suas quo-

Pharus Scient. Tom. I.

que partes facit sensus internus, quandoquidem, quo magis virtute spirituum perficitur sensatio externa, perfectior euadit & interna, ob magis perfectam speciem ab ipsâ ad internum sensum remisam.

Porro attentio sensus interni ab ipsius sensatione 195 internâ nihilo differt, nisi, quod sola ea sensatio interna, qua notabiliter est intensa, solet attentio nuncupari. Attentio autem sensus interni eatenus voluntatis arbitrio subest, quatenus voluntas imperio suo aut valet immediatè impellere potentiam, vel excitare speciem ad magis intensam sensationem, quam causarent alia tali imperio sublatâ; aut valet immediatè connocere spiritus animales, à quorum subinde maiore prouento euadat intensior sensatio. Id videtur certum, quo maior est attentio imaginationis, eò plures spiritus animales in cerebro congregari; nam ab illis haud dubiè nascitur alteratio cerebri, quam tunc sentimus. Quia tamen hæc etiam enaescitur ab attentione ad quam non concurrit voluntas, crediderim conuocationem spirituum ab attentione prouenire; atque adeo voluntatis dominium non circa illam, sed circa hanc immediatè versari.

Progressio ad resolutionem questionis.

Ex dictis in superioribus constat ad phantasiam (ita enim per antonomasiam deinceps appellabo semper sensum internum) dumtaxat peruenire species eorum obiectorum, quæ per externos sensus capiuntur: de quibusque singulatim in præmissis hypothesibus tractatum est, phantasiam autem ipsam per eiusmodi obiectorum species variè permixtas, seu potius varijs, innumerisque modis ad sensibilia communia representanda, atque varianda excitatas innumerata, diuersaque sibi compingere, imaginari speæ, seu phantasmatu sensibilia ea, quam habet mirâ virtute ad id præstandum iuxta doctrinam stabilitam hypoth. 30. vnde huiusmodi tantum obiectorum species, seu acceptorum per alios sensus, seu à se confectorum communicat intellectui phantasia. Nec enim aliorum obiectorum species potest illi communicare, praterquam eorum, quorum species ipsa accipit, quæque ipsa cognoscit, vt constat. Certum est autem apud omnes, & ex se satis notum phantasiam non alter, quam medijs suis actibus, seu sensationibus internis prædictas species intellectui communicare. Nam, quemadmodum sensatio externa imprimat phantasia speciem obiecti sensati, seu percepti per illam; ita sensatio interna, sive actus phantasia speciem obiecti sensati, percepti, seu imaginati per illam imprimat intellectui. De quo nullum est dubium inter Philosophos.

Ceterum, quia dictus actus phantasie (quem 198 perperam Recentiores phantasma appellant, vt monstrabo quæst. 3.) corporeus, & materialis est, vt potest actus potentia corporeæ, & materialis, species autem intellectui spirituali imprese non possunt non esse entitatiæ spirituales, & abstractæ à materiâ; idcirco censuit Arist. potentiam quamdam spiritualem in nobis necessariam esse, quæ per actus phantasie adiuta, sive

D actus

actus ipsos adiuuans species supradictas imprimere intellectui nostro. Et hanc potentiam appellavit intellectum agentem. Potentiam vero intellectum discriminis ergo dixit intellectum possibilem, sive passibilem. Ita ille lib. 3. de *Anim.* cap. 5. quem omnes interpres sequuntur. Eundem intellectum agentem sapere adseruit S. Th. præterim 1. p. q. 54. & q. 54. art. 4. & q. 79. art. 3. & de *verit.* q. 10. art. 6. Tum Scot. in 1. dist. 3. q. 8. & cum illis omnes Theologi præter Durandum relatum *suprà* q. 1. n. 9. qui, ut negauerat species impetratas intelligibiles, vehementer impugnat intellectum agentem. Quem sequitur, licet consequentiā impari Petr. Hurt. *dist. 5. de Anim. sec. 1.* Admittens namque species intelligibiles, eas docet produci à Deo supplete vicem obiecti, cuius solius est munus proprium cauare speciem sui. Præter hos vero, reliqui insuper Philosophi antiqui, & Recentiores sententiam Arist. amplectuntur: iuxta quam, ut certum supponendum est, intellectum agentem esse potentiam anima intrinsecam spiritualem prorsus, & incorpoream: ob idque à corpore separabilem simul cum anima. In quo conueniunt omnes Peripatetici contra quodam prius Philosophos variè de intellectu agente philosophantes, ut viderè est apud Conimb. lib. 3. de *Anim.* cap. 5. q. 2. apud Rub. *Tract. de intellect. agen.* q. 4. & apud Soar. lib. 4. de *Anim.* cap. 8.

198 Porro dari in nobis eiusmodi intellectum agentem, ratione iam infinita probatur. Quia nimirum actus Phantasie, ut pote materialis, & inferioris nota, non valet per se cauare species spirituales, quales necessariè esse debent, qua in intellectu spirituali subiectandas sunt; atque ita oportet assignare facultatem aliam præstantiorem spiritualiè, ut ponitur esse intellectus agens, qua simul cum acta Phantasie dictas species elaborare valeat. Recurrere enim ad Deum pro concursu speciali, quando potest assignari causa secunda talis concursus, ut in præsentis, minus philosophicum est: si quidem Deus non per se immediate, sed per causas secundas solet supplerre proportionem, completere virtutem, qua deest in aliquibus causis respectu aliquorum effectuum, ut viderè est in habitibus infusis ad actus supernaturales simul cum potentis nostris cauandis in speciebus impressis, & alijs huiusmodi. Præterquam quod negari non potest, esse possibilem intellectum agentem, de quo tractamus posito autem, quod si possibilis, ut affirmamus dari de facto, nullum fortasse virginitas argumentum posset occurtere, quam auctoritas unius omnis penè Philosophorum illum adstruentum: ipsum igitur dari de facto fatendum est. Nec refer proprium obiecti munus esse producere speciem, quæ cognoscatur. Nam licet id universaliter effet verum, de quo alijs, inde tamen contra statutam doctrinam non bene pro se arguit Hurt. iuxta eam enim iam concurrunt obiectum medio acti Phantasie ad productionem speciei intelligibilis, licet non sit eius causa totalis ob eam, quam habet in proportionem cum specie spirituali, quam exposcit potentia, à qua obiectum noscendum est.

199 Iam vero, num intellectus agens, & possibilis sint duas potentias distinctæ, vel una, & eadem, sub controversia est. Effe duas viderur docere S. Th. 1. p. q. 79. art. 7. id que reuerat docent Caiet. & Bann. *q. 3.* cum alijs Thomistis. Tolet. lib. 3.

de *Anim.* q. 14. Conimb. cap. 5. q. 1. Rub. *tract.* de *intell. agent.* q. 4. n. 70. & apud eos alij. Opposita tamen sententia communis est inter Recentiores: Eam defendit Soar. lib. 4. de *Anim.* cap. 8. n. 13. & tom. 1. in 3. p. dist. 30. sec. 2. fine. tenetique Oued. cont. 5. de *Anim.* punt. 1. & alij, probabilèque censent Tolet. Conimb. & alij. Itaque iure videretur asserendum intellectum agentem, & possibilem non duas distinctas realiter, sed unicam potentiam anima esse diversis fungentem numeribus, ut *suprà hypoth.* 24. diximus de sensu interiori. Primo, quia diversitas operationum non arguit diuersitatem in causis, ut patet in ipso intellectu possibili, diuersos actus elicente. Secundò, quia non sunt multiplicanda entitatis absque necessitate: hic autem nulla videretur esse necessitas multiplicandi duas potentias. Tertiò, quia in statu separationis anima prorsus cessat operatio intellectus agentis, cum ibi non adsit phantasia, à qua sumat species: ergo ne demus entitatem prorsus frustraneam pro eo statu, tenemur dicere intellectum agentem à possibili non distingui: sed productionem speciei intelligibilis, & productionem intellectus, ab eadē reali potentia nasci, qua in duas ea nomina diversa fortientes per solam nostram rationem dividitur relatae ad dictas duas operationes. Inconveniens autem non est, ut eadem causa aliquo genere operationis frustretur pro aliquo statu: dummodo alia illi operationes superfluit, ut in ipsa anima compertum est. Hæc dicta *ex hypothesi*, quod potentia realiter distinguitur ab anima: si namque ab ea non distinguntur, ut probabilius nos opinamur, indubitatum est intellectum agentem, & possibilem realiter inter se non distingui.

Causa vero, quod distinguuntur, censetur dicendum cum Soar. *suprà* n. 1. & alijs contra Ferrar. Rub. 8. lib. 3. de *Anim.* q. 9. & alios quosdam Thomistis intellectum possibilem longè perfectiorem esse intellectu agente. Quoniam ex una parte non est purè passibilis, sive patiens, qua causa effet imperfectionis. *Agens enim in omni natura præstabilis est patiente*; ut ait Arist. lib. 3. de *Anim.* cap. 5. Ex aliâ vero parte intellectio, quam agit intellectus possibilis adiutus specie, quam sufficit ab intellectu agente, longè perfectior operatio est, quam operatio ipsius agentis, ut constat. Igitur intellectus possibilis, sive passibilis longè perfectior est intellectu agente, absolute loquendo. Tamen ab eo supereret præcisè in quantum ab eodem patiens speciem. Quod tantum voluit S. Th. in 2. dist. 20. q. 2. art. 2. & q. 10. de *verit.* art. 8. Vbi sententia nostræ videretur refragari.

Quomodo autem species expressa, sive actus 261 Phantasie vulgo Phantasma dictum, simul cum intellectu agente concutiat ad causandam speciem impressam spiritualem, quam intelligibilem vocant, etiam sub lite est. Nam, quidam censent solum concurrere materialiter, præbendo scilicet materiam, & quasi exemplar quoddam intellectui agenti, ut ipse solus dictam speciem efficiat. Ita cum quibusdam Thomistis docet Soar. lib. 4. de *Anim.* cap. 2. n. 12. longè tamen communior, & probabilior sententia est concurrere effectuè, prout censent S. Th. 3. p. q. 9. art. 4. ad. 2. & clarius q. 10. de *verit.* art. 6. ad 7. Scot. in 1. dist. 3. q. 8. & plures alij, quos referunt, & sequuntur Rub. *tract. de intellect. agent.* q. 3. & alij Recentiores communiter. Probatur

Probatur autem primò; quia species impressa, sive actus phantasie quoddam semen obiecti est ab ipso obiecto oriundum, vt eius nomine concurrat ad productionem speciei intelligibilis: proprium autem feminis est concurrere effectu ad factum, pro quo causando à natura institutum est. Secundò; quia ex duabus formalitatibus, que in specie intelligibili concipi possunt; altera representationis virtualis obiecti; altera accidentis spiritualis, optimè prima attribuitur actu phantasie: Secunda autem intellectui agenti. Sed intellectus agens effectu concurrit ad eam entitatem, vel eo potissimum titulo, quod spiritualis est: ergo, & actus phantasie concurret etiam effectu, eo, quod est representationis virtualis obiecti. Et confirmatur hæc ratio. Nam, si actus Phantasie ob suam materialitatem non esset improportionatus ad producendum se solo speciem spiritualem, nequam ad productionem eiusmodi speciei adderemus intellectum agentem; Sed eam ipsi actu phantasie vnicè attribueremus; vt ei attribuimus effectuonem speciei materialis, quam in memoria sensitiva affluandam relinquit. Igitur eā improportione sublatā, per consortium intellectus agentis, non est, cur actu prædicto concursus effectuus negetur. Tertiò, quia nisi effectuus concurrat, nullus ei videtur superesse idoneus modus concurrendi. Neque enim concurrit, vt materia physica speciei intellectualis, constat, neque, vt materia obiectiva, sive exemplaris, quia intellectus agens, cum non sit in quantum agens potentia cognoscitiva (vt fatentur omnes cum S. Th. in 3. diff. 13. q. 1. ad 1. nequit producere speciem intelligibilem attendendo ad actu Phantasie, vt ad exemplar: indéquè veluti transumendo similitudinem, per quam intellectus possibilis possit cognoscere. Dicere autem, quod indicat Soar. prædictu actu phantasie per Symphatiā naturali determinate intellectum agentem, vt hanc potius, quam aliam speciem intellectualis producat; incongruum esse videtur, & parum ad rem: quia determinatio per sympathiam supponit virtutem adæquatam in causa determinanda: & tantum mouet ad exercitium, aut etiam ad specie actus; quis autem credit intellectum agentem per se solum habere virtutem ad representandum mediatè quodlibet obiectum sensibile, quin sit aliquid ex parte ipsius obiecti, cui talis representatione tanquam causa possit attribui, contra receptum illud Augustini proloquium. *Ex obiecto, & potentia paritur notitia!*

²⁰² Ex istimo autem cum communi actu Phantasie non vt causam principalem partiale, vt censuit Scot. Sed, vt instrumentum intellectus agentis concurre ad producendam speciem intelligibilem. Quoniam causa, quia ex viā parte per se solam nihil in effectum præstare potest absque alterius concurru; ex aliâ vero parte altera causa, cuius ope eget, atque etiam effectu ipso imperfectior est: iure non causa principalis partialis, seu causa instrumentalis dicenda venit. Talis est autem actus Phantasie comparatione intellectus agentis, & speciei intelligibilis ab utroque cauenda. In quo dumtaxat potest esse controvergia de nomine.

²⁰³ Neque audiendi sunt Caiet. 1. p. q. 79. art. 3. & q. 85. art. 1. & alij relati à Fonseca lib. 5. Metaph. cap. 28. q. 9. sec. 2. dum munus quoddam tribuunt intellectui agenti illuminandi actu phantasie, sive, vt ipsi vocant phantasma; illudque abstrahendi à materia, & à conditionibus individuantibus obie-

Phasias Scient. Tom. I.

cti sensibilis distinctum à munere supra statu o producendi simul cum ipso actu phantasie speciem intelligibilem; quod solum citra dubium haber, vt docent reliqui DD. Fonseca *suprà*. Comimb. lib. 3. de *Anim. cap. 5. q. 2.* Rub. træt. de intel. ag. q. 2. & alij. Non, inquit, audiendi sunt Auctores: quia sine idoneo fundamento & absque illa necessitate aliud intellectui agenti munus attribuunt, præter munus producendi simul cum actu phantasie speciem intelligibilem. Quia ipsa productione, quodammodo dici potest illuminare phantasmata, hoc est obiecta phantasie, non actus, & illa abstrahere à materia, quatenus per dictam speciem à se producunt in intellectu possibili proximè intelligibilia ea facit spirituali intellectione, spiritualizato, vt sic dicam, & à materia abstracto, seu separato nomine iporum phantasmatum, quod est dicta species. Quod tantum confidunt sunt voluisse Arist. lib. 3. de *Anim. cap. 5. & S. Th. ibidem leit. 10. & 1. p. q. 83. art. 1. ad 4.* alijisque in locis, dum eiusmodi solent vti loquendis modis.

Quoniam autem species intelligibilis eo fine datur intellectui possibili, vt cum eo ad intellectuonem concurrat, ex dictis obiter est definiendum, quo pacto ab illâ præstetur concursus iste. Quæ quidem quæstio omnibus speciebus impressis, quibus potentia quælibet cognoscitiva ad cognoscendum adiuvantur, communis est, quia de omnibus, quod ad rem attinet, eadem est omnino ratio. Thienem. Albert. & Caiet. apud Soar. lib. 3. de *Anim. cap. 4.* Henric. quolib. 4. q. 7. Tolet. lib. 2. de *Anim. cap. 5. q. 2.* & lib. 3. cap. 7. q. 22. Aguil. agens de specie visus lib. 1. optic. proposit. 70. & Franc. Alf. diff. 7. de *Anim. sec. 2.* exstant speciem impressam non effectu; sed per modum conditionis dumtaxat concurre ad cognitionem. Ego vero sententia opposita, tanquam longè communiori, & probabiliori subscrivo cum Soar. *suprà*, & lib. 2. de *Attrib. cap. 12.* Fonseca lib. 1. *Metaph. cap. 2. q. 3. sec. 6.* Comimb. lib. 2. de *Anim. cap. 6. q. 2. art. 3.* Rub. lib. 2. de *Anim. cap. 6. q. 2.* Molin. 1. p. q. 12. art. 1. diff. 2. Vazq. diff. 48. cap. 4. Petr. Hurt. diff. 12. de *Anim. sec. 4.* Arriag. diff. 4. sec. 3. Ouid. contr. 13. punc. 4. & apud eos alij pluribus. Moueor primò auctoritate D. August. & D. Thom. qui haud dubie stant pro sententiâ istâ. D. August. quidem, dum ait lib. 9. de *Trinit. cap. vlt.* *Liquid tenendum rem, quam cognoscimus, generare in nobis notitiam sui: quod ab utraque notitia paratur.* scilicet ab obiecto, & potentia, & lib. 11. cap. 12. *Ex re visibili fit visio; non tamen ex sola, nisi ad sit visus. Ex vidente enim, & visibili fit visio.* Nimurum mediâ specie impressâ. D. Thom. autem, cum dicit 1. p. q. 56. art. 1. *Sicut enim calor est principium formale calefactionis in igne: ita species rei visi est principium formale visionis in oculo.* Secundò moueor, quia non capio, quo pacto species impressa per modum conditionis possit determinare potentiam ad producendam cognitionem: cum neque sit applicatio physica, obiecti reddens illud physice præfens potentia, vt constat; neque applicatio intentionalis reddens intentionaliter præfens: quia non est representatione expressa, & actualis obiecti, vt omnes fatentur, & aliud genus applicationis non est. Neque sit dispositio ex parte passi ad cognitionem recipiendam requisita, vt etiam est notum. Neque ea cum potentia videatur cognitione habere, seu sympathiam, vt ad illius

D 2 præsentiam

presentiam potentia illico moueatur; ad id enim muneris satis, superque esset obiectum praesens praesentia physica comparatione sensus externi, & obiecti externa sensatio comparatione sensus interni, & interna comparatione intellectus. Aliud autem conditionis genus prater hac tria non est admittendum de facto, ut *suo loco* ostendam. Tertiò, quia species quoddam semen obiecti est, medio quo concipitur cognitio, sive notitia, qua ob id conceptus appellatur, saltem in intellectu. Semen autem non ut conditio, sed, ut efficiens causat prolem. Quartò, quia cum cognitio sit actus vitalis, & expressio obiecti, non incongrue impræsentiarum duplex eius causa assignatur, cui duplex hoc prædicatum possit correspondere. Esto alias diueritas predicatorum effectus non arguat diueritatem causarum. Quintò, quia actus Phantasia effectu concurrit cum intellectu agente ad speciem intelligibilem, ut n. 201. ex communis statutum est: ergo pariter species impressa dicenda est ad cognitionem concurrere. Accidit, quod species intellectus, & sensus interni, quæ in memoria asseruntur, alio quopiam excitamento agent, tanquam conditione, ut possint ad cognitionem determinare: ergo ipsa non sunt conditiones, sed causæ, alias daretur conditio conditionis, quod videretur absurdum. Mittit alia leuiora, quæ apud præcitos Autores videri possunt.

Opponunt tamen Recentiores. Sicut agens physicum nequit operari circa subiectum, quia hoc præcedat ipsi applicatum physicæ; ita agens intentionale, quale est potentia cognoscitiva nequit operari circa obiectum, quin hoc præcedat ipsi applicatum intentionaliter, ut in potentia appetitiva carnere licet, quia nisi in obiectum per cognitionem ipsi propositum, & applicatum ferri non potest; sed nihil est, quo in vniuersum intentionaliter applicetur obiectum potentia cognoscitiva præter speciem impressam: ergo hæc applicatio quædam intentionalis est obiecti, & consequenter conditio respectu actus cognitionis tendentis in illud; qualis eadem de causa censemur communiter cognitioni respectu actus voluntatis appetitivæ. Respondeo, causam intentionalem debere quidem præcedere applicatam, ut intentionaliter causet, ut videre est in obiectis, quæ solum verè intentionaliter causant, quando mediæ cognitione sui, aut amore aliquid causant. Quo casu iam applicata præcedunt per ipsam cognitionem, aut etiam amorem. Ceterum potentia cognoscitiva, etiæ sunt potentia intentionales in quantum sunt potentia cognoscendi, & volendi, qui sunt actus intentionales, quo iure materialiter, & lato quodam modo causæ intentionales dici possunt; non tamen sunt causæ intentionales strictè, & formaliter in quantum sunt potentia suorum actuum causatiæ; sed causæ physicae. Vnde ex munere causæ præcisè tantum petunt applicationem physicam, quam iam per se, aut per vniōnem physicam habent ad subiectum, in quo suos actus produnt. Quod si potentia appetitiva propositione egit obiecti facta per cognitionem, ut circa illud veretur per actum voluntionis: eo certè titulo causæ intentionalis non egit; sed ex peculiari natura potentia appetitiva, quæ tanquam causa, nisi lumen cognitionis præcedat, in suum obiectum ferri non potest. Ex quo patet speciem impressam nullo iure debere esse applicationem intentionalem obiecti (qualis certè esse non potest, cum non sit representatio eius expressa, ut constat ex dictis) & consequenter nec conditionem ad actum co-

gnitionis. Relinquitur ergo, ut sit causa effectiva respectu eius. Vtrum autem dicenda sit instrumentum potentia cognoscitiva, aut obiecti, vel potius causa principis partialis, quæstio est de nomine, & parui momenti. Censeo dicendam causam instrumentalem iuxta definitionem instrumenti n. 202. insinuatam, & suo loco ex professo tradendam.

Habemus itaque ex totâ hæc quæstione per sensus externos, & interna sensibilium dumtaxat obiectorum, atque spectrorum, sive phantasmatum proprias species intellectui nostro communicari. Quæ quidem species præter huiuscmodi sensibilia obiecta, quæ propriæ, & perfectè representant, insuper imperfecto quodam, & quasi experimentali modo representant intellectui sensationes tum externas, tum internas, à quibus illæ sive immediatè nascuntur, sive mediæ, iuxta doctrinam statutam *hypoth.* 29. Eorum namque omnium suo proportionali modo semina quædam sunt. Quod & experientia innescit, & ex dicendis in sequentibus magis conspicuum fiet. Et sicut, licet species, quibus iuuantur ad cognoscendum sensus internus diuersæ naturæ sint ab speciebus, quibus iuuantur externi, iuxta doctrinam statutam *hypoth.* 26. eorumdem nihilominus obiectorum species propriæ utræque sunt; idemque ipsum omnino utræque sensui representant suæ naturæ. Ita pariter, licet species, quæ per phantasmam iuuantur intellectu agente, communicantur intellectui possibili, diuersæ naturæ sint ab speciebus ipsius phantasiae, cum illæ sint spirituales; istæ corporeæ: eorumdem nihilominus obiectorum sunt propriæ species, idemque profus representant intellectui, & phantasiae. Omnes quippe huiusmodi species femina quædam propria sunt obiectorum sensibilium, à quibus primò suam trahunt originem, quæ licet quoad alia naturam mutant, ut se potentius diuersis, quas adiuuant ad cognoscendum, accommodare, & aptare possint; virtutem tamen semper retinent eadem omnino obiecta, à quibus proficiuntur, representandi. Quomodo autem intellectus nostrarum videnti hinc species sensibilium obiectorum proprijs, quas a phantasia mutuantur, cetera obiecta intellata valeat cognoscere, ex dicendis *diff.* 2. q. 3. notum fiet. Porro species sensuum externorum eiusdem ferme naturæ esse cum sensibilibus proprijs, quæ representant, etiæ à sensibilibus communibus, quæ etiam representantur, natura different: species verò sensus interni, & intellectus valde natura dissidere ab ipsi obiectis tum proprijs, tum communibus, quorum sunt propriæ species, atque etiam ab alijs, quæ per illas ab intellectu cognosci possunt, ex dictis in totâ hæc q. satis, superque compertum est.

Ex quibus tandem ad extremum colligitur contra quodam Recentiores, quos suppremo nomine referunt Rub. lib. 3. de *Anim.* cap. 5. q. 5. n. 154. nequitiam habere vim intellectum nostrum ad producendas in se species proprias rerum spiritualium determinatum speciebus rerum corporalium, medijs quibus per discursum, aut aliter peruenit ad illarum notitiam: quia, si ita esset, proprios conceptus formaremus spiritualium rerum, neque illas semper conciperemus ad instar corporalium contra compertam experientiam. Tum quia nullum est fundamentum ad talem virtutem nostrum intellectui adscribendam, quin potius spectatâ in reliquis eius natura pro hoc statu apercere videtur ei repugnare.

QVÆSTIO III.

QVÆSTIO III.

Quoniamque intellectus humanus ad intelligendum pro hoc, statu indigeat conuersione ad Phantasmata.

208 PRO exacta intelligentia, atque resolutione quæstionis nonnullas oportet hypotheses ad rem pertinentes praemittere.

Hypothesis 1.

209 Nomen Phantasma per merum abusum, & corruptelam accipitur a Recentioribus pro actu, sive specie expressa Phantasmæ; cum tamen non talem actum, aut speciem, sed eius obiectum significet tum a suâ ipsâ origine, tum apud Aristotelem, & alios quoque Autores probatos, tum Graecos, tum Latinos.

Phantasma quippe, propriè loquendo visum illud obiectum, spectrum, aut simulacrum sensibile est, quod phantasma medijs specibus sensibilis obiectum, quas habet, passim solet imaginari, ac sèpè sèpè configere sibi, seu compingere apprehendendo obiectum sensibile, quod non existit re verâ, sicut est apprehensum. Vnde graci omnes Dictionarij Phantasma visum, ostentum, & spectrum interpretari solent. In quâ dumtaxat significatione ab antiquis est usurpatum, vt confit ex August. lib. 2. solilog. cap. 20. vbi ita habet. Sed illud saltem impetrat, antequam terminum istius voluminis statuas, ut quid interficit inter veram figuram, que intelligentia continetur, & eam, quam sibi singulis cogitatio, que graci sive Phantasma, sive Phantasma dicitur, breuiter exponas. Et in lib. de verâ, & falsâ Relig. cap. 10. sic scribit. Phantasma porro nihil sunt aliud, quam de specie corporis corporeo sensu extorta figura. Quæ memoria mandare, vt accepta sunt, vel partiri, vel multiplicare, vel contrahere, vel diffundere, vel ordinare, vel perturbare, vel quolibet modo figurare cogitando, facillimum est. Vbi egregie declarat miram vim nostræ imaginationis ad compingenda spectra sensibilia, sive phantasmata, vt iam superius annotauimus q. 2. hypoth. 30. insuper in codem lib. cap. 34. loquens August. de obiectis, quæ menti nostræ obuersantur, dum Romanum, amicum, solent aut quaque alia abfentia imaginatur, ait. Numquid foris sunt ista, que Phantasmata dici solent? Et infra cap. 49. Eiusmodi phantasmata simulacula vocantur. Hinc visum, aut ostentum exterrum, quod oculis externis obiectum, phantasma vocari consuevit. Vnde, cum Christus Dominus ambulans supra mare, apparuit discipulis, ipsi delinuicabant. Phantasma est. Matth. 14.

210 Iam vero, quod Arist. in hac èadem significatio, ne Phantasma semper usurpauerit, & non in ea, quam eius recentes affectus confinxerunt, ex ipsis verbis, & contextibus facile erit demonstrare. Et primum lib. 3. de Anim. alias 2. text. 155. Phantasma, & visum pro codem usurpat. Ita enim habet iuxta versionem PP. Comimb. Si igitur imaginatio, id est Phantasma, sit id, quo visum, Phantasmaque aliquod in nobis dicimus fieri. Et paulo infra. Clavis etiam oculis visa videntur, atque apparent. Ex quibus constat phantasma obiectum quoddam esse, non actum imaginationis, sive phantasmæ. Deinde lib. 3. de Anim. Text. 30. comparans sensum, & Pharus Scient. Tom. I.

intellectum, & eorum obiecta dicit. Intellectus autem anima phantasmata, ut sensibilia sunt: sive, ut vertunt Comimb. Anima autem dianoitica ipsa phantasmata perinde, atque sensibilia, sensu ipsi obiectantur. Nam sicut sensibilia se habent ad sensum, ita phantasmata ad intellectum, ut ibi exponit S. Th. phantasmata ergo non actus; sed obiecta sunt tum intellectus, tum phantasia. Ideo habet text. 39. his verbis: Sed cum speculetur, necesse simus phantasma aliquod speculari. Phantasma enim sicut sensibilia sunt, præterquam quod sunt sine materia. Et lib. de memo. & remin. cap. 1. phantasma, & speculamentum pro eodem accipit, & lib. de somnijs cap. 1. ait. In somnijs præter phantasma, alia aliquando intelligimus: Sapèque in isto libello simulacra illa, quæ somniantibus apparent, Phantasmata vocat. Vnde cap. vlt. sub finem reddens causam, cur pueri, & qui post cibum dormitant, non somniant, concludit. Convenienter ipsis nullum appetit phantasma. Phantasma usurpat S. Th. commentans Philosophum ad ista loca. Tum 1. p. 9. 34. art. 7. alisque in locis suorum operum. Ex quibus aperte confit, Philosophum, ubiquecumque incidit in hoc vocabulum, illud non pro actu, aut specie expressa, sed pro obiecto phantasmæ usurpare, qualiter & usurpari debet hanc dubie. Et nos semper deinceps, reiecto vulgari abusu, usurpamus.

Hypothesis 2.

Dari in nobis memoriam intellectuam, omnino certum, & exploratum est. Eam autem ab intellectu non distingui realiter aequaliter fermè certitudinem habet.

Vocabulum memoriam intellectuam eam nostræ mentis facultatem, in quâ, tanquam in quadam thesauro species intelligibiles alteruantur, quibus iteratus intelligimus ea, quæ intellectus, per quamdam (vt aiunt) præteriorum recordationem. Dari igitur in nobis hanc facultatem concors Philosophorum, & Theologorum, imò, & Patrum sententia est. Vnde opinio Auticensis eam negantib. lib. 6. Natural. p. 5. cap. 6. error in Philosophiâ censenda est. Adstruunt quippe memoriam intellectuam Arist. lib. de Memor. & Remin. cap. 2. & lib. 2. de Anim. cap. 5. & ibi omnes eius Interpretes, atque discipuli. Cic. Tuscul. 1. Magist. in 2. distin. 3. & ibi omnes expofitores. S. Th. lib. 2. contra Genit. cap. 74. & 1. p. 9. 79. art. 6. Vbi alij Theologi. Scot. cum suis in 4. dist. 45. S. August. lib. 10. Confes. cap. 8. & lib. 10. de Trinit. cap. 11. & cæteri omnes. Ipsaque experientia imprimis illam demonstrat. Constat enim nos passim recordari præteriorum intellectuionum, atque obiectorum etiam earum. Tum ea, quæ semel concepimus, facile pro arbitrio nostro mente repetimus, iteratisque intellectuionibus intelligimus. Igitur eorum omnium species in mente reservatas tenemus: non enim illa sine speciebus intelligere possumus, vt constat. Neque est, vnde corum species denudò accipiamus. Recurrere enim ad intelligentiam extrinsecam, vt recurrebat Auticensis, ridiculum est. Deinde omnes admittunt memoriam sensitivam, in quâ pro sequentibus sensationibus seruantur species, iuxta dicta supra qu. 2. hypoth. 24. & 32. Ergo potiore iure memoria intellectuam admittenda

D 3

mittenda est; quandoquidem ex vnâ parte perfectior est pars anime intellectiva, quam sensitiva: ex alia vero non minus monstrat experientia nos intelligibilium obiectorum, quam sensibilium, recordari. Præterea anima nostra, dum separatur a corpore, secum fert species intelligibiles, quas ministerio sensuum, siue discursus acquisiuit, iuxta communem Theologorum, Philosophorumque consensum, vi medijs illis in statu separationis eorum, qua in corpore intellexit, recordari possit: ergo etiam, dum in corpore degit, facultatem habet talium specierum retentricem, qua memoria est intellectiva.

212. Ex eo vero, quod eiusmodi memoratiæ species sint causa naturales, non bene infertur contra id, quod docet experientia, vt inferebat Anticena, debere illas intellectiones omnes, quas aliquando possunt, semper, iugiterque causare. Nam eagent, vt conditione ad operandum necessariâ, excitatio quadam, quâ veluti a somno sufficiunt, vt prodeant in operationem simul cum intellectu. Et quoniam eiusmodi excitatio nec semper adest, nec semper est eiusdem rationis, ideo nec omnes species semper, nec quilibet simul cum qualibet suam causat intellectum, sed modò hæc, modò alia pro varietate incitamenti. Quænam autem, & qualia sint incitamenti huiusmodi ex dictis q. 2. hypoth. 30. n. 180. colligitur. Imprimis enim, quacumque excitant memoriam sensitivam, de quibus ibi, & intellectuum pariter excitant saltem ad concipiendum idem obiectum iuxta dicenda in seq. Deinde liberum arbitrium non solum mediâ phantasiam, sed immediate potest mouere intellectum ad tale genus operationis, vnde multæ pullulent excitationes specierum. Deus etiam immediate excitat hæc species nostræ memoriarum, præsertim dum eleuat illas ad supernaturales intellectiones &c. De quo vide Molin. 1. p. q. 58. art. 2. disp. 2.

213. Nam, quod memoria intellectiva realiter ab intellectu distincta non sit, vñanimiter docent Doctores cum S. Th. 1. p. q. 79. art. 7. contra Ricard. in 2. disp. 14. q. 2. Id, quod indubitate est ex suppositione, quod potentia realiter non distinguuntur ab anima, vt ego probabiliter iudico, sed, eti distinguantur, videtur certum, quia ad eamdem potentiam quæ speciebus iuuntur ad operandum, pertinet eas afferuare. Difficile enim intelligitur, quomodo una potentia iuuiatur possit per speciem receptam in altera. Tum, esto id sit possibile, superflue, & incongrue adstrueretur potentia solum pro conferuacione specierum, quibus potentia alia operatura esset. Adde species, quæ afferuantur productæ ab intellectu agente, & actu phantasiam, non alibi, quæ in intellectu possibili, vbi primò producuntur, manifestè afferuantur; quia de subiecto in subiectum transire non possunt, vt confat. Quæ autem afferuantur productæ ab ipsa intellectione, ibidem etiam citra dubium afferuari dicendas esse: quia ibidem etiam, dubio procul, & non in potentia distincta producuntur primò. Quæ autem de memoria, intellectu, & voluntate, vt de tribus animæ potentij dici solent, sufficienter verificantur, eti memoria, & intellectus realiter non distinguuntur; sufficit enim distinctione formalis, diuerlaque eiusdem entis denominatio desumpta a diuersis eius numeribus. Porro memoriam intellectuam perfectam, esse in ratione memoriarum, imo longè perfectiore, quam sensitivam, abs iure in dubium vertitur ab aliqui-

bus, vt constabit ex dicendis hypoth. 4. De quo videri possunt Rub. lib. 3. de Anim. cap 5. q. 5. Petr. Hurt. disp. 5. de Anim. sec. 8. Franc. Alfon. disp. 12. de Anim. sec. 7. & alij.

Rogabis: a quânam causâ consequentur effecti-²¹⁴ uæ species referuate in memoria. Respondeo, a Deo supplete vices intellectuum transiunt, a quibus illæ primò efficiuntur, vt euenit alijs plerisque effectibus, qui non dependent in conseruari à causis secundis, a quibus primò producuntur.

Hypothesis 3.

Duplex ad rem præsentem distinguenda est in-²¹⁵ tellecchio. Alia primaria; alia secundaria. Et utræque aut obiecti per sensum interiorem sensati, aut obiecti per solum intellectum concepti. Rursus secundaria intellectio alia memoratiæ est, alia vero, non item.

Et enim, cùm primùm intellectus noster incidit in obiectum aliquod, siue illud sit ex sensatis perphantasiæ (qua omnia nuncupamus Phantasmata) siue ex non sensatis, qua solo intellectu capiuntur, quia, vel nullomodo sunt sensibilia, vel de facto nullo sensu adhuc interiore sentiuntur: tunc talis intellectio iure optimo primaria dicitur. Cùm vero intellectus idem obiectum, seu sensatum, seu non sensatum, quod tempore antecedente, ianque præterito concepit, iterum concepit; haec intellectio secundaria vocatur. Quæ quidem memoratiæ, & actus proprii memoriarum erit, si ab specie memoriatæ relicta in ipsa memoriatæ ex intellectione præterita, procreetur; non memoriatæ autem, si ex alio principio nascatur. Hisce quippe duobus modis iteratè nos intelligere, quod antea intelleximus, manifestum est.

Hypothesis 4.

Per actum memoriarum intellectuæ ab specie me-²¹⁶ moriatæ in ipsa afferuata proximè oriundū, tū obiectum antea intellectum, tum ipsius præterita intellectio necessario concipitur. Obiectum quidem propriæ, & perfectæ: intellectio vero minus proprio, & quasi experimentali modo.

Hypothesis hæc eisdem fermè argumentis probanda venit, quibus in simili de actu memoriarum sensitivæ idem ipsum probavimus q. 2. hypoth. 32. Etenim prior illius pars, quam cum alijs tradit, & defendit Quied. cont. 5. de Anim. pnn. 4. Imprimis plane supponitur ab Arist. in lib. de Memor. & exprimitur a S. Th. ibidem loc. 2. lit. F. dum ait. Semper enim, cùm anima agit per memoriam, vt primò dictum est, simul sentit, quod hoc prius vidit, aut audierit, aut didicit. Deinde probatur primò ab experientia: manifestè enim experimunt nos non solum obiecti; sed eius etiam intellectuonis præterita recordari. Id autem fieri per vnicam, & eamdem intellectuonem proximè oriundam ab specie memoriatæ ex dictis in simili hypoth. illa 32. citata satis superque notum est. Secundo, quia, vt ibidem statuimus; per eundem actum memoriarum sensitivæ concipitur obiectum, & eius sensatio præterita: ergo tantumdem censendum est de actu memoriarum intellectuæ, de quo modò tractamus. Tertiò, quia actus memoriarum iuxta Arist. & S. Th. loco

loci cit. &c iuxta omnes, aliquid præteritum habet pro obiecto, tamen sapienter non est re ipsa obiectum, sed eius cognitio dumtaxat. Quartus deinde, quia cum species intelligibilis memoriam ab intellectu præterita procreetur, ut iam in confessio est apud omnes, consentaneum rationi est, ut non solum obiecta, sed ipsius etiam intellectus sit virtus representativa. Vtrumque ergo representabit intellectus memoriam producta immediate à tali specie.

²¹⁷ Nam vero secunda pars hypothesis, tum experientia est confirmata. Tum inde maxime probatur, quia cum intellectus quauis non solum obiectum notificet, sed se etiam ipsam intellectum insinuet, licet minus perfecto, & experimental modo, iuxta doctrinam vniuersalem *supra* q. 2. *hypothesis* 2. 8. statutam consequens est, ut per speciem, cognitio némque prædictam memoriam, vtrumque pariter intellectu notificetur. Nam, ut experientia demonstrat, quæ claritate, & expressione conceptus quilibet per primariam intellectuam, eadem proportione seruata, concepti solet per secundariam memoriam. Accedit primum, quod non ita exploratum est per supradictam intellectuam memoriam attingi intellectum præteritum, quam est exploratum attingi eius obiectum, iuxta dicta in illa *hypothesis* 3. 2. citata: ergo signum est intellectum præteritum minus expressum, & perfecte concepti à nobis, quam obiectum per memoriam aetatum. Accedit secundum, quod per actum sensitivam memoriam præterita imperfecte apprehenditur, ut *ibidem* ostendimus: ergo per actum, de quo agimus, memoria intellectuæ pariter censenda est apprehendi intellectus præterita.

Ceterum contra statutam doctrinam sic potest obici. Sapient recordamus, atque recolimus obiecta ante præcognitionem immemores præteritarum ipsorum cognitionum. Vt euemus, cum alios docemus, quæ didicimus; cum longam aliquam ratiocinationem iterato reteximus, cum psalmum integrum, aut aliud quidpiam memorie mandatum ordinare repetimus, &c. Igitur per intellectuam memoriam ab ipsius memorativa cauata, non semper conceptus intellectus præterita, quia talis species relicta est, concepto nihilominus eius obiecto, & consequenter ipsa species non est virtus representativa indiuism, tum obiecta, tum præterita intellectus, ut possumus.

²¹⁸ Pro exacta solutione argumenti, luculentiori que data hypothesis explicacione, noto primò, non semper eos, quos formamus, discursus, easque, quas iteramus, cognitiones circa obiecta alias prius tempore cognitæ, nasci ab speciebus memoratiis; sed sapient nasci ab aliis principiis, iuxta dicta *hypothesis* præced. Quibus in casibus nihil mirum, quod iterato conceptus obiecta prius tempore cognitæ, immemores proflus cognitionum, quibus illa prænouimus. Catus tamen isti nihil praestant contra doctrinam nostram, ut patet.

Noto secundò, per species intelligibilis memorias, dum excitantur, solummodo produci immediatæ apprehensiones quædam simplices representantes indiuism, tum obiecta præcognita, tum ipsorum intellectus præteritas modo explicato, quorum virtualiter tantum sunt suauissimæ, quatenus eorum iudicia in intellectu causare possunt, ad eum modum, quo apprehensiones, quibus primò conceptus intellectus obiecta per exterius sensus sensata simul cum eorum sensationibus, virtualiter sunt suauissimæ, quatenus causare valent in ipso intellectu iu-

dicia, tum de obiectis sensatis, tum de eorumdem sensationibus. Igitur, quemadmodum per istas apprehensiones primarias obiectorum sensatorum sive determinatur intellectus ad iudicandum obiecta, non iudicatis exteris eorum sensationibus, ut experientia monstrat: quantumvis apprehensiones ipsæ non sola obiecta, sed etiam eorum sensationes indiuism proponant, ut ex dictis q. 2. *hypothesis* 2. 9. constat. Ita pariter per apprehensiones memorias, quorumvis obiectorum sive determinatur intellectus ad iudicandum obiecta, non iudicatis eorum cognitionibus: Tametsi apprehensiones ipsæ non sola obiecta, sed etiam ipsorum cognitiones representent, atque proponant. Et hinc quidem nascitur, ut recordationes iudicatu, cuius potissimum habetur ratio, sive recordemur obiectorum antea præcognitionis, non memores recordatione simili cognitionum præteritarum.

Cut autem apprehensionis simplex virtualiter suauissimæ representans, proponentque indiuism obiectum, & cognitionem eius determinat intellectum ad iudicandum obiectum, non iudicata cognitione, varia causæ possunt existere. Prima, quia eiusmodi apprehensionis, cum longè imperfectius ex sua natura, longè obscurius iubinde representent cognitionem, quam eius obiectum, iuxta superius dicta, sive potest contingere, ut illa non valeat determinare intellectum ad iudicium cognitionis, etiæ valeat determinare ad iudicium obiecti. Requiritur enim in apprehensione virtualiter suauissimæ certa perfectio, certaque claritas comparatione rei apprehensionis, ut valeat ad eius iudicium determinare. Secunda, quia licet apprehensionis de obiecto, & cognitione ad virtutem iudicium determinare valeat fieri poterit, ut ad id egerat imperio voluntatis, quod non adeò est expressa, & euidentis, ut sine illo possit mouere saltem ad iudicium de cognitione, quam semper obscurius, quam obiectum proponit, ut dictum est. Quibus in casibus penes arbitrium hominis erit iudicare obiectum, cognitione non iudicata. Tertia, quia species in memoria relicta ex nimia repetitione euidentem obiecti, quandam conficiunt intentionem clarissimè representatiuam talis obiecti, & confusissimè omnium cognitionum præteritarum eius, à quibus illæ in memoria relicta sunt, quod omnes partes talis intentionis euidentem obiecti sunt representativa: Cum tamen non omnes eamdem cognitionem, sed singulæ singulas, à quibus traxerunt originem, representare valeant: quo sit, ut apprehensionis à tali intentione promansis prouisimè determinet ad iudicium de obiecto apprehenso, nullo expectato voluntatis imperio, ad iudicium vero de cognitionibus non item. Tum per se ipsam adeò sit expressa de obiecto, & confusa, obscuraque de cognitionibus, ut sapient videatur eam habenti se solum obiectum, non vero cognitionem eius concepire. Ex quibus patet, quid ad argumentum factum n. 2. 8. & ad experientias in eo propositas dicendum sit.

Quæ, cum ita sint, colligo primò, per actum memoriae iudicatum orundum mediante ab specie memoriam bene posse hominem recordari obiecti ante cognitioni, quin recordetur cognitionis, & vice versa, tamen per actum memoriae apprehensionis nascentem à tali specie immediatè vtrumque necessariò concepti debet modo explicato. Quod quidem, & ipsi experientia plane consentit.

Secundò colligo, per actum memoriae etiam intellectuæ præcise in quantum huiusmodi, neutrum, quam

quam attingi præteritum formaliter in quantum præteritum, sed tantum materialiter, quia nequit cognosci præteritum ut tale formaliter, nisi compando illud ad præsens, respectu cuius est præteritum, & consequenter cognoscendo etiam præsens, ut præsens sed per actum memoriam etiam intellectuam præcise in quantum est actus memoria, non cognoscitur præsens, ut præsens. Igitur neque præteritum formaliter ut præteritum. Itaque, dum aliquis præteriti recordor, cum simul aliunde, quam ab specie memoriam, notitiam habeam temporis præteriti, in quo exsto, facta comparatione inter tempus illud, cuius recordor, & præsens, quod aliunde noto, notitiam compingo præteriti formaliter ut præteriti; quæ subinde notitia quodammodo, mixta ex memoriam, & non memoriam.

224 Tertiò colligo discrimen inter memoriam sensituum, & intellectuam. In intellectuam enim, tam apprehensio obiecti simul, & cognitionis eius præterita virtualiter solum suauia, cum iudicium, aut de solo obiecto, aut de sola cognitione, aut de utroque, ut actus eius proprij dantur. In sensituum vero solum videtur dari apprehensio suauia formaliter obiecti simul, & cognitionis. Nec hoc refragatur experientia propositis n. 218. Si quando enim nos videmus solum obiecti recordari, tunc id non evenit; quia ne per memoriam quidem sensituum recordemur cognitionis; sed quia huius sensituum recordatio, eto luauia in suo modo, adeo leuis est ob aliquam causam ex recentis n. 221. ut ea per intellectum non aduertatur, cuius dumtaxat aduentia, & persuasio ingesta per iudicium momenti in nobis est. Nisi quis velit, quod magis se experientias dictis conformet, perinde de memoria sensituum, ac de intellectu philosophari. Dici enim non sine probabilitate potest, contentanea ad doctrinam insinuatam in simili q. 2. hypoth. 31. etiam in memoria sensituum apprehensionem obiecti simul, & præterita cognitionis eius nascitentem proxime ab specie memoriam virtualiter solum esse suauia, quatenus aliam suauiam cauare potest: hanc autem ob aliquam ex causis commemoratis dicto n. 221. interdum posse aut solum obiecti, aut solum cognitionis, aut utriusque formaliter suauiam esse.

225 Quartò colligo, nos per nullum actum memoria posse persuaderi de obiecto, cuius præterita cognitione formaliter suauia non fuit: quia per memoriam solum possumus persuaderi de iis, de quibus ante persuasi fuimus. Vnde, quando præterita cognitione fuit tantum simplex apprehensio formaliter non suauia, ut evenit cum obiecta non existentia, aut etiam non possibilia imaginatur, apprehendimusque ut existentia, & possibilia: tunc solum possumus per actum memoriae persuaderi nos illa obiecta apprehendisse, quia de existentia talis apprehensionis etiam ante persuasi fuimus experimentaliter notitia.

226 Quintò colligo. Nos per memoriam non solum actum præteriorum cuiusdem potentiae memoriam, sed actum etiam aliorum, qui sub experientiam cadunt, recordari. Recordamur enim non solum nos interior sensisse, & intellexisse; sed etiam nos vidisse, audisse, appetuisse, amasse, &c. Cum hoc tamen discrimine, quod, ut suauie recordemur actus præteriti, eiusdem potentiae memoriam non opus est, quod de eo ante persuasi fuerimus per aliam reflexam suasionem præter illam, quam ipfmet per seipsum experimentaliter exhibuit (alias

aut series reflexorum actuum esset porrighenda in infinitum, aut ultimus actus seriei nequeret sub recordationem suauinam cadere, quorum utrumque absurdum est. Ut tamen suauie recordemur actum aliarum potentiarum, necesse est, quod potentia memoriam, sive sensitua, sive intellectua prius per actum proprium ab eis distinctum persuasa fuerit de illis: Nullus quippe experimentalis actus aliarum potentiarum, præterquam sensus interni, & intellectus est per se ipsum sive suauus formaliter, et per se ipsum formaliter sit experimental modo sensibilis, quo fundamentum præterit, ut de illo per proprium actum sensus internus, & intellectus, qui solum sunt potentiae capaces suasionis, persuadeantur: sensus quidem internus per apprehensionem suauiam, intellectus autem per iudicium. Quæ omnia ex dictis q. 2. præterit hypoth. 2. 29. & 31. lati sunt nota, maioremque ex dicendis lucem accipiunt.

Hypothesis 5.

Duplex præterea est memoria operatio; nempe recordatio (qua mutuato vocabulo ab ipsa facultate, memoria solet appellari) & reminiscencia.

De quibus latè differunt Arist. in lib. de memor. & Reminisce. Est autem recordatio, sive memoria actus ille, seu apprehensius, seu iudicatius oriundus proxime, vel remotè ab specie memoriam. Quo, vel obiecti prius cogniti, vel præterita cognitionis eius, vel utriusque recordarum, iuxta doctrinam precedentis hypoth. Reminiscentia vero dicitur ille motus, sive progressio, sive discursus, quo tendit anima ad memorandum, seu ad recognoscendum obiectum, cuius aut erat obliterata, aut actus non recordabatur. Nam, quemadmodum intellectus, quæ talis, primario incidit in cognitionem aliquorum obiectorum, ex quibus factò discursu per illationem cognoscit alia: ita memoria, quæ talis primario incidit in aliquorum obiectorum recordationem, ex quâ per quoddam genus discursus peruenit ad recordationem aliorum. Discurrit autem memoria, seu transit ex recordatione viuis obiecti, ad recordationem alterius, non, quod deprehendat primum cum secundo connexum esse; nam istud genus discursus in rerum connexione fundatum est intellectus, ut abunde trademus infra disp. 2. q. 5. sed, quod recordatio primi excitat specimen memoriam secundum in ipsa memoria assertuatum, & eo usque consopitam, ut prodeat in actum sibi proprium, quæ est cognitione memoriam talis obiecti. Ex quo patet, quod sicut in discursu intellectuali illud obiectum est medium ad cognoscendum aliud, quod deprehenditur ab intellectu connexum cum illo, iuxta dicenda q. citata. Ita in discursu memoriali, illud obiectum est medium ad memorandum aliud, cuius memoria, seu recordatio vim habet ad excitandam speciem memoriam illius. Vnde, quot modis species memoriam obiectorum per recordationem aliorum excitari possunt, totidem potest à memoria exerceri eiusmodi memoriam discursus, sive reminiscencia.

Porro, ut recordatio viuis obiecti excite specimen alterius, valde confert imprimis ordo, quo illa memoria mandata sunt. Ob id, quo ordine aliqua didicimus, eodem, & non alio ea repetere, sive recitare valemus, ut experientia monstrat. Confert etiam ordo diuerorum temporum, in quibus obiecta primaria cognitione cognouimus. Confert ipsorum

iporum obiectorum similitudo, & quævis omnino analogia; confert eorum contrarietas, & oppositio quævis, necnon connexio, coniunctio, & cuiusvis omnino generis necessitudo, seu affinitas. Confert denique maximè omnium ordo locorum, vbi obiecta collocata concepimus. In quo potissimum fundatur ars illa mirabilis memoriae localis, de qua trago *infra suo loco*.

²²⁹ Quoniam autem reminiscientia quoddam genus discursus est, prout explicimus; memoria vero est recordatio rei ante præcognitæ; ideo ait Arist. *li. cit. cap. 1.* qui tardioris ingenij sunt ad discurrendum, & inueniendum; eos vt plurimum ad memorandum aptiores esse; ad reminiscendum vero minus esse aptos. Quia tamen est contra, qui ad inueniendum, & discurrendum sunt promptiores, iij sine ad reminiscendum magis idonei; ad memorandum vero minus. Diuersas quippe dispositiones, seu complexiones naturales exigunt ex se in animali operationes istæ; minirum memoria, seu recordatio prædominium siccitatis; reminiscientia vero prædominium humiditatis expoicit. Addit Arist. *cap. vlt.* memoriam pene in omnibus animalibus reperi: reminiscientiam vero, quod quædam syllogizatio est, in solis hominibus. Quod certè de reminiscientia strictiori proueniente a consilio, à deliberatæ ordinatione mediiorum in finem memorandi est intelligentum. Cæteroquin dari etiam in brutis suam velut cœlum reminiscientiam, quæ ex vnius obiecti recordatione, mediæ speciem convenerit, excitatione transeunt ad recordationem aliorum, neque negat Arist. neque negari potest. Videatur S.Thom. *ibi*.

Hypothesis 6.

²³⁰ Intellectum nostrum, dum speculatur, non posse non speculariphantasmat, siue converti ad illa, & abusu, prout vulgo solet, & propriè, prout debet, iuxta Arist. capi potest.

Celebre quippe illud pronuntiatum exhibitum ab Arist. *lib. 3. de Anim. tex. 39.* & alias saepe ab eodem commemoratum. *Necesse est intelligentem simul phantasmam aliquod speculari*, bifarium usurpari potest. Primo, vt sensus sit intellectum nostrum, dum quidpiam etiam insensibile speculatur, seu intelligit, non posse non simul speculari, siue concipere aliquod spectrum, seu Phantasma sensibile; atque ita converti ad illud, iuxta vulgatam etiam receptionem Philosophorum phrasim. Secundo, vt sensus sit intellectum nostrum ob connexionem in operando, quam habet cum phantasia, nihil speculari posse, quin illa simul versetur circa obiectum proprium sensibile, quod, vel sit idem cum obiecto intellectus, quando intellectus etiam circa sensibile versatur, vel aliquam similitudinem, aut connexionem habeat cum obiecto intellectus, quando hic speculatur insensibilia. Ex quibus duobus sensibus, primus, me iudice, proprius verborum est, & intentus ab Arist. Secundus improprius, abusu, & ab illius mente alienus. Nam, vt constabit ex dicendum in præfenti; tum maximè *disp. 2. q. 3.* mens Aristotelis est, intellectum nostrum pro hoc statu cuncta ex necessitate intelligere in phantasmatis sensibilibus, vt in quibusdam substitutis; atque adeo, dum quidpiam intelligit, non posse non illum verlari circa aliquod phantasma sensibile. Quo iure in eodem lib. *3. de Anim. tex. 32.* ita concludit. *Forma igitur intellectuum in phantasmatis intelligitur*. Nihilominus secundus sensus in-

ter Philosophos Recentiores receptissimus est. Apud quos subinde idem est querere, an sit necesse intelligentem speculari phantasma, siue intellectum nostrum se ad phantasma conuertere, ac querere: an sit necesse, vt operante nostro intellectu, cum ipso simul operetur nostra phantasia. Igitur in vitro sensu est quæstio præsens resoluenda.

Progressio ad resolutionem quæstionis.

Circa quam in primo, & proprio sensu usurpatam nil controuerteret videatur esse apud Auctores. Omnes namque videntur iam confiteri, siue supponere, tanquam certum, ipsaque experientia conspicuum, intellectum nostrum pro hoc statu cuncta concipere ad instar rerum corporearum, ac sensibilium: atque ita, dum quidpiam non sensatum intelligit, non posse non illum aliud spectrum, seu phantasma sensibile aliquomodo simul tangere. Circa quæstionem vero sumptam in altero sensu abuso, & improprio, ex duobus nuper commemoratis, certum est etiam apud omnes, atque ex dictis in superioribus fatis conspicuum, non posse primò incideri intellectum nostrum in aliquod obiectum sensibile, idque intelligere intellectione primaria, quin ipsum obiectum actualiter cognolatur per actum sensus interioris, siue phantasiae. Nam intellectus tale obiectum sine specie non potest tangere; species autem eius nequit aliunde suscipi: tari intellectui, nisi ab actu phantasiae, vt ex superiori stabilitate in præcedentibus quæstionibus liquidum est. Superest ergo dubitandum, an intellectus per species, quas semel iam acquisuit, & in memoria intellectiva ab ipso indistincta asseruantur, possit aliquid siue sensibile, siue insensibile intelligere, quiescente prorsus phantasia ab omnibz operatione? An potius haec duas potentias ita sint colligatae, vt intellectus naturaliter moueri non possit, quin etiam Phantasia mouatur. Dico naturaliter. Nam posse intellectum de potentia Dei absolute independenter à phantasia intelligere, siue per species à Deo infusas, siue aliter, indubitatum est; nec de hoc tractamus in præsenti. Videantur Soart. *2. de Rel. lib. 2. de orat. cap. 14.* & Sandæus in sua *Theologia mystica lib. 1. commentat. 12. Exercit. 2. & seqq.*

Nonnulli, quos referunt Soart. *lib. 4. de Anim. cap. 232.* 7. Rub. *trat. de actu intell. possib. q. 1.* & Sandæus *suprà exercitat. 2. Disquisit. 11.* non adeo arctam putarunt esse connexionem nostri intellectus cum Phantasia in operando pro hoc statu, vt non possit ille in aliquos actus prodire, feriante prorsus phantasia ab omni operatione. Quorum sententia, teste Sandæo, *exercitat. 2. disquisit. 2. consentiunt Valent. tom. 1. dist. 6. q. 1. punc. 3.* & Thomas a Iesu *lib. 1. de contemplatione divina cap. 1.* ipsæque Sandæus videntur annuere, Necnon Petr. Hurt. *disp. 12. de An. sec. 6.* quatenus docet non opus esse, quod omnia obiecta, quæ cognoscuntur à nobis, repræsententur in Phantasia: iufficeri enim unum attingi, è eius imaginatione varie excitentur species intellectuales: cœlante vero omni actu phantasia omnem omnino in nobis cessare cognitionem. Communis tamen, & recepta sententia Philosophorum absolute pronuntiat nihil posse intellectum nostrum pro hoc statu intelligere, non operante simul cum illo Phantasia circa proprium obiectum. Ita S.Th. *1. p. q. 84. art. 7.* & ibi eius expositores: sèpèque alibi

alibi Scot. cum suis in 1. dis. 3. q. 3. & in 4. dis. 4. 5. q. 1. Coniub. lib. 3. de Anim. cap. 8. q. 8. Soar. & Rub. locis citatis, apud quos plures, & communiter Recentiores. Estque sententia D. Dionysij cap. 1. de co-
lesti Hierarchia. & D. Greg. Nazian. orat. 2. de Theol. ut videre est in Soar. cap. 14. de orat. ci-
tato.

Propositio 1.

233 Intellectus noster pro hoc statu omnia insensata obiecta concipit ad instar sensibilium: atque ita, dum quidpiam insensatum intelligit, non potest non tangere simul aliquod Phantasma sensibile, ad ipsumque subinde sua intellectione conuerti.

Docet id exprelse Arist. lib. 3. de Anima, dum ait text. 30. *Nunquam sine phantasmate intelligit anima.* Et text. 39. *Sed cum speculatore necesse simili phantasma aliquod speculari.* Et lib. de memor. & remin. sub intium. *Quod intelligere non est sine phantasmate: siveque alias, praesertim in lib. de somniis.* Expressius adhuc S. Th. id ipsum tradit 1. p. q. 8. 4. art. 7. in corp. dicens. *Respondere dicendum, quod impossibile est intellectum secundum presentis vita-
statum, quo possibili corpori coniungitur, aliquid in-
telligere in actu, nisi conuertendo se ad phantasmata.* Et paulo infra. *Hoc quilibet in se ipso experiri potest, quod quando aliquis conatur aliquid intelligere, for-
mat sibi aliqua Phantasma per modum exemplorum, in quibus quasi inspiciat, quod intelligere studet.* Et in Rer. n. 3. subdit. *Ad 3. dicendum, quod incorpore, quorum non sunt Phantasma, co-
gnoscuntur a nobis, per comparationem ad corpora sensibilia, quorum sunt phantasma.* Moxque con-
cludit: *Et ideo cum de huiusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus conuerti ad Phantasma cor-
porum. Similia habet in lib. de memor. & reminis-
t. 2. ut videbimus proposit. 2. vbi alia producemus quibus haec magis confirmabitur.*

234 Pro qua fundamentum potissimum, veluti a pos-
teriori, ipsa experientia est, ut supra S. Th. tefta-
turnemo enim non experitur manifeste, si bene supra conceptus suos reflectens aduertat, se nihil omnino insensatum posse intelligere, nisi formando sibi spectrum phantasmate aliquod sensibile, in quo velut inspiciat illud, ut dixit S. Th.

235 A priori autem probari potest propositio; quia cum intellectus noster cuncta cipiat per species rerum sensibilium per sensus, eorumque ministerio sibi acquisitas, v. q. 1. & 2. statutum est; non possunt non huiusmodi species suam semper naturam sapere; siveque subinde obiecta, a quibus suam trahunt originem, quoniamque propria sunt femina representare, ut pluribus ostendemus inferius dis. 2. q. 3. vbi complura insuper alia preferenda sunt, quibus nequibit non propositio praesens amplius, & amplius confirmari.

Propositio 2.

236 Intellectus noster pro hoc statu omnino depen-
det a phantasia in suis operationibus, atque adeo phantasia non operante intellectus operari non potest, adhuc per eas species, quas iam penes se habet.

Hæc propositio communiter recepta probari so-
let, imprimis iis testimoniis Arist. quibus ego pra-
cedentem probauit; sed non efficaciter, ni fallor, nam ut ex ob. dictis constat, constabitque amplius ex dicendis dis. 2. q. 3. Aristoteles eis, & similibus

verbis tantum contendit non posse intellectum nostrum quidpiam intelligere, quin sua cognitione phantasma aliquod, seu spectrum sensibile attingat. Hoc autem, si aliunde non obstat, bene praetari posset ab intellectu, quiescente Phantasia, per species, quas iam penes se habet, eiusmodi Phantasmatum, sive spectrorum. Id autem sibi velle Arist. vel ipsa phralis, quam ut Aristotelicam ex antiquis tractant Peripateticis usque modo vtrunt Philosophi, manifestat. Quid enim sonat intellectum nostrum, dum intelligit, ad phantasmata se ex necessitate conuerte, nisi se veluti accingere necessario ad illas cognoscenda, sua cognitione attingenda? Alter enim, quam per suam cognitionem, nescio sane, qui possit intellectus quoquam conuerti.

Igitur propositio nostra ab experientia imprimis 237 venit probanda, uti eam S. Th. probauit. Primò enim experimur, si ledatur organum corporeum, vbi Phantasia inest, ut accidit in phrenetis, & lethargicis, aut si obstruatur vaporibus, ut in dormientibus contingit; intellectum operari non posse, sive intelligere adhuc per species iam acquisitas. Ergo signum est intelligendi actum ita actui phantasiae alligatum esse, ut sine illo pro hoc statu subsistere non possit: alioquin impedimentum organi materialis intellectioni non obstat, quæ spirituatis est, & in solâ animâ spirituali, non itidem in corporis organo celebratur. Secundo, quia hoc quilibet in se ipso experiri potest (verba sunt S. Th.) quod quando aliquis conatur aliquid intelligere, format sibi aliqua phantasma per modum exemplorum, in quibus quasi inspiciat, quod intelligere studet. Huiusmodi autem phantasma, seu spectra sensibilia non ab intellectu dumtaxat, sed a phantasia etiam formari arguuntur est, quod in illis efformandis caput defatigari solet, & quemdam sensibilem laborem percipit, siveque accidit, ut accendatur, & doleat: quod non ita euemiret, nisi in organo corporeo huiusmodi elaboraretur operatio, eaque solius intellectus spirituatis, & non item phantasias corporae operatio esset. Tertiò, nam perfectionem intellectus operationis ab exacta dispositione corporei organi dependere, atque adeo à perfecta expeditione phantasia experientia etiam compertum est. Ob id enim pueri perfecte parent viu rationis, quia propter organi indispositionem phantasias opera prædicta, & imperfecta euadunt. Ergo operatio intellectus, absolutè loquendo, ab solius operatione phantasia dependens est.

Ita experientia plane conuincere videntur dependentia, quam intellectus habet in suis operationibus a consilio phantasiae. Huius autem dependentia, seu connexionis ratio a priori non ita facile expeditur. Scot. dixit, alligationem hanc intellectus in peccati datum esse. Quod tamen communiter reprehatur; quia ea non in peccatum data, sed intellectui connaturalis pro hoc statu censenda est. Alij existimant hoc ipso, quod anima est alligata corpori, ut forma eius, debere etiam illi alligari, quoad suas operations: atque ita functiones spirituales exercere non posse, quin simul exerceantur corporeæ: vt enim, qui alteri esset alligatus, illo prorsus immoto, moueri non posset; sic anima alligata corpori, corpore immoto, nequit moueri. Iuxta quam Philosophiam dicendum erit, hoc ipso, quod anima corpori unita est, indebitam esse illi suapte natura operationem intelligendi absque operatione imaginandi elicita à potentia corporea. *Imaginationis, seu phantasias, sive quod deficiente*

Disp. I. De origine intell. &c. Quæst. III. 47

deficiente hac, illam naturaliter esse non posse. Verum hæc ratio, si quid probaret, probaret utique animam non posse intelligere, quin omnes facultates corporeæ in eadem anima radicatae simul exerceantur. Pro omnibus enim quæ illa, & sine discriminatione facit, ut patet. Quod tamen est absurdum: cum constet facultatem intellectuam, quam optimè in nobis suas operations perficere, quin simul exerceat suas reliqua eiusdem anima facultates corporeæ, præter vnum sensum internum, ut sunt nutritiua, generatiua, locomotiva, visiva, auditiva, olfactiva, &c. Cur igitur intellectua facultas consortio sensus interioris, sive phantasie præ reliquis egeat ad operandum, specialiorem citra dubium cauam, sive rationem habet, quam, quod anima sit corpori vinita, & alligata tanquam forma.

239 Quæ quidem ratio in mea dumtaxat sententia videtur affligari posse, qua opinor cum Arist. (nisi fallor) & S. Th. intellectum nostrum pro hoc statu nihil posse naturaliter intelligere, nisi in phantasmate sensibili, tanquam in quadam subfinitu, prout affatim explicabo, & probabo disp. 2. 9. 3. Inde enim naturalissimè nascitur, quod nihil possit intelligere, nisi simul operante phantasia: ut disertè docet S. Th. in lib. de memor. & reminisc. leet. 2. l. 11. C. dicens. Non ergo propter hoc solum indiget intellectus possibilis humanus phantasmate, ut acquirat intelligibiles species; sed etiam ut eas quodammodo in Phantasmatis inspiciat. Et hoc est, quod dicitur in 3. de Anim. (nempe text. 32.) species igitur in phantasmatis intellectuum intelligit. Huius autem ratio est, quia operatio proportionatur virtuti, & essentiæ. Intellectuum autem hominis est in sensu, scimus dicitur in 2. de Anim. Et idè propria operatio eius est intelligere intelligibilia in Phantasmatis, sicut intellectus substantia separata operatio est intelligere res secundum se intellectus. Quod idem sibi vult S. Th. 1. p. q. 84. ar. 7. camdem rationem latius exponens: Itaque, cum intellectus noster pro hoc statu cuncta in phantasmatis intelligat, multiformique subinde phantasmatum varietate egeat ad tot inter se diversa obiecta intelligenda; huiusmodi variorum phantasmatum compositione, sive efformatio ad phantasmum spectet, ut supra q. 2. n. 160. & rursum n. 196. ex August. notatum est naturalissimè consequitur, quod Phantasia comparatione intellectus vniuersaliter obeat munus quadrantis proponens obiecta; ita, quod, quemadmodum intellectus ipse, iuxta sententiam fatis communem, nihil indicare potest, quod per simplicem apprehensionem propositum sibi non sit; & voluntas, vi fatentur omnes, nihil potest amplecti per intellectum rationis propositum; ita idem intellectus nihil intelligere valeat secundum presentem statum, nisi in phantasmate, sive specie sensibili sibi per phantasmam proposito. Ob idque dixerit Aristoteles necessarium esse, ut ad cuiusmodi phantasma per phantasmum propositum, intellectus convertatur, ipsumvè speculetur, quotiescumque aliquid speculaturus est, seu intellecturus. Adeo species memoratius in memoria intellectuam asserutas naturaliter excitari non posse ad causandam intellectuam, nisi medio aliquo effectu corporeo; atque adeo media operatione phantasia, quod etiam arguit intellectum propositione phantasmatis facta per phantasmam egere, ut quidam intelligere valeat. Atque hæc est optima, imo, & vnicula ratio a priori alligationis intellectus nostri ad phantasmum desumpta ex ipsa intellectus, & phantasia natura, ex modoque operandi, quam

habent à nobis multis obseruationibus, atque argumentis deprehensis, quæ inferius q. illa 3. citata fuscè exhibebimus.

Proposito 3.

Nullum omnino obiectum cognoscit intellectus humanus pro statu praesenti ab illo ope immediata phantasia singula exhibentis phantasmata pro singulis ab illo obiectis intelligendis. 240

Hæc proposito constat ex dictis circa precedentem. Si enim phantasia se gerit per modum proponentis phantasmata, in quibus intellectus intelligat cuncta, quæ intelligit, quemadmodum ibi confecimus, planè consequitur nullum ab intellectu obiectum cognosci naturaliter posse, nisi in phantasmate per phantasmam proposito. Tum si intellectus semel per actum phantasia excitatus ad unum obiectum intelligendum, posset deinceps se ipsum per proprios actus excitare ad alia obiecta intelligere, a independenter a phantasia, ut philosophatur. Ita fieri utique, ut amentes, & dormientes perfeccum vsum rationis sapientie exerceantur. In his enim sepe phantasia ad aliquid cognoscendum excitatur, excitatque intellectum, qua semel facta excitatione, pergeret haud dubiè intellectus ad alia obiecta, quiescente phantasia, perfectissimeque subinde ratiocinaretur circa illa semel etiam in nobis cognitione excitata longos sine ope phantasia possemus discursus conficerere. Neque ad res, quas intellectus versat, penitus, faciliumque penetrandas opus nobis esset intenta, imaginatione phantasmata sensibilia efformare. Quæ manifesta sunt absurdia contra experientiam. Adde, si actus Phantasia vnius obiecti, corporeus cum sit, valeret per se immediate species intelligibiles aliorum obiectorum ad illa intelligenda excitare, per alia quoque excitationa corporæ possent haud dubiè eadem excitari species. Heretique, ut quiescente omnino phantasia, neque inchoante, posset intellectus versari circa queuis obiecta, quorum species in memoria asserutas habet, quod iure Hurt. non audet concedere. Stet ergo, ut communissima sententia fert, intellectum nostrum nequaquam posse circa illam obiectum operari quiescente Phantasia.

Vtrum vero obiecto phantasia possit prorsus 241 quiescente intellectu naturaliter operari, in qua sententia etiam potest vocari. Circa quam arbitror breuissimè, quantum est ex parte phantasia id bene fieri posse, ut sit de facto in animalibus brutis, que intellectu carent: in nobis tamen absolute nunquam contingere, ut non moueatur intellectus operante phantasia, saltem circa ideam obiectum ipsum phantasia, ob naturalem sympathiam, & connexionem, quam habent in operando potentia illæ. Actus quippe phantasia non potest naturaliter non procreare intellectuam proprij obiecti sensibili, vel producendo speciem intelligibilem eius, si nondum est in intellectu producta, vel excitando illam, aut etiam intendendo, si producta iam est. Vnde plerumque saltem cueniet etiam, ut exciteatur intellectus ad memorandum insensibile obiectum, si quod in tali obiecto sensibili, sive phantasmate prius cognouerat.

**

DISPUT

DISPUTATIO II.

De natura intellectionis humanae.

Non hac disputatione de natura intellectionis humanae, tum generatim, tum speciatim sumpte erit sermo.

QVÆSTIO I.

In quo intellectionis humanae consistat? Et quid sit verbum mentis?

Ahas quæstiones breuiter me curabo expeditare, vt quæ parum ad infinitum meum conferre videatur; & in Auctoribus citandis fuisus tractata reperitur. Et vero, quod ad primam ipsius partem attinet, tot ferme, quot capita, sunt sententiae. Supponunt autem iam omnes contraria Antiquiores quoddam, iuxta doctrinam à nobis *suprà statutam* *disp. 1. q. 1. num. 5. & 6.* intellectionem nostram non solum passiùe, sed effectiùe etiam ab intellectu nostro caulari. Deinde præter quosdam Thomistæ statim citandos qui in quadam actione carente termino intellectionem constituant, reliqui vnam in mente sentiunt, dum intelligimus, qualitatem quamdam ab intellectu nostro produci, que suæ naturæ expressa, & formalis representatio obiecti est, atque adeo naturalis quodam imago eius; ob idque species expressa vulgo appellatur. Similiterque, dum amamus aliam a voluntate nostra qualitatem caufari, quæ pondus, impulsus, dici consuevit, quasi inclinetur per illam voluntas, tanquam per quodam pondus, feratur, ut per quendam impulsum in obiectum amatum.

Igitur prima sententia supponens speciem expressam per actionem superadditam ab intellectu fieri, in tali actione formaliter ponit intellectionem quasi intelligere aliud non sit, quæ intellectum effectiùe sibi depingeri obiecti imaginem, qualis est species expressa. Ita Molin. *1. p. q. 12. art. 2. disp. 1. & art. 5. disp. 1. aliisque in locis*; Galpar. *Hurt. 1. 2. disp. 2. diff. 9. Montel. 9. 3. art. 2. disp. 3. q. 5.* Comimb. *lib. 3. de Anim. cap. 8. q. 3. art. 3.* & apud eos alii. Quos pro se aduocans Franc. Alf. *disp. 13. de Anim. sec. 3.* addit intellectionem non in actione productiva speciei expressæ; sed in actione productiva vniōnis, quæ species expressa vniōre intellectui, confitetur; quia per hanc solum facit sibi intellectus præfens formaliter obiectum, quod est intelligere. Supponit itaque speciem expressam vniōri per superadditam vniōnem, & hanc per actionem sibi propriam caufari distinctam ab actione, quæ species caufatur.

Secunda sententia in sola specie expressa, ut distincta ab actione, quæ sit, constituit essentiam intellectionis. Ita S. Th. *1. p. q. 3. 4. art. 1. ad 3.* Scot. Duran. Ochan. *Ægid. & alii apud Comimb. suprà Rub. lib. 3. de Anim. tract. de actu intell. possib. q. 3. Valent. 1. p. disp. 6. q. 5. punc. 1. Nazq. 1. p. disp. 112. n. 13. & 1. 2. disp. 9. n. 16. Soar. lib. 2. de Attrib. cap. 11. & lib. 3. de Anim. cap. 5. concl. 3. Ruiz. *tom. de scient. 1. sp. 8. 7. cap. 6. Arriag. disp. 6. de Anim. sec. 1. & alii multi.* Ex quibus plerique supponere videntur.*

tur speciem expressam, in qua dicunt intellectu non solum produci ab intellectu, & in eo recipi per superadditam actionem, eamque immanentem, quæ simul actio, & passio est, sed etiam eidem intellectui vniōi per superadditam vniōnem: vti reliqua qualitates videntur vniōi suis subiectis. Nonnulli tamen hanc superadditam vniōnem explodunt censentes, speciem impreclam esse entitatem quamdam modalem se ipsa affixam intellectui. Ita Zuniga *disp. 1. de Trinit. dub. 9. memb. 2.* quod etiam videtur docere Soar. *lib. illa 3. de Anim. cap. 5. concl. 1.*

Tertia sententia est, intellectionem in specie expressa, & simul in superaddita actione, per quam productur, confitetur. Sie Petr. Hurt. *disp. 6. de Anim. sec. 1.* Quem multi Recentiores sequuntur. Quorum alii ex æquo dicunt speciem expressam, & actionem ad conceptum intellections spectare. Alij ex connotato dumtaxat requirunt actionem. Alij dicunt, in conceptum intellections intrare entitatem actionis, non solum ut est actio formaliter, sed etiam, ut est passio. Alij præterea addunt vniōnem, quæ species expressa subiecto vniōre. Alij seclusa vniōne, & passione solam formalitatem actionis relinquunt cum specie expressa.

Quarta sententia ita constituit intellectionem in sola specie expressa producta per distinctam actionem, ut ipsa actio sit medium, quo talis species præstat subiecto suum effectum formalem, quemadmodum vniō medium est, quo alia alterius generis, qualitates suum præstare solent. Qui subinde dicunt vniōnem speciei expressæ ad conceptum intellections non pertinere. Recentiores quidam relati, & repulsi ab Oued. *cont. 4. de Anim. punc. 1. §. 1.*

Quinta sententia est intellectionem consistere in qualitate, sive in specie expressa se ipsa immediate pendente ab intellectu per actionem secum identificatam. Ita Ripalda *tom. 1. de Enne supern. disp. 2. 3. sec. 8. n. 4. 3.* Card. Lugo *tom. de Incarn. disp. 18. n. 9.* & Oued. *suprà 3. vbi pro se alios adducit.* A qua sententia solo loquendi modo videntur discrepare, vt notam Arriag. & Oued. Thomistæ illi, qui dicunt intellectionem actionem sine termino esse. Sunt autem iij Caet. Capreol. Ferrar. & alii citati à Rub. ab Arriag. *suprà* & ab aliis.

Porrò, quemadmodum de intellectione, ita vniuersè de quaque omnino cognitione creata pariterque seruata proportione de amore, omnes commemorati Authoræ philosophantur: vñusquisque consentaneè ad propriam sententiam.

Præpositio 1.

Intellectio nostra in sola specie expressa consistit, quæ se ipsa ab aliis vniōne interposita intellectui affixa est, instar quoddam eiusmodi. Tamen non se ipsa, sed per interiectam actionem ab intellectu producatur.

Tres partes habet præpositio, quæ singillatim probandæ sunt. Primam mihi suadeo primò; quia de conceptu cognitionis, vt sic, solum est, quod sit perceptio quædam, sive apprehensio obiecti; quia potentia cognitionis veluti capit obiectum, illud apprehendit, & ad se trahit, & quasi sibi præsentat, sive præfens reddit formaliter, eo modo, quo fieri experimur in nostris tum sensuum, tum intellectus cognitionibus; nec clarius conceptus cognitionis exponi potest, aut intelligi: sed hæc omnia soli speciei expressæ, quæ optimè aptantur eo præcise,

præcisè, quod sit (uti faciunt omnes) actualis, & expressa representatio obiecti, quedamque naturalis imago eius. Ergo sola species expressa est formaliter cognitio, sive intellectio. Minor, quæ sola indiget probationem, probatur facile, & declaratur; qui per eam solam entitatem obiectum percipitur, apprehenditur prælēnsque redditur intellectui formaliter, quæ illud formaliter representat tanquam imago ipsius: eiulmodi autem sola species expressa est, etiam secundum aduersarios. Est quippe proprium imaginis in vniuersum veluti contineare in se prototypum, præsensque facere in loco, ubi ipsa est. Secundò, quia secundum communissimum modum concipiendi, atque loquendi omnium per ipsam intellectiōem formaliter sit præsens obiectum obiectū in mente cognoscentis; quæ etiam præsentatio obiectū dicitur formaliter approximatū voluntati, ut illud queat amare. Ergo intellectio formaliter in solā specie expressa consistit, quæ est representatio, seu præsentatio obiecti formalis, atque adeo approximatio formalis eius, non verò in actione illius productiū, quæ effectuē solum dicitur præsentatio, approximatioque obiecti. Tertiò, quia de conceptu cognitionis obiecti, seu perceptionis eius in vniuersum, neque actio, neque passio est: Deus enim cognoscit obiectum, illudque percipit intentionaliter, quin in suo aucto cognoscendi actio aliqua vel passio re verā inuoluitur, aut connotetur. Ergo neque in conceptu cognitionis nostra aliquā ratione includitur actio, quæ efficitur, aut passio: nostra quippe cognitione supra eam, quæ abstrahit à creatū, & increatā, solum addit prædicatum creaturæ, de cuius conceptu intrinseco non est actio, ut compertum est. Quartò, quia pīctor non per actionem, quæ imaginem artificialē efficit, sed per imaginem ipsam facit formaliter alios venire in notitiam prototypi, imago quippe sola est, quæ etiam post translatam actionem notificat prototypum. Ergo intellectus pariter, qui pīctor quidam est naturalis non per actionem, quæ obiectū imaginem effectiū depingit, hoc est, quæ speciem expressam eius producit sed per ipsam speciem expressam notificat sibi formaliter obiectum ipsum. Ex quo patet intelligere non esse depingere sibi effectiū intellectū obiectū imaginem, ut dicebant. Autores primæ sententie; sed potius per ipsam imaginem sibi depingam obiectum ipsum percipere atque tenere. Quinto, quia voluntas secundum omnes per ipsum amorem, quo obiectum amat, propendit, sive fertur in illud. Ergo amor in qualitate, quæ pondus, seu impulsus dicitur, constitutus vnicè, non verò vlo modo in actione talis qualitatis factiū. Per pondus enim, sive impulsus dumtaxat potest formaliter voluntas propendere, sive ferri in obiectum; per actionem verò productiū eius non item, ut scilicet ex se est notum. Pariter ergo, de intellectione philosophandū est. Sexto, quia diuersitas, quam experimur in actibus intellectiōis ex diuerso modo tentandi eorum in obiecta, nequit non stare primariō penes species expressas, cum actiones qualifecundari diuersificantur à terminis: ergo in ipsis species expressis constiūnt intellectiones diuersæ, quas experimur. Septimò, quia vix, aut ne vix quidem potest intelligi, quod intellectus tendat formaliter, & immediatè in obiectum per actionem productiū species expressas, cum de conceptu actionis solum sit tendere in terminum, cuius effectio est. Ergo intellectio, quæ intellectus tendit

Pharus Scient. Tom. I.

immediatè, & formaliter in obiectum, aliud quid est à tali actione, nimurum ipsa species expressa. Octauo, quia nulla est necessitas inuolenti in conceptu intellectiōis præter specie expressam, actionem, quæ illa producitur, aut passionem, ut constabit ex solutione argumentorum. Ergo sola species expressa adæquata cognitio est. Quin imò, cum nulla actio sit propter se intenta ab agente; sed propter terminum per eam effectum, ut bene ponderat P. Zuniga *disp. 1. de Trinit. dub. 7.* & intellectio propter se ab intellectu intendatur; consequitur intellectiōem aliquid debere esse adæquatè distinctum ab actione, quæ sit. Per quæ omnia fatis, superque refutat manent omnes sententiae, quæ ad constituentium conceptum intellectiōis aliqua ratione requirunt actionem, quæ species expressa producitur ab intellectu in se ipso. Etenim cum intellectio sit formalis quedam perceptio, apprehensio, seu tentio obiecti per modum representationis, neque totaliter, neque partialiter potest consistere in entitate, quæ non sit formaliter representatio obiecti, eiulmodi autem non est actio, ut omnes supponimus, esto sit productio representationis formalis, qualis est species expressa, atque adeo representatio causalis vocari possit.

Iam verò, quod nullā vniōne superadditā, sed se ipsā intellectū affigatur species expressa, sive intellectio nostra, inde mihi suadeo; quia ex suo conceptu, quidam actus est, seu exercitium intellectus, & de conceptu actus est se ipso affigi subiecto, cuius est actus, iuxta doctrinam vniuersalem tradendam *infra q. 4.* Quanquam enim plurimi huiusmodi actuum suppositiū dumtaxat, & ex modo nostro concipiendi habeant affigi se ipsis subiectis, quorum actus dicuntur, prout explicatus trademus in dicta quæstione. Tamen multi etiam id habent re verā, & suapte naturā ut in actione, passione, vniōne, & similibus cernere licet, è quorum profecto numero intellectio censenda est. Tum quia non est, cur dicatur est suppositiū conceptum eius. Tum quia nec minorem, nec absimilem connexionem præ se ferit intellectio cum intelligente, quā actio cum agente, aut passio cū paciente, &c.

Venio ad probandam tertiam propositionis partem. Etenim esto possibile sit cognitionem aliquam se ipsā absque interiectā actione ab aliquo intellectu produci, de quo modō non curio; tamen non est, cur de facto aſſeramus, intellectiones nostras absque actione produci superadditā, potius sunt argumenta, quæ fudeant oppositum. Primum enim reliqui omnibus effectibus, qui fiunt a causis secundis, dantur actiones superadditæ ab omnibus Philosophis, qui eiulmodi actiones admittunt, iuxta sententiam iam communem, & apud omnes veram; cur ergo tales actiones cognitionibus negantur? Quante autem iure Philosophi non solum reliquis effectibus, sed etiam cognitioni creatæ actiones superadditas de facto præscribant, ex eo profecto apparer, quod valde consentaneum rationi est, ut quidquid causæ secundæ efficiunt saltē de facto, id à solo Deo effici possit, excepta dumtaxat ipsa effectiōne, seu actione causarum. Ob id quippe S.Th. I. p. q. 105. art. 2. ita habet. *Erroneum est dicere Deum non posse facere per se ipsum omnes determinatos effectus, qui fiunt per quamcumque causam creantur.* Non potest autem facere cognitionem, seu speciem expressam, si hæc se ipsa sine actione interiecta à causā creatā penderet. Ad hæc, quia eadem est in præsenti cognitioni, & vos

E litio

litionis Philosophia ; si cognitio se ipsa fit à causa creatá , eodem modo se ipsa fit voluntio. Unde necessariò consequitur contra satis commune placitum Theologorum , non posse Deum per auxilium extrinsecum concurrere ad actum precedenter ab habitu supernaturali. Tum diuersum specie esse actum misericordie supernaturalis , aut alterius virtutis hominis peccatoris ab actu hominis iusti: quia hic se ipso fit ab habitu ; ille verò non item. Aliaque id genus subsequuntur ; quæ videntur incommoda.

11 Restat ut argumenta diluamus , quæ contrà doctrinam nostram opponi solent. Primum fit. Intelligere est vivere. Vivere dicit actionem : ergo intelligere dicit actionem. Respondeo cum Zuniga, Arriag. & alijs. Intelligere formaliter dumtaxat esse vivere intentionaliter , non item physicè , atque adeo in suo conceptu actionem viviunt non claudere , quæ solum ad viuendum physicè necessaria est. Unde in infero cum eisdem , dato , quod Deus infundere homini intellectuonem , aut amorem , nihil ipso operante physicè , fore ut nihilominus homo intentionaliter vitâ vivueret , quia verè intelligeret , aut amaret ; atque adeo verè operaretur intentionaliter operatione quādam intentionaliter in se ipso immanente , qualis est ex suo conceptu intellectio , & voluntio: quod ad viuendum intentionaliter satis superque est. Quod autem Deus de potentia absoluta se solo possit producere in homine non operante physicè intellectuonem & amorem , quo verè intelligat , & amet , communiter censem , & bene Auctores nostræ sententia , uno excepto Vaz. quia 2. *disputa. 9. cap. 4.* & 5. inconsequenter id negavit ; quia supposito , quod intellectu in solâ specie expressa , & amor in solo pondere consistant , nulla est in eo repugnantia , vt in superdotent Molin. 1. *part. quæst. 12. art. 2. disputa. 1. Soart. disputa. 48. Metaph. sec. 2. num. 12. Petr. Hurt. disputa. 6. de Anim. sec. 3. Franc. Alf. disputa. 13. de Anim. sec. 6. Ouied. contr. 6. de Anim. part. 1. §. 5. & alij.*

12 Nec putet aliquis huic doctrina Patres Concilij Trident. aduerari , dum *seff. 6. can. 4.* eos damnant , qui dixerint. *Liberum hominis arbitrium à Deo motum , veluti inanime quoddam ribil omnino agere , mereque passiū se habere :* quasi supponant voluntatem hominis veluti quid emortuam fore simpliciter , si nihil ageret , quantumvis à Deo recipere suum amorem. Etenim , vel nihil à se supponunt Patres Concilij ; sed eos , qui integrum eam sententiam protulerint , absoluē condemnant ; vel si quid supponunt , tantum est , quod suo intererat instituto , fore videlicet , vt voluntas si nihil ageret physicè , inanimi instrumento , quantum ad id assimilaretur ; tametsi alia per amorem in se receptum intentionaliter vivueret. De quo , tamquam ad rem impertinente , & purè philosophico penitus non curarunt.

13 Secundò obijci potest. De ratione intellectuonis est , quod intellectus per eam attendat ad obiectum : sed attentio dicit actionem , & conatum intelligentis : ergo. Respondeo , attentionem sumptam formaliter , & propriè ab intellectione non differre , & absque viliâ actione physicè intellectus constare ; vt patet in Deo attentissimè cuncta intelligentia circa talem actionem. Attentionem verò sumptam effectiū , & minus propriè , qualis reperitur in intellectu creato , dicere quidem actionem , conatūmque intelligentis , sed

prærium ad intellectuonem , distinctūmque ab illâ adæquat.

Tertiò obijci potest. De ratione amoris est esse voluntarium : ergo & procedere à principio intrinsecu cum cognitione. Nego antecedens , quia ratio voluntarij , sicut & ratio liberi extrinseca est in amore ; vnde illi potest deesse saltem de potentia absoluta. Vtrum autem possit Deus producere se solo actum amoris in voluntate , non praenente cognitione obiecti amandi , alterius est considerationis : de quâ suo loco.

Quartò obijcitur. Actionibus tantum de prædicamento actionis meremur ; quia hæ tantum sunt nobis libere : sed meremur actibus voluntatis , & intellectus : ergo hi consistunt in actionibus de prædicamento actionis. Confirmatur ex Arist. qui lib. 1. & hic. capit. 3. docet , operationem virtutis , & felicitatem (quæ in intellectuonē ponit capit. 7.) non esse qualitatem , quo videtur sentire esse actionem ; Imo esse actionem sine termino videtur docere *capit. 1. Et lib. 9. Metaph. text. 16.* actiones immanentes cognoscendi , & volendi per se esse finem operantis , quin aliquid per illas fiat , in quod tendat agens , tanquam in finem , vt fit per actiones transeuntes , e. g. adficandi , texendi , &c. Respondeo ad argumentum ; non solum per actiones de prædicamento actionis , sed etiam per earum terminos nos mereri , estò illi tantum sint liberi medijs actionibus. De quo suo loco. Unde patet , ex eo quod actus nostri intelligendi , & volendi sint termini talium actionum , nihil corum merito derogari. Ad confirmationem respondeo ; Arist. in primo loco tantum velle virtutem , & felicitatem in operatione nostrâ consister , non verò in qualitate , quæ non sit operatio nostra : Nomine autem operationis non physicam , sed , vel intentionalem intelligit , vel præsidentem ab utrâque. Quo iure in secundo loco per actiones , operationes immanentes intelligendi , & volendi , quæ intentionales tantum sunt , optimè dixit nihil produci , uti producitur per transeuntes , quæ sunt actiones physicæ : esse autem apud Arist. actus cognoscendi , & volendi operations , sive actiones tantum intentionales , & non Physicas de prædicamento actionis ex verbis S. Th. planè colligitur , qui consentienter ad illius doctrinam in opus. 4. tratt. de prædicamentis , capit. de actione ait. *Similiter intelligere , & sentire sunt actiones immanentes , quia dicunt actum intelligendi , & sentiendi , esse actu in intelligenti , & sentiente.* Hec autem actio immanens non est de prædicamento actionis. Quocirca ipse S. Th. 1. p. q. illâ 34. citatâ art. 1. ad 3. aperte excludit actionem physicam à conceptu intellectuonis , dicens. *Intelligere importat solum habitudinem intelligentis ad rem intellectam ; in qua nulla ratio originis importatur ; sed solum informatione quadam in intellectu , prout intellectus nosfer fit actu per formam rei intellecta.* Per quæ , & per alia tradenda postmodum exponendus est Doctor Angelicus , si quidpiam alibi in oppositum videatur docere.

Porro , quæ diximus circa intellectuonem , patiter cuius cognitioni etiam sensitivæ conueniunt. Necon , proportione seruatæ , cuilibet actui appetitus , tum sensitivæ , tum rationalis ; quia de his omnibus , quod ad rem attinet , eadem Philosophia est.

Iam

Disp. II. De natura intell.&c. Quæst. I.

51

17 Iam vero ut accedamus ad secundam partem questionis de verbo mentis resoluendam. Præmitendum imprimis est *Verbum*, si Ethymologiam species, eum sonum dearticulatum, & significatiuum significare, quem ore profertimus, dum loquimur, ad manifestandos mentis conceptus. Dicitur enim *Verbum*, teste Isidoro, lib. 1. Ethymologiarum cap. 9. ab aere verberato labris & lingua. Catus quidem verbi prolatio, *diction* appellatur, aut *loquatio*. Hinc *verbum*, *diction*, *loquatio*, ad internas mentis operations propriissimè significandas extensa sunt. Nam sicut, qui loquitur ore, per prolatum verbum aliquid audiunt notificat: sic, qui intelligit per conceptum productum sibi ipsi notificat obiectum. Quo factum est, ut sibi ipsi loqui, & verbum proferre dicatur. Porro nomen *Verbum*, tametsi à vocali trahat Ethymologiam, propriissimè dici de mentali; inò propriis, quam de vocali, communis sententia est. Theologorum in materia de Trinit. quam tradit. August. lib. 13. de Trinit. capite. 11. dicens. *Verbum*, quod foris sonat, signum est verbi, quod intus lucet, cui magis verbi competit nomen: nam illud, quod profertur, carnis ore, vox verbi est, verbūque ipsum dicitur proper illud, à quo, ut foris appareret, assumption est.

18 Certum est igitur apud omnes, verbum nostrum mentale esse aliquid ab intellectu nostro productum, quo sibi manifestat obiectum: illud autem confidere in specie expressa, quam intellectus producit, dum intelligit, concors omnium sententia est. Ceterum, quoniam de natura speciei expressæ, deque munere eius variæ sententia sunt, ut vidimus: Ideo etiam de verbo mentis diuersæ existunt opiniones. Nam Molina, & seculatores eius, qui éludentiam intellectuionis ponebant in ratione productuia speciei expressæ; consequenter docent, verbum mentis adæquate distinctum esse ab intellectu, & per intellectuionem ipsam productum. Hic habet Molina 1. part. quæst. 27. artic. 1. disput. 8. membr. 3. Alij verò, qui nobiscum sentiunt intellectuionem confidere adæquate in specie expressa, consequenter censem verbum mentale nostrum re verâ non esse ab intellectu nostrâ distinctum; sed idem cum ipsâ adæquate. Ita exprimit Vazq. 1. part. disput. 38. numer. 24. & sepe alibi. Arrub. 1. part. disput. 123. capite. 7. Soar. lib. 2. de attrib. capite. 11. & alij. Qui autem speciem expressam simul, & eius productionem in conceptu intellectuionis inuolunt, consequenter tenent dicere intellectuionem præter verbum ipsum productionem includere. Supereft tamen præterea singularis quedam sententia quorundam Thomistarum dicentium ad id unius verbum in mente intelligentis produci, ut in eo prius cognito cognoscatur obiectum: quasi obiectum absens cognosci nequeat, nisi verbum eius instar cuiusdam speculi, sive imaginis intime intellectui præsens immediatè loco obiecti terminet cognitionem; qua immediatè quidem ipsius verbi, mediatè autem obiecti cognitionis sit. Huius sententia sunt Caiet. 1. part. quæst. 27. artic. 1. Capreol. in 1. disput. 27. quæst. 2. Ferrar. lib. 1. contra Gent. caput. 53. & lib. 4. cap. 13. Canarienf. 1. part. quæst. 27. artic. 1. disput. 3. & 5. & quidam alij. Qui consequenter affirmant in sensibus exteris non dari verbum, eo quod eorum obiecta præsentia sunt. Tum ob eamdem rationem Beatos, dum Deum clare vident, nullum verbum producere: sicut neque Angelos,

Pharus Scient. Tom. I.

dum cognoscunt propriam substantiam. Hanc tamen horum Thomistarum sententiam ceteri Theologi, atque Philosophi communiter reiūcunt, quorum plures speciatim referant *Tract. de Visione Dei*, vbi iterum de verbo mentis redibit sermo.

Propositio 2.

Verbum mentis non est aliquid ab intellectu nostro productum, in quo tanquam in medio prius cognito cognoscatur obiectum.

Ita omnes communiter contra paucos Thomistas nuper commemoratos. Probatur autem primò, quia verbum mentale nostrum ipissima est obiecti cognitionis; ut ex August. Damasc. & S. Thom. ostendimus *Proposit. 3.* Ergo verbum mentale nostrum non est aliquid; in quo prius cognito cognoscatur obiectum.

Secundo; nam experientia ipsa satis superque 20 compertum est; dum intelligimus obiectum aliquod, nihil nos aliud, præterquam obiectum ipsum percipere. Quis enim vñquam expertus est, dum Turcam absentem apprehendit, se duo quipiam, diuerso tamen modo apprehendere; prius quidem in se immediate instar imaginis, secundum verò mediatè in primo tanquam prototypon in eo representatum, aliquâve ratione contentum? Certe, si id ita euenerit, neutiquam nos latere posset. Quoniam quoties obiectum vnum in alio, tanquam in medio prius intellectu intelligimus, non minus, inò evidentius nobis notescit medium quam obiectum in ipso cognitione; quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis, ut proloquium vulgare ferr. fieri, &c. si propter ea cognoscemus obiectum, quia cognoscimus verbum, ut magis verbum, quam obiectum cognoscetur: cumque cognoscere nobis obiectum exploratissimum sit; plus adhuc est etiam exploratum cognoci verbum. Quod tamen falsissimum esse constat aperte.

Tertiò, quia ad hoc, ut cognoscatur obiectum, 21 quantumvis absens sit, nulla ratione est neceſſarium, quod cognoscatur eius verbum: ergo sine fundamento asserit verbum prius, quam obiectum cognosci. Consequentia est certa. Probo antecedens; quia non est neceſſe cognoscere verbum, ut illud intime præsens intellectu terminet cognitionem: quippe cognitionis, cum non attingat obiectum physicè, sed intencioniter tantum, optimè potest terminari ad obiectum absens. Et quidem, si verbum ipsum iuxta Aduersarios obiectum absens representare valeret, ut imago obiectu eius, id que immediate sine alio verbo, ut cognitione in obiectum absens ferri non poterit, ut imago eius, seu representatio formalis, quin prius feratur in verbum? Certe, ut verbum dicitur veluti trahere obiectum, illudque facere præsens intencioniter: nescio cur id potiori iure de cognitione ipsa dici non posset: quo fieri ut absentia obiecti nihil impedit. Ad hanc, si cognitione obiectum absens ratione absentia immediate non posset tangere: nec posset utique illud tangere medio verbo: quia obiectum medio verbo non redditur intellectui præsens physicè, & verè; sed representatiuè dumtaxat, & metaphorice: cognitione autem non secundum esse repræsentatum, sed secundum esse physicum tangit obiectum. Nec dici potest, ut tangatur obiectum

E 2 per

per cognitionem, quoad esse physicum, oportere, quod tale esse reddatur prius per verbum praesens intentionaliter; quoniam non est maior difficultas in eo, quod obiectum absens trahatur immediate per cognitionem, vt per imaginem formalem, quam in eo, quod trahatur per verbum, vt per imaginem obiectuum; sicut dictum est. Quo fit, vt verbum non possit ad id muneris non redundare; sed esto, si necessaria presentia obiecti intentionaliter facta per verbum, vt illud per cognitionem attungi possit. Hinc sane non sequitur verbum ipsum immediate cognitumiri, vt in eo tanquam in medio cognito cognoscatur obiectum. Nam, vt voluntas nequit amare obiectum non representatum sibi per cognitionem; & tamen cognitione ipsa non amata, immediate in obiectum fertur; ita intellectus, esto non posset cognoscere obiectum non representatum per verbum; posset tamen quam optimam, semel representatione facta ferri in obiectum immediate, quin illo modo tangeret verbum.

22. Prater nescio, quā consequentiā afferunt prædicti Thomistæ ad cognitionem sensuum exterrum non requiri verbum, quia eorum obiecta presentia sunt. Primum quidem, quia obiectum visus e. g. non est intimè sensui prælens, sed saepe valde loco disstum, & remotum. Quod, si visus obiectum adeo remotum suā visione tangere potest, cur non poterit quævis potentia cognoscitua obiectum omnimodis absens attingere, si tamen species impressa eius, vt est instructus visus, instruēta sit; deinde, vel præsentia obiecti ad cognitionem requiri debet esse physica, vel debet esse intentionalis. Si physica: ergo obiectum physicè absens nec medius verbo cognosci poterit; per verbum enim dum est redditur præsens intentionaliter; si autem præsentia obiecti intentionalis requirita est: ergo nullum obiectum quantumvis physicè præsens sine verbo cognosci poterit: sicut nullum bonum quantumvis voluntati coniunctum physicè potest amari, nisi intentionaliter per cognitionem præsens reddatur. Quo fit, vt neque sensus externi sine interuentu verbi cognoscit: neque Beati Deum immediatè sine verbo intueantur. Dici autem non potest alterutram ex dictis præsentis obiecti esse sufficientem, & necessariam ad cognitionem: Nam, cum sint adeo inter se diuersæ; alteram pro alterā vicem suppleret, prorsus videtur impossibile. Alioquin præsentia physica boni amabilis etiam suppleret vicem præsentiae intentionalis eius: atque ita obiectum omnino incognitum naturaliter amari posset a voluntate, quod apud omnes absurdum est. Concludo igitur ex dictis cognosci verbum immediate, neque necessarium esse, vt habeat cognitione, in quod terminetur, neque vt obiectum tanquam præfens noscatu: prout aduersarij arbitrari sunt. Ad aliud autem quidpiam, id non requiritur, vt apud omnes certum est.

23. Quartò probatur propositio; quia, vt verbum est medium, in quo prius cognito cognoscetur obiectum, non solum vt existens, sed, vt conexum etiam cum ipso obiecto, deberet præcognosci; sic autem cognosci, quis credat? Tum si in illo ita cognito obiectum cognoscetur, nulla propositio obiectum per se nota esset; sed omnes per aliud quidpiam præcognitum, nempe per verbum cognoscibiles essent. Quo rursus fieret, vt omnis humana scientia experimentalis esset, oriunda scientia à notitia experimentalis verborum; nullaque

subinde essent principia metaphysica, aut alia præterquam experimentalia verborum; & consequenter tota scientiarum humanarum evidentiæ soli euidentia subnixa esset, quæ habetur de existentiā verborum, deque eorum connexione cum rebus, quarum verba sunt. Quæ omnia, quām sint absurdā, alienāque ab omnium mente nemo non videt.

Quintò. Voluntas non habet terminum, in quo prius amato amet obiectum: ergo neque intellectus habet verbum, in quo prius cognito cognoscet obiectum. Mitto plura, quia hæc sufficiunt, & qui plura voler, adire poterit Molinam 1. p. quæst. 27. articul. 1. disputatione 8. memb. 3. citato. Soar. lib. 3. de Anim. cap. 5. Petrus Hurt. disputatione 6. sec. 5. & seq. Arriag. disputatione 6. de Anim. sec. 2. subsec. 5. Ouid. contr. 6. de Anim. punc. 1. §. 6. Franc. Alfon. disputatione 13. de Anim. sec. 5. & alios, apud quos argumenta etiam aduersarij dilata sunt, quæ, quia facillimè ex dictis reuinco possunt, missa facio. Quomodo autem S. Th. à nobis sit, latè probant Hurt. & alij; & ex mox dicendis constabit.

Propositio 3.

Verbum mentis in nobis nihil est aliud ab specie expressa, in quā consistit nostra cognitione. Adit tamen supra rationem cognitionis respectum prolati, sive producti ab intellectu.

Hæc propositio imprimis planè videtur esse de mente Augustini qui lib. 9. de Trinit. cap. 7. ita habet. In illa æternā veritate formam, secundum quam sumus, vel aliquid recta ratione operamur, visum mentis conspicimus, atque inde conceptam rerum veracem notiam tanquam verbum apud nos habemus, & dicendo intus gignimus, neque à nobis nascendo discedit. Et lib. 15. cap. 16. Cogitatio nostra perueniens ad id, quod scimus, atque inde formata verbum nostrum verum est. Ecce notiam, & cogitationem, & cognitionem idem est. Eadem est mens Damasc. lib. 1. fidei cap. 17. vbi docet (prout refert S. Th. 1. p. quæst. 34. articul. 1. in corp.) Quod verbum dicitur naturalis intellectus motus, secundum quem mouetur, & intelligit, & cogitat. Constat autem huiusmodi motum intellectus (puta intentionalis non physicam) non posse quidquam aliud esse ab intellectione. Cumque S. Th. pro se Damasc. alleget in eamdem eius sententiam trahendus est, siquando innuit verbum ab intellectione distingui. Præsertim, cum verè non distingui expressè doceat lib. 4. cont. Gen. capitul. 11. ante medium inquiens. Vnde & ipsa intellectio verbum interius nominatur, quod est exteriori verbo significatum; & quod non sit res intellecta, inde appetat, quod aliud est intelligere rem, aliud ipsam intentionem; quod intellectus facit, dum super suum opus reflectitur; vnde, & alia scientia sunt de rebus; alia de intentionibus intellectis. Vbi vides secundum S. Th. verbum non cognosci ab intellectu, dum hic cognoscit res directè, vt dicebant Thomistæ proposit. 2. impugnati; sed tanquam, dum supra ipsum per aliam cognitionem reflectitur.

Quod si nonnunquam S. Th. vt lib. 1. cont. Gen. cap. 26. § 3. & lib. 4. cap. 11. & opus 8. 3. de intellectu, & intelligibili; alij sive in locis significat verbum mentis esse quid

quid cognitum per intellectionem: certè non de verbo formalis, de quo nos in præsenti tractamus; sed de verbo obiectu loqui videtur, appellans videlicet verbum conceptum obiectuum, quem de re insensata formamus medio phantasmati sensibili, in quo illam concipimus, prout ostendimus inferius quæst. 3. Talis enim conceptus obiectus non datur à parte rei, sicut in mente nostrâ, estque similitudo obiectu rei intellectæ, & per externum verbum vocale significatur; quæ sunt conditions verbi mentalis, de quo loquitur in dictis locis S. Th. ut in eâ quæst. citata relatis eius verbis probabimus. Pari ratione interpretandi sunt August. lib. 15. de Trinit. capit. 15. & Ansel. in Monol. cap. 32. dum significant verbum internum nostrum cogitatione produci de verbo obiectu, non de formalis, quod quidem, ut dicitur cogitatione concipi, seu formari, dici etiam potest cognitione produci, nimis intentionaliiter non physicè. Dum autem Arist. lib. 2. de Anim. text. 60. dicit obiectum intellectus esse intra animam, obiectum verò sensus tantum esse extra illam; dumtaxat vult intellectum per species in memoria affluentes posse obiecta vniuersalia etiam, quæ non existunt concipere: vni tamen sensus, nisi à singulari obiecto verè extra se existente moveri ad sentiendum non posse.

27. Iam verò propositio data sic potest à ratione firmari; verbum mentis ex conceptu verbi debet esse manifestatiuum obiecti respectu eius, ad quem dirigitur, aut profertur, ut patet in verbo vocali; vnde suam trahit verbum etymologiam ut dictum est: sed nihil est, quo intelligenti creato, dum sibi mentaliter loquitur, interius manifestetur obiectum, nisi cognitio, ut confat ex superius dictis: ergo nihil est præter cognitionem, quod habeat in nobis rationem verbi mentalis. Quomodo autem de verbo diuino aliter sit necessario philosophandum, in tract. de Trinit. Deo dante ostendimus. Videatur interim Vazq. 1. disputatio 1. 2. sub finem.

28. Diximus aurem in propositione conceptui verbi addendum esse supra rationem cognitionis respectum prolati, sive producti, quia ex una parte cognitione non dicit in suo conceptu esse productam à cognoscente, ut patet in cognitione Dei iuxta superius stabilita. Ex alia verò parte cognitione non producta non potest propriè dici verbum; quia verbum non est, quod non profertur, sive producitur à loquente. Quo iure omnes pene Theologi contra Duran. à cognitione essentiæ Dei veram rationem verbi relegant.

29. Ex dictis est inferendum, quid sit loquatio, & in quo consistat. Etenim loquatio duobus modis usurpatur. Primi pro ipsa rei manifestatione: quo sensu dicere solemus loqui homines res vanas, futilles, aut magni ponderis &c. Secundi pro prolatione verborum. Quæ acceptio videtur vñus Regius Psalmus cum dixit psal. 44. *Eructauit cor meum verbum bonum*; id est prolatum, sive loquutum est, saepaque dicimus homines loqui, seu dicere verba impudica, honesta, iucunda, &c. Dicō ergo loquitionem priori modo sumptam nihil proflus differre à verbo; & enim ratione verbis ipsi formaliter loqui dieiū sive vocaliter, sive mentaliter: loquitionem verò altero modo acceptam in sola productione verbi consistere; quia proferre verbum nihil est aliud, quam illud produce-re, sive in lucem edere. Vnde in hoc sensu lo-

Pharus Scient. Tom. I.

quatio mentalis erit actio, quæ producitur species expresa, quæ est ipsum verbum nostrum, ut diximus. Itaque loquatio prioris acceptiois à loquitione posterioris distinguitur; quod illa de connotato solum dicit actionem causatiuam verbi: sicut illam itidem dicit verbum. Hæc verò in eiusmodi actione vniç, & directe consistit.

Rogabit aliquis; vtrum non solum in intellectu; sed etiam in sensibus verba sint admittenda? Respondeo, si rem ipsam spectemus, nihil obesse, quoniam analogice sicutem possent admitti: propriè tamen, & iuxta communem, receptumque vñum conceptus dumtaxat facultatis rationalis solent verba appellari: sicut, & voces dearticulatae ab ente rationali nascentes.

Hæc dicta hucusque de verbo mentis nostræ 31 formalis, quod tanquam formalis, expressaque similitudo, sive representatio rei intellectæ, ipsam intellectui notificat: de quo potissimum imprætentiarum tractant Doctores. Addendum tamen est phantasma illud sensibile, in quo tamquam substituto rem insensitam, me quidem iudice, intelligimus iuxta doctrinam tradendam quæst. 3. non abs iure verbum internum obiectuum vocari posse (prout sūpicor à S. Th. vocatum locis nuper citatis, de quo latius in eâ quæstione). Quoniam per illud etiam suo modo notificatur intellectui res intellecta, quinimo quatenus subrogatur, sive substituitur pro illâ, plurimum formale verbum videtur verbo vocali affilari.

QVÆSTIO II.

Quotuplex sit intellectio humana?

2. AS intellectus humanæ diuisiones, cāque membrorum diuidentium explicationem exhibebimus in præsenti quæstione, quæ ad viam sternendam sequentibus videbuntur conferre. Cæteris quibusque relictis ad propria loca.

Divisio 1.

Ad tria capita reuocantur omnes humanæ mentis intellectiones; scilicet ad apprehensionem simplicem, iudicium, & discursum. In quæ subinde tria membra intellectio ipsa sumpta vniuersè primò diuidit.

Apprehensio simplex dicitur actus ille, quo noster intellectus simplici quodammodo in obiectum collimat, velut illud aspicio; nihil tamen circa illud determinando: ad eum ferè modum, quo oculi nostri obiectum sibi propositum aspiciunt. Dicitur apprehensio (tametsi hoc nomen cuilibet cognitioni commune sit). Primi, quia species imperfectiores, qualis est hæc, sibi speciatim assolent nomen generis vendicare. Secundi, quia obiectum apprehendere, sive prehendere propriè aptatur ei cognitioni, per quam velut primò obiectum capit, & ad potentiam trahit, cūque fistitur: quod per hanc primam nostri intellectus operationem

E 3 apprimè

apprimè prestat. Per eam enim obiectum veluti ad iudicem ad mentem nostram fertur, eique proponitur, representaturque, ut circa illud sententiam ferat per iudicium. Dicitur autem *simplex*, tum, quia simplici modo in suum obiectum tendit, ut explicauimus. Tum etiam, quia illud propriè neque compонere dicitur, neque diuidere, ut iudicium.

34 Quippe iudicium illa operatio mentis est, per quam intellectus noster instar cuiusdam indicis de obiecto sibi proposito fert sententiam, decernitque circa illud esse, aut non esse, affirmando videlicet, aut negando: atque ideo compонendo, vel diuidendo, prout explicabimus *inferius* q.4. Ex quo pater iudicium valde in modo tendendi à simplici apprehensione differre. Hac enim, ut dicebam, instar cuiusdam simplicis, lenisque obiecti aspectus est. Iudicium verò est firma quadam mentis suasio, seu persuasio, per quam ipsa mens ad obiectum ita suauè determinatur, ut putet, sibique persuadeat illud esse, aut non esse: reuera: sive le habere, vel fecus. Quod est de obiecto proposito veluti sententiam concipere, sive proferre. Vnde iudicium intellectio est per se, & formaliter suauia, seu persuavia. Simplex apprehensio non item, sed summum interdum virtualiter, iuxta dicenda paulò post *dīuisi. 4.*

35 Discursus denique propriè, & strictè sumptus ea operatio est, qua intellectus noster ex una, vel pluribus veritatis cognitis, seu per iudicium deprehensis, ad aliam cognoscendam, sive iudicandam transcurrit ductus quidem connexione, qua videt id, quod prius iudicat (& antecedens appellatur) cum eo, quod ex illo infert (& consequens dicitur) connecti. Vnde in discursu duo minimum iudicia interuenient, necesse est; alterum, quo iudicetur expressè antecedens, & tacite, seu virtualiter connexionis eius cum consequente; alterum à priori oriundum, quo iudicetur ipsum consequens. Posunt tamen, & sèpè solent ex parte antecedentis plura iudicia interuenire • quia ex pluribus illud coalescit veritatis distinctè, & singillatim iudicabilibus: prout plenius explicabo *infra* q.5. loquor autem de discursu propriè, & strictè sumpto, qualis est solum illatus, ut excludam eas transitiones, quibus intellectus noster, vel reminiscendo, vel alterum quām inferendo ex uno obiecto cognito ad aliud cognoscendum potest, atque etiam solet transire: quia quidem impropriè, & lato modo posunt appellari discursus, atque etiam solent. Porro esse in nobis hoc triplex cognoscendi genus, nemo est, qui non manifestissime experietur.

36 En potissimum ex immediatis diuisionibus intellectio humana sumpta vniuersum. Sequitur modò, ut singula ipsius membra in suas quoque species subdividamus: datur postea alias diuisiones, quae aut omnibus illis, aut aliquibus communis sint.

Diuīsio 2.

37 Apprehensio simplex alia est, constituens hypothesim: alia non constituens hypothesim.

Quae quidem ex modo tendendi imprimis diuerse sunt. Cum enim ita concipimus. *Si Petrus existet, moueretur*, Dubium non est, quin diuerso modo apprehendamus Petri existentiam, atque cum dicimus. *Existens Petrus est possibilis*. Et prima quidem harum apprehensionum iudicio dum-

taxat hypothetico inseruit, ponendo in hypothes conditionem, sub qua illud circa obiectum conditionatum veratur secunda, qua latius pater, tum hypothetico, tum cathegorico. In eorum enim ministerium data est intellectui nostro, tum, ut obiecta iudicanda proponat, tum, ut terminos relationum concipiatur, quibus ignotis, illa nec iudicari posunt, nec concipi. Differunt præterea apprehensionis constitutiva hypothes; quod prima, veluti emulans iudicium circa solam obiectum significabile per verbum, quod proprium est obiectum iudicij iuxta dicendam q.4. verlari potest (nihil enim sine verbo potest à nobis poni in hypothesi, ut experientia constat.) Cùm tamen secunda in obiecta tam nominum, quam verborum tendere valeat; & vniuersum in omnia omnino, que ab intellectu humano concipi possunt. Vnde quemadmodum iudicium, sic apprehensio constituens hypothesim in affirmatiuam suo modo, & negatiuam diuidi potest. Alia enim est, quæ adfruendo, sive ponendo facit hypothesim, ut cum dicimus. *Si Petrus existet, moueretur*. Alia, quæ auferendo potius, sive removendo facit illam: ut cum dicimus. *Si Petrus non existet, moueretur*. Quo iure distinctionis gratia, prima positiva: secunda remota dicitur. De quibus iterum erit sermo q.4.

Diuīsio 3.

Rursus apprehensio simplex alia est directa, siue recta: alia indirecta, siue obliqua.

Directam, siue rectam appello eam, qua directè attingit suum obiectum: indirectam autem, siue obliquam, qua illud attingit obliquè. Attingit autem directè, qua veluti recta via tendit in illud, quasi per se, & primario procedens ab intellectus intentione. Obliquè autem, qua in illud tendit veluti obiter, & ad latus, quasi consequenter, & secundariò ab intentione intellectus nascens. Et quoniam, quod intellectus noster intendit primario concipere, est actus significabilis per verbum, utpote quia proprium obiectum est iuri iudicij potissima suarum operationum, iuxta dicenda latius *infra* q.4. necnon subiectum supposito verbi respondens, utpote, cui talis actus per se venit attribuendus, aut detrahendus ipso iudicio; ideo actus significabilis per verbum, eiudemque actus subiectum, semper ab intellectu nostro concipiatur directè. Et ideo apud Grammaticos in nominibus solus *casus nominativus* dicitur *rectus*; ceterò vero obliquus in solo nominativo, non item in aliis ponitur suppositum verbi. In verbis autem nullus datur *casus obliquus*. Quocirca iudicium nostrum semper est cognitio directa, quia per se dumtaxat attingit significatum verbi, ut ostendemus *q. citata*. Inter simplices vero apprehensiones illae sunt directæ, quæ, vel attingunt significatum verbi, quia tale, id est, *conceptum* eo modo, quo significatur per verbum; vel ita attingunt quemvis aliud *conceptum*, ut possit illi sic apprehensio attribui, aut derahis per iudicium significatum verbi. Reliqua vero sunt obliquæ, etibusque obliquis nominibus, aliusve signis æquivalentibus correspondunt.

Itaque apprehensio directa, & obliqua imprimis differunt inter se ex diuersis modis tendendi in obiecta, quos circa dubium habent. Deinde differunt, quod apprehensio obliqua suapte natura supponit directam, cum caque subinde connectitur,

nec

nec sine ea potest existere. Sicut in locutionibus causis obliqui supponuntur rectos, nec sine illis constare possunt: cum tamen est contra, apprehensio directa bene possit sine obliqua subsistere. Nihil enim vegetat me apprehendere aliquid directe, quin aliud quidquam apprehendam obliquè: at unum apprehendere obliquè, quin aliud apprehendam directe, nequaquam possunt: apprehensio enim sine obliqua si- ne aliqui comparatione vius cōceptus obiectuum ad aliud contingere nullomodo potest. Vnde, ut in plurimum apprehensiones obliquæ circa terminos relationum, qui etiam sunt comparationum, versantur, non tam semper, quia & possunt termini relationum directe concipi, ut evenit, cum terminus, & relatio ex æquo concipiuntur, siue æquè primò: & possunt alij conceptus, qui non sunt termini relationum concipi obliquè; ut contingat quies aliquid absolutum comparatiuè ad aliud concipiatur, quod passim fit, prout in concretis adiectiis, in aliisque huiusmodi connotatiis conceptibus cernere licet.

Divisio 4.

⁴⁰ Præterea simplex apprehensio alia est virtualiter suauissima verò fecit.

Dico virtualiter suauissimam eam, quæ per se immediatè valet in intellectu nostro generare iudicium. Eiusmodi sunt apprehensiones simplices tum obiectorum singularium, quæ per experientiam immediatè nobis noteſuntum principiorum universitum scientiarum humanarum, quæ ex terminis ipsis sunt à nobis immediatè iudicabila. Ceteras autem, præter has, non suauissimam virtualiter voco. Itaque apprehensio simplex, quæ per speciem propriam obiecti sensibilis deriuatam a ſenſu extero modo ſupræ explicato *disp. I. q. 3.*, dignatur in intellectu nostro, dum actu per ſenſum extero tale obiectum ſentitur, vim habet cauſandi in ipso intellectu iudicium de existentia eiusdem obiecti. Tum iudicium de distinctione, tum de difſimilitudine eius ab alijs, & alia huiusmodi; interueniente tamen in ſupræ viu ſpecierum alienarum, prout explicabimus *inferius q. 3.* Et quoniam post transactam extero ſenſionem, adhuc potest intellectus noſter obiectum ſenſatum apprehendere per propriam ipsius ſpeciem in memoria relictam, quin possit vi talis apprehensionis determinari ad iudicandum illud exiſtere de praesenti, aut aliud quidquam ei conuenire, prout in ſtato actualiſ exiſtit; ut ſit determinatus per primam, eſtē poſſit ad iudicandum illud antea extiſſe. Ideo videtur neſſariò dicendum apprehensiones obiectorum ſenſitorum primarias ab apprehensionibus corundem memoratiis ex modo tendendi discriminari. Dici enim non poſſet ea ſolū diſtingui extrinſec, quatenus primaria connotant extero ſenſionem actu exiſtentem; memoratiæ verò non item, ut ſic enim dicendum eſt intellectum ad iudicandum de existentia obiecti praefentis non ſolū per apprehensionem propriam; ſed etiam per ſenſionem extero talis obiecti immediatè determinari, quod falso eſt: tum quia ſenſatio extero non eſt propositio obiecti proportionata intellectui, & aliter, quā per modum propositio obiecti, ut determinat propria intellectus apprehensio, ad eius iudicium determinari nequit, ut conſtat. Tum, quia ſi Deus eandem, quam extero ſenſatio progignit in intellectu apprehensione obiecti ſenſati, per ſe prodiſceret, aut con-

ſerueret ſublata extero ſenſatione: eadem citrā dubium iudicia formare poſſet homo de tali obiecto, quæ format ſenſatione extero exiſtente. Tum denique, quia pariter dicendum eſt intellectum non per ſolam apprehensionem memoratiū obiecti antea ſenſati determinari ad iudicandum illud antea extiſſe, ſed inſuper per ſenſationem extero eius praeteritam, quod tamen eſt abſurdum; quia ſenſatio, quæ iam non eſt, nequit per modum propositio obiecti, in dī neque aliter determinari ad iudicandum intellectum noſtrum, ut conſtat. Apprehensiones etiam phantasmatum ſenſibilium ſiſtorum à Phantasia, nunquamque ab homine ſenſatorum per ſenſus exteros, ex modo etiam tendendi videntur diſſere ab apprehensionibus, tum primariis, tum memoratiis obiectorum vere ſenſatorum: ſiquidem cum vtrarumque obiecta ſint eiusdem naturæ, haec nihilominus intellectum determinare valent ad iudicandum de existentia, de aliis, que prædicatis, prout actu exiſtentibus ſuorum, ſicut diximus: illæ verò non item.

Venio ad alias apprehensiones virtualiter ſuauias obiectorum ex ſe vniuersalium, quæ ſub experientiam non cadunt. Ideoque à nobis non prout in ſtato exiſtentia abſoluta, ſed prout in ſtato obiectu iudicabila ſunt, iuxta doctrinam poſtea trādendam. De quibus pariter eſt dicendum vim habere ad determinandum per ſe intellectum, ut iudicet ita ſe habere id, quod illi proponunt, ut ſatis ſuperque cunctis notum, & exploratur.

Ceterum, quia paſſim contingit, ut ex diuabus ⁴² cuiusvis generis propositiobus obiectuū eodem omnino modo per ſimplices apprehensiones propositis, altera per ſe immediatè fit iudicabilis ab intellectu noſtrō: altera verò minimè, neſſariò reſtat dicendum, apprehensiones virtualiter ſuauias à non ſuauis non ſemper ex diuerso modo tendendi, ſed ſep̄ etiam præcise ex parte obiectorum discriminari. Quod enim vna propositio obiectuū immediate à nobis fit iudicabilis, alia verò non item: non inde naſcitur vniuersit, quod prima diuerso modo ac ſecondā apprehensa fit; ſed ſep̄ etiam inde, quod prima ſuauit natura ſeſe intellectui noſtrō prodit: Secunda verò minimè. Cum quo ſtat bonitatem apprehensionum multum conſerre ad iudicandum obiectuū propositioſes immediatè ex terminis apprehenſis, quia fieri poterit, ut aliqua earum ex terminis iudicari non poſſit, ſi imperfēcte illi, & minus idonea ſint apprehenſi, & poſſit, ſi melius, aut aptius, prout oportet apprehendantur. De quibus omnibus in ſequentiis plura diſcenda ſunt.

Mitto modis alias diuisiones apprehensionis ſimplicis, quæ etiam iudicio ſunt communes, de quibus poſtea, & pergo ad diuidendum iudicium.

Divisio 5.

Diuiditur autem iudicium primò in affirmatiū, & negatiū.

Affirmatiū eſt, quo aliiquid affirmatur de aliquo, ut cum dicimus: *Deus exiſtu*. Negatiū verò, quo aliiquid negatur de aliquo, ut ſi dicamus: *Deus non peccat*. Porro id, de quo aliiquid per iudicium affirmatur, aut negatur, ſubiectum dicitur. Id verò quod de tali ſubiecto aut affirmatur, aut negatur, prædicatum vocatur, iuxta dicenda latius *q. 4.*

Divisio 6.

45 Deinde iudicium est diuidendum in absolutum, seu categoricum, & conditionatum, seu hypotheticum.

Absolutum, seu categoricum dicitur illud, quo absolutè, & nullà factà hypothesi, aliquid iudicatur de aliquo aut affirmatiue, aut negatiue, vt: *Dens exigit. Deus non peccat.* Conditionatum verò, seu hypotheticum illud vocatur, quo aliquid affirmatur, vel negatur de aliquo, non absolute, sed sub aliquà conditione, seu sub aliquà factà hypothesi, vt cùm dicimus: *Si Petrus curreret, moueretur. Si Iudas non esset anarus, non esset proditionis.* Iudicium autem hypotheticum speciatim & in super modis diuidi potest, quot propositio conditionata obiectiva, tum formalis, iuxta diuisiones huius tradendas diff. 19.

46 Quo iure aliud erit purè coniunctiuum, aliud illatiuum &c. Purè coniunctiuum vocatur, quo iudicatur vnum obiectum, vt subest alteri supposito per hypothesim citra omnem huius erga illud tum influxum, tum connexionem. Causale autem dicitur, quo iudicatur vnum, vt subest alteri supposito per hypothesim, innuendo tacitè hoc in illud aliquem influxum habere. Illatiuum denique appellatur, quo iudicatur vnum, vt subest alteri supposito per hypothesim, innuendo etiam tacitè, hoc cum illo habere aliquam connexionem. Vnde patet potissimum munus cuiusvis iudicij conditionati esse iudicare coniunctionem conditionati cum conditione: qualem dumtaxat iudicat, quod purè coniunctiuum vocamus, tacitè in super iudicantibus alijs, causaliter quidem influxum conditionis in conditionatum; illatio autem connexionem illius cum hoc. De quibus omnibus *loco citato* plura dicenda sunt. Potest amplius præterea diuidi iudicium hypotheticum, totidem ferme modis atque discrusus noster iuxta diuisiones huius tradendas paulo post, vt ibi notabimus. Quod modo satis sit indicasse.

Divisio 7.

47 Præterea iudicium in vniuersum aliud est determinatum; aliud vagum, seu disiunctiuum.

Determinatum est illud, quo de subiecto determinato prædicatum determinatum aut affirmatur, aut negatur; idque vel conditionatè vel absolute, vt in exemplis supra positis cernere licet. Vagum autem, seu disiunctiuum est, cuius vel subiectum, vel prædicatum, vel utrumque vagum quidpiam, siue disiunctum multorum obiectorum est; vt. *Aliquis homo est albus. Petrus, vel Iohannes currit. Petrus currit, vel legit. Petrus currit, vel Iohannes legit. Similiter, si Rex venisset, aliquis homo curveret: aut Petrus, vel Iohannes curveret: aut Petrus curreret, vel Iohannes legeret &c.* Potest insuper iudicium hypotheticum esse disiunctiuum, aut ex parte solius conditionis, vt in exemplis positis: aut ex parte solius conditionis, vt. *Si Rex, vel Regina venisset, Petrus curreret; aut ex parte utriusque. Vniuersaliter enim omnes termini, siue conceptus obiectui in quovis iudicio, quovis ratione interuenientes iuxta diuisionem terminorum tradendam diff. 18, vel determinati esse possunt, vel vagi, siue disiunctui. Quoicunque enim aliquis terminus siue directè, siue obliquè, aut ex connotato, quovis modo pertinens ad iudicium, vagus, seu disiunctiuum*

est, nequit non ipsum iudicium vagum, seu disiunctiuum evadere, quà parte per illud talis terminus tacite latem, seu virtualiter iudicatur, iuxta doctrinam vniuersalem tradendam. q. 4. *consect. 5.* Quocirca hæc diuiso etiam apprehensioni simpli ci videtur communis: estque reuerâ, vt ego opinor, quia tamen id controverson habet, putantibus multis non esse possibilem apprehensionem simplicem de obiecto vago, seu disiunctu; sicut possibile est iudicium, id est illam speciatim feci circa iudicium, acturus *Divis. 10.* de intellectione vagâ vniuersi. Quemadmodum, & de alijs diuisionibus, in quibus cum reliquis intellectuibus conspirat iudicium, *inferius* mihi agendum est. Pergo modò ad discursum.

Divisio 8.

Discrusus humanus in omnia membra mox re- 48 censenda potest, & debet diuidi secundum rectam scientiæ methodum. Quicquid putetur vulgo in oppositum.

Enimvero Recentiores non pauci putant, omnem discrusum humanum sub uno syllogismo mentali contentum esse; & consequenter discrusum vniuersi sumptum eisdem omnino, non plures diuisiones, ac syllogismum subire posse. Ita Arriag. *diff. 15. Logica sec. 1. Ouid. conv. 9. Log. pum. 1.* & alij. Cùm tamen Arist. sèpè, & alij Philosophi communiter argumentationem, qua dicur si mentali responderet in syllogismum, Enthymema, inductionem, & exemplum celebri diuisione diuierint. Videatur Philosophus *lib. 2. Prior. cap. 2. 3. & lib. 1. Posteriorum cap. 1. & lib. 1. Topic. cap. 10. & lib. 1. Rhet. ad Theodeorem cap. 2.* eiisque interpres *ibidem.*

Ego, vt ostendam, quā pluribus insuper diuisionibus discrusus humanus sit diuisibilis, suppono (quod antea iam tetigi) intellectum nostrum non temerè, aut calu, aut voluntatis arbitrio ex uno obiecto cognito ad aliud cognoscendum induci; sed id potissimum oriri ex ipsa obiectorum naturâ, aut verâ, aut apparente. Quemadmodum enim voluntas ab obiecto cognito allicitur, vt illud appetat, ita intellectus ab obiecto cognito per vnum iudicium excitatur, & trahitur ad cognoscendum, & iudicandum aliud. Illud autem obiectum prius cognitum ad cognoscendum aliud mouet, quod cum eo aliquo modo connexionum concepit. Dicitur autem cum alio connexionum in vniuersum id, quod cum alio quoad esse suapte naturâ coniunctum, & quasi colligatum est: ita quidem, vt si sit primum, subinde esse etiam secundum, aliquâ ratione sequatur. Id autem, quod cum alio connegetur respectuè ad discrusum nostrum, antecedens vocatur, consequens autem id, cum quo aliud connexionum est, vt iam etiam notauit.

Quoniam igitur, tam antecedens, quām consequens, aut simplex propositio obiectua uno iudicio indicabilis esse potest, aut aggregatum ex pluribus obiectuibus propositionibus pluribus iudicis indicabilibus. Tum tam antecedens, quām consequens, aut potest esse positivum, aut negativum, aut si sit complexum mixtum ex positivo, & negativo, conficitur tam antecedens, quām consequens nostri discrusus quinque modis compingi posse. Potest enim esse aut simplex positivum, aut simplex negativum, aut complexum positivum, aut complexum negativum, aut complexum mixtum. Ex quibus terminis combinatis, iuxta regulas combinationum

nationum tradendas à nobis suo loco viginti quinque omnino collectiones, seu combinationes resultant, quæ totidem sunt diffusas humani diversi diversitate desumpta ex parte obiectorum. Primo namque potest esse connexionum antecedens simplex positum cum consequente simplici positivo. 2. simplex positum cum simplici negativo. 3. simplex positum cum complexo positivo. 4. simplex positum cum complexo negativo. 5. simplex positum cum complexo mixto. 6. simplex negatum cum simplici positivo. 7. simplex negatum cum simplici negativo. 8. simplex negatum cum complexo positivo. 9. simplex negatum cum complexo negativo. 10. simplex negatum cum complexo mixto. 11. complexum positum cum simplici positivo. 12. complexum positum cum simplici negativo. 13. complexum positum cum complexo positivo. 14. complexum positum cum complexo negativo. 15. complexum positum cum complexo mixto. 16. complexum negatum cum simplici positivo. 17. complexum negatum cum simplici negativo. 18. complexum negatum cum complexo positivo. 19. complexum negatum cum complexo negativo. 20. complexum negatum cum complexo mixto. 21. complexum mixtum cum simplici positivo. 22. complexum mixtum cum simplici negativo. 23. complexum mixtum cum complexo positivo. 24. complexum mixtum cum complexo negativo. 25. complexum mixtum cum complexo mixto. Porro syllogismi affirmatiui artis vulgaris in connexione cuiusdam antecedentis complexi positui cum consequente simplici positivo nituntur. Syllogismi vero negatiui eiusdem artis in connexione cuiusdam complexi mixti cum simplici negativo. In reliquis, autem connexionibus commemoratis totidem genera discursuum fundari posse necessarium est; si tamen ea omnes subsistant, ut verè citra dubium subsistunt; quod facile esset demonstrare iterum discurrendo per singulas, & subiungendo exempla: ne tamen prolixus videar, hanc operam legenti committo, si veritatem hanc experiri velit.

51 Et quoniam connexionis antecedentis cum consequente, aut metaphysica esse potest, aut physica, aut moralis, iuxta diuisionem connexionis latius tradendam *disp. 14.* Moralisque suos gradus habet, infimum, medium, & supremum: nam alia probabilitatem solum inducit, alia moralem certitudinem, alia certitudinem physicam, prout magis ibi declarabimus. Iterum, quilibet ex recentis discursibus in quinque membra diuidi potest, iuxta quinque istas differentias connexionis, in quibus potest nisi, sūntque subinde iam discursus diueri 125. Tot namque producunt 25. multiplicati per 5.

52 Discursus insuper de antecedente complexo in duplice insuper sunt differentiæ valde notanda. Alij, in quibus omnes partes antecedentis sumpta dumtaxat indiuisum inferunt consequens, eo quod connexionis, quam habent cum consequente, tantummodo coperit illis acceptis indiuisum, seu collectiue: minime vero diuisum, seu distributiu confideratis. Quo pacto premissa syllogismorum artis communis inferunt conclusionem. Alij vero discursus de antecedente complexo sunt: in quibus partes antecedentis diuisum sumpta inferunt consequens, eo quod singulæ scorsim aliquam habent connexionem cum illo: ex quibus omnibus partialibus connexionibus veluti intensione, firmiorque singulis euadit totius antecedentis connexionis. Hoc modo inferunt consequens plures coniecturae, plurave hominum testi-

monia posita pro antecedente. Proptereaque, quod plura accidunt, eò euadit firmior illatio.

Potest præterà diuidi discursus humanus ex parte eidientiæ, certitudinis, probabilitatis, veritatis, aliarumque huiusmodi proprietatum, & contrariarum tam antecedentis, quam consequentis, quam illationis in connexione antecedentis cum consequente fundatae, comparatorum interfere. Quo penè in immensum exerceant discursus nostri differentiae: ut quisque faciens exacte combinationes ad normam præcedentium perspiciat. Qui nihilominus omnes discursus inuicem differentes congruerter reduci possunt ad quatuor illa vniuersalissima capita ex Aristotele suprà cōmemorata paulo tamè aliter intellecta, quam vulgo assolet. Ad syllogismū enim sum reducendi omnes discursus, in quibus ex antecedente complexo ex duabus tantum propositionibus obiectiū, indiuisum inferunt consequens. Cuiusmodi sunt syllogismi sortis communis, atque etiam alij aliarum artium syllogizandi, quas illi adiici posse mihi exploratum est, prout ostendo *suo loco*. Ad Enthymemam autem reuoco omnem discursum, quo ex antecedente simplici quodlibet consequens colligitur vi connexionis, quā tale antecedens per se præcisè, quin aliud quidam supprimatur, vel suppletatur, cum tali consequente conneccitur. Cuius generis est discursus ille, quo ex conuertente propositione conuersa inferunt à Dialecticis: tum ille, quo ex existentiā eiusdem inferunt à Physicis effectus, aut vice versa, & alij huiusmodi, qui passim obuij sunt in scientijs humanis; ut plane constat, quam feedè vulgo erratur à plurimis, qui existimant, affirmantque in omni enthyemate duabus solum propositionibus constante, semper subintelligi tertiam; ex qua, & ex illis syllogismis coalescit. Etenim vnicam obiectiūam propositionem frequentissimè per se præcisè abque supplemento aliquo cum aliā connecti, omnino indubitate est. Quo casu ex primā sola per propriissimum enthyememam inferunt secunda. Quin imo, si quando propositio, quæ exprimitur aliā subintellectā indiget, ut conneccetur cum consequente, tum quidem discursus, quo ex propositione expressa, & subintellectā colligitur consequens, impropter dicetur enthyemema. Est namque syllogismus tacitus, ad claramque subinde spectat syllogismorum. Porro sub enthyememate continetur exemplum, cuius nihilominus Aristoteles specialem feci mentionem; quod argumentatio quædam est ratione materia valde transcendentalis, fundatur enim in similitudine, seu analogiā rerum, cuius campus latissimum est; cuius energia in scientijs humanis mirabilis, ut vberius etiam monstro *suo loco*. Tandem ad inductionem latè sumptam refero omnem argumentationem, sive discursum, vbi ex pluribus quam ex duabus propositionibus pro antecedente positis sive diuisum, sive indiuisum, nec non qua ex duabus diuisum inferunt consequens.

Ceteram, ut omnia iudicia, quibusvis verbis respondentia aliquin inter se diueri formaliter per aequivalentiam possunt reduci ad iudicium, verbo substantiū esse respondens, prout explicabimus *inferius quæst. 4.* propter mirabilem transcendentali identitatis, & distinctionis rerum. Ita ob eamdem rationem omnis discursus noster per aequivalentiam, & iudiciorum transmutationem, aut additionem, tandem reduci potest ad syllogismum artis communis: vtpote, qui in transcendente identitate, atque distinctione rerum fundatur. Quo iure excusari quodam modo possent, quæ omnem omni-

nino discursum humanum ad unum syllogismum reducunt, non tamen satis; quoniam eiulmodi deductio per aequivalentiam non tollit esse plures discursus natura sua a syllogismo dicto diuersos. Quemadmodum etiam iudicia plura diuersa sunt ab eis, quae tendunt in identitatem, aut distinctionem extremonum; Tamen si ad hanc cetera omnia aequivalenter renoverentur, ut *loco citato* videbimus.

55 Hac satis modo de diuisione discursus, quae ex dicendis in sequentibus amplius constabant. Pergo ad diuisiones, quae restant intellectuonis communis, unum ante annotando. Quorū modis discursus diuinus, totidem propositionem conditionatam illatiuam diuidi posse; ut pote, quae valde, quod ad rem attinet, Discursus affimilatur, iuxta dicenda *infra*, q. 5. *hypoth.* 1. easdemque ferme diuisiones propositio conditionata non illatiua, servata proportione, subire potest.

Diuisio 9.

56 Potro intellectio sumpta vniuersè alia directa est, alia reflexa.

Directa dicitur, cuius obiectum aliud quid est ab eiuldem intellectus intellectione. Reflexa vero, quae intellectuonem eiusdem intellectus pro obiecto habet: quies enim intellectus suam aliquam intellectuonem intelligit, supra illam, tanquam supradictum actum reflecti dicitur. Vnde constat primò, ut aliqua intellectio propriè reflexa dicatur, non satis esse ferri illam in aliam intellectuonem, ut in obiectum, nisi amba sint propriæ actus eiusdem intellectus. Secundò constat, bifariam cognitionem aliquam dici directam. Primò, ut opponitur obliqua; de qua egimus *Diuis. 3.* Secundò, ut opponitur reflexa: de qua modo.

Diuisio 10.

57 Deinde intellectio accepta vniuersum, in vniuersalem, vagam, & singularem. Tum etiam in incomparabilem, & complexam. Necnon in copulatiuam, & distributiuvam diuidi potest.

Imprimis enim intellectus noster sub vnicō conceptu obiectu, & consequenter per vnicā intellectuonem, aut potest concipere plura determinata, & diuisiu, aut plura determinata, & collectiu: aut vnum determinata; aut ex pluribus extremitatibus aliquod vagè: hoc est vnum, vel aliud, vel aliud sub disfunctiōne. Ex quibus prima intellectio erit vniuersalis: secunda, & tertia singulare. Quarta vaga. Quae etiam particularis, sicut propositio vocalis, cui correspondet, dici solet. Quomodo autem intellectio indefinita ab ipsis omnibus diuersa non sit admittenda, *inferius quest. 3. conséct. 4.* ostendimus.

58 Deinde intellectus noster sub pluribus conceptibus obiectu, & consequenter per plures intellectuonēs saltem partiales, iuxta doctrinam *quest. 3. conséct. 2.* tradendam, aut potest concipere plura determinata, & diuisiu (huc ea inter se realiter, siue per rationem tantum distincta sint). Aut potest concipere plura determinata, & collectiu (subrogatis icilicet indiuisim pro pluribus obiectis intelligendis pluribusphantasmatis, iuxta doctrinam tradendam *dicta q. 3.*) Aut potest concipere plura sub disfunctiōne (subrogatis pluribusphantasmatis pro aliquo eorum plurius vagè.) Ex quibus intellectuonibus prima sicut & vniuersalis, cui aequale, distributiua est. Secunda est copulatiua,

& ex suo genere singularis aequivalentes illi, quam secundo loco *n. præced.* posuimus: amba quippe singularem quandam multorum collectionem habent pro obiecto. Tertia denique disfunctua est, aequivalentes vagæ. Quæ omnes præterea complexæ intellectuonēs sunt, sicut & incomplexæ, quas recensuimus *n. præced.* Vniuersaliter enim, quoties conceptus obiectuus actus in se immediate per intellectuonem est vnicus, intellectio dicitur simplex, seu potius incomplexa: complexa vero, quando plures. Omnis autem intellectio simplex ex parte obiecti in nobis ex parte actus est etiam simplex, siue vnicus, quemadmodum, quae complexa est ex parte obiecti; ex parte actus etiam complexa euadit, siue coalescens ex pluribus saltem partialibus prout ex dicendis *quest. 3. conséct. 2. citat.* comperit fiet. De quibus omnibus plura in sequentibus sunt dicenda. Ex quibus illa magis conspicuā eadent.

Diuisio 11.

Præterea intellectio humana in abstractuam, & intuituam diuidi solet.

Dicitur abstractuam, quæ, vel habetur per species alienas, quodcumque sit eius obiectum; vel abstracta, siue praescindit aliquo modo vnam obiecti veritatem ab aliâ, quacumque denum sint species, per quas illa concipiatur. Intuituam vero vocari solet, quæ, vel per species proprias habetur; vel insuper circa suum obiectum prout actu existens, aut etiam prout præsens versatur. De quo plura *suo loco* dicenda sunt.

Diuisio 12.

Postremo dubium, seu dubitatio, aut hæsitatione, formido, suspicio, coniectatio, scrupulus, opinio, scientia, & fides, species quædam intellectuonis humanae sunt, quas breuiter oportet expōnere.

Bifariam potest intellectus humanus de obiecto sibi proposito dubitare, seu hæsitare, negatiuè videlicet, & positiuè. Negatiuè dubitat, qui circa propositum obiectum anceps hæret, neque alterius contradictionis parti assentiri potest; eo quod ex vi præsens propositionis neque ad assentendum obiecto, neque ad dissentendum appetit sufficiens fundamentum. Positiuè autem dicitur dubitare, qui de obiecto sibi proposito iudicat esse dubium, id est, expers idoneo fundamento, ut ei assentiantur intellectus, vel dissentiantur. Ex quo appetit dubium aliud esse negatiuum, aliud posituum, & quid vtrumque sit. Expedit tamen adnotare vtrumque aut prudens, seu probabile posse esse, aut imprudens, seu temerarius. Imprudenter hæredit ances, seu dubitabit negatiuè: qui ante prudentem discussionem, examenque eorum omnium, quae ad iudicandum de veritate obiecti possunt conducere, conatur nihilominus, incassum tamen, de eâ iudicium ferre. Prudenter vero, qui tali discussione præmissâ, nihil adhuc habet, quo possit ad assentendum obiecto, aut ad dissentendum illi determinari. Positiuè autem prudenter dubitabit, qui probabiliter iudicaverit obiectum esse dubium. Temerarius vero, qui improbabiliter, iuxta dicenda de probabilitate, improbabilitateque nostrorum actuum *inferius diff. 6.*

Formido ad intellectum pertinens dicitur illus actus, quo quis determinatè assentiens alteri parti contradictionis

Disp. II. De natura. intell. &c. Quæst. II. 59

contradictionis reflexè indicat se forsan in tali actu falli, seu possibile moraliter esse, vt in tali assensu fallatur, eo quod similes assensus frequenter solent falsi euadere. Dicitur autem formido tale iudicium, quia ex illo solet voluntas excitari ad timendum, seu formidandam falsitatem iudicij directi. Quo iure etiam apprehensio simplex dictæ falsitatis determinatio ex se ad illud, potest formido nuncupari, quia ex ea etiam prædictus timor voluntatis solet oriui. Ob eamdemque omnino rationem potest, & solet dici formido iudicium aliud, quo, quis assensu alicui parti contradictionis, de altera parte iudicat esse verisimilem, seu forsan veram, id est, moraliter esse possibile, quod vera sit, que duo iudicia compatibilia sunt. Adde viuidam etiam contradictionis partis apprehensionem determinatiuam ex se ad prædictum iudicium formidinem appellare posse, quod ex eo itidem potest, aut etiam solet oriui in voluntate timor, ne talis pars sit vera.

62 Suspicio autem dicitur ille actus, quo quis sine iudicio determinato de veritate obiecti, iudicat illud forte esse verum, seu, quod in idem recedit, possibile esse moraliter, quod illud verum sit, siue illud verisimile esse siue apparentiam habere veri, eo quod, qua si apparent, frequenter solent esse vera.

63 Coniectatio verò strictè sumpta suspicio quædam est, quæ iudicatur aliquid ex propositis iudicij, & coniecturis verisimiliter inferri, seu verisimile esse, quod talia indica cum tali quopiam connexa sint. Solet tamen etiam coniectatio vocari illatio tenuis concepta ex leibus fundamentis, que coniectura nuncupantur. Quippe omnis intellectus assensus aut tenuis, aut firmus, magisque, aut minus potest esse pro qualitate fundamentorum, que ad iudicandum mouent, aut ex terminis, aut illatiue.

64 Ex his determinandum venit, quidnam sit scrupulus in rebus moralibus pertinentibus ad conscientiam, vbi potissimum locum habet haec vox. Primum enim appellatur scrupulus quævis formido ex *suprà dictis*, quæ qui determinate iudicat opus aliquid esse bonum moraliter, vel saltem non malum, aut suspicatur se falli, vel opus malum esse, aut aliquid horum apprehendens apprehensione ex se inducit, ad talen suspicitionem timet, & anxiatur, ne vel in peccatum incidat, si opus ut faciendum concipitur, vel iam inciderit, si opus ut concipitur, ut factum. Vnde cum tali scrupulo iudicium rectum de honestate operis compatibile est, vt bene notarunt Vazq. 1. 2. *disp. 67. cap. 2. Thom. Sanc. in summ. lib. 1. cap. 9. n. 2. Ioan. Sanc. in select. disp. 41. n. 2.* Gran. 1. 2. *cont. 2. Tract. 1. 2. disp. 5. n. 1. & alij.* Potest tamen suspicio de malitia operis, aut eius apprehensio ad talen suspicitionem ex se determinativa seorsim concipi cum timore, & anxietate animi; quo pacto etiam scrupulus appellatur. Secundò, iudicium temerè conceptum de malitia operis, quod subinde iudicium improbatum, seu imprudens est, scrupulus appellari solet, maximè, quando tenue est, & infirmum, eo quod ex fundamento leui ducit originem. Hic autem scrupulus cum recto iudicio contrario de operis honestate componi non potest, quia intellectus non potest simul iudicare de eodem obiecto sub eisdem circumstantiis concepto bonum esse, & malum moraliter. Vnde absque depositione talis scrupuli fas non est operari. Tertiò, dubium seu positivum, seu negativum circa malitiam, vel bonitatem operis temerè habitum, aut sine idoneo fundamento conceptum scrupulus iure vocatur: cum quo etiam determinatus assensus

de honestate operis componi nequit, quia nequit idem intellectus simul iudicare esse obiectum honestum, & anceps circa eius honestatem hære, aut iudicare dubium esse utrum honestum sit. Ex quibus liquet, quorū modis dicatur scrupulus; quorū modis vocari possit conscientia scrupulosa. De quibus omnibus latius egimus *Tract. de conscientiâ.*

Denique opinio iudicium est probable, & prudens de altero ex extremis contradictionis compatiens secum prudentem formidinem, siue suspicitionem de opposito: aliundèque, quæ ex alterius testimoniō conceptum. Iudicium enim conceptum ex testimoniō alterius eius obiectum testificantis dicitur fides. Scientia verò actualis strictè sumpta dicitur iudicium evidens excludens aduersam formidinem, præfertim quando non ex terminis ipsis, sed medio discursu evidente, ex evidente antecedente concipiatur. De quibus omnibus plura *suo loco.*

Posset vterius diuidi intellectio humana sumpta vniuersè ex parte variarum proprietatum, quas potest habere, vt evidentiæ, certitudinæ, obcuritatis, probabilitatis, veritatis, falsitatis &c. Verum, quia de his omnibus ex professo tractandum est *infra disp. 3. & sequentibus*: ideo divisiones humus modi satius est modo prætermittere. Quemadmodum in ijs, quas dedimus, summarie tantum, ac succinctè multa tradidimus, quod ex dicendiis *in sequentibus* luculentiora consequenter facienda sunt.

QVÆSTIO III.

Quæ ratione intellectus humanus ea insensata obiecta concipiatur, quæ per species alienas obiectorum sensatorum intelligit?

65 MIRVM profectò mihi est, quæcum pauci hoc punctum examinauerint, quæcumque leviter de illo egerint, qui tetigerunt; cum tamen ab exactâ huius quæstionis resolutione innumerabilium propemodum difficultatum tam Théologie, quæ Philosophia dependeat resolutio: ob id in eâ resolunda impenitus mihi modò incumbendum est.

Suppono vt certum iam apud omnes, quæcumque intellectus noster in præsenti statu cognoscit, per species sibi acquisitas ministerio sensuum cognoscere, prout *suprà disp. 1. q. 1.* statutum est. Cuiusmodi dumtaxat sunt species accidentium sensibilium, quæ per sensus externos haustæ ad intellectum ipsum vñque perueniunt: quæ ratione latè explicauimus ostendimusque *disp. 1. q. 2.* Quibus quidem species vñtur intellectus noster, non solùm ad intelligenda obiecta sensata, vnde veluti quædam eorum semina suam trahunt originem, quorūque proinde species propria nuncupantur; sed etiam ad intelligenda cætera cuncta obiecta insensata, reperci quorum, cum non sint eorum propria semina, non propriæ, sed alienæ species dicuntur.

Deinde suppono, vt apud omnes etiam certum ex dictis *disp. 1. q. 3. proposit. 1.* Quæcumque intellectus noster concipit per species alienas, consequenter concipere ad instar rerum sensibilium, quarum tales species sunt propriæ; atque ita, dum quidpiam insensatum intelligit, non posse non eum tangere simul aliquid phantasma sensibile, prout experientia

experiencia manifestat, auctoritateque insuper, & ratione *loco citato* demonstratum, & statutum est.

70 Quibus positis, difficultas huius questionis in eo stat, ut explicetur, quid conferat ad intelligendam rem insenatamphantasma illud sensibile, atque corporeum, quod intellectui nostro obseratur, dum illam intelligit, quodvum munus obeat; quid praestet, aut quo pacto se gerat respectu talis intellegionis? Quid denique sit in nostro intellectu cognoscere rem insenatam ad modum talisphantasmatis, sive ad instar illius. E. g. quid sit cognoscere Angelum ad instar iuuenis, sive apparet nobis Angelum perinde, ac si esset iuuenis; quidque conductat ad cognoscendum Angelum iuuenis ille obiectius, aliudve similephantasma, quod inter cognoscendum Angelum menti nostrae obseratur!

71 P. Fran. Alf. in *Logica* diff. 12. sec. 4. n. 26. & seq. & diff. 12. de *Anim. sec. 6.* à n. 92. dicit, quoties concipiimus Angelum ad instar iuuenis, revera attingi in se immediate per nostram cognitionem substantiam Angeli; non tamen vtrcumque; sed, ut identificatam cum iuueni, sive vt vnum cum illo, ita quidem, ut obiectum nostræ cognitionis substantia quedam sit fictitia, realiterque impossibilis, entitati spiritualis, atque corpoream simul, vt pote per identitatem ex iuueni, & Angelo coalescens. Tantumdemque subinde euenire, quoitiecumque quilibet insenatum instar cuiuslibet sensati, sive per speciem eius concipiimus. Alij vero Recentiores censem, quando concipiimus Angelum admodum iuuenis, necessariò interuenire duplum cognitionem; alteram Angeli, ut est in se; alteram iuuenis, cuius specie ad cognoscendum Angelum vtrumur. Pariterque euenire semper, quoties cognoscimus aliquid per speciem alienam. Cum his consentiunt alijs suppresso nomine relati à Franc. Alf. in *Logica loco citato*: quatenus dicunt, dum Angelus concipiatur ad instar iuuenis, ita cognosci substantiam Angeli affectam accidentibus iuuenis, vt sola vno talium acciunctuum cum tali substantia fingatur, non item ipsa extrema vnta. Alij denique Recentiores, quos tacito nomine refert Rub. lib. 3. de *Anim. cap. 5. quest. 5. n. 152.* assertunt: dum intellectus noster concipi Angelum ad instar iuuenis, id, quod in se immediate tangit cognitione, dumtaxat essephantasma iuuenis, Angelum autem catenus in ipsophantasmate, tanquam in substituto quodam dici cognosci, quatenus intellectus inducitur ad cognoscendum Angelum, cuius speciem non habet, iuueni, cuius speciem habet, subrogat sibi loco Angeli. Quam sententiam planè tenet Recupitus lib. 1. de *Deo* q. 2. n. 38. & lib. 2. q. 3. n. 4. Pro eademque stat Torrejon in *Logica Tract. 2. de Vniuers. q. 1.* quatenus ait, cognitionem rei per species alienas ita appellari, quia talem rem non cognoscimus propriâ aliquâ cognitione terminata ad ipsam; sed cognitione effectus eius, cuius habemus speciem.

72 Itaque ad triplicem omnino opinionem reduci possunt omnes philosophandi modi possibles in hac materiâ. Prima est, dum res insenata cognoscitur ad instarphantasmatis sensibilis, vtrumque tangi per cognitionem in se immediate; non tamen vt duo, sed vt vnum ex vtrisque per identitatem coalescens. Secunda est, vtrumque tangi in se immediate; non tamen vt vnum, sed vt duo, sive re vera sunt; idque sive dicantur tangi vt vnta per fidem vniensem, sive vt diuisa. Tum sive per vnam sive per duas cognitiones. Tum denique sive vtrumque clare, aut expresse, sive vtrumque obs-

curè, aut confusè, sive alterum clare, aut expresse, & alterum obscurè, aut confusè, sive vice versa. Tertia denique sententia est,phantasma dumtaxat sensibile attingi per cognitionem in se immediate; rem vero insenatam non in se, sed in illo, tanquam in substituto. Pro secundâ autem harum sententiarum, secundum aliquem ex modis in ea contentis videntur stare Soar. lib. 4. de *Anim. cap. 4.* Petr. Hurt. diff. 1. 2. de *Anim. sec. 2.* & Ariag. diff. 4. de *Anim. sec. 1.* Tamet quantum ad punctum controversie præsentis non adeo explicatæ loquantur.

Propositio 1.

Quicquid cognoscitur à nobis per speciem alienam 73 non in se immediate, sed inphantasmate sensibili, cuius est propria talis species, tanquam in quodam substituto cognoscitur.

Explico primum, propositionem probaturus deinde. Pro explicatione tamen oportet duas notiones præmittere. Prima est. Bisariam posse intellectum nostrum cognoscere aliquid per speciem alienam: nempe primariò, & secundariò, iuxta divisionem cognitionis traditam *suprà diff. 1. q. 3. hypoth. 3.* secunda est. Principia, quibus intellectus noster ad intelligendum quidpiam mouetur, determinatur, sive adiunetur, multiplicia esse. Alia enim in primis sunt naturalia. Alia artificialia, seu doctrinalia. Artificialia, seu doctrinalia voco voces, & scripturas, & vniuersim, quævis huiusmodi signa, quæ mediæ significatione, quam habent ad placitum ex hominum institutione, significatarum rerum notiones ingerunt. Naturalia autem dico præter ciuilius doctrinalia cetera cuncta. Quæ deinde in intrinseca, & extrinseca dividenda vniunt. Intrinseca sunt præter vim ipsam intellectum, quam intellectus habet, tum species ei inharentes, iuxta doctrinam stabilitam *suprà diff. 1. q. 1.* Tum intellectus aliorum obiectorum, aut etiam obiecti intelligendi ad nouam talis obiecti intellectu determinantes. Tum denique actus voluntatis, quibus intellectus mouetur in ijs, vbi voluntati subdutus est. Extrinseca vero principia sunt ob ecta, quæ mediæ sive cognitione intentionaliter mouent, sive determinant intellectum proximè, vel remotè, ut aliud obiectum, aut ipsam aliter intelligat. Nec non res, quæ physice, aut per sympathiam naturali, aut alio modo proxime pariter, vel remotè ipsius intellectus species excitant, vt simus cum illo cauient intellectuonem. De quibus omnibus in sequentibus minutius plura, & specialius dicenda sunt.

His positis dico; quoties intellectus noster per aliquam huiusmodi principia determinatur; seu mouetur ad cognoscendum primariò aliquid, cuius non habet speciem propriam, ea, quam habet, promptitudine videnti speciebus alienis accidentiis sensibilium, quas solas habet, eisdemque in numeris propemodum modis opephantasma permiscendi, seu compendiphantasma quoddam obiectuum, atque ex naturâ sua sensibile pro nata occasione rei cognoscendæ accommodatum sibi pro ipsa re substituere, vt sibi si loco eiusdem rei ad cognoscendum de illâ quicquid notificare principia. Praestat vtrique comparatione sive intellectus, quod nos comparatione aliorum solemus præstare, dum non valentes ob ipforum inexactitudinem exprimere eis proprijs concepibus ea, quæ eisdem notificare satagimus, exempla aliqua parabolice vtrumque ad similia rebus intelligendis proponimus, pro

pro ipsius rebus subrogamus, ut in illis, tanquam in quibulam enigmatibus, easdem res vicumque inician; atque adeo alienis saltem concepibus de illis formatis intelligent. Docet hoc Sanctus Thomas, *prima parte quæstione 84. articulo septimo in corpore*, hinc differissimis verbis. *Hoc quilibet in se ipso experiri potest, quod quando aliquis conatur aīquid intelligere, formati sibi aliqua phantasma per modum exemplorum, in quibus quasi insuffiat, quod intelligere studet. Et inde est etiam, quod quando aliquem volumus facere aliquid intelligere, proponimus ei exempla, ex quibus sibi phantasma formare possit ad intelligendum.*

75 Semel autem subrogato vi principiorum ab intellectu phantasma pro re intelligendā, ita illud est intellectui loco rei, ut medio illo, seu in illo de re ipsa, eti nullatenus in se immediatē tactā per cognitionem, quidlibet iudicare, atque verificare queat. Quemadmodum enim semel subrogatā aliquā imagine materiali pro re representanda per illam, adeo solet ea esse nobis loco prototypi, ut circa illā perinde, ac si esset prototypus, nos geramus multa de ipsā emuntantes, quā verē conueniunt prototypo. Dicimus enim, signatā imagine Alexandri. *Hic fuit Imperatorum potensissimi. Maximam verā partem sibi subiecit. Tum signatā imagine Crucis dominicae. Ecce lignum crucis, in quo salus nostra peperit, &c.* Ita ferme (nam simile non tenet in omni) se gerit intellectus noster circa phantasma illud, seu spectrum sensibile, quod sibi subrogat pro re quam apprehendere molitur, iudicans de illo, seu in illo, non tamen pro illo, sed pro re, cuius est substitutum, quicquid de ipsā iudicandum foret in ipsā, si in se per propriam speciem conceperet; ita quidem, ut iudicium quantum ad iudicium seu accusandum seu recessuum, in quā potissimum vis iudicatiū conficit, non (in phantasma; sed in rem, pro quā illud substitutur, feratur, attingens nihilominus illud; non tamen pro illo, sed pro ipsā; re; quod est iudicare rem ipsam, non in se ipsā; sed in alieno substituto pro ipsā apprehenso. Etenim sicut in alijs materijs substitutum in ordine ad manus, ad quod pro proprietario substitutur, perinde omnino se gerit, ac si esset proprietarius, succedente manu ipso per substitutum; & quā ac si per proprietarium exerceretur. Ita in presenti phantasma, quod pro re substitutur in ordine ad intellectuō, perinde in ordine ad illam se gerit, ac si res ipsa esset, ita quidem, ut ipsa res non minus verē, & propriē per substitutum in substitutō cognoscatur ab intellectu nostro, quam si per se ipsam, sive in se ipsā immediatē cognosceretur.

76 Explicemus hāc per exempla: Cenit quis in corpore humano effectus aliquos vitales, qui à solo ipso corpore nasci non possunt; indequā inducitur ad iudicandum ibi animam esse, cumque propriam speciem anima in suo intellectu non habeat, dum eam concipere vi talis inductionis actus molitur utendo speciebus rerum sensibilium, quas habet, phantasma quoddam sibi compingit intra illud corpus concipiente, sive apprehendit, quod sibi loco anima est, puta nebulam quamdam tenuem, aut flammam cum ipso corpore penetratam, aut quidpiam simile. De quo subinde phantasma, ac si ipsum anima esset, non tamen pro ipso, sed pro animā, pro qua est substitutum, iudicat ille esse causam eorum ef-

Pharus Scient. Tom. I.

fectuum, quos cernit, esse quid vitale, quid spirituale, &c. quod ipsum est iudicare cuncta hāc de animā, non tamen in ipsā, sed in phantasma substituto: sive animam, quoad hāc omnia, quā verē habet, non minus verē, & propriē ab illo cognosci per tale substitutum, quam si per se immediatē cognosceretur. Et hoc etiam est cognoscere animam, ad modum nebulæ, sive flammæ, sive aliquius aliusphantasmatis sensibilis, nec aliud esse potest, ut posset probabimus. Similiter, dum omnes, qui Romanum non vidimus, speciemque subinde propriam verbis Romanae non habemus, testimonio humano determinamur ad concipiendum, iudicandūque Romam esse, quandam obiectuā verbem, vnuquisque pro modulo suo nobis compingimus, qua cum vera Roma non sit, loco Roma verē nobis est: per quod subinde phantasma Romanum deinceps vera Romae attribuimus modo explicato, quācumque ipsi verē realiter, & propriē conuenire intelligimus. Pariter contingit, cum Angelum concipiimus ad instar iuuenis; Patrem aeternum ad modum senis; Spiritum sanctum ad modum columbae, &c.

Quæ cum ita sint, planè consequitur bifariam posse intellectum nostrum versari circa phantasma sensibile. Primo concipiendo ipsum propter ipsum, sive pro ipso, sive ex fine cognoscendi ipsum dumtaxat. Secundo concipiendo ipsum, non tamen propter ipsum, nec pro ipso, neque ex fine ipsum cognoscendi; sed propter aliud, sive pro alio, sive ex fine cognoscendi aliud. In primo casu phantasma in ratione obiecti pro nullo alio substituitur; atque adeo absolute, & simpliciter dicitur illud ab intellectu cognosci. In secundo vero casu phantasma pro alio subrogatur respectuē ad munus obiecti; quare absolute loquendo non phantasma; sed illud, cuius est substitutum, cognosci ab intellectu dicitur. Simile quid vluvenit in imagine materiali, quādū non subrogatur pro prototypo, sed ratione sui consideratur, ipsa est, quā cognosci, viderive absolute dicitur; dum verō subrogatur, non tam ipsa quā prototypus in ipsā. Quod autem intellectus modō concipiāt phantasma sensibile propter ipsam; modō vero pro alio quāpiam in cauā sunt diuerſa principia, quibus ad tales cognitiones mouetur, seu determinantur. Nam si principia solūm determinant ad concipiendum illud phantasma, ipsum concipitur propter se. Si vero determinatur ad cognoscendum aliud quidpiam, hoc est, quod ratione sui cognoscitur, & in quod cognoscendum tendit intellectus intentio; quia tamen illud defectu speciei eius propria per ipsummet, sive in ipso nequit immediatē apprehendere, apprehendit qualiter potest per phantasma, sive in phantasmate substituto, prout explicatum est. Vnde cognitio tangens phantasma propter ipsum, & cognitio tangens phantasma propter aliud quidpiam imprimis differunt ex parte principiorum, vnde itam trahunt originem, quā meā quidem opinione suæ naturā connotant, respiciunt respectu intrinseco (quāliter conclusio respicit præmissas tam formales, quām obiectuas, & iudicium apprehensiones præuias, &c. De quo distinctius *in sequentibus*,) & consequenter ratione talis respectus intrinsecè, quād naturam discriminantur. Deinde etiam ex modo tendendi in ipsum phantasma, quād repräsentant, videntur differre: quād enim intellectus phantasma concipit propter ip-

F sum,

lum, veluti in cortice eius quiescit conatus illius. At verò quando proper rem aliam cognoscendam phantasma apprehendit, in illōque subinde non tam ipsum, quam eam rem cognoscere fatagit, veluti impensoe conatu videtur contendere medullitus illud petrare, vt rem, quam venatur, quasi latentem ibi introspicat. Quod est intellectum diuerso modo in phantasma tendere in uno, atque in altero casu; tametsi in vitroque. Solum phantasma attingat immediate, & in le.

78 Hæc dicta de intellectione primaria obiecti insensati concepta ab intellectu nostro per speciem alienam. De secundaria autem sequitur adnotandum, quando ea memorativa est, iuxta dicta diff. 1. qu. 3. hypoth. 3. nullam notam subrogationemphantasmatis pro re cognoscendā interuenire; sed virtute subrogationis primariā facta eamdem rem in eodemphantasmate iteratō cognoscī. Quin imo etiam cùm secundaria intellectio non est memorativa, frequenter solet eadem res in eodemphantasmate ipsum iam primaria intellectione appropriato venire intelligenda. Mira enim, quam habet intellectus noster, virtute commiscendi, combinandi quæ ope phantasmæ species rerum sensibilium, quas habet in ordine ad concipiendāphantasma, affatim habet ad manus pro singulis rebus insensatis diuersa, que citra confusionem possit eis appropriare. Vnde nascitur, vt sub eodem concepītū à nobis de vnaquaque re principio formatō semper deinceps illam soleamus concipere, quotiescumque quomodolibet menti occurrit, dum nouum aliquod non superuenit fundamentum, sive principium adiugens intellectum nostrum ad talem conceptum variandum, subrogato pro tali re diuerso phantasmate. Dixerim intellectum nostrum adiutum ministeriophantasmæ, instar pictoris se gerere, qui ex varijs, eisdemque coloribus, quos in tabellā habet ad manus, nunc imaginem S. Petri depingit; nunc S. Pauli, & aliorum, quæ semel pictæ, & accommodatae prototypis eisdem deinceps repræsentandis, & cognoscendis deseruiunt, nisi fortassis successu temporis aliqua contingit variatio, aut subrogationis earundem pro diuersis prototypis, aut commutationis pro alijs.

79 Porrophantasmatum, sive spectrorum sensibilium, alia immediate, alia mediata pro rebus cognoscendis substituta solent. Immediate quidē, quando substituuntur pro rebus sub alijsphantasmatis non præcognitis: mediata verò quando pro rebus præcognitis sub alijsphantasmatis. Vnde alia immediata, alia mediata substituta ipsarum rerum dici poterunt. Etenim sèpè supra res alioquin suis inphantasmatis apprehensas, alia solemus velut imponerephantasma, vt quando plura inferiora ex suis conceptibus similia sub tertio quodam conceptu ipsiis communis adunamus, subrogando scilicet pro illis vnumphantasma, quo conceptus vniuersaliter conficitur, iuxta dicenda infra. Similiter, quando plures eiusdem rei formalites distincte præcceptas, atque adeo inphantasmatis distinctis, iuxta dicenda etiā *inferius* sub unophantasmate complectimur; quo pæsto ex genere, & differentiā vnicum speciei conceptum solemus compingere. Denique, quando per ipsarum vocumphantasmatis res significatas, in suisque proprijsphantasmatis antea conceptus apprehendimus: quod paſſim vni venit, vt ego euidenter experior, & vnuſquaque par ter, si animaduertat, experierūt, &c.

80 Tandem in efformandis eiusmodiphantasmatis,

& quasi simulacris, eis que pro rebus, quæ cognoscendæ sunt, subrogandis, naturali ſuā virtute intellectus noster, quam potest, seruat proportionem, seu analogiam cum rebus ipsis cognoscendis, habitā ratione principiorum, quibus ad illas cognoscendas determinatur, seu mouetur. Puta, vt cùm quis ex effectu aliquis diuina iustitia eleuatus ad concipiendum Deum, illum apprehendit per speciem cuiusdam viri feueri, vultus iracundi, &c. Si tamen ad cognoscendum Deum ex aliquo effectu diuina misericordia excitetur, illum contrā per speciem cuiusdam aspectus lenis, hilari, &c. concipit. Ita etiam Anglum instar pulcherrimi iuuenis, ſpiritu instar cuiusdam auræ lenis; animam instar cuiusdam subtilis, pellucidaque nebulæ, aut flammæ, ceteraque cuncta pariter solemus concipere. Et quoniāphantasmata sensibilia, quæ ab intellectu humano opephantasma formari possunt, habentia cum vnaquaque re cognoscendā aliqualem necessitudinem, proportionem, seu analogiam, innumerā propemodum sunt: idcirco vnaquaque res multis diuersis modis concipi potest, & ſæpe solet à diuersis intellectibus, aut etiam ab eodem, idque vel naturaliter, vel ex arbitrio; eo tamen melius quælibet res infensa à quoquis intellectu concipiatur in ordine ad acquirendam scientiam de illa, quo subphantasmate magis ſibi proportionato, magisve ad ſimili apprehenditur. Quantum autem ad ſcientias humanas interſit bene ipsarum terminos apprehendere, hoc est perphantasmata illis bene proportionata, & ſimilia *inferius* disput. 25. ex hæc doctrinā demonstrabimus. Ex quā infuper pro humanis ſcientiis alia ſciendi digna elicemus. Hæc ſatis modò pro explicazione propotionis; nam per ea, quæ dicenda ſuperfunt amplius, & amplius explicabitur. Pergo ad probationem eius. Pro quā

Sit primum argumentum deſumptum ab authoritate diuinā, ex verbis Pauli 1. ad Corin. 13. vbi loquens de modo cognoscendi per species alienas, quæ pro prefenti ſtatu habemus, comparato cum modo cognoscendi per species proprias, quem habebimus in futuro, ita habet. *Videmus nunc per ſpeculum in enigmate: iunc autem facie ad faciem.* Fallor enim, niſi mea ſententia litterallissimum horum verborum continent ſententia. Quocircā noster Iuſtinianus ad hæc locum. *Magnopere, inquit, conſentit cum ijs, quæ Philosophi tradunt de obiectophantasmatum ad rerum cognitionem pariendam.* Etenim videre per ſpeculum, ſecundum Apostolum, aut ea, quæ pertinent ad Deum, aut alia quæpiam non ſenſata, nihil eſt aliud, vt S. Th. interpretatur ad eundem locum, quā illa cognoscere per creaturas aliunde cognitas; hoc eſt, manuductibus iſtis media aliquā connexione, quā habent cum illis. Videre autem in enigmate, eft illa eadem cognoscere in obſcurā ſimilitudine, parabolā, ſeu allegoriā, vt ipſe S. Th. Th & Anfel. ibidem, nec non August. lib. 15. de Trinit. cap. 9. & alij communiter exponunt. Quid autem magis propriæ eft ſimilitudo obſcura, parabola, allegoria, ſeu enigma, quāphantasma ſenſibile pro re inſenſibili ſubstitutum: enigma quippe propriissimè ſumptum id fācē eft, quod aliud quid p̄ se fert ab eo, quod per ipsum ſignificari, ſeu notificari contendit, quod idem apprimi inphantasmate pro re alia cognoscendā ab intellectu nostro ſubstituto inuenitur. Itaque Paulus duo expressit, quæ in omni iudicio humano, præſertim diuertitio interueniunt, nempe, & quod intellectus moueat̄ ad rem iudicandam per

Disp. II. De natura. intell. &c. Quæst. III. 63

per aliquid antea præcognitum quod est videre rem per speculum; & quod in piciat illam inphantatim subtictu, quod est videre rem in ænigmate; ob id coniunxit: per speculum in ænigmate; dumque subiecit. Tunc autem facio ad faciem, contrapponens præsenti cognitioni abstractiæ facialem, seu intuituam futuram, quæ obiectum tangitur in se, amplius haud dubiè confirmavit, per abstractiuan non in se, sed in alieno ænigmate tangi, nimirum inphantasmati substituto. Quod rursus amplius adhuc confirmat sequentibus verbis, que subdit. *Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum.* Nam, vt ex dicendis a nobis tunc in hac q. tum maxime disp. 1. 3. q. 9. constabit, impossibile esset nos cognoscere ex parte, hoc est partiendo obiectu, que physice sunt imparibilia, nisi ea non in se ipsi, sed in specbris, seu phantasmatibus substitutis cognosceremus.

2. Secundum argumentum ab humana authoritate desumo, & primum ex D. Dyonisi. cap. 1. de cœlesti Hierach. vbi doctrinam nostram exprimere videatur, dum ait. *Etenim neque possibile nobis est aliter lucere nobis diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum anagogicè circumuelatum.* Nam, quod circumuelatum attingitur, non in se immediate, sed in velamine ipso attingatur neceſſe est: velamen autem anagogicu, hoc est figuratum, seu parabolicum phantasma sensibile est apud Dyonisi. pro rediuita subrogatū ab intellectu nostro, vt supponit S. Th. 2. 2. q. 17. 4. art. 2. ad 4. & ex cōmuni. Soar. tom. 2. de rel. 2. de orat. ca. 14. Subdit statim Dion. *Quoniam neque est possibile nostro animo ad non materialē illam ascendere celestium Hierarchiarum imitationem, & contemplationem: nisi ea, quæ secundum ipsum est materiali manuductione viatur: visibiles quidem formas inuisibilis pulchritudinis imaginationes arbitrans: sensibiles suauitatem figuræ inuisibilis distributionis, & immaterialis luculentæ imaginæ materialia lumina.* Quid pro re nostrâ accōmodatius? Certè adē exp̄ressa videat his verbis doctrina nostra, vt in eis amplius explicandi immorari non sit neceſſe. August. etiam, dum tom. 8. enarrat in Psal. 48. col. 4. dixit. *Quicquid modò intelligimus, per enigmata conspicimus.* Sententiam nostram videtur expressisse. Vide illum insuper tom. 3. lib. 15. de Trinit. cap. 9. alioſque Patres familiā proferentes ad locum Pauli nuper relatum ex 1. Corinth. 13.

3. Accedat nunc Arist. Philosophorum Princeps, qui Philosophiam nostram haud dubiè temuisse videtur, dum lib. 3. de Anim. text. 30. dixit intellectu autem anima phantasmati, ut sensibilia sunt. Nimirum, quia phantasmati immediate terminant intellectiones, sicut sensibilia sensiones. Et mōx. Propter quā nunquam sine phantasmati intelligit anima. Puta subrogato pro re intelligendā, seu iudicanda. Quod clarissim exprimit subiungens text. 33. *species igitur intellectuum in phantasmatibus intelligit. species enim, sive formas, ut alij vertunt, appellat hic Philosophus, (quemadmodum lib. 2. Physicorum text. 10. & 12. & lib. 5. Metaph. cap. 4. saepe alibi) essentias rerum cognoscendarum, ut etiam S. Th. supponit postmodum referendus. Concludit denique egregie totam rem nostram Arist. text. 39. dicens. Quoniam autem nulla res, ut videtur (id est, prout nobis appetit) est præter sensibiles magnitudines (quia videlicet cuncta in phantasmatibus sensibilibus, quantisque conspicuntur) separata (sci-*

licet à magnitudine, seu quantitate) in speciebus sensibilibus intelligibilia sunt, & que abstractione dicuntur, & quæcumque sensibilia habitus sunt, & passiones; & ob hoc nihil sentiens, nihil utique addiscit, neque intelligit; sed cum speculetur necesse simul phantasma aliquod speculari. Phantasmati enim sicut sensibilia sunt. Præterquam quod sunt sine materia. Explicit id ipsum, ipsissimumque nostram doctrinam Aristotel. lib. de memor. & reminis. capite 1. post medium, appositissimo Mathematicorum exemplo. Nam sicut iij demonstratur quidpiam de essentiâ vniuersali, indeterminatave trianguli, particulare trianguli, determinatamque figuram describunt, in quâ tanquam in quodam substituto dictam essentiam vniuersalem, sive indeterminatam concipiunt. Ita intellectus rem aliquam non quantam intellecturus, seu concepturus, specterū quoddam sensibile, atque adeo quantum sibi ponit ob oculos, in quo tanquam in quodam substituto rem ipsam concepit, & intelligit. Verba Aristotelis secundum veriōnem N. Leoniceni apud S. Th. quæ clarior est, ita se habent. *Quoniam autem de Phantasiâ dictum est prius in commentarijs de Animâ (locis numeris citatis) & quod sine phantasmate intelligere non licet. Eadem enim in intelligendo consistit passio, que in describendo. Ibi enim ad nihil videntes determinata trianguli quantitate (id est, non de illâ, sed de indeterminata, & vniuersali tractantes) nihilominus per terminatam illum describimus quantitatem. Ita intelligens, licet non compleat quantum, ante oculos tamen proponit quantum, contemplatur autem non ut est quantum. Quod si natura fuerit quorum quidem, verum indeterminatorum, ante oculos certè quantum ponit terminatum: contemplatur autem, ut quantum est solum. Quid ad rem clarissim: nisi forsan, quod in eodem libello cap. 2. post medium, adducto ad eamdem rem exemplo imaginis materialis, quo nos superius vti fumus, subiungit sic ipsi Arist. secundum veriōnem antiquam. Aut est, ut contingit, & accedit hoc. Ut enim in tabulâ pictum animal, & animal est, & imago; & idem, & unum ipsum est ambo: esse tamen non idem amborum, & est considerare, & sicut animal, & sicut imaginem. Sic, & quod in nobis phantasma oportet existimare, & ipsum aliquid secundum se esse, & alterius phantasma. Secundum quidem se ipsum speculatum, & phantasma est, in quantum verò alterius ut imago, & memorabile. Mitto alia, quæ pro doctrina nostra ex Arist. adferri possent; nam per adducta satis superque apparet Philosophi mentem, & nostram in idem prorsus, quod ad rem attinger, consipire.*

Veniamus modò ad S. Th. per omnia in re philosophicā Aristotelicū, quæ in eadem nostrâ opinionē fuisse imprimis satis aperte videtur ostendere tota doctrina, quam ipse inducit 1. p. quæst. 84. art. 7. dum definit, & late probat. *Quod impossibile est intellectum secundum præsentis vita statum, quo passibili corpori coniungitur, aliquid intelligere in actu, nisi conuertendo se ad phantasmatum (nimirum, ut in ipsis intelligat tanquam in substitutis, quæcumque satagit intelligere) subiungens in corpore articuli prout iam nos supra nam. 74. retulimus, vel ipsa experientia esse cunctis notissimum. Quod quando aliquis conatur*

F. 2. aliquid

aliquid intelligere, format sibi aliqua phantasmata per modum exemplorum, in quibus quasi inspiciatur, quod intelligere studet. Tandemque in responsione ad 3. concludens. *Quod incorpore, quorum non sunt phantasmata, cognoscuntur a nobis per comparationem ad corpora sensibilia, quorum sunt phantasmata, &c.* & ideo cum de huiusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus conuerti ad phantasmata corporum, licet ipsorum non sunt phantasmata. Clarius adhuc videtur expressius doctrinam nostram verbis à nobis citatis *supra* disput. 1. quæst. 3. ex libris de *Memor. & reminisc. lect.* 2. vbi ait. *Non ergo propter hoc solum indiget intellectus possibilis humanus phantasmata, ut acquirat intelligibiles species, sed etiam ut eas quodammodo in phantasmatis inspiciat.* Et hoc est, quod dicitur in 3. de *Anim. species* igitur in phantasmatis intellectuum intelligit. *Huius autem ratio est, quia operatio proportionatur virtutum & essentia: intellectuum autem hominis est in sensu, sicut dicitur in secundo de *Anim.** *Et hoc est, quod ea, quae pertinent ad rationem species cuiuslibet rei materialis, puta lapidis, aut hominis, aut equi, possunt considerari sine principiis individualibus, que non sunt de ratione speciei.* Et hoc est abstrahere universale particulari, vel *speciem intelligibilem à phantasmatis, considerare scilicet naturam speciei ab ea consideratione individualium principiorum, que per phantasmata representantur.* Vnde, cum in quinto arguento obiectum sit sibi locum Philosophi ex lib. 3. de *Anim. text.* 33. commemoratum. *Quod intellectus intelligit species in phantasmatis: non ergo eas abstrahendo.* Respondet. *Ad 5. dicendum, quod intellectus noster & abstrahit species intelligibiles à phantasmatis, in quantum considerat naturas rerum in universali, & tamen intelligit eas in phantasmatis; quia non potest intelligere ea, quorum species abstrahit, nisi convertendo se ad phantasmata, ut supra dictum est.* Vnde rursus doctrina nostra non parum confirmatur.

85 Quam insuper ipse S. Th. aut planè sensisse, aut certè experientia ductum subodorasse mihi videtur; quoties loquens de verbo mentali nostro, illud ex parte obiecti ponit, dicens verbum mentale esse conceptum illum obiectuum ab intellectu nostro formatum, dum quidam intelligit, qui primò per intellectum attingit, primoque significatur per vocem, & medio quo res intellecta, & significata per eamdem intellectum intelligi, per eamdemque similiter vocem significari dicitur. Hoc namque genus verbi mentalis apud me planè est phantasma obiectuum, in quo tanquam in substituto à nobis, ut credo, intelligitur quodvis obiectum infensatum. Quod quidem iure optimo verbum mentale, obiectuum tamen, non formale vocari potest, prout *supra* quæst. 1. fine notatum est.

Videamus vnum, aut alterum ex locis S. Th. istam doctrinam exhibentibus. Etenim in opus. 53. quod est de intellectu, & intelligibili, sub initium, postquam excluderat à ratione primò, & per se intellectum in intellectu existentis, tum rem, cuius notitia per intellectum acquiritur, tum ipsam intellectum, tum speciem intelligibilem, concludit. *Hoc est igitur primò, & per se intellectum, quod intellectus in se ipso concepit de intellectu, fine illud sit definitio, sine aliqua enuntiatio (puta obiectum)* secundum quod ponuntur duas operationes intellectus, ut dicitur in 3. de *Anim.* Hoc autem sic ab intellectu conceptum dicitur verbum interius. Hoc enim est, quod significatur per vocem. Non enim vox exterior significat ipsum intellectum, aut formam ipsum intelligibilem, aut ipsum intelligere; sed conceptum intellectus, quo mediante significat rem. Magis ad rem nostram videtur loqui S. Th. lib. 1. contra Gent. cap. 53. vbi agens de verbo nostro interno obiectu, quod intentionem intellectum appellat, dicit, nisi intellectus noster huiusmodi intentionem formaret, fore vtique, ut nequam posset aliquid intelligere abstractum à conditionibus materialibus, sive individualibus, fine quibus non est re ipsa. Quod nostra doctrina applicatum verissimum est. Nam intellectus nisi medijs phantasmatis substitutis minimè valeret abstrahere vnam formalitatem ab aliâ, cum quâ realiter est idem; vt ex dicendis apparebit. Deinde ait. *Per hoc enim, quod species intelligibilis, quae est forma intellectus, & intelligendi principium, est similitudo rei exterioris, sequitur, quod intellectus intentionem formet illi rei similem: quia quale est unumquodque, talia operatur.* Et ex hoc, quod intentione intellectu est simili alieni rei; sequitur quod intellectus formando huiusmodi intentionem rem illam intelligat. Quæ quidem verba planè videntur præ se ferre rationem à priori, quam iam exhibeo, propositionis datae. Sit igitur

Tertium argumentum à ratione naturali defunditum pro doctrinâ dictâ propositionis. Omnes omnino intellectus humanæ obiectorum infensatorum in intellectu generantur virtute specierum sensatorum, quæ intrant per sensus externos ad intellectum ipsum perueniunt, prout *supra* disput. 1. quæst. 2. explicatum est. Siquidem intellectus humanus nullas alias species habet ad intelligendam cunctâ, quæ intelligit, præterquam eas, quas ab accidentibus sensibilibus per sensus hauit, ut tanquam dogma certum iam apud omnes statuimus disp. 1. quæst. 1. sed per species accidentium sensibilium, sive virtutem earum nullum aliud obiectum, præter accidentia ipsa, quorum species propriæ sunt, potest per se, seu in se ipso immediatè representari. Igitur nulla intellectio humana representat aliquid aliud per se immediatè, præterquam speciem illud, seu phantasma sensibile, à cuius speciebus ea nascitur, etenimque subinde alterius obiecti infensati intellectio est, quatenus intellectus non pro phantasma; sed pro infensato obiecto intelligendo concepit illam, subrogando scilicet sibi phantasma pro obiecto infensato, atque ita intelligendo ipsum infensatum obiectum, non in ipsomet, sed in phantasma substituto, prout satis *supra* explicatum est.

Quod autem virtute specierum propriarium accidentium sensibilium, quas solas intellectus accipit, nullum aliud obiectum, præterquam accidentia ipsa, sit immediatè

immediatè per se, & in se repræsentabile, videtur manifestum. Primo, quia tales species talium dumtaxat accidentium sunt propriæ species, propriaque semina, vt apud omnes est in confesso: nihil autem per se, & in se immediate aliter, quām perspeciem sui propriam repræsentari valet, vt etiam est notum: quia sola species vniuersiūque obiecti propria vim habet repræsentandi ipsum, sicuti est in se vt omnes fatentur. Secundò, quia incredibile est paucorum accidentium materialium, atque sensibilium species virtutem habere ad repræsentanda in se immediate cuncta intelligibilia tam spiritualia, quām materialia, qualia medijs illis aliquo modo valet intellectus noster concipere. Tertio, quia si calem virtutem huiusmodi species haberent, species propriæ essent subinde cunctorum intelligibilium; tametsi ab illis non nascantur. Quo fieret contra consensum omnium, vt nihil à nobis per speciem alienam, sed cuncta per species proprias cognoscerentur. Species quippe non eius dumtaxat obiecti dicitur propria, à quo producitur, sed eius etiam, quod per ipsam, vt est in se repræsentatar, vt patet in species inuisi Angelicis, qua propria species suorum obiectorum dicuntur, tametsi ab illis non nascantur. Quartò, quia species sensibilium, quas bruta capiunt per sensus, eiudem citrè dubium natura, atque quas nos capimus, sunt. Sed illi e citra dubium etiam solum sunt repræsentatiæ immediate ipsorum sensibilium, quia sola hæc bruta cognoscunt. Igitur tantum de nostris dicendum est. Quinto, quia si species sensibilium etiam cunctorum insensibilium per se repræsentatiæ essent, vt nequeunt semel excitatae non repræsentare ipsa sensibilia, prout experientia monstrat; ita nec possent pariter non repræsentare nobis insensibilia cuncta. Quo fieret, vt fine discursu passim intelligibiliæ cuncta conciperemus, quod est manifestum absurdum. Nec dici potest egere eas determinatione intellectus, aliorūmve principiorum, quibus ille determinatur, vt hæc potius; quām alia obiecta repræsentant: inde enim fieret, vt dum intellectus determinatur ad sola intelligenda obiecta insensata, prout determinatur plerumque, sola ipsa obiecta insensata repræsentarent species; atque adeo plerumque, aut ferè semper absque vñâ conuersione ad phantasmata sensibilia, absque vñâ apprehensione ipsorum intelligeremus. Quod & evidenti experientia, & omnium consensui refragatur. Tum absurdum est asserere species impressæ egere determinatione intellectus, vt hoc potius repræsentent obiectum, quām aliud, cū ipsa contrā ad hoc potissimum munus institute sint à naturâ, vt intellectus alias ad cuncta intelligenda indifferenter determinent. Sexto, quia si species sensibilium valerent determinatae vñcūque obiecta insensibilia in se immediate repræsentare, quoties ad aliquid insensibile concipiendum determinatur intellectus conceptus obiectuum illius proprium semper sibi efformaret: haberet enim in intellectu obiectuū obiectum insensibile idem omnino esse, quod re ipsa haberet in se; atque adeo non aliter, sed sicut in se est, apparet: quo fieret, vt semper illud eodem modo conciperetur, quantumvis per species diuersas; quin imo omnes homines eiusdem obiecti insensibilis eundem cōceptum obiectuum semper haberent; neque eamdem rem diuersis modis per dissimilēque conceptus possent concipere: siquidem eadem res sibi ipsi dissimilis non est. Quod manifesta experientia aduersatur; aliaque subinvent absurdula post adiungenda. Septimo deni-

que, quia nullum est fundamentum idoneum ad tribuendam speciebus accidentium sensibilium virtutem repræsentandi cuncta per se immediatè, vt ex dictis, & ex dicendis conspicuum fiet. Igitur illi talis virtus nequaquam est attribuēda. Quod cū ita sit, consequtur plane, per nullam nostrā intellectuē nem virtute talium specierum ab intellectu nostro conceptam, quales omnes sunt, repræsentari nobis aliquid insensatum immediate per se, & in se, idque siue identificatū cum phantasmate sensato, siue distinctum ab ipso quāvis ratione, iuxta quamlibet sententiam contrariam excogitabilem. Atque ita solum reliqui iuxta nostrā, vt quidlibet insensatum, non per se, aut in se, sed per phantasma, aut in phantasmate ipso, tanquam in quodam substituto repræsentetur, vt *suprà* declaratum est.

Sed dicet fortassis aliquis cum Petr. Hurt. *diff. 12.* 88 de *Anim.* *sec. 2. n. 19.* intellectiones obiectorum insensibilium per species sensibilium immediate non fieri; atque adeo tales species talium obiectorū per se repræsentatiæ non esse. Intellectu enim solum determinari immediate per speciem obiecti sensibilis ad ipsum obiectū sensibile intelligendum. Deinde verò ex huius intellectione determinari per discursum ad intelligendum insensibile. Ita quidem, vt intellectio primaria obiecti insensibilis ab intellectione præiā sensibilis, non item ab aliquā specie impressa procedat effectu. Ex illa tamen semel habita pròterioribus eiudem obiecti insensibilis intellectiōibus species iam in memoriam relinquatur impressa; quæ talis obiecti propria erit; id est deseruiens ad ipsum vñcē intelligendum per se, & immediate, tametsi non quidditatiuē, aut intuitiū, sed obscurè, siue confusè.

Ceterum contra hunc dicendi modum eodem 89 robore, eadēmque vi recurrunt argumentum factum. Tum quia necundū potest intellectio obiecti sensibilis habere maiorem virtutem, quā species eiudem ad producendam intellectiōem propriam, & immediatam obiecti insensibilis. Siquidem ab specie venit oriunda tota virtus repræsentatiæ obiecti, quam cognitio habet. Ob idque nulla cognitio relinquit ex se speciem impressam aliis repræsentatiæ obiecti ab eo, cuius cognitio est, vt constat. Tum quia ex ista doctrina eadem commorata absurdula manifestius adhuc sequuntur. Nimirum quilibet intellectiōem cuiusvis obiecti sensibilis vim repræsentatiæ habere omnium omnino entium à nobis intelligibilium; idque per repræsentatiōē eorum propriam, & immediatam. Eaque subinde cuncta à nobis non per alienas, sed per proprias cognosci species. Atque adeo nos omnes, & singulos proprium semper, cumdēmē conceptum obiectuum formare vniuersiūque obiecti insensibilis. Et consequtent semel comparatis speciebus proprijs obiectorum insensibilium absque vñâ prorsus conuersione ad phantasmata sensibilia posse nos illa intelligere, per otiumque circa illa ratiocinari. Quæ omnia, & omnium communis consensui, & experientia exploratissima manifeste aduersantur. Quibus adde primo, quod intellectus noster ne circa sensibilia quidem obiecta, à quibus accipit species, potest aliquid iudicare absque vñi alienarum specierum, & subrogatione phantasmatum, vt ex dicendis apparet. Sine indicio autem sensibilium non stat discursus ex illis ad concipienda insensibilia. Secundò, quod sine iuuamine speciei impressæ non potest intellectus noster quidpiam

primo apprehendere unde cumque determinatus, ut communis Philosophorum existimatio fert. Cognitio autem obiecti sensibilis solius obiecti, cuius cognitio est, ut dicbam, valet speciem intellectui imprimere: nam id omnium cognitionum est proprium munus; non item obiecti insensibilis, cuius nec semen est, nec foetus vila ratione. Mitto aia, nam per dicenda amplius, & amplius dicta doctrina manebit confutata.

Quatum argumentum pro nostrâ propositione deflumitur ex experientia. Nemo enim est, qui non experiat satis aperte si animaduertat, dum rem aliquam insensatam intelligit, ita sibi aliquod spectrum sensibile, corporeumque representari, ut nihil aliud prater illud ipsum menti obuersetur: quin potius illud adeo esse sibi pro re, ad quam intelligentiam tendit, ut ipsummet percire alpiciat, ac si res ipsa esset: si autem prater spectrum, seu phantasma sensibile, ad instar cuius rem insensatâ dicimus intelligere, res insuper ipsa in se immediate intellectio tangeretur, tum quidem non solum spectrum sensibile; sed aliquid amplius per se immediate opponeretur nobis ex parte obiecti, idque experientia nosceremus: quandoquidem per illam, quorisuscumque aliquid mente concipimus, satis superque innotescit nobis nos illud confpicere. Quod quidem evidenter sit, cum aliquid alias sensibile, à nobis tamen insensatum cognoscimus, e. g. Vrbem Romanam, Pontificem, Turcam, Regnum Sinarum, & alia huiusmodi. Tunc enim loco Romae, urbem quamdam nobis imaginatione compingimus talis, aut talis magnitudinis, situs, figuræ, dispositionis, qualis re ipsa vera Roma non est. Loco Pontificis, aut Turce Phantasma quoddam hominis visuramus certi cuiusdam aspectus, habitus, quantitatibus, positionis, coloris, qualis re vera nec Pontifex, nec Turca est. Loco autem Regni Sinarum regionem etiam quamdam nobis formamus taliter extensam, taliterque habitatoribus, viribus, oppidis, fluminibus, vallibus, montibusque distinctoram, qualiter non se habet haud dubie, sed longe aliter regnum ipsum. Si enim in ijs, & similibus casibus prater phantasma illud, quod vnuquisque pro genij captus, circumstantiarum, ac principiorum determinantium diuersitate diuersimode sibi efformat ad rem aliquam sensibilem cognoscendam, res insuper ipsa in se immediate per cognitionem tangatur, id quidem citra dubium sub experientiam caderet. Cum ergo manifeste non cadat, quia ne in experientia, dum circa Romanam, Pontificem, Turcam, Regnum Sinarum, aliaque huiusmodi sensibilia à se non sensata sua intellectio versatur, quidpiam aliud à se apprehendi, aut sibi ex parte obiecti obuersari praterphantasma à se efformata ad talia obiecta intelligenda, quia ab ipsis obiectis re ipsa distincta, & epeque valde diuersa sunt, ut etiam experientia demonstrat, cum oculis postea cernimus id, quod longe alter, quam est, antecepimus. Tenendum procul dubio est, quotiescumque obiecta insensata ad instar sensatorumphantasmatum intelligimus, solaphantasmata ipsa per se, in se immediate per intellectiionem attingi, obiecta autem insensata non in se, sed in ipsiusphantasmatis, tanquam in substituti intelligi.

Quintum argumentum ex communis omnium conlenti, atque existimatione, seu tacita persuasione accipio. Omnes namque fatentur, passimque predicant quidquid à nobis insensatum cognoscitur, id quidem per speciem alienam, & alterum,

quam est in se, ad instarque obiecti sensati, sive ad modum eius cognosci. Quia tamen vera esse non possent, si res in enata aliter, quam in spectro sensato, tanquam in quodam substituto, prout nos censimus, cognoscetur. Si enim illa in se immediate aliquo modo attingeretur per cognitionem, impressis iam non per speciem alienam dicenda esset cognosci, sed per propriam, tameus non ab ipsa, sed ab obiecto sensato oriundam, ut superius pondebam. Deinde non aliter, quam est in se, sed sicut est in se, appareret: si quidem non per substitutum à se diuertum, sed per se ipsam appareret: atque ita illud ipsum esse, quod in se habet, haberet in mente cognoscens: quod est esse illam in mente cognoscens idem ipsum quod est in se; atque adeo non alter, quam est in se; sed sicut est in se, cognosci. Non ita iuxta doctrinam nostram evenerit, nam eo ipso, quod res insensata non in se ipsa, sed in phantasmate substituto cognoscitur, nequit non esse in mente eam cognoscens aliud ab eo, quod est in se, aliterque subinde, quam est in se, cum omni proprietate cognosci. Præterea, nisi ita cognoscetur, dici non posset ad instar, seu ad modum obiecti sensati cognosci. Quoniam cognoscitum ad instar alterius, aliud esse non potest, quam vel cognoscitum vnum per aliud, tanquam per substitutum; vel cognoscitum vnum per comparationem cum alio, tanquam cum exemplari. Hoc autem secundo modo, palam est, rem insensatam non cognosci ad instar sensatae, quandoquidem, ut experientia monstrat, non appetit nobis distincta ab illa, prout ad talis comparationem requiritur; nec talem intellectio nostra facit comparationem. Igitur priori modo dumtaxat res insensata ad instar, seu ad modum sensatae potest dici cognosci.

Sextum argumentum multi quidem irrefragabile est si obiecta insensata in se immediate per intellectum nostrum attingerentur, nullatenus possemus illa praescindere obiectum, cognoscendo vnam formalitatem, ignotâ alia realiter indistincta ab illâ: quia inde fieret, ut idem ipsum cognoscetur simul, & non cognoscetur nobis, quia est manifesta contradictionis, ut bene viderunt Recentiores, qui ob hoc argumentum communiter præciosiones abnegant obiectus. Sed est certissimum praescindere ad rem aliquam sensibilem cognoscendam, res insuper ipsa in se immediate per cognitionem tangatur, id quidem citra dubium sub experientiam caderet. Cum ergo manifeste non cadat, quia ne in experientia, dum circa Romanam, Pontificem, Turcam, Regnum Sinarum, aliaque huiusmodi sensibilia à se non sensata sua intellectio versatur, quidpiam aliud à se apprehendi, aut sibi ex parte obiecti obuersari praterphantasma à se efformata ad talia obiecta intelligenda, quia ab ipsis obiectis re ipsa distincta, & epeque valde diuersa sunt, ut etiam experientia demonstrat, cum oculis postea cernimus id, quod longe alter, quam est, antecepimus. Tenendum procul dubio est. Quod insuper confirmatur primo: quia nisi ita intelligeremus, nequaquam possemus per rationem obiecta in se indistincta distinguere, quia, quia in se sunt vnum, si in se ipsi cognoscerentur, non possent non esse etiam vnu obiectum in mente: quia non possent non esse in mente idem ipsum, quod sunt in se; ac proinde nequaquam possent plura apparere, seu esse plura in mente, prout ad distinctionem rationis necessarium est. Confirmatur secundum: quia nisi modo dicto intelligeremus, conceptus vniuersales, neutriquam constare possent, quia, que plura sunt, necessariò apparerent plura, quo profus cefaret omnis vniuersalitas; essent quippe in mente concipientis idem ipsum, quod sunt in se, in se autem sunt plura, ut ponimus. Tum conceptus vniuersales,

Disp.II. De natura. intell.&c. Quæst.III. 67

uerfals præfertim genericos ab inferioribus non possemus abstrahere, quia fundamentum abstractionis, seu adiunctionis vniuersalis vnicè est similitudo inferiorum. Constat autem inferiora species diuersa in se ipsis dissimilia esse; sunt tamen in mente nostrâ similia, quod conceptum genericum ratione spectrorum similium, per qua concepiuntur. De quibus omnibus plura suis locis. Denique confirmatur tertio, quia nisi per substituta aliena intelligeremus, plurima alia huiuscmodi sequentur absurdâ contra connaturalem notissimumque operandi modum, quem noster intellectus habet, prout in decursu huius operis planè ostendemus. Symmetria quippe totius doctrina in eo tradenda aperte ostenderet bene animaduertenti, quâm vera solio sit, quam modo suadere conamur.

93 Optimum argumentum. Nisi per substituta aliena cognosceremus, neutiquam possemus habere apprehensionem simplicem de obiecto vago, sive indeterminato; vti reuera passim habemus. sc. quoties sub his particulis *aliqui*, *quidam*, *nullius*, & similes conceptum nostrum obiectuum significamus, siveque alias, vt constabit ex inferioris dicendi. Quoniam obiectum vagum, indeterminatumve in le ipso nihil est aliud, quam hoc, vel illud, vel aliud, &c. sub disiunctione, repugnat autem, vt per apprehensionem simplicem tangatur ab intellectu nostro in se ipso obiectum hoc, vel illud, vel aliud, sub disiunctione, nullo eorum ratio determinate, vt bene aduertit Ariaga, & ex terminis est notissimum: quia sicut manifeste repugnat existere in se rem hanc, vel illam, vel aliam, & nullam earum existere determinate, ita repugnat manifeste representari in se per cognitionem hanc, vel illam, vel aliam, & nullam earum representari determinate. Quin etiam nisi per substituta aliena cognosceremus, ne iudicia quidem vaga, seu disiunctiva formaliter possemus concipere, sicut etiam extra omne dubium passim concepiimus; quia, vt ego sumissimè teneo, æquè repugnat attingi vnum, vel alterum, & neutrum determinate per iudicium, atque attingi vnum, vel alterum, & neutrum determinate per simplicem apprehensionem. Vtrumque autem penitus repugnare, si obiecta in se immediatae attingantur, seu per apprehensionem simplicem, seu per iudicium ex dicendi *disp. 10.* constabit. Quocirca ibi etiam ostendam eos, qui per species proprias cognoscunt, nullam omnino intellectio formaliter disiunctiam habere posse, tametq; æquivalenter disiunctiam possint habere: quale est iudicium cōditionatum de vtrouis extremorum disiuncti sub conditione negationis alterius. De quo ibi multa. At nos per species alienas modo prædicto cognoscentes, nil vetat intellectio formaliter disiunctias habere, quales circa omne dubium passim habemus, tangentes videlicet absolute inphantasmate substituto determinato obiectum disiunctum, seu vagum nequamquam in se ipso tangibile, hoc est tangentes in tali phantasmate vnum, vel alterum ex extremis obiecti disiuncti, qui vnum eorum tangatur determinate, qualiter illa in se ipsis neutiquam tangibilia sunt. Quemadmodum enim, quæ in se sunt plura, vnum apparere possunt in substituto; secus in se. Itaque in se sunt determinata, disiuncta, seu disiunctiæ, vel vagè possunt in substituto apparere; secus in se, vt amplius explicabitur *paulo inferiori.*

94 Octauum argumentum prædicti simile sit. Quia nisi per substituta aliena intelligeremus, nequamquam possemus concipere, vti citra omne du-

95 bium sâpe concipimus eas chymeras impossibilis; quæ ex rebus inter se distinctis per identitatem fieri, aut ex conceptibus identificatis per fieri distinctiō compingi solent; aliasque huiusce generis; eo quod, quæ in se sunt aut identificata, aut distincta, aut æqualia, aut similia &c. cognita in se aliter ac sunt apparere nequeunt, vt pluribus est comprobandum *infra disp. 11. & 12.* Qualiter apparet possum cognita in substitutis alienis, vti cognoscuntur à nobis, aut possum cognosci. Similiter, quia negationes rerum adeo sunt mere nihil, vt à cognoscitibus intuitu nullatenus positiue sint cognoscibilis, vt *infra disp. 9.* monstrabimus: ne à nobis quidem possum cognosci posse, vti sâpissimè cognoscuntur, nisi per substituta aliena cognosceremus. Vniuersaliter enim ex hoc, quem habemus intelligendi, modo nascitur, vt multa obiecta alijs in se nullomodo cognoscibilia, à nobis in substitutis alienis cognoscibilia sint; vt ex dicendis *locis citatis* satis, superque notum fiet.

Nonum argumentum potest desummi ex mirâ, quam habet Phantasia nostra promptitudine componendi phantasmata, eaque infinitis prope modis variandi: eo enim sine videtur illi hæc virtus collata, vt in illis efformandis intellectui subseruat, quo ipse abunde habeat ad manus spectra diuersa pro tam diuersis rebus, rerumque formalitatibus obiectu, quas passim concipit, subroganda. Oportuit enim ne alia cum alijs confunderet, tam diuersimode illa posse concipere. Cum tamen Phantasia ratione sui ad nihil tanta phantasmata, spectrorum varietate videatur indigere. Accedit, quod nisi intellectui in phantasmatis ope Phantasiae formati, tanquam in substitutis cuncta cognosceret, ne cunde tam arco necessitudinis vinculo in ordine ad operandum neceretur eum illa, vt ne ceteratur; sicuti *supra disp. 1. q. 3.* monstratum est.

Decimum argumentum inde desumitur, quod appetitus sensitus sensibiliter afficitur sâpè sâpiu-

ad obiecta insensata, inq; ad spiritualia, & diuina, que meditatur intellectus, cum tamen ille per sola phantasmata sensibilia possit ad suos affectus moueri. Quod non leue præberet indicium, huiusmodi sensibilia phantasmata loco obiectorum insensatorum, spiritualiumque etiam, & diuinorum toti nostra anima esse etiam comparatione intellectus, qui dum pro dictis obiectis talia phantasmata substituit, quodammodo partem sensituum trahit secum, vt eadem, quæ ipse, obiecta suo modo capiat, & gustet.

Vndecimum argumentum præbet id, quod intellectus noster habet ingenium cuncta facilius percipiendi per exempla proposta, tanquam per quædam substituta rerum percipiendarum. Ob id enim Christus Dominus, Prophetæ, & Apostoli per parabolæ, vt in plurimum, perque ænigmata loquebantur. Ob id penè omnes euentus, qui in veteri testamento narrantur figure, ac veluti ænigmata extiterunt eueniendorum post Christi aduentum tempore legis gratia. Ob id in re oratoriâ potissimum ad persuadendum argumentum est, quod à simili, seu ab exemplo capiatur. Ob id analogia rerum tam grata nobis, vt ferme in illâ consitiat totum momentum eorum, quæ, quâuis ratione intellectui nostro arident in poëmatibus, in panegyris, in facetijs, ac dêmum in vniuerso humano sermone, vt reflectenti ad cuncta perpicuum fiet. Vniuersa quippe metaphora in rerum analogia nititur, in subrogandâque re vna pro aliâ adsimili consistit. Quæ omnia claro indicio sunt connatura-

lissimum esse nostro intellectui, cuncta, qua intel-
ligit, per substituta aliena intelligere.

98 Quæ quidem intellectus nostri natura in visu
etiam adorationis imaginum cerni videtur: semel
enim aliquæ imagine pro prototypo subrogata; ita
in illa tanquam in substituta solemus adorare pro-
totypum, vt tota nostra attentio, & affectio per se
immediate in solam imaginem, ac si ipsa esset pro-
totypus referatur; tametsi non pro ipsa, sed pro
prototypo, cuius loco ea nobis est, vt experientia
manifestat, & nos suo loco monstrabimus. Qui
quidem ipsissimum est modus, quem intellectus no-
strer ferunt in cognoscendo per substituta.

99 Duodecimum argumentum sit. Quoniam substan-
tias materiales per ipsarum sensibilias accidentia,
tanquam per substituta cognoscimus, vt satis, su-
perque experientia videtur demonstrare. Quis enim
vnuquam expertus est, dum tractat de lignis, de la-
pidibus, de metallis, de monetis, &c. se quidquam
aliud per se immediate mente conceperet sensi-
bilia accidentia harum rerum, colorum, magni-
tudinem, figuram, numerum, &c. Huiusmodi igitur
accidentia communiter loco integrarum rerum
esse videntur. Si quando autem ex industria aliud
aliud sub talibus accidentibus latens conatur in-
trospicere, aliquod aliud accidens pro illo solemus,
subrogare; vt etiam constabit experientia bene
animaduertenti.

100 Decimum tertium argumentum inde accipi pos-
tis; quod intellectio nostra ex una parte supra se
ipsam perfecte reflexua non est, etsi imperfecta
quædam, & experimentali notitia se se insinuerit in-
telligenti iuxta doctrinam traditam *suprà disp. 1. q.*
2. *hypoth. 2.8.* Ex alia verò parte certum est eam sub
conceptu vniuersalissimo intellectu perfecto
quodam modo, valdeque ab experimentali diuerso
se se intelligere. Quæ duo cohærente non possent,
nisi per substitutum alienum conceptum illum vni-
uersalem intellectu formaremus.

101 Decimum quartum argumentum præbent nobis
Animæ separatae. Quæ vt fert communis Theologorum
sententia apud Salas 1. 2. *Tract. 2. disp. 6.*
sec. 8. speciebus sensibilium rerum in hac vitâ ac-
quisitis vtuntur ad cognoscendas etiam res insen-
sibilis, spiritualesque alterius vitæ; atque ita illas in
phantasmatis sensibilibus experientia monstrante
intelligunt, vt bene animaduertit Lugo *tom. de*
Incarn. disp. 20. sett. 2. n. 4. & disp. 21. sett. 1. n. 7.
siquidem quæcumque ad corpus redierunt, narrant
se vidisse flumina, flores, prata, gemmas, aurum,
ignem, iuvenes pulcherrimos, & alia huiusmodi, ad
quorum instar conceperunt, quæ ipsi in alia vitâ
monstrantur, tamen ea in eo statu intellectus
solus sine consilio Phantasma corporeum conce-
perit. Quod argumento claro est eiusmodi sensibilia
phantasmata non solius Phantasma, à quâ suam du-
cunt originem, sed intellectus etiam nostri in statu
quoque præsentis esse obiecta immediata; in quibus
ipse cetera quæque obiecta insensata, vt in substitu-
tus intelligit, prout explicimus. Hæc satis pro
primâ propositione datâ. Nam ex ijs, que restant
dicenda, amplius, & amplius confirmabitur.

Propositio 2.

102 Intellectus noster pro hoc statu sine visu speciei
aliena, atque adeo sine phantasmate substituto ni-
hil omnino iudicare valet. Ad iudicandum autem
quecumque iudicat, proindeque ad substituendum
pro illis phantasmata sensibilia, in quibus iudicat,

tum à vi iudicatiâ, quam habet, tum etiam ab
alijs principijs mouetur, sive determinatur.

Pro plenâ huius propositionis intelligentia sup-
pono primò ex dicendis ex professo q. seq. intellectu
noscum pro hoc statu nihil omnino iudicare
posse ablique duobus saltem conceptibus obiectuis;
alterum, quod significetur per verbum, atque adeo
cum tempore, quocirca actus appellatur; quia ad
instar exercitii actualis concepit alterius concep-
tus, qui verbi supposito, vt vocant Grammatici cor-
respondet, quod iubilatum dicitur talis actus; præ-
ter quos tertius etiam conceptus datur, plerunque
circa quæ dictus actus, vt circa terminum aliquæ
ratione versatur; vt cum dicimus *Petrus legis scri-
pta, &c.* id autem, in quod tanquam in proprium
obiectum tendit iudicium, prædictus actus est, sub-
iectum verò, & terminus talis actus per simplices
apprehensiones necessario comitantes ipsum iudicium
concipiuntur. De quibus omnibus plura in di-
cta questione.

Suppono secundò intellectum humanum nequa- 103
quam posse in rerum notitiam induci primariò, &
vnicè per principia artificialia, seu doctrinalia ab-
lique prævio, atque etiam comitante principiorum
naturalium iuamini; quia cum principia artificialia,
seu doctrinalia sint quedam ligna ad placitum,
vt notabamus suprà, vt noster intellectus per illa
ad intelligentiam induci possit, imprimis necessaria-
num est, quod conceptum significatorum per ipsa
prænotionem aliquam habemus. Deinde etiam vt
ipamet medijs sensationalibus exteris, atque etiam
internis, quæ naturalia quædam principia sunt, ap-
prehendamus.

Suppono tertiod naturalium intelligendi princi- 104
piorum prima, & fontalia, à quibus omnis huma-
na intellectio suam trahit originem sensations ex-
ternas, internasque esse obiectorum, quæ sensus
capiunt, procreatas medijs speciebus oriundis ab
eisdem obiectis. Ob id enim ait Arist. lib. 3. de
Anim. text. 39. *Qui non sentit aliquid, nihil vige
addiscit, neque intelligit.* Ob idque etiam intellectus noster pro hoc statu cuncta, qua intelligit, per
species proprias dictorum obiectorum sensibilium
intelligit, vt *disp. 1. q. 1.* siveque alias in superio-
bus statutis est.

Ex his fit primò, primaria intellectus nostri in-
dicia, vt plurimum circa obiecta sensibilia, que per
sensus intrant versari. Statim enim atque ministe-
rio sensuum in illa incidimus, connaturaliter sole-
mus de illis iudicare saltem, quod sunt antequam
progrediamur viterius ad quidpiam aliud intensu-
m ex illis iudicandum. Crediderim tamen fieri
posse nonnunquam, vt ex apprehensione tantum
simplici obiecti sensati, & connexionis eius cum
intensato determinetur intellectus ad apprehen-
dendum quoque insensatum per vsum speciei aliena-
e; de coequo sic apprehenso nullo præante iudic-
io de obiecto sensato, primario iudicet aliquid
quod quid est, tametsi nequeat, quodan est iux-
ta dicenda post modum de hisce duobus modis iu-
dicandi de obiectis apprehensio.

Secundò fit, semel apprehenso ab intellectu ob- 105
iecto sensato virtute speciei deriuatæ ad illum ex
sensatione externâ huius, eadem principia, quæ de-
terminant ad aliquid iudicandum de tali obiecto, at-
tribuendo scilicet ei per iudicium aliquem actum
significabilem per verbum, determinare quoque
ad vtendum specie alienâ pro conceptione talis
actus; atque adeo ad substituendum phantasma pro
fundamento eius (neque enim per speciem pro-
priam

Disp.II. De natura. intell.&c. Quæst.III. 69

priam concipitur à nobis quidpiam per modum
actus significabilis per verbum , siquidem à parte
rei nihil est tale à nobis sensibile, quod possit talem
speciem immittere , vt notum est.) E. g. cùm video
lucem, principia, quæ me determinant ad iudicandum
illam existere , determinant pariter ad conci-
piendam ipsius existentiam per modum actus , at-
que adeo per speciem alienam , & in phantasmatu
sensibili conceptu actus accommodato, subrogato-
que vel pro ipsa luce si ea est integrum fundamen-
tum sui actus existendi , vel vt ego autumo , pro
ipsa luce , & alio quopiam , ad quod illam compa-
rio, cùm iudicio illam existere , concipiendi scilicet
existentiam illius ad modum cuiusdam correspon-
dentiae ad aliquod tempus, aut ad alias res existen-
tes. Ita enim solemus nos pro hoc statu concipere
existentiam , & durationem rerum , vt dicendum
alibi. Tantumdemque censendum est pariter de
principijs determinantibus videntem lucem ad iu-
dicandum de illa identificari secum , distingui ab
alijs rebus, assimilari quibusdam , quibusdam vero
dissimilari, habere talem figuram , tantam quanti-
tatem , cæteraque huiuscmodi prædicta.

107 Et quoniam præter prædicata identificata cum luce , que , visa illa , sunt à nobis ex terminis citra omnem discursum iudicabila ; alia sunt plura , ad quæ iudicâda discursu egenus; alia , quæ , ne per discursum quidè assequi possumus. Ex ijs autem , quæ vel ex terminis , vel adhibito discursu possumus iudicare nunc vnum , nunc aliud reliquorum immetores iudicamus ; raroque , aut nūquā vno iudicio cuncta complectimur : inē quoque complecti possumus , si ea distinctè , & non confusè sunt iudicanda , vt est notissimum. Conficitur planè ne de obiectis quidem sensatis posse nos quidquam iudicare absque præcisione obiectiū prædicatorum facta (vti semper fit à nobis iuxta doctrinam fūsè tradendam *dīsp. 13. q. 9.*) in phantasmibus substitutis pro re iudicanda. Itaque quoties obiectum sensatum per speciem propriam mente apprehendimus , de ipsoque ita apprehenso varia prædicata iudicamus , quæ realiter inter se distincta non sunt , tamen ex parte subiecti nulla interuenient obiectiū præcisio , sed totum , quod re ipsa est , obiectum apprehendatur , quemadmodum per sensum extēnum apprehensum est: eo quod cognitio habita per propriam speciem nullā ratione potest obiectiū præscindere , vt loco citato videbimus. At verò ex parte prædicatorum tot præcisions obiectiū interueniunt , quot prædicata ipsi diuersa sunt : hæc namque bene possunt obiectiū præscindi tum inter se , tum à subiecto cui attribuiuntur , eo ipso , quod concipiuntur per species alienas , & in alienis substitutis , vbi præcisio obiectiū fit , prout fūsè calamo exponemus in *q. citata*.

108 Sed dubitari hic iure potest. Si apprehensio obiecti sensi oriunda ab externa eius sensatione (quam supra qu. 2. nn. 40. sua siam virtualiter dicebamus, propter vim, quam habet mouendi intellectum ad indicandum de obiecto ipso) nullatenus praesciua est, a qualiterque subinde proponit quicquid obiectum est re ipsa. Unde nascitur, quod tali supposita apprehensione, aliqua solum predicata ex terminis, & citra discursum valeat indicare intellectus de tali obiecto; alia non item: & ex ijs, quia valet ex terminis indicare, ynum, aut alterum dumtaxat, & hoc potius, quoniam aliud iudicet, reliqua verò secūs. Quia quidem difficultas tam rei pūtentibus, quam admittentibus precisiones obiectivas communis est. Si quidem independenter ab omni opinione, expe-

rientia ipsa demonstrat hominem videntem lucem
e. g. ex vi talis visionis citra discursu*i*udicare
posse eidumentar lucem existere, tum eam esse idem
fecum, tum esse similem alteri luci, eidemque esse
inæqualem. Tum esse dissimilem colori, & ipso pul-
chriorem, &c. Cùm tamen iudicare pariter ne-
queat, an lux sit accidens, vel substantia: an eius
intensio resulteret ex additione gradus ad gradum, vel
sit indivisiibilis qualitas, an gradus eius, si quos ha-
bet, sine similes, & æquales secundum perfec-
tio[n]em, vel contra; an sit productua specierum in-
tentionalium distinctiarum à lumine, an aliquos
alios effectus valeat producere, & quā ratione,
&c.

Respondeo, quod intellectus noster aliqua pra- 109
dicta obiecti sensati ex terminis iudicare queat; alia
vero non item: id quidem tum ex natura ipsius intellectus, tum ex ipso praeceptorum fundamen-
tali diversitate nasci. Vniuersaliter enim, quo prae-
dicata sunt vniuersaliora, in pluribus rebus reper-
ta, eo intellectui nostro notiora sunt, quo autem
minus vniuersalia, minus ipsi immotescunt, donec
defectu vniuersalitatis ipsum penitus latent. Quo-
fit, vt praedicata rei sensata, quae magis sunt vni-
uersalia fundamentaliter, ex terminis ab intellectu
iudicabila sunt; quae vero minus sunt vniuersalia
fundamentaliter non item. Dico fundamentaliter:
quia in re individuali, qualis est, quae sentitur, nihil
est vniuersale formaliter, quemadmodum nec est
diversitas formalis praeceptorum a parte rei, quan-
doquidem omnia talis rei praedicata, de quibus agi-
mus, vnum quid sunt re ipsa. Verum quia in hoc,
quod est eam suapte natura praebeat intellectui no-
stro fundamentum, vt tale, vel tale praedicatum de
ipso iudicet cum pluribus, aut cum paucioribus re-
bus conspirare potest, efficitur vt & praedicata funda-
mentaliter diversa, & praedicata alia alijs funda-
mentaliter vniuersaliora habere dicatur. Etenim,
quia nullum est obiectum sensatum, quod semel ab
intellectu nostro apprehensum, non praebeat illi
fundamentum sufficiens, vt iudicet de ipso esse
ipsum, esse existens, atque aede & potens exis-
tere, esse ab obiectis alijs distinctum, esse illis si-
mile, vel dissimile, aequalis, vel inaequalis, &c.) id
circo eiusmodi praedicata in singulis obiectis sensati-
bus dicuntur vniuersaliora fundamentaliter, diversa-
que fundamentaliter etiam ab alijs minus communibus,
qua singula eorum insuper habent, & ad
qua iudicanda intellectui nostro, vel non ita eu-
dens propterea, vel nullum fundamentum praebeat.
Sed etiam contingit, vt propter imperfectionem,
obscuretatem sensationis, & consequenter appre-
hensionis interna prouenientis ab illa nequeat iu-
dicare intellectus aliquod praedicamentum de obie-
cto sensato, quod alias posset, si sensatio eius, &
apprehensio clariores, perfectioresque essent. Ut
pater, quando videntes aliquid emini, nescimus
cuius illud coloris, qualis figura, aut quanta ma-
gnitudinis sit, donec accedentes prope, crescente-
que subinde in claritate, & perfectione sensatione
exteriore, & interiore apprehensione talis obiecti,
ea cuncta diuidicabimus. Ea etiam praedicata sensi-
bilium obiectorum alias ab intellectu ex terminis
iudicabilla, quae suscipiunt magis, & minus, vt si-
militudo, & dissimilitudo, aequalitas, & inaequali-
tas, &c. certam magnitudinem, sive quantitatem
exposcunt, vt queant ab intellectu discerni. Ob id
enim, quae parum sunt dissimilia, vel inaequalia, si-
milia omnino, vel aequalia decepti iudicare sole-
mus, &c. Ex quibus liquet, cur ex vi sensiorum ex-

ternæ, & apprehensionis internæ ei res pondentis
citra discursum aliqua prædicata obiecti sensati præ
alijs identificatis cum illis possit iudicare intellectus
noster.

110 Cur autem ex ijs, quæ iudicare valet, modò
vnus, modò aliud præ alijs iudicet, dicendum su-
pereft. Dico id nasci, quia cum intellectus ob suam
limitatam virtutem non possit simul iudicare distin-
ctè omnia prædicata obiecti sensati, quorum ex se
sua sit illius apprehensioni oriunda ab externa
sensione: eo quod ad iudicanda illa distinctè indi-
get totidem iudicij distinctis, iuxta doctrinam tra-
dendam *infra Confess.* 2. consequens est, ut posita
dicta apprehensione, adhuc indiget alio determina-
tiuo, quo determinetur ad iudicandum hoc, vel
illud prædicatum præ reliquis: huiusmodi autem de-
terminatiuum sive erit actus voluntatis, sive pessimum
verò alia circumstantia excitativa intellectus, vel
physicè per sui sympathiā, vel intetionaliter per sui
conceptionem. Quemadmodum enim innumera sunt
excitamenta diuerla, quibus fulcitantur species in
memoria iopteq; ad concipiendū modò hoc obiectū,
modò illud. Ita quando intellectus ex vi præsentū
apprehensionis cōpos, & indifferens est ad iudi-
candum multa, & diversa prædicata de obiectis ap-
prehensis, credendum procul dubio est multa quo-
que posse ei occurtere excitamenta diuerla, quibus
excitetur, utlimoque determinetur ad iudicandum
hic & nunc de subiecto proposito modò hoc, modò
illud prædicatum præ alijs. Vnde aggregatum ex
intellectu, ex talibus terminorum apprehensioni-
bus, ex talique determinatiuo ad iudicandum, erit
in casu, quem veramus, aggregatum principiorum
proximè notificantium ex ijs hoc prædicatum præ
reliquis subiecti propositi; atque adeo efficien-
tium, ut per iudicium, quod proginunt, præscindatur
obiectiū illud ab alijs in phantasmate sub-
stituto pro re iudicandā, iuxta doctrinam paulò in-
fra tradendam.

111 Venio iam ad alia iudicia, quibus de obiectis
insenatis iudicat intellectus. Quæ imprimis in du-
plici sunt differentiæ. Per alia enim iudicamus de
obiecto, quid illud sit, quidve ei conueniat à parte
rei prout existenti, seu prout in statu existentiali, ut
cum dicimus *homo exigit, loquitur, currit, &c.* Per
alia verò iudicamus de obiecto, quid illud sit,
quidve ei conueniat secundum se, sive ex conceptu
fuo obiectiu, sive prout consideratur in statu
quidditatiuo præscindente ab existentiali. Ut cum
dicimus. *Homo est Rationalis, Admiratius, Ri-
sibilis, &c.* Ex quo duplice iudicandi modo poti-
fissima differentia desumitur scientiarum humanarum
prout testigimus præfatione ad lectorem, & fusus
suo loco explicabimus. Tum ei responderet duplex
illud genus notitiae, quod an est, & quod quid
est correspondens pari illi celebratissimo quæstionū.
An sit quid sit? Omne quippe iudicium de obiecto
prout existente notitia est eius propriè loquendo,
quod an est. Quemadmodum omne iudicium de
obiecto præcisè prout in statu quidditatiuo notitia
est eius, quod quid est. Ob id enim talis status
quidditatiuum appellatur. De quibus statibus rerum
plura ex professo dicenda sunt *diff. 10.*

112 Modo tamen, quæ ex illis nascuntur discrimina,
quod ad rem præsentem attinet, breuiter oportet
notare. Primum est, quod de obiecto prout in
statu quidditatiuo, seu obiectiu dumtaxat iudicanda
veniunt prædicata ei necessaria, quo sit, ut omnis
propositio vera ad ciusmodi statum pertinens in
matereiā necessaria sit, & æternæ veritatis dicatur.

De obiecto vero prout in statu existentiali acciden-
tia etiam prædicata iudicanda veniunt. Quin imo,
si obiectum sit quid contingens in suā existentiali,
omne prædicatum ipsi attributum in sensu existen-
tiali abfoluto, sive prout absolute existens & que est
ei accidentalē ac existentiali ipsa. Tametsi alias ei-
dem specie secundum se, cum præcisè ab aflo-
luti existentiali sit essentiale, & necessarium. Secun-
dum distincionem ex primo oriundum est, quod de
obiecto, prout in statu obiectiu, sive quidditatiuo,
ea dumtaxat prædicata possumus iudicare, cum qui-
bus nobis obiectum ipsum connexum necessariò
apparet. Quæ quidem ex terminis citra discursum
iudicabiliā erunt, si connexio sit immediata; si verò
sit remota discursu adhibito. De obiecto verò prout
in statu reali abfoluto, abque eiusmodi connexio-
ne possunt plurima iudicari, tum ex terminis, tum
etiam interueniente discursu. Vnde testum distinc-
ionem nascitur, quod de obiecto insenatis insen-
tati nihil omnino possumus iudicare, prout in sta-
tu existentiali abfoluto ex solā apprehensione ter-
minorū citra discursum tamen de obiecto sen-
tati multa prout in tali statu ex terminis iudicare
possumus. Quoniam de obiectis, quæ non intrant
per sensū, dumtaxat possumus iudicare ex ter-
minis ipsiis citra discursum ea, cum quibus illa suopte
conceptu deprehenduntur necessariò connexa; con-
stat autem obiecta contingentia cum suā existentiali
abfoluti connexa necessariò non esse. At verò ob-
iecta, quæ per sensū intrant citra omnem huiusmodi
connexionem vi sensationis, quā capiuntur,
notescunt nobis abque discursu, quod absolutam
existentiali, ut experimur. Cum quo stat obiecta
abfoluti necessaria, qualis est Deus, cum omnibus
suis intrinsecis perfectionibus, & negationes chy-
merarum ex terminis, quantum ex se est, esse indi-
cabilia quod absolutam existentiali, ut pote fuo-
pte conceptu connexa cum illa, dummodò talis con-
nexio immediata sit. Tametsi de facto nonnulla eorum
nequeant à nobis sic iudicari; eo quod talis
connexion occulta nobis est. De quo alibi. Itaque de
obiecto sensato tam prout in statu existentiali ab-
foluto, quam prout in statu quidditatiuo, tum ex ter-
minis, tum per discursum multa possumus iudicare.
De obiecto tamen insenato præterim conting-
ente, prout in statu existentiali abfoluto, dumtaxat
possumus iudicare medio discursu, quæ ei conve-
niunt; ex terminis verò non item: prout in statu
verò quodditatiuo tum medio discursu, tum ex ter-
minis. De quibus omnibus in sequentibus plura di-
cenda sunt.

Modo illis vtimumque suppositis. Dico ad rem
nostram, quoniam de obiecto insenato appre-
hensione aliqua fuit prædicata iudicabilia à nobis ex ter-
minis, prout in statu quidditatiuo, sive obiectiu,
aliqua verò minimè etiam eorum, cum quibus tale
obiectum immediatè connexum est: ex ijs autem,
quæ sunt iudicabilia, modò vnum, modò aliud de
facto iudicamus præ reliquis, ut experientia mon-
strat. Proportionaleriter ad iam dicta circa obiectum
senatum de his philosophandum est: afferendo
videlicet primum eorum inde nasci, quod alia di-
ctorum prædicatorum, connexioque, quam cum
illis habet obiectum apprehensione ob suam maio-
rem vniuersalitatem præ alijs sunt nobis notiora, at-
que ita præ alijs se se nobis produnt ex terminis. Se-
cundum verò inde, quod post terminos appre-
hensiones adhuc eger intellectus aliquo alio determinati-
o, quo determinetur ultimè ad iudicandum de ob-
iecto proposito hoc, vel illud prædicatum præ alijs.
Vnde

Vnde pariter est concludendum ex apprehensionibus terminorum, ex virtute, quam intellectus habet, & ex tali ultimo determinatiuo coaſſerere ad eum quatum principium notificatiuum ex se huius predicatori præ reliquis, atque aedē præcūmū eius ex parte obiectū medio iudicio in phantasmate substituto, iuxta doctrinam post tradendam.

¹¹⁴ Iam verò siue obiecta sint censata, siue infensata, siue prout in statu existentiali, siue prout in statu quidditatiuo cōſiderentur, quoties intellectus noster ex uno factō iudicio medio discursu pergit ad aliud, principium potissimum notificatiuum obiecti secundi iudicij primum iudicium est, & eius obiectū, ut constat, siquidem in omni discursu antecedens tum formale, tum obiectuum potissima cauſa est iudicij consequentis, potissimumque subinde principium notificans consequens obiectuum. Dico potissimum, quia posito iudicio de antecedente (uno, vel pluribus iuxta antecedētis naturam) ipſe etiā intellectus cum suā intellectuā virtute, & peque infuser determinatiua alia concurrunt ad iudicandum consequens, quoad illam scilicet formalitatem ipsius consequentis in phantasmate pro ipso substituto à reliquis obiectiū præcīsā, ad quam dumtaxat notificandam tendunt, quæcumque est ex se omnia principia, quæ in eiusdem consequentis iudicium proximè influunt, iuxta inferius dicenda.

Per quæ omnia satis explicata modò manet, atque probata propositio secunda, quæ nihilominus amplius, & amplius explicabitur, ac confirmabitur ex leuentibus. Nunc diluamus oportet argumenta, quæ contra doctrinam stabilitam tum in primā, tum in secundā propositione possunt opponi.

Diluuntur argumenta contraria.

¹¹⁵ Primo enim contra statutam doctrinam sic potest argui. Si res infensata nullomodo in se ipsa à nobis attingeretur cognitione, sed tantum in phantasmate substituto, nullo modo à nobis cognoscetur, quia attingi rem in phantasmate, reuerā non est attingi rem, sed tantum phantasma loco rei. Hoc autem ipsum est non rem ipsam, sed solum Phantasma cognosci. Retorquo primum argumentum in eos, qui dicunt per nolram cognitionem attingi rem identificatam cum phantasmate, quia hoc non est attingi, atque adeo neque cognoscēti rem, sed chymera. Deinde retorquo in omnes uno ore afferentes rem infensatam per speciem alienam cognosci aliter quam est in se: nequit enim illa secundum suam subſtantiam præcīsē (prout de illā citra dubium duce experientia loquuntur omnes) cognosci aliter, quam est in se, nisi aliud apparet cognoscēti, aliudque proinde sit obiectuē in mente eius ab eo, quod est in se. Hoc autem ipsum est attingi per cognitionem aliquid aliud loco rei, non verò ipsam rem. Si quid ergo per argumentum factum probatur, contra omnes probatur rem infensatam per speciem alienam nullatenus à nobis cognosci.

¹¹⁶ Quare respondeo ad illud pro omnibus, & si res infensata non in se ipsa, sed in phantasmate substituto per nostram cognitionem tangatur, simpliciter nihilominus, & abſolutē, cum omnique proprietate dici eam cognosci à nobis, & reuerā cognosci, eo modo, quem cognoscendi habemus per species alienas. Quinimo res ipsa est, non phantasma, quod per talem cognitionem loquendo abſolute cognoscitur; eo quod tali cognitione phantasma non pro se, sed pro ipſa repreſentatur, &

subſtituitur intellectui. Quemadmodum enim in alijs materijs, ita in praesenti, quod exercetur per substitutum non ipſi substituto, sed principali, cuius illud vicem gerit, venit attribuendum. Etenim intellectus noster eam rem solum dicitur intelligere, verèque intelligit, ad quam intelligendam inducit per principia illam sibi notificantia, quidquid sit quod pro illa intelligenda subrogat sibi loco eius, necessitas ad talem subrogationem faciendam penuria propriarum specierum. Ad quem fermè modum (tametū exemplum in omni non tenet) cum alijs per simile ali quod propositum rem aliquam notificare conamur, non tam ipsum simile, quā rem ipsam dicimur illis notificare, & ipſi dicuntur intelligere abſolutē, & simpliciter. Ex quo patet quomodo nihil omnino iudicantes de phantasmatis, in quibus, tanquam in substitutis res infensatae apparent nobis, de rebus ipſis iudicare possumus quidquid eis conuenit. Id, quod experientia ipsa satis ostendit, quando de Romā, de Turcā, de Rego Anglorum, de alijsque huiusmodi obiectis à nobis infensatis, ea, quæ illis verè conueniunt iudicamus, nihil omnino iudicantes de conceptibus obiectiū, quos per phantasmata substituta de eis formamus, quicquid plane alieni ab eisdem, siue distincti sunt.

Secundū contra doctrinam istam potest opponi. ¹¹⁷ Si in phantasmatis dumtaxat, non verò in se ipſis intellegentia à nobis res infensatae sequeretur primum, quamlibet intellectiōnem nostram naturā suā, non potius huius, quā alterius rei infensatae intellectiōnem esse: siquidem phantasma, cuius illa est naturalis repräsentatio, indifferens est, vt pro hac, vel pro alterā subrogetur; spectatumque secundum suam naturam, non magis huius, quā alterius est substitutum. Vnde sequeretur secundū, per nullam nos intellectiōnem intelligere aliquam rem infensatae determinatē, atque adeo quodvis iudicium nostrum indifferens eis, vt huius, vel alterius obiectiū iudicium sit. Quo rusus fieret, vt nihil fixe, determinatēque sciremus; subindeque, vt abſolutē nihil sciremus. Tertiū sequeretur intellectiōnem nostram per meram denominationem extrinsecam; non verò suā naturā eis intellectiōnem rei infensatae, nosque proinde per extrinsecas tantum denominaciones redderemur intelligentes. Quæ omnia absurdā videntur aliena ab omnium mente. Respondeo, etiā intellectus noster intelligat per phantasmata substituta, intellectiōnes nihilominus eius in quantum huiusmodi intrinsecē, suāque naturā, & essentia euadere intellectiōnes suorum obiectorum. Quo cessat totum argumentum.

Quod, vt perspicuum fiat, suppono primum, quamlibet intellectiōnem nostram naturā suā respectuque intrinsecō respicere principia, quæ ad illam ciendam determinant, siue intellectū prout talibus principijs determinatum. Ob id enim dicam *infensū q. s. iudicium consequentis respectu intrinsecō respicere antecedens*, per quod caſatur. Sicut iudicium hypotheticum intrinsecē respicit hypothēm, siue quā nequit esse. Cuius ratio vniuersalis est, quia intellectio nostra ex suo intrinsecō conceptu est intellectus aetius; quo titulo nequit non respicere intrinsecē ipsum intellectum, vt constat. Quoniam verò latē de facto non intellectus nude sumptū aetius est, sed intellectus, prout determinati hic, & nunc ad intelligendum per illū, consequens est, vt etiam respiciat intrinsecē principia cetera, quæ proximè ad eam eliciendū intellectū ipsum determinant. Et quoniam quodvis aggregatum

gregatum principiorum ad quamvis intellectuonem producendam determinantium alicuius obiecti p̄ alii est ex se notificatum, iuxta superius dicta circa secundam propositionem, conseq̄ens etiam est, vt intellectio quevis eius obiecti, quantumvis infinitati sit intellectio suapte natura, & intrinsecè, cuius principia, à quibus illa nascitur, ex se sunt notificativa.

119 Suppono secundò ad tria capita, quod ad rem attinet, reduci posse omnes conceptus simplices obiectus, quo medio phantasmate substituto de rebus intelligendis formamus. Alius enim est conceptus simpliciter vniuersalis; aliis simpliciter singularis; aliis vagus, seu disiunctius, qui veluti mixtus ex vitroque vocari potest. Conceptus simpliciter vniuersalis est, qui plures res sub se quodammodo comprehendit determinatè, illisque omnibus, & singulis distributis sumptis conuenit aut essentia, si sit eis essentia, vt sunt *homo, animal, viuens* respectu singulorum hominum, animalium, & viuentium, aut accidentaliter, si accidentalis, vt *album, legens, currens*, respectu singulorum subiectorum alborum, legentium, & currentium. Conceptus simpliciter singularis est, qui vni dumtaxat rei singulari, atque determinata conuenit, idque aut essentia, aut accidentaliter, vt sunt, qui significantur his vocibus, *hic homo, hoc animal, hoc album, hoc legens*, aliisque huiusmodi. Conceptus denique vagus, seu disiunctius est, qui cum sit ex suo genere vniuersalis, ita vni dumtaxat ex inferioribus, quos sub se continet, applicatur, indeterminate, seu vagè, vt per omnia illa quodammodo vagari dicatur. Ut cum dicimus: *aliquis homo, quoddam animal, aliquid album, quoddam legens, &c.* Quorum conceptum diversitas ex diversitate principiorum enalcit, quibus ad res intelligendas, seu concipiendas determinantur intellectus.

120 Igitur quando talia principia iuxta doctrinam super traditam, & infra consel. 4. tradendam ex se sunt notificativa alicuius rationis, formalitatis, prout conuenientis omnibus, & singulis rebus, in quibus illa aut verè inest, aut etiam excogitabilis est; talibusque principiis determinatur intellectus ad subrogandum pro dictis rebus vnicum phantasma sensibile referens sibi talen rationem cunctis communem, tunc conceptus obiectus vniuersalis efformatur, cuius intellectio vtpote intrinsecè respiciens talia principia, ita illius rationis cunctis praeditis rebus communis intrinsecè, & natura sua euadit intellectio in phantasmate substituto, vt nullius alterius obiecti potuerit, aut vñquam possit esse intellectio; quanquam enim dictam rationem, dictasve res, quantum ad illam non in se ipsis, sed in phantasmate repräsentent, phantasmaque ipsum sit ex se indistinctus, vt pro quolibet alio obiecto intelligendo subrogetur. At eo ipso, quod ex principiis illa nascitur, illius dumtaxat rationis, seu rerum illarum, quoad solam ipsam notificatius ex se, non potest non talis euadere, vt suapte essentia, & natura dictae solius rationis communis in tali phantasmate, non verò alterius obiecti sit intellectio.

121 Similiter, quando principia determinativa intellectus ex se sunt notificativa alicuius rationis, formalitatisve obiectus, prout conuenientis vni dumtaxat rei singulari determinata, talibusque principiis determinatur intellectus ad subrogandum pro tali re phantasma sensibile referens sibi talen rationem determinatam, & singulariter, tunc conceptus obiectus singularis formatur. Cuius intellectio vt pote intrinsecè respiciens talia principia in-

trinsecè euadit intellectio talis rei, sive rationis singularis, taret eiā non in ipsa, sed in phantasmate substituto alias indifferente attingat.

Denique, quando principia determinativa intellectus ex se sunt notificativa alicuius rei ex pluribus vñge sumptis, alicuiusve rationis, formalitatisve obiectus prout conuenientis vagè, seu indeterminate alicui rei ex aliqua multitudine, hoc est, huic, vel alijs, vel alijs, vel alijs, totius multitudinis sub distinctione: eo quod talia principia, in quantum notificativa talis rei, aut rationis dumtaxat exigunt hanc rem, vel aliam, vel aliam sub disiunctione: aut, quod talis ratio in vñā, vel aliā, vel aliā re totius multitudinis, nullum eiūmodi extremorum exigendo determinatè. Per eiūmodi principia determinatur intellectus ad subrogandum pro re illā vagā determinatum phantasma, id est, ad concepiendum in phantasmate determinato vagè, seu disiunctiu rem, aut rationem illam, quo pacte ea per dicta principia notificatur. Tum quidem conceptus obiectus, vagus, seu disiunctius formatur. Cuius intellectio vtpote intrinsecè respiciens talia principia intrinsecè euadit intellectio talis rei indeterminate, talisve rationis, prout vagè, seu disiunctiu reperta in aliquā re talis multitudinis; et si illam in phantasmate substituto tangatur, non in ipsa immediate: quo pacto illam vagè, seu disiunctiu neutruam posset attingere, vt latè ostendam disf. 10. suprà tetig. n.9.3. vbi multa ad rem scripta reperies, quibus illustriori tibi erit tota doctrina in praesenti tacta de cognitione obiecti vagi, seu disiunctiū?

Quod autem diximus de intellectione conceptus simplicis, vniuersalis, singularis, & vagi, patet, venit intelligendum proportionē seruatā de intellectione conceptus complexi, vniuersalis, singularis, & vagi, sive disiunctius coalescentiis ex pluribus, aut vniuersalibus, aut singularibus, aut vagis, sive disiunctius distinctè conceptis. Et consequenter de omni intellectione humana sub his capitibus contenta.

Per hæc, quæ ex infrā consel. 4. dicendis amplius constabunt, probatum manet quasi à priori, quomodo intellectio humana, vt tales intrinsecè, sive natura, & essentia euadant intellectiones suorum obiectorum. Modò veluti à posteriori, sive ab absurdo id ipsum probatur: quia nihil est excogitabile extrinsecum, per quod intellectio humana in esse talis compleri possit. Ergo adéquate intrinsecè est talis. Probo antecedens; quia si quid est, maximū obiectum per illam cognitionem in phantasmate substituto. Sed hoc nequit esse, quia sequeretur nullam humanam intellectiōnem posse esse falsam, siquidem deficiente tali obiecto re ipsa ipsa quoque intellectio per illud in esse cognitionis, seu representationis eius constituta deficeret, nihilque subinde, deficiente obiecto, ipsum repräsentans maneret prout requiritur ad falsitatem. Dici enim nequi representationem obiecti constitui in esse talis per ipsum obiectum, quando adest, per eius autem parentiam, quando deest: tum quia eadem denominatio è contradictorijs fundamentis nasci nequit, vt fatis ex se est notum: tum quia ex se etiam videatur impossibile, quod representatio obiecti constitutatur in esse talis per parentiam ipsius obiecti: tum quia iam non est contingens, prout argumentum oportunitum prætendebat, sed necessarium intellectiōni semel elicita hoc, quod est esse intellectiōnem talis obiecti: si quidem necessarium est existere vel non existere obiectum eius; semel autem statum,

intellectio talis obiecti (quod ad institutum nostrum, ad solutionemque argumenti late est) perpera, & ab ipso fudamento dicereatur id illa non habere ab intrinsecō.

123 Venio iam ad argumentum tertium, quod contra doctrinam nostram in superioribus statutum, potest in hanc modum opponi. Negari nullumodo potest bonitatem diuinam, atque adeo ipsam substantiam Dei per se immediatè attingi à voluntate nostra pro statu praesenti, per actum supernaturalem charitatis, cum certum sit nos per talen actum amare Deum ipsum in se, non vero aliud loco Dei. Id autem fieri non potest, si Deus ab intellectu nostro non in se ipso, sed inphantasmate substituto cognoscetur: quandoquidem voluntas id duntaxat potest amare, quod ei proponitur per intellectum; eaque ratione, & non alia ab ea, quia propositum est. Igitur Deus in se immediate, non vero solum inphantasmate substituto cognoscitur ab intellectu nostro pro statu praesenti. Tantumdemque subinde est dicendum de alijs obiectis insensatis. Et cōfirmatio potest primò, quia actus charitatis, quo Deum diligimus, intrinsecè, & quoad substantiam est supernaturalis, ut exploratum est, in Theologia videlicet potissimum, quod intrinsecè, & esentialementer respicit bonitatem Dei supernaturalem. Igitur talis bonitas per talen actum non in alieno substituto sed in se ipsa tangit, alias per illum non intrinsecè, sed ex extrinsecō quodammodo respiceretur: & consequenter ea non in alieno substituto, sed in se ipsa cognoscitur, proponitürque voluntati amanda. Secundò, quia, si Deus non in se ipso, sed inphantasmate substituto voluntati per intellectiōē propositus pariter non in se ipso, sed in tali substituto phantasmate per actum charitatis attingeretur, non quidē Deus re vera, sed potius phantasma loco Dei amaretur per talen actum. Quod sine ingredi absurdum dici non potest. Tertiò potest confirmari: quia actus fidei diuinæ idcirco est supernaturalis quoad substantiam, intrinsecè, & esentialementer infallibilis, quia intrinsecè, atque adeo immediate initiat testimonio diuino, intrinsecèque etiā subinde cum obiecto reuelato connexus est. Hæc autem constare non potest, si tam testimonium Dei per iudicium præsumum ad actum fidei, quam obiectum reuelatum per actum ipsum non in se ipsis, sed in substitutis alienis attingerentur. Ergo.

124 Hoc argumentum in primis urgentius premittit. Recitatores suprà citatos, qui centent obiectum intellectiōē nostræ abstractiæ figuramentum quoddam esse impossibile ex re insensata, & ex phantasmate sensibili (ad cuius initiat ea concipitur) inter se identificatis coadfecit. Hæc enim doctrinæ supposita, voluntas nostra non Deum verum, sed chymeram quamdam ex Deo, & phantasmate sensibili per idemtatem cōpacta, dicēta erit per actum charitatis amare, secundum argumentum factum. Quod tamē multò absurdius videtur.

125 Respondeo ergo primò: me nullum cernere inconveniens in eo, quod dicatur Deus à nobis pro hoc statu eodem pacto amari, ac cognoscitur; atque ita non in se ipso; sed inphantasmate substituto tangi per actum charitatis. Quandoquidem cum hoc bene fiat Deum per talen actum propriissime à nobis amari, ut per actum intellectus eodem modo tangentem ipsum propriissime à nobis intelligitur. Deum solum amari per talen actum, phantasma vero substitutū nequaquam: quicadmodū, nullatenus iudicato substituto phantasmate, in ipso iudicatur à nobis Deus, & quodlibet aliud insensatum obiectum, prout superius statutum est. Stat etiā predictum actum charitatis (quemadmodū de actu intellectu circa præcedēs argumentū philosophati sumus) intrinsecè, & esentialementer esse actum amoris Dei, cūque supernaturale quoad substantiam quia intrinsecè, & esentialementer respicit principia supernaturalia, à quibus ensescitur, quæque suapte natura sunt

Pharus Scient. Tom. I.

determinativa voluntatis ad actum, qui intrinsecè sit supernaturalis, & amor solum Dei. Tametsi Deus per illum non in se immediate, sed inphantasmate substituto tangatur; eo quo tangitur prout per intellectum voluntati propositus est: et autem propositus pro hoc statu non sicuti, sed multo aliter, quia re vera est in se. Nec aliquid amplius præter hæc desiderari potest ad verū, perfectūq; actū amoris Dei, sive charitatis Theologicae propria viatorum. Quin in modis Theologi, qui probabilissime centent actus charitatis Theologicae diuerlos specie esse in via, ac in patria; eo quod à viatoribus cognoscitur Deus obsecute, & aliter, quia est in se, à Beatis vero clarè, & sicuti est in se, non possumus non pro modo ita dicendi stare (vt haud dubie stat noster Lugo disp. 20. de Inc. 1. n. 19. & seqq.) siquidē parum intererit ea cognitionū diuersitas, nisi etiam per actus ipsos charitatis tangeretur Deus à viatoribus quidem aliter, quam est in se, hoc est, in substituto alieno; à Beatis vero, vt est in se. Porro actū charitatis viatoris diuersa ratione esse ab actu charitatis Beatis; quid primus sequitur fidē, secundus visionē, sententia est S. Th. 2. 2. q. 24. art. 7. ad. 3. & Dionys. Carth. in 1. diff. 17. q. 8. Nec non Almain. Caprol. Caiet. Fertar. & Pelant. quos referit, & sequitur noster Coninc. 2. 2. diff. 2. 3. dub. 3; tamenque Lugo supra, & alii. Iam vero de ipso actu fidei diuinæ pariter consentaneè ad predicta venit dicendum posse eum optimè ex determinatione principiorum, à quibus nascitur, evadere supernaturalem intrinsecè, connexumque per suam efficiem, tam cum obiecto reuelato, quia cum diuinā reuelatione. Tametsi neque obiectum reuelatum, neque reuelatio per ipsum tangantur in se ipsis, sed inphantasmibus substitutis. Quo cessant omnia incommoda, quia prætendebat argumentum cum suis confirmationibus.

Ad quod nihilominus respideo aliter pro iis, qui solutioni isti non acquieuerint, vltro, & de plano cedendo per actum charitatis Theologicae, immediate, & in se tangi bonitatem diuinam, aut etiā totam substantiam Dei (Quo penitus argumentum ipsum cum suis confirmationibus eneretur.) Tametsi bonitas diuinæ, & substantia Dei non in se ipsa, sed inphantasmate substituto per intellectiōē præsumum, prærequisitumque tangatur: quia adhuc ut homo per actus voluntatis attingat obiecta amanda immediate in se ipsis, amplius necessarium non est, quam quod per actus intellectus talia obiecta vere, & propriè cognoscatur sive mediata, sive immediate. Constat autem ex doctrinâ traditâ in toto præsente quæstione intellectum humanum verissime, pro-

128

priissimumque cognoscere, quecumque medio phantasmate sensibili, tanquam substituto cognoscit. Et enim quædammodum est intellectus noster factus discursu per suos actus ex uno obiecto tanquam medio intellecto pergit ad intelligendum aliud, quod proponit amandum, non est necesse, quod voluntas factus pariter per suos actus discursu ex primo obiecto tanquam medio amato pergit ad amandum secundum; sed immediate non facto primo, potest circa secundum versari, circa quod tamen intellectus nisi medio discrusu ex primo versari nequit, ut apud omnes est certissimum. Ita similiter est intellectus neque at pro hoc statu quodpiam insensatum intelligere, atque voluntati amandum proponere, nisi inphantasmate sensibili, tanquam in substituto, voluntas ipsa nihilominus circa illud semel sic intellectum, & sibi propositum immediatè, non facto phantasmate, poterit abs dubio versari. Quo posito, pariter dicendum erit per actum etiam fidei diuinæ attingi immediate testimonium Dei, cui tanquam proprio, & supernaturali motu initiat, tametsi hoc per cognitionem prævia, non in se ipso, sed in substituto phantasmate proponatur. Quo plenè satisfactum est

G argu

Pharus Scientiarum

argumento proposito, atque eius confirmationibus.

129. *Genetris autem, qua forsan poterunt opponi ex doctrinā traditā, tradendāque in totā hāc quæstione, facile quicque satisfacet. Reflat modò, ut ex traditā hæcēnus conjectaria quedam scitu digna colligamus. Quibus, & doctrinā ipsa, & tota relatio nostra magis, ac magis confirmata manebit.*

Conjectaria præcedentis doctrinæ.

Conjectarium 1.

130. *Quicquid ab intellectu humano pro præsenti statu concipitur, id sub aliquā quantitate, figurā, situ, vbi catione, vnitate, vel multitudine, motu, vel quiete, aut alijs etiam, si quæ sunt insuper, communib⁹ sensib⁹ concipiatur, necesse est.*

Doctrina est exp̄r̄eſe ſuppoſita ab Arift. lib. de mem. & remin. cap. 1. poſt medium. Eaque ſatis ſuperque animaduertentibus nota per experientiam ipſam. Quis enim perſpicue non cernit, ſi attendat, quidquid a ſe intelligitur, id ſub vno, aut pluribus ſpectris ſensib⁹ ſibi apparet, tanta, vel tanta magnitudinis, cum tali, vel tali figura, ſitu, vbi catione, diſtanciā, motu, vel quiete, &c. Certe nullus. Ratio autem a priori tradita a S. Th. ad eum locum Arift. lec. 2. ex dictis deponenda venit. Quia nimur quicquid ab intellectu humano pro præſenti ſtatu intelligitur, aut est obiectum per ſe ſenſibile, aut in phantasma ſenſibile concipiatur necesse est, eo quod per ſpecies dumtaxat obiectorum ſenſibilium, quæ per ſenſus intrant, est neceſſariò concipiendum. Nec fieri potest, ut ſenſib⁹ propria, que tales procreant ſpecies, ſine predicitis communib⁹ concipiatur, prout ex doctrina latè tradita disp. 1. tota quæſt. 2. liquidum eſt, vbi de natura ſenſibilium propriorum, & communium, eorumque tum ſenſuā, tum intellectuā notitia abunde lati actū eſt.

Conjectarium 2.

131. *Intellectus noster pro hoc ſtatu non potest plura ut plura concipere vnicā intellectione: Nam quidquid per vnam intellectionem concipit, vnum appetat illi neceſſe eſt.*

Sententia eſt expreſſa Sancti Thomæ & omnium Thomistarum ipſum ſequentium 1. p. q. 1. 2. art. 1. & q. 58. art. 2. & q. 85. art. 4. contra Pp. Comim. lib. 3. de Anim. cap. 8. q. 6. art. 2. Petr. Hurt. disp. 5. de Anim. ſec. 7. Arriag. disp. 8. ſec. 10. Ouid. comr. 5. pnu. 3. ſ. 1. Franc. Alf. disp. 12. ſec. 7. & alios Recentiores tenentes oppoſitam. In eademque videtur eſſe Arift. lib. 3. de Anim. capite 6. text. 21. dum indiuisibilis appellat obiecta ſimplicium apprehenſionum noſtrarum, quæ precedunt iudicium, ſentiens haud dubiè vniſcūiſque earum obiectum, prout menti per ipſam apparet, multiplex, ſive diuītum in multa eſſe non poſſe, ſed vnum, & indiuisum eſſe debere. Id quod etiam experientia videtur comprobari; quandoquidem quacumque nobis plura obiectuā appa- rent, eodem modo apparet, eodemque ſubinde modo à nobis videntur intelligi, cum intelligimus ea ſimul, atque cum ſucessu. Et certum eſt, cum ſucessu intelligimus, nos illa non per vnum, ſed per plures intellectionis actus coeſipere. Quod pluribus etiam vocibus ſignificantur, ut ſemper ſignificantur à nobis omnia, quæ diſtincte, & ut plura nobis repreſentantur, argumento eſt, nunquam illa vnicā ſed pluribus ſemper repreſentari intellectionibus. Quippe diſtinctæ voces haud dubiè diſtinctis concepibus correpſondent, non ſolum ob-

ieſtiuīs, quos ſignificant, ſed etiam formalibus, piro quibus ſubrogantur. Alioquin ſi plures concep- tū obiectuī indifferenter à nobis vel per plures, vel per vnam intellectionem conciperentur, in- differenter pariter vel per plures vel per vnam vo- cem ſignificandi venirent, fieretque ut vna tantum voce audita, plura ſaſe ſignificata conciperemus. Quod non ita euenit, cum ſi maniſtum, quilibet ſolū vnicā auditā voce, vnicum ſolum conceptum obiectuī per ipſam ſignificat nos apprehendere.

Ceterum ut hoc doctrina in ſuperioribus tradi- 132

ta conjectarium efficacius ex doctrinā ipſa oſten- damus, ſupponendum eſt omnem humanam intel- lectionem in ea parte cerebri elaborari, vbi ſenſus interius reſideret, ipſiusque pariter ſenſatio interna elaboratur. Eſt certum: quia, quæ certitudine experimur in nobis cognitionem rei inſenſibilis ſo- lo intellectu cognoscibilis, quæ eo ipſo intel- lectione eſt, eadem experimur illam non in pede, vel manu, vel alio corporis membro; ſed in ea cerebri parte peragi, vbi peragitur ſenſatio interna, ſive actus phantasia, qui & ipſam comitatur intellectionem, & ad phantasma ſenſibile terminatur, ad cuius inſtar intelligitur res inſenſibilis. Id quod etiam ratione qua à priori firmari potest. Nam cū intellectus noster pro hoc ſtatu nihil ſine ope phantasia poſſit concipere, uti disp. 1. quæſt. 3. ſtatūnus, conſentaneum certè videtur, ut in ea- dem corporis parte virtuēque functiones ſiant. Sic enim intellectus per phantasma facilius, commo- dius, conaturaliſque iuauit. Phantasma au- tem in cerebro locum habere disp. 1. quæſt. 2. hy- poth. 2. 5. monſtratum eſt. Accedit quod, ut in ea- dem q. oſtentamus n. 201. actus phantasiae effectiū concurrit ad producendam ſpeciem intelligibilem, à qua omnis intellectione dicit originem: ibi ergo ſpecies, vbi talis actus reſideret, produce- tur, & conſequenter ibidem ob eamdem rationem virtute ipſius ſpeciei intellectio ſiet tum primaria, tum etiam reliqua, qua ex primaria procedunt. Dici enim non poſteſt actum Phantasiae alibi, quām, vbi ipſe reſideret, cauſare dictam ſpeciem, illam ſci- licet diſtindendo per medium (agentia quippe non poſſunt agere in diſtantia, quin agant in propinquū) quoniam indeſeretur intellectionem per ipſum itidem mediū virtute talis ſpeciei extenſam produ- ci: cūmque nulla ſit maior ratio, cur ſpecies hac po- tius via, quām illa, ad huncque locum, potius quām ad illū fundatur; fieret ut intellectio in toto omnino corpo, in omnib⁹ ſenſib⁹ partibus eius celebaretur. Quod eſt abſurdū contra euidentem ex perientiam.

Stat igitur omnem intellectionem intra ſpatium organo tenuis interi correpſondens locum habere; ibidēque proinde eſſe omnes ſpecies intelligibiles tam primaria, quæ cauſantur immediate per actus phantasiae, quām memoratiuas, quæ ex intellectioni- bus prouenient, & in memoriam reſeruantur, quia de omnibus eadem ratio eſt. Quāquam enim hu- iuſmodi intellections, & ſpecies utpote ſpirituales in ſola anima ſpirituali, indiuisibilique recipiuntur, que tota in toto corpore, & tota in ſingulis eius par- tibus in eſt, totiſque ſubinde ſpatio corporis, omni- biſque partibus eius indiuisibiliter p̄ſens eſt: il- la tamen in aliquā tantum parte corporis, in ali- quāque ſubinde parte talis ſpatij, atque etiam indiuisibiliter poſſunt eſſe p̄ſentes. Quemadmodū liet diuina ſubſtanciā indiuisibiliter ſit per ſuam immeſitatem vbiq; humanitas nihilominus Christi Domini illi intime vniā in loco determina- to, arque diuſibiliter eſt.

Ita tamen omnes intellections noſtræ, omni- que ſpecies intelligibiles intra ſpatium organo ſenſus

sensus interni correspondens clauduntur, ut non quaevis earum totum id repleat; sed summum aliquæ, ceterarum verò vnaquaque certè eidem ipsius portioni correspondat pro rationephantasmatis, quod per quamlibet immediatè in se ipso tangitur secundum doctrinam statutam in *præsens* q. Etenim quilibet intellectio eidem spatio sensiterij interioris debet correspondere iuxta doctrinam nuper traditam, cui correspondet sensatio interna eius obiecti, sive phantasmatis sensibilis, ad quod immediate ipsa intellectio terminatur ob proportionem, quoad locum, quam nostræ intellectiones pro statu præsenti cum sensationibus internis ipsiis correspondenter seruant. Constat autem ex doctrinâ superioris datâ *disp. 1. q. 2. hyp. 30.* non quilibet sensationem internam cuiusvis obiecti, sive phantasmatis sensibilis occupare totum spatium sensiterij interioris, sed vnicuique iuxta suam quantitatem extensuam certam talis spatiij quantitate correspondere; quin imo penes huiusmodi sensiterij, spatij eius quantitates, quibus quantitates extensæ, sive extensio sensorum proportionem respondent, determinari sensibilia communia, sub quibus earumdem sensorum obiecta phantasmata representantur sensui interno, prout latè *ibidem* explicatum, atque probatum est. Vnde consequenter efficitur penes eadem sensiterij, spatij eius quantitates cum extensionem velut subiectuam, tum multitudinem nostrarum intellectuorum determinari, qua semper circa ipsa eadem phantasmata, circa quæ sensiones internæ immediate versantur; quia per illas ab intellectu nostro, vel ipsa phantasmata, sive sensata obiecta ratione sui intelliguntur, vel in eisdem immediate conceptis, ut in quibusdam substitutis intelliguntur cetera obiecta intentata.

135 Quæ cum ita sit, iam liquido appetit veritas conjecturæ propositi. Si enim obiecta sensata nentiquam possunt sensu nostro interno (quemadmodum neque externo) plura apparere; nisi in distinctis locis, sive sub distinctis præsentij, atque adeo per sensiones distinctas distinctis sensiterij partibus respondentes apparent; ut experientia demonstrat, & ex doctrina latè tradita *disp. 1. tota q. 2.* compertum est, confitetur planè iuxta dicta neque intellectui nostro pro statu præsenti posse quæcumque obiecta plura apparet nisi in distinctis locis, per distinctaque intellectu distinctis internis sensioribus, distinctisque partibus sensiterij interni correspondentes appareat, quandoquidem quæcumque pro statu præsenti intellectui nostro representantur, & apparent, aut sunt ipsa internarum sensorum obiecta sensata, aut in ipsis eisdem tanquam in substitutis representantur, & apparent. Quo rursus sit, ut quicquid per vnicam tantum intellectu tangitur, id nequeat non nostro intellectui ut vnum quid representari, & apparere. Ceterum, quia quicquid ab intellectu nostro sive ut vnum, sive ut plura concipiatur, sub quantitate aliqua molis, sive extensio concipiatur neceſſe est, iuxta doctrinam statutam in *conſec.* 1. consequitur omnem nostram intellectuionem aliquam quoque extensionem velut subiectuam necessariò subire, tantum videlicet, & talem, quantum, & qualem habet tum sensio interior terminata ad id intellectuionis phantasma, tum pars sensiterij interioris, cui talis sensio correspontet. Vnde quevis nostra intellectio tot partes velut subiectuæ extensionis habeat neceſſe est, quot sunt partes, tum phantasmatis sensibilis, ad quod

immediate terminatur, tum etiam sensioris internæ ac sensiterij corporei, cui correspontet. Quanquam enim subiectum immediatum intellectuionis, nimirum anima rationalis, sit indivisibilis omnino, hoc ipso, quod illud organo corporeo, & extenso vnitum est, ita potest in se dividitur plures intellectuionis partes recipere, ut haec dividitur respondet distinctis partibus talis organi, sive id habeant à divisibili vniione, quæ talibus organi partibus vniata sint medie, vel immediatè, sive à divisibili præsenſi, quæ earumde partium spatio præsentes hant.

Oportet tamen hoc adnotare, quotiescumque *136* obiectum sensibile, vnum cum si re ipsa; multiplicatum apparat videtur sensui extenso, vel interno; & eo quod in diversis locis representatur. Tum quidem re vera non plura obiecta apparet, sed vnum in pluribus locis. Quoniam in huicmodi euentibus, quod obiectuæ, fictitiæque multiplicatur, non est obiectum, sed eius ptaentia. Repugnat enim, ut aliquid per propriam speciem in se ipso representetur, ut sensibus sensibilia representantur, & aliud sit in representatione obiectuæ ab eo, quod re ipsa est: etsi autem aliud, si in representatione esset multa; cum sit re ipsa vnum in se. De quo plura dicenda *infra disp. 13. q. 9.* Itaque fallacia sensuum in predictis casibus in eo stat, quod sub pluribus præsentijs ficticijs, quas re ipsi obiectum non habet, illud concipiunt iuxta doctrinam *supra* traditam *disp. 1. q. 2. hyp. 2. 1.* Ceterum quanquam hoc ita sit, phantasmata ab intellectu lubrögata ministerio phantasmæ pro insensatis rebus intelligendis, semper cœlenda sunt distincta obiectuæ; esto fortasse aliquando non quod entitatem, sed quoad præsentias dumtaxat, aut alia sensibilia communia distincta sint; quod raro eueniet: quia intellectus non illa vnicumque, sed ut affecta tali præsentia, sive figura, aut extensio, quo pacto verè sunt distincta, subrogat pro insensatis rebus.

Conſectorium 3.

Relatio in quantum huicmodi, & terminus *137* eius non per eandem, sed per distinctas cognitio-nes tanguntur ab intellectu nostro pro præcūstatu.

Vt luculentius id ostendam, suppono tanquam apud omnes certissimum, relationem ut talcum nullatenus, non cognito termino, cognosci posse. Nam cum ex proprio conceptu ad aliud sit, repugnat eam expreſſe concipi ut relatio est, & non concipi ad aliud: fieri autem non potest, ut cognoscatur expreſſe ad aliud, quin concipiatur aliud, ut patet. Quis enim non videat esse impossibile, ut cognoscatur cognitio, vel amor, vel productio terminata immediata ad Petrum, nullatenus cognito Petro? Est tamen controverſum inter Auctores, an si necesse, ut per eandem cognitionem, quæ relatio cognoscitur, tangatur etiam indirectè terminus eius? Affirmant communiter Recentiores, ut Petr. Hurt. *disp. 7. de Anim.* *sec. 2.* Arriag. *disp. 6. sec. 4. & alij.* Idem supponit Ruiz *disp. 13. de Scient. sec. 1. n. 9. & 10.* Et quæ ſententia Soar. *lib. 2. de Angel. cap. 19. & Arrub. 166. cap. 2.* Alij tamen ex aduerso opinantur, bene posse relationem cognosci non cognito termino eius per eandem cognitionem, dummodo cognoscatur per aliam, cum quæ prior connexa sit. Ita Molina *1. p. q. 56. art. 3. §. ſententiam hanc, & q. 58. art. 3. centens Angelum* non per eamde cognitionem, quæ se ipsum cognoscit ut relatio ad Deum attingere ipsu Deum, sed per distinctam. Cui consentit Tur. *de Ang. q. 36. art. 3. disp.*

disp. 44. dub. 2. §. Secundo mihi. Eiudem sententia est Alarc. tract. 2. disp. 2. cap. 2. eamque probabilem reputat Soar. tom. 1. in 3. p. disp. 28. sec. 2. §. sed obiecti potest. Imo disp. 27. sec. 5. § secundus modus eandem sententiam supponere videtur dum ait, relationem non esse medium cognoscendi terminum, sed potius supponere cognitionem eius, ut ipse cognoscatur.

138 Igitur conjectarium nostrum in ista secunda sententia, quam veram arbitramur, procedit. Probatur autem primum, & potissimum: quia plura ut plura non possunt nobis pro statu praesenti per eamdem cognitionem representari, ut *precedente conjectario* statuimus: compertum est autem relationem quatenus talentum, & terminum eius ut plura representari, sive cognosci, cum sit de conceptu relationis ad aliud a se distinctum se habere, vt notum est. Secundum probatur: quia voces distinctae sicut distinctis conceptibus obiectui, ita & distinctis cognitionibus correspondere solent. Relatio autem, & terminus distinctis semper vocibus significantur. Tertiù quia res distinctae non adunantur a nobis sub una cognitione, nisi quando adeo sunt inter se similes, ut possit abstrahi a illis conceptus communis. Sed relatio, & terminus ex propriis conceptibus sunt inter se distinctae, & valde dissimiles: ergo sub una cognitione non possunt a nobis adunari; sed distinctis sunt concipiendae. Quartù: quia vel experientia ipsa videtur constare, dum iudicamus de subiecto auctum respectum ad ipsum, qualis omnis actus est ex suo conceptu iuxta dicenda latè q. seq. distinctis nos cognitionibus attingere subiectum, & auctum, sicut & distinctis vocibus significantur, quandoquidem sive praeceps tempore apprehensio simplex subiecti, eademque subseruit postmodum accidenti iudicio, tendentique in auctum talis subiecti, quin opus sit ut subiectum ipsum per tale iudicium tangatur, prout apparebit ex dicendis in dicta seq. q. Quinto species impressa, qua utitur ad concipiendum relationem longè diversa natura est ab ea, qua vtimur ad concipiendum terminum, siquidem relationis, & termini diversos conceptus obiectius, sive dissimiles formamus, ut est notissimum. Nec possunt nobis conceptus obiectui dissimiles per similes species, aut per eamdem representari, ut fatus liquet ex dictis in tota hac questione. Ergo non eadem, sed distinctae, dissimilesque cognitiones sunt, quae a talibus speciebus promanant circa relationem, & terminum. Sexto denique non minus repugnat amari medium, ut medium non amato sine, quam cognosci relationem non cognito termino; & tamen in sententia satis communis distinctis actibus amantur falso ut plurimum a nobis medium & finis. Ergo &c. Haec satis modus.

139 Ex quibus obiter infertur contra Doctores prima sententia relata n. 137. possibilis vniuersaliter esse, ut cognoscatur relatio per cognitionem distinctam à cognitione termini connexam tamen necessariò cum illa, eo quod absolute relatio sine termino cognosci nequit. Imo apud nos hunc modum cognoscendi necessarium omnino esse pro statu praesenti. Tamen apud videntes intuituè vtrumque videatur possibile, nempe, & quod per distinctas cognitiones cognoscantur relatio & terminus, & quod cognoscatur per eamdem quantumvis expressis, & distincte. De quo plura dicenda sunt in *tract. de scientia Dei. vbi*, que contra possunt opponi affatim diluemus. Id satis sit scire modo, per illa diuixat probari relationem sine

termino cognosci non posse, quod fatemur omnes; non tamen per eamdem cognitionem debere cognosci, quod nos negamus. Id obiter adnotare libet, quod loco citato fuisus est explicandum, ad hoc ut iudicatiū à nobis cognoscatur quāvis relatio in quantum huiusmodi, non opus esse quod iudicatiū etiam cognoscatur terminus eius, sed sufficere quod apprehendatur simpliciter. Tametsi quando relatio est connexionis iudicata valeat determinare intellectum ad iudicandum terminum. De quo etiam ibi multa plura dicenda sunt.

Conjectarium 4.

Quod intellectus humanus, quae distincta sunt, ¹⁴⁰ sic adunet, ut conceptum unicum obiectum communem pluribus, atque adeo vniuersalem efformet: Et quae identificate sunt, sic distinguunt, ut plures eiusdem entis formalitates obiectuè praecisas faciat. Modoque vniuersi, modò aliā, ceteris ignotis, percipiunt. Quod etiam quae in se sunt entia determinata, vagè concipiunt, id lane inde omnino nascitur; quod per phantasmatu substituta prout explicauimus, intelligit. Ceteroquin si cuncta ab illo in se immediatè (ut cognoscantur ab intuitibus) non verò in dictis substitutis, quantumvis obscurè cognoscerentur, nullum apud nos vniuersale, nulla formalitatum distinctio, nullus conceptus vagus daretur: isque subinde, quem experimur in scientiis humanis successius progressus penitus persum iacet; longèque alter, quam modo per solos singulares adæquatos ac determinatos rerum conceptus, ut euénit intuitibus, cognoscemus.

Et enim si cuncta in se ipsis immediatè per intellectiones nostras attingerentur, idem quod sunt in se re ipsa, essent in mente nostra obiectuè. Atque adeo, quae in se re ipsa plura sunt, in mente quoque plura essent, neque unum apparere possent: quo omnis conceptus obiectuorum vniuersalitas qualis modò datur, cessaret. Et quae realiter sunt unum, unum quoque essent in mente, nec plura possent apparere: que distinctio formalitatum eiusdem entis, qualis etiam modo datur, cessaret itidem, nec unum talium formalitatum (ut nunc euénit) cognoscere vlo pacto possemus, ignotis reliquis. Tum quae in se sunt entia determinata, determinata quoque in mente repræsentarentur, nec ut saperemus euénit vaga possent, prout fuisus in sequentibus ostendemus.

Itaque tunc intellectus noster format vniuersale ¹⁴¹ quando pro pluribus inter se similibus vnum & idem phantasma sensibilia subrogat; eaque in vno, & eodemphantasma tanquam in substituto cognoscit: tunc enim illa cuncta eo ipso apparent vnum nostro intellectui, sub vnoque conceptu obiectu cunctis communis cognoscuntur. Quod est conceptum vniuersale ipsum in nostro intellectu formari similiiter (vice tamen veris) tunc intellectus noster distinguit in eodem ente plures diueras formalites, quando pro illo plura diuersa phantasmatu sensibilia subrogat, illudve in pluribus diuersa phantasmatibus tanquam in substitutis cognoscit. Tunc enim tale ens eo ipso plura intellectui nostro appetit, sub pluribusque conceptibus obiectu cunctis inter se diuersis cognoscitur. Tunc denique format conceptum vagum, quando pro una, vel alia re alicuius multitudinis subrogat phantasma determinatum, prout *supra n. 93. dicemus*, modòque explicauimus amplius.

Et

Et primum quia non semper ex subrogatione pluriumphantmatum pro eodem ente ab intellectu nostro oriunda resultat formalitatum obiectuam præcisio, & si aliqualis refuleret, semper obiectuam eiudem entis multiplicatio, scire opus est multiplicationem obiectuam, quam idem ens in mente nostra à pluribusphantmatibus pro ipso subrogatis fortuit, duplēcē posse, alteram præcisiam, quā tale ens veluti in plures partes diuiditur, alteram non præcisiam, quā tale ens veluti in plura entia adquata multiplicatur. Ex quibus per primam sit formalitatum præcisio. Per secundam non item. Nascitur autem carum dicerimē ex diueritate principiorum, quibus intellectus determinatur ad subrogationemphantmatum efficiendam. Quando enim principia substitutiva vniusphantmatis idem ipsum ex se notificant in re intelligenda, atque notificant principia substitutiva alterius, tunc distinctio obiectuam præcisiam non est, sed multiplicatio adæquati obiecti. Quando vero principia libilitueta vniusphantmati pro re intelligenda alicuius dumtaxat partis, formalitatiē tali rei sunt quatenus est ex se notificativa; principia verophantmati alterum pro eadem re substitutio alterius partis, formalitatis ipsius rei ex se notificativa sunt; tunc distinctio, quæ ex parte obiecti, sive conceptuum obiectuorum refutat, præcisiam est talis rei in diuersis sui formalitatibus, seu partibus. Tunc autem principia determinativa intellectus ad subtilitatemphantmati pro re intelligenda, vnius dumtaxat formalitatis rei sunt, quatenus est ex se notificativa, quando talis natura sunt, ut eodem omnino modo talem rem intellectui notificant, etiā ea non eset amplius re verā, quam talis formalitas, eo quod potentia proximè intellectuam per talia principia constituta in vi potest intelligi, vnius dumtaxat formalitatis rei sunt, quatenus est ex se notificativa, quando talis natura sunt, ut eodem omnino modo talem rem intellectui notificant, etiā ea non eset amplius re verā, quam talis formalitas, eo quod potentia proxima, taliāque principia ipsam constituentia non carant. Quo fit, ut licet subrogatiophantmati pro totā re, prout iacet, fiat, vniā illa nihilominus eius formalitas per talem intellectuē intelligatur, eo quod tota res vi talium principiorum in taliphantmati intellectu amplius non est apud cognitentem, quam illa formalitas, quidquid sit amplius in se se. Vnde rursus efficitur, ut possit intellectus noster hoc, quem habet intelligendi, modo paulatim, & per partes quamvis rem intelligere cognoscendo modo vnicam eius formalitatem, alijs ignotis, & postmodum cognoscendo aliam, ceteraque deinceps. Tum etiam rem eamē quasi compolitam ex pluribus formalitatibus, seu partibus præcisam obiectuam concipere. Prout pluribus explicandum est *infra dicta diff. 13. q. 9.*

143 Sed demus interim nihilominus pro maiori intelligentiā doctrinae nonnulla exempla. Determinatur quis quibusdam principijs, aut etiam pro arbitrio ad concipiendam rem eamē secundum idem distinctis in locis, & sub distinctisphantmatibus, aut dissimilibus, aut simililibus. Tum quidem multiplicatio conceptuum obiectuorum, quæ appareat penesphantmatum multitudinem pro tali re subrogatorum nullatenus præcisiam est: quia cuncta principia pro tali re substituentia taliaphantmati idem ipsum in ipsa re notificare, quatenus est ex se, prætendunt. Altera res succedit, cum viderit quis lucem, & per apprehensionem oriundam à tali visione, per aliāque insuper diuersa de-

terminatiā iuxta doctrinam *suprā* traditām à nūm. 108. determinatur ad iudicandum de tali luce, modo quod exsistit, modo quod exsistere potest, modo quod est productiā luminis, modo aliud quidpiam, subrogatis pro luce ipsa diuersisphantmatibus diuersis hinc iudiciis correspondentibus. Tunc enim multiplicatio eiulmodi prædicatorum lucis, in quæ tendunt talia iudicia, præcisiam est: quia talia prædicata penes diuersitatemphantmatum substitutorum pro luce diuersa sunt eiuldem lucis formalitatis cognitæ diuersæ, scilicet per talia iudicia, eo quod principia determinativa intellectum ad primum ipforum iudiciorum dumtaxat sunt notificativa existentia lucis; quæ autem determinant ad secundum, tantum notificant ex se potentiam, quam lux habet ad existendum; quæ vero ad tertium potentiam, quam lux habet ad producendum lumen: pariterque dicendum de ceteris. Simili modo; Cernit, quis eminē ens quoddam progreſſiū se mouens, indequæ inducitur per discursum ad iudicandum esse illud animal, subrogato pro ente illophantmate quodam animalis, neque ex vitalium principiorum aliquid amplius de tali ente iudicare vallet: eo quod talia principia ex se amplius non sunt notificativa. Pergit deinde, & experitur illud ens loqui. Hincque rursus per discursum inducitur ad iudicandum in alio subrogatophantmate esse illud rationale, seu esse hominem: eo quod principia, quæ accesserunt, iam sunt rationalitatis illius, humanitatius notificativa. Progrediuntur tandem vterius, & per alia accidentia, quæ experitur talis entis propria in alio substitutophantmate iudicat illud esse Petrum; Sieque penes huiusmodi diuersa iudicia,phantmatique subrogatis diuersa refutant in tali ente formalitates obiectuam præcisam, pariterque per iudicia ipsa cognitā diuersā. Tantumdemque euenit quoties de qualibet re proposita, ut de subiecto, aut ex terminis aut per discursum diuīsum iudicat intellectus plura, & diuersa prædicata, quæ totidem sint eisdem rei formalitatibus obiectuam præcisam ratione totidem diuersorumphantmatum pro tali re substitutorum modo explicato; idque, sive huiusmodi prædicata iudicentur rei conuenire, prout in statu existentiali, sive prout in statu quidditatino iuxta doctrinam cōmemoratam n. 11. Vnde obiter deprehendens præcisionem obiectuam formalitatem, non tam ex parte subiectorum, quām ex parte prædicatorum, in quæ iudicia nostra tendunt, le habere: prædicata enim sunt potissimum, quæ tum inter se, tum à subiecto, de quo prædicanter, obiectuē præscinduntur ab intellectu nostro, ut amplius confabit ex dicendis *qnaest. seq.* atque etiam *diff. illa. 13. q. 9. sepē citata.* Vbi ad rem plura.

Iam vero circa constructionem vniuersalis 144 vnicē oriundam, ut dicebamus ex modo, quem habemus intelligendi perphantmatiā substituta; Tuncque ab intellectu nostro exequuntur, quando ille idoneis ad id principijs determinatus vnum, & idemphantmatiā sensibile subrogat pro omnibus omnino ex cogitabilibus rebus, quæ in aliquā formalitate, ratione obiectuā, sive essentiali, sive accidentalē confirant iuxta doctrinam *suprā* traditām; Modo adnotandum superest primō; eas res dumtaxat ab intellectu nostro sub conceptu vniuersali adūnari, quæ omnino inter se similes sunt quoad eam formalitatem, sive rationem obiectuā, secundum quam adūnantur. Quæ quidem similitudo plerumque non rerum ipsarum

quam raro habent, sed phantasmatum est, sub quibus ea formaliter, seu ratio in singulis ipsis rebus concipitur. Tunc solum similitudo ipsarum rerum ad concipiendum vniuersale conferre potest immediate, quando res ipsa sensibiles sunt per propriasque species apprehensae, ut sive sub uno concepitu adunantur, ut quando plures albedines sub concepta communis albedinis comprehendimus subrogato pro omnibus uno phantasmate albedinis simili singulis. Vnde rursus efficitur, ut quando conceptus vniuersalis ad inferiora contrahitur, quibus conuenit; contracatio non aliter fiat, quam subrogando pro singulis seu determinate, seu vagè phantasma, quod erat subrogatum pro omnibus. Quod tandem sit, ut ille ipse conceptus, qui erat communis, in singulis inferioribus reperiatur formaliter. Propriissimeque subinde verificetur, vniuersale esse unum àptum ad essendum in multis, iuxta definitionem Aristotelicam receptam ab omnibus, ut paulo explicatus dicam postmodum *Consecr. 6.*

145 Secundo est adnotandum inter conceptum vniuersalem, & particularem, seu vagum solere à quibusdam recenseri conceptum indefinitum, qualis videtur efformari, quando rationem aliquam, formaliterem obiectuum concipimus veluti praescindendo ab eo, quod ea in uno, vel in pluribus reperiatur. Perperam tamen ponitur conceptus indefinitus, ut conditius ab vniuersali, & singulari, & vago. Quoniam quæcumque concipimus, ad ea tria capita reuocentur, neceps est: quandoquidem non possunt non esse illa, aut plura determinatae, qualia cadunt sub conceptum vniuersalem, aut unum determinatae, quale cadit sub singularem, aut hoc, vel aliud ex extremis disiuncti, quale est, quod cadit sub vagum. Ceterum quia conceptus vagus, aut inter extrema singularia, aut inter extrema vniuersalia, aut inter extrema ex virtute mixta vagari potest. Hinc est, quod formalitatem aliquam huc rationem obiectuum possimus concipere veluti praescindentes ab eo, quod ea in uno, vel in pluribus reperiatur. Hoc tamen aliud non est, quam eam concipere, ut conuenientem vni, vel pluribus vagè, seu disiunctiuè. Vnde etiam efficitur ut sèpè videatur vniuersalis conceptus, qui re verè est vagus, quemadmodum conceptus vere vagus sèpè determinatus esse videtur.

146 Tertio enī est adnotandum, quando conceptus vniuersalis per differentiam singularis contrahitur, esti per illam determinari penitus videatur; tamen ut plurimum saltem non ita fieri sed solum de vniuersali in vagum transire; quia id sibi expolunt principia, qua determinant ad contractionem faciendam. Quotiescumque enim conceptum vniuersalem sub ita forma prædicamus de singulari, ut plerumque sit. *Petrus est homo. Ioannes est albus. Paulus sedet. &c.* sensus haud dubio ex parte prædicati est vagus, perinde ac si diceremus. *Petrus est aliquis homo. Ioannes est aliquod album. aut aliquā albedine est albus. Paulus aliquā sessione sedet. &c.* Quod probo primò, quia huiusmodi propositiones æquè essent vera circa dubium: esti Petrus est alius homo, aut alia humanitas est homo, & Ioannes est alius album, aut alia albedine est albus, & Paulus alia sessione sedetur. Secundò, quia diaeretum sensum præ se ferunt illæ, atque ha de prædicato determinato. *Petrus est hic homo. Ioannes est hoc album. aut hæc albedine est albus. Paulus sessione ista sedet.* Tertiò: quia ita propositiones: *hic homo est homo. hoc animal est animal. hoc rationalitas est rationalitas.* & similes non constant terminis

synonimis, ut est notissimum; constarent autem si prædicatum perinde, ac subiectum determinatum esset. Quartò: quia scienti evidenter, Petrum sedere, aut esse album, ignotum adhuc manere potest, quā determinata felicitate fedat, & quā determinata albedine album existat. Quæ omnia argumento sunt omnes eiūmodi propositiones sub formā supradicta conceptus de predicato vago esse. Tantumdènque subinde dicendum erit de iudicijis ipsis correspondentibus, nisi aliquando aliunde constet oppositum.

Denique circa conceptum vagum, quem medio 147 phantasmate determinato formare solet intellectus nostrus inducitur sive determinatus per principia, que ex se dantaxat sunt notificatiua alicuius rei ex pluribus vagè sumptæ, alicuiusve formalitatis, sive rationis obiectuæ, prout conuenienter disiunctiuè vni rei, vel alij, vel alij alicuius integrè multitudinis, quā ratione *suprà* explicauimus *nu. 122.* Id solum restat modò notandum, talem conceptum aut incompleteum esse posse, aut complexum. Incompleteum euadit quando pro re, vel ratione obiectuā vagè vnicum subrogatur phantasma, ut cùm dicimus *aliquis homo currit*: complexum autem, quando plura, ut cùm dicimus: *hic homo, vel hic homo currit.* Quod rursus aut ex extremis similibus potest constare, ut in exemplo posito, aut ex dissimilibus. Ut si dicamus. *Homo, vel equus currit. Homo legit, vel ambulat. Petrus legit, vel leorugit, &c.* sub quibus omnibus diuersis formis idem semper contingit sensus saltē aequaliter; atque adeo idem semper est modus subrogandi pro re, vel ratione indeterminata, seu vaga, aut unum, aut plura phantasmata determinata in quibus illa sive per vñā, sive per plures cognitiones vagè seu disiunctiuè cognoscitur. Posse autem in quolibet propositionum generale aliquos terminos esse vagos, & aliquos determinatos indubitatum est.

Adierto tandem eti conceptus seu terminus dis- 148 junctius à conceptu, seu termino disiuncto abfoliūtè discriminetur à Logicis afferentibus primum determinatè; secundum confusè supponere, sive supponi; re tamen verè eos ex parte hui, aut intellectu, quas terminant, hoc est ex parte formæ nequaquam differre, sed tantum ex parte materie, ut ex dicendis *dij. 10. q. 2.* constabit.

Consecrarium 5.

Ex eodem, quem habemus, intelligendi, modo 149 nascitur, ut multifariam sub vnico, & eodem conceptu obiectu plura possimus, atque soleamus complecti, intelligendo scilicet illa sub tali conceptu confusè.

Quia nimur multis, & varijs modis vnum, & idem phantasma pro pluribus obiectis intelligentis subrogari possumus, & soleamus. Primo enim subrogari anobis potest vñā phantasma pro pluribus intelligēdis distributiū sumptis, quo calu ita subrogatur pro omnibus ut etiā subrogetur pro singulis. Imo id est subrogari pro omnibus distributiū, seu diuisiū sumptis, ac pro singulis subrogari totius multitudinis. Quo quidem subrogationis genera vñimur, quando si cimus vniuersale. Ex eoque nascitur, ut conceptus sub tali phantasmate plurim formatus ad singula aliquo modo contrahi possit, atque ita de singulis verè, & formaliter prædicari, ut idem semper nobis appareat tam cum abstractus ab ipsis pluribus, quam cum contractus in eisdem repreäsentatur,

repræsentatur, ut *supradictum*. 144. dicebam.

Secundò subrogari à nobis potest vnum phantasma pro pluribus obiectis intelligendis collectiū sump̄is, vt quando vnicō conceptu quoduis totum, aut quoduis aggregatum plurium collectiū concipimus. Idque vel conceptus aut omnibus, aut aliquibus partibus talis aggregati distinet penes distinctionem partium extentionis, quas ipsum phantasma secum fert, vel conceptis omnibus confusè, & quasi conceptis ipso phantasmate. Quibus in casib⁹ totum ipsum phantasma pro singulis ipsis partibus diuisive sumptis non subrogatur. Unde conceptus obiectiūs, quem de toto, vel aggregato sub tali phantasmate formamus, non magis de partibus singulis est prædicabilis, quām ipsum totum, vel aggregatum de singulis ipsis partibus prædicabile est.

151 Tertiò subrogari à nobis potest vnum phantasma pro pluribus obiectis intelligendis vagè, seu disiunctiū acceptis, seu potius pro aliquo obiecto aliquis multitudinis vase, seu indeterminatae sumpto, prout *supradictum* 122. rursumque *Conf. 4.* explicauimus. Quo casu conceptus obiectiūs vagus ex tali subrogatione resultans de singulis eius multitudinis est prædicabilis vere, & formaliter, vt cum conceptum vagum hominis de singulis hominibus prædicamus dicentes. *Petrus est aliquis homo. Ioannes est aliquis homo.* &c. Dicentur autem distinctionis gratia huiusmodi adunationes plurim sub vno conceptu obiectiū. Prima quidem adunatio vniuersalitatis. Secunda adunatio collectiū. Tertia adunatio disiunctionis.

152 Porro quaevis prædictarum trium subrogationis vniū phantasmatis pro pluribus obiectis intelligendis, aut potest fieri pro pluribus realiter inter se distinetis, vt quando sub vnicō conceptu vniuersali hominis concipimus omnes homines; & sub vnicō conceptu collectiū Petri concipimus omnes partes physicas eius, vel essentiales, vel etiā integrales; & sub vnicō conceptu disiunctiū, seu vago animalis vagè concipimus omnia animalia modis iam explicatis. Aut fieri potest pro pluribus alijs per solam rationem distinctionis inter se, vt quando sub vnicō conceptu vniuersali entis, aut attributi concipimus omnia attributa Dei realiter identificata; & sub vnicō conceptu collectiū hominis concipimus animalis, & rationale realiter etiam identificata inuicem, & cum ipso; Et sub vnicō conceptu vago attributi Dei vagè concipiimus omnia ipsius attributa.

153 Hac cūm ita sint, nonnulla adhuc circa illa obseruanda restant. Sit primum, conceptum vniuersalem comparatione eorum, quæ comprehendit, totum logicum solere nuncupari; conceptum verò collectiū ab obiecto, quod comprehendit, dici posse aut totum physicum, si partes collectiū conceptæ physice inter se distinguantur, aut totum metaphysicum, si metaphysicē dimitaxat, seu per rationem nostram sint illæ distinetæ.

154 Secundo obseruandum est, conceptum vniuersalem, aut etiam vagum eodem modo solere semper dicere omnia inferiora sub se contenta; cum tamen conceptus collectiū interdum dicat omnes partes, quas sub se continet directè; interdum verò aliquam earum, aut aliquas tantum directè, & aliquam, aliquas oblique. Tum aliquando omnes dicit determinatè; aliquando verò nonnullam, nonnullasue determinatè; residuum autem, siue residuas vagè. Quo casu conceptus euadit veluti mixtus ex collectiū, & vago. Solet præterea con-

cep̄us collectiūs, siue cum vago mixtus nonnunquam dicere omnes suas partes & quæ explicite, vel implicitè; quandoque verò aliquam explicite, & reliquas implicitè dicit. Quod evenit quando ex phantasmate proprio partis explicite, siue ex materia eius phantasma compingitur subrogandum pro cunctis partibus. Quemadmodum agendo de concretis q. 4. *Conf. 3.* explicabimus.

Tertio obseruandum est, dum plura sub vnicō conceptu aut vniuersali, aut collectiū adunamus, plerumque præscindere nos obiectiū à differentiis individualibus singulorum includentibus prædicatum distinctionis realis, quā inuicem inter se distinguntur: quia plerumque principia determinantia ad talem adunationem faciendam non iunt ex se notificata talis prædicati: quia tamen interdum ipsum ex se notificant, præterim quando cognitio eius explicita, seu distincta præcessit; interdum dum plura adunamus à prædicato pluralitatis, seu distinctionis realis, quam illa habent, non præscindimus; sed illud cum alijs cognoscimus tametsi implicite, seu confusè, hoc est, non medijs pluribus phantasmatis proportionatis, & appropriatis ad concipiendū plura vt plura, sed medio vnicō phantasmate proportionato, & appropriato ad concipiendū vnum, seu plura vt vnum. Itaque aliud est quoties plura sub vnicō conceptu adunamus, non apparere illa nobis vt plura pluralitatis rationis supposita; quia non per plura, sed per vnum tantum phantasma substitutum nobis apparent; aliud non apparere nobis pluralitatem realem, quam ipsa habent in se se. Primum semper est verum, vbi eiusmodi adunatio interuenit. Secundum, est plerumque etiam sit verum, quia præscinditur à dicta pluralitate reali; interdum tamen est falsum, quia non præscinditur. Nec mirum sit, quod pluralitas vera interdum per conceptum magis proprium unitatis repræsentetur; siquidem vera unitas, seu identitas plerumque per conceptum repræsentatur magis proprium pluralitatis, quoties nimirum pluribus interuenientibus conceptibus obiectiūs iuxta dicensa q. 4. iudicamus aliud esse vnum, seu idem cum altero vel secum. De quo iterum redibit sermo *Disp. 13. q. 9.*

Quartò obseruandum est, dum plura sub vnicō conceptu, aut vniuersali, aut collectiū adunamus, est nonnunquam à nullo prædicato reali singulorum fiat præcisio; eo quod principia determinantia ad faciendam adunationem illa cuncta notificant quoad totum, quod sunt in se re ipsa; plerumque tamen præscindere nos obiectiū non tantum à singularibus, sed etiam ab alijs prædicatis eorum, adunamus scilicet illa quoad aliquod solum, aut quoad aliqua præcisus reliquias. Sic quoties adunamus plura sub conceptu vniuersali generico quoad illam tantum formalitatem à reliquis præcisanam, ea adunamus per quam constituitur tale genus; vt cernere est quando adunamus omnia animalia sub conceptu præcisio animalis; omnia viuentia sub conceptu præcisio viuentis; omnes substantias sub præcisio conceptu substantiarum & sic etiā dum adunamus plura sub vnicō conceptu collectiū concreti, seu adiectivi, seu substantiū, sūpe ex singulis talis concreti partibus, præterimque ex illa, vel illis, qua implicite significantur, & concipiuntur, vnam aliquam formalitatem adunamus cum alijs à reliquis earundem partium obiectiue præcisanam. Tametsi interdum partes ipsas quoad totum, quod sunt, re ipsa adunemus. Quod cernere

est in his *concrecis homo, album*. Primum enim Theologicè & substantiè sumptum explicatè dicit humanitatem præcisè quoad conceptum humanitatis ex se specificum; implicitè autem subsistens, seu personalitatem præcisè quoad conceptum substantiæ, seu personalitatem ex se genericum. Secundum verò adiectum sumptum explicatè dicit albedinem secundum conceptum ex se specificum albedinis; implicitè autem subiectum albedinis secundum conceptum genericum, & valde commune subiectum albedinis. Tantundem est de alijs concrecis tum substantiis, tum adiectiis iuxta communem, & ordinariam modum, quem illa concipiendi, atque significandi habemus. Hoc tamen non vetat quomodo quis possit interdum concretum substantium coalecens ex hac determinata humanitate, & ex hac determinata substantiæ quoad totum, quod iungit, re ipsa concipere. Tum adiectum ex hac albedine, & hoc subiecto quoad totum, quod re ipsa sunt. Quæ pariter aut per predicta, aut per alia nomina pro arbitrio significare poterit.

157. Et quoniam ex modo, quem habemus connaturalem concipiendi vnam formalitatem præcisam obiectu ab alijs, cum quibus est idem à parte rei, nascitur ut eam communiter, & ut plurimum cum quâdam indifferentiâ, atque adeo conceptu vago concipiamus, eo quod principia ex se notificativa eius præ ceteris plerumque non hanc determinante, sed aliquam talen formalitatem notificare posulant, conceptuque de illa formata indifferens communiter est ad illam, vel aliam, vel quamlibet eiusdem rationis. Consequitur ut quando pars aliqua concreti, sive conceptus collectiū formalitas est obiectu præcisâ ab alijs, cum quibus realiter est idem, ea communiter, & ut plurimum non determinante concipiatur; sed vago: pariterque per nomen concreci significetur. Quocirca dicunt Theologî communiter, concreta substantia non determinante; sed vago dicere *am* partem sui, quam dicunt implicitè. Tantundemque de adiectiis, de partibusque eorum implicitis non singularitatis dicendum est, ut videbimus quaq. 4. *Conscit. 3.* vbi ad rem plura.

Consectarium 6.

158. Nonnulla etiam quæ varijs in locis Arist. pronunciauit de obiectis vniuersalibus, & singularibus, apertissime iuxta doctrinam nostram veniunt intelligenda.

Imprimis enim definiens vniuersale lib. 7. *Metaph. sext. 45.* dixit Philosoph. *Hoc enim dicitur vniuersale, quod pluribus inesse naturum est.* Et lib. 1. *Perihem. cap. 5.* *Dico autem vniuersale, quod de pluribus natura est praedicari.* Et lib. 1. *Post. cap. 8.* loquens de vniuersali ait. *Esse igitur unum quid oportet, idenque de pluribus non solum communis nomine praedicari.* Et lib. 2. *Post. cap. vlt.* *Quod est unum præter multa, quodque in omnibus illis unum inest.* Quæquidem definitiones inceptæ essent, nisi vniuersale ita sit vnum conceptus obiectiū abstractus à multis, & eis communis, ut ipsemet sumptus formaliter, prout nobis obiectuè appetat, integrer reperiatur in singulis, & de eis predicitur; prout vere iuxta experientiam indubiam à nostro intellectu reperitur & predicitur. Quod tamen impossibile esset, nisi vniuersale formaliter per vnumphantasma sensibile constitueretur ita substitutum pro multis in statu abstractionis, ut idemmet in

statu contractionis veniat substituendus pro singulis, ut pluribus dispergit. 17. explicandum à nobis est.

Deinde Arist. lib. 1. *Physic. text. 49.* ait. *Vni- 159*

versale quidem enim secundum rationem nostrum est.

Singulare autem secundum sensum. Ratio quidem enim ipsius vniuersalis est, sensus autem particula-

ris. Quam doctrinam non semel ab Arist. expre-

sam, suppositam alijs in locis vbiique sequitur S.

Th. atque ita 1. p. 9. 86. art. 1. rem tractans ex

professo concludit. Vnde intellectus noster directè

non est cognoscitius nisi vniuersalium; indirectè au-

tem, & quasi per quamdam reflexionem potest cog-

noscere singularia. Quam sententiam sequuntur

Thomistæ communiter. Etsi pro opposita stent Co-

*nimb. lib. 1. *Physic. cap. 1. q. 4. art. 2.* Rub. lib. 3.*

de Anim. cap. 4. q. 3. Petr. Hurt. dis. 5. de Anim.

sec. 6. Franc. Alf. dis. 12. de Anim. sec. 5. n. 7.

& communiter Recentiores. Qui tamen omnes non

difficile videntur conciliari posse iuxta doctrinam

traditam. Certum enim est primo intellectum no-

strum per simplicem apprehensionem attingere ea-

dem ipsa singularia obiecta, quæ attingunt sensus,

quorūque propriæ species eorumdem sensum

ministerio ad intellectum derivantur, ut ex doctrinâ

stabilitâ dis. 1. q. 1. & 2. liquidum est. Secon-

dò est certum dum intellectus noster aliquid iudicat

de aliquo obiecto singulari, ut de Platone, Socrate,

&c. non posse non cum tale obiectum simpliciter

falsum apprehendere. Tertiò certum est omnem

conceptum obiectiū significabilem per verbum

ex genere suo conceptum vniuersalem esse, atque

adeo multis communem, si abstractum ab omni-

bus concipiatur, ut sèpè fit. Ob id namque nulla

sunt verba propria, quemadmodum sunt nomina

propria, nimirum rerum singularium. Et quoniam

obiectum, in quod iudicium nostrum tendit, vnicè

est obiectiū conceptus significabilis per verbum

per modum actus, ut astutum ostendemus quaq. seq.

conficitur obiectum proprium nostri iudicij non

posse non esse conceptum ex suo genere vniuersalem.

Etenim ea est conditio nostri intellectus pro

hoc statu satis nota bene obseruant, ut nihil iudi-

care possit adhuc de rebus singularibus, quod non

fit singularitate abstractibile, atque adeo ex suo

genere vniuersale, ut cernere est in omni conceptu

significabili per verbum, quale necessario esse de-

bet obiectum iudicij nostri, ut dicemus. Quartò

enique certum est quod conceptus vniuersalis de

singulari iudicatur, seu prædicatur, per ipsius sin-

gularitatem aliquo modo contrahi ad eis singula-

ris; singulariæque subinde saltē vagum, seu in-

determinatum iuxta superiori dicta euadere, prout

in statu contractionis; tamen semper dicatur ex se

vniuersalis; eo quod à singularitate, per quam

contrahitur iterum abstractibilis est.

Ex his sequitur primo intellectum nostrum per

160 iudicium (quo solum absolute, & simpliciter die-)

tur intelligere) dumtaxat attingere obiecta ex se

vniuersali, quod solum voluisse censendi sunt

Arist. & S. Th. locis citatis. Et quia iudicium nostri

intellectus, dum directè tendit in actum significa-

bilem per verbum, ut in obiectum proprium, non

potest non connotare, sive supponere apprehensum

subiectum talis actus, quod sèpè est aliquid singu-

larum, id est fortasse S. Th. dixit ab intellectu no-

stro directè quidem solum vniuersalia, directè verò

singularia cognosci. Secundò confat nequit qua-

negari ab Arist. & S. Th. concipi ab intellectu no-

stro per se, & directè per simplicem apprehen- no-

nem

nem res singulares: nam simplex apprehensio (quæ obiectum potius proponitur intellectui intelligentium, quam intelligitur, loquendo absolute, & simpliciter) non cadit sub intellecione, seu cognitionem singularium simpliciter dictam, quam ipsi negant. Tertiò constat expissimè ab intellectu nostro iudicari, atque adeo prædicari de subiectis singularibus prædicata ex se vniuersalia, quæ prout in statu prædicationis, seu contractionis modo dicto sunt singularia. Quo sensu bene potest dici intellectus noster directe intelligere singularia absolute, & iudicatiue. Quod solum censendi iunt velle, Authoræ secunda sententia. Si autem hoc dumtaxat volant, Authoribus primæ non contradicunt, vt ex dictis liquidum est.

¹⁶¹ Præterea Arist. cum dixisset lib. 1. *Post cap. 2.* Notiora esse nobis proxima sensui, nimirum singularia: simpliciter verò, & secundum naturam esse notiora, quæ a sensu longius distant; videlicet vniuersalia. Oppolitum videatur tradere lib. 1. *Phys. cap. 1.* dicens confusa & vniuersalia notiora esse nobis: secundum naturam verò esse notiora elementa, principiaque, in qua solent diuidi illa; & ideo in scientiis ex vniuersalibus ad singularia oportere procedere. Siquidem ea insita natura nobis est via, vt a notioribus nobis ad notiora secundum naturam procedamus. Quæ duo loca concilians. S. Th. *ibidem* ait in primo comparare Arist. vniuersalia ad singularia simpliciter; ex quibus singularia, quæ per sensus intrant, notiora sunt nobis; cum tamen vniuersalia sint notiora secundū; s; in secundū verò comparare magis vniuersalia, vt genera ad minus vniuersalia, vt species, hasque appellare singularia; ex quibus genera sunt notiora nobis: species verò vptotē perfectiores notiores suā naturā sunt.

¹⁶² Alij alij modis conantur dicta Philosophi conciliare; quibus omisissis; quia semper huiusmodi conciliatio difficultatibus obnoxia manere videtur; veniendo ad rem cum eodem S. Th. 1. p. 9. 85. art. 3. confitentur ad eius doctrinam, & ad superioris dicta. Affero primò prædicata ex se vniuersalia semper esse natura suā notiora rebus singularibus relate ad intellectum nostrum; eoque notiora, quo sunt vniuersalia: quia quo aliquid in pluribus reperitur, eo fit nobis magis obuium, eoque promptius se se insinuat notificaque nostro intellectui. Dico autem relatè ad intellectum nostrum, quia relatè ad intellectum cognoscencem res intuitu, nullum est obiectum vniuersale, sed cuncta sunt singularia, prout sunt à parte rei: inter entia autem singularia ea solum videntur dici posse notiora alijs secundum naturam, quæ eisdem secundum naturam sunt perfectiora.

¹⁶³ Verum enim verò quia prædicata ex se vniuersalia & possunt considerari in statu abstractionis, & in statu contractionis iuxta nuper dicta. Tum bifiariam sunt cognoscibilia iuxta doctrinam tactam. n. 111. tradendamque fusiū in *sequentibus*, nempe quoad an est, sive prout sunt in statu existentiā; & quoad quid est, sive prout concepiuntur secundum se in statu quidditatu, seu obiectu. Affero secundo loquendo de notiora quoad an est, prædicata ex se vniuersalia prius esse cognoscibilia, atque adeo notiora nobis prout in statu contractionis, quæ prout in statu abstractionis. Quod in re est dicere quoad tale genus notiora prius cognoscibilia, notioraque esse nobis singularia, quæ vniuersalia: siquidem singularia per intellecione simpliciter, & absolute tam, qualis solum est iudicatiua, dumtaxat sunt cognoscibilia per se, & di-

rectè ab intellectu nostro quoad prædicata ex se vniuersalia in ipsis contrafacta; non itidem quoad singularitates, per quas contrahuntur, atque adeo singularizantur, vt paulò ante explicatum est. Ratio autem huius assertionis in promptu est: quia eiusmodi genus notiora ad intellectum nostrum intrat per sensus, & sensus singularium sunt; quo fit vt per tale notiora genus intellectus noster prius & notior de singularibus, quæ de vniuersalibus iudicatur.

Loquendo verò de notiora quoad quid est, aſſe-¹⁶⁴ ro tertio prædicata ex se vniuersalia prius esse cognoscibilia, notioraque nobis prout in statu abstractionis, quæ prout in statu contractionis, hoc est, prius sunt cognoscibilia, notioraque nobis quoad tale genus notiora vniuersalia, quæ singularia. Quia tale genus notiora non intrat ad intellectum per sensum; sed in ipso intellectuali lumine habet suam originem, à quo quidem, quod ad ipsum præcisè attinet, prius, & notius deprehenduntur conceptus communes, quæ singulares in eis contenti, vt experientia docet. Quæ omnia ex dicendis etiam in *sequentibus* magis conspicua fient. Modo fatuerit illa vtcumque indicabit.

Ex quibus pater quomodo loquendo vniuersale¹⁶⁵ prædicata ex se vniuersalia respectu ad intellectum nostrum non solum natura suā; sed etiam quoad nos sunt notiora, quæ res singulares, quatenus hæ præter ipsa vniuersalia, suas singularitates inuoluunt non cognoscibiles à nobis per se, & directè iudicatiue; sed tantum appræhensio. Credidimus autem etiam vniuersalia ipsa comparata inter se quoad diuersos status, diuersosque cognoscendi modos, quæ ratione sunt notiora, aut minus nota quoad nos iuxta dicta, eadem dicenda: esse notiora, aut minus nota natura suā. Quia in ijs, quæ solum abstractiue, seu per species alienas, prout nos cognoscimus, cognoscibilia sunt, qualia sunt nostra, vniuersalia prout talia. Idem videtur esse, notiora, vel minus nota esse quoad nos, ac esse notiora, vel minus nota natura suā, & vice versa. Quidquid sit de alijs, quæ in esse cognoscibilium non ad nostrum solum; sed ad plures diuersosque natura intellectus comparabiliæ sunt.

Confectarium 7.

Ex vi præcisè cognoscendi per species alienas¹⁶⁶ non facit intellectus noster entia rationis ficta, qualia à cognoscibiliis etiā per proprias species sunt factibilia. Facit tamen entia rationis supposita, quæ ab illis longè diuersa sunt: nullatenusque effici possunt à cognoscibiliis per proprias species.

Prior pars huius Confectarij contra Franc. Alf. citatum n. 71. alijsque Recentiores est, qui putant quoties quidlibet insensatum concipiūt ad instar alicuius phantasmatis sensibilis, vt Angelum ad instar iuuenis, ex vitroque per identitatem fictitiam tertium quoddam ex suo conceptu chymericum ab intellectu nostro compingi; atque ita ens rationis fictum ab ipso fieri. Quam verò falsa sit hæc doctrina ex nostrā satis stabilita in *presenti quæst.* constat. Per quam etiam eadem prior pars Confectarij probanda & explicanda venit. Etenim quando concipiūt Angelum ad instar iuuenis, aliud non facit intellectus, quæ subrogare sibi iuuenem loco Augeli, in ipsōque subinde iuueni, tanquam in substituto, Angelum ipsum intelligere; in quā subrogatione, sive substitutione nullum figuratum interuenit ab intellectu factum. Nam Angelus, qui abfolit-

absolute intelligitur, quid verū est reuerā existens, ut iūpponimus, phantasma autē iūuenis, in quo intelligitur, obiectum quoddam est sensibile factibile à Dō, atque adeo quid etiam verum quoad essentiam possibile; neque est, quod vetet esse etiam verum quoad existentiam. Aliud autem prater hēc duo non interuenit, quod cum sit obiectuē in mente, re ipsā non sit, prout ad ens rationis fictum requiritur. Quod si huiuscemodi sensibilia phantasmata, dum pro alijs rebus intelligendis subrogantur, plerumque finguntur quoad existentiam tum ab intellectu, tum à phantasia, eo quod, cum non sint reuerā, apprehenduntur, ac si essent; quo iūre entia rationis quoad existentiam ficta vocari profundunt. Id tamen caluale, accidentariumque est in ordine ad talem subrogationem: nam & subrogatio eodem modo fieret quantumvis phantasmata subrogata essent vera quoad existentiam, vti non nunquam fortalē de facto sunt, & eodem modo ipsa phantasmata essent ficta quoad existentiam, quantumvis non subrogarentur pro rebus alijs intelligendis. Ob id in conjectario dico ex vi praeisē cognoscendi per species alienas, atque adeo subrogandi, iuxta sententiam meam, pro rebus cognoscendis phantasmata, non fieri ab intellectu nostro entia rationis ficta. Tum quia quando id, quod per speciem alienam, per dictamque subrogationem cognoscitur, verum non est, ab intellectu fingitur ens rationis, non quia tali modo cognoscit; sed quia re vera non datur id, quod cognoscit.

367 Iam verò secunda conjectari pars ex eadem nostra doctrinā probanda venit. Cum enim, iuxta *superius* dicta, ea, quae à nobis cognoscuntur per phantasmata substituta, veluti per quamdam extrinsecam denominationem induant in mente nostra obiectuē conditions talium phantasmatum, quatenus apparent plura, & distincta, si phantasmata sunt plura & distincta; vnum autem si phantasmata sunt respectuā; absoluta quando aboluta &c. Conificat ut illa non quidem per identitatem; sed per substitutionem talia sunt in mente nostra obiectuē suppositio quodam modo, qualia phantasmata ipsa sunt. Quo iure illud *esse*, tenet modum essendi obiectuum, quem in phantasmatis, in quibus conosciuntur, habent, & verē non habent in se, ens rationis suppositum quodammodo ab intellectu factū; non tamen fictū appellamus. Hoc pačo dum intellectus noster cognoscit per plura substituta phantasmata id, quod realiter est vnum, distinctionem quamdam rationis suppositum facit, eamque vel praeſuam, vel non praeſuam iuxta dicta. *Conſec.* 4. Dum autem quae in ſe sunt plura, in vniō phantasmate cognoscit, prout explicauimus *ibidem*, vniatem facit rationis suppositum. Similiter quando per modum actū in quodam phantasmate respectu cognoscit id, quod re ipsā non est tale, iuxta doctrinā tradendā *q. seq.* respectum quendam rationis suppositum facit. Tantundemque euenit quoties per modum relationis cuiuslibet generis concepit id, quod recipit relatio non est, &c. Quae omnia magis conspicuāt ex dicendis *disp.* 12. vbi de entibus rationis productior ſermo habendus est.

368 Dico phantasma respectuum id, quod intellectus noster accommodat ad concipiendum quemuis respectum, seu relationem, & vniuersum quicquid per modum respectus, seu relationis concepit, quale est phantasma aliquius fontis, riuli, aut radij cuiusvis materia ſe ſe fundens versus aliud; phantasma aliquius ſunis, vel viæ, vel demum cu-

iuslibet quantitatis versus aliud quidpiam extenſe, ad illudve tanquam ad terminum terminat. Phantasma quippe respectuum ſemper est aliquid ſensibile verius aliud extenſum, ad illudve terminatum ex ſuo conceptu. Plerumque autem ut quid medium inter duos extrema concipiatur, quorum alterum vicem habet ſubiecti, alterum vicem termini: quia plerumque utimur phantasma ſe respectuum, quodque ſubinde ſolitariū concepibile, & subrogabile est pro re cognoscendā; cum tamen ſe respectuum ut tale abſque comite, ad quem terminatur, nec est concepibile, nec subrogabile pro re cognoscenda, ut conſtat ex dictis.

QVÆSTIQ. IV.

In quo conſtitat iudicium humanum; Qualiſque ſit natura eius; & quale obiectum?

D E quidditate apprehensionis ſimplicis nihil 169 ſpeciale opus eft addere ijs, quæ q. 2. diximus, præterea quæ mox tangemus. De quidditate verò iudicij, atque diſcurſus noſtri, deque proprietatibus eorum multa ſcitu dignissima reſtant in ſequentibus aperienda. Agam in *hac queſt.* primum de iudicio categorico. Deinde de hypothetico, & reliquis.

P. Val. 1. p. *disp.* 223. *cap.* 3. opinatus eft iudi. 170 cium noſtrum categoricum cum in dupliſ apprehenſione conſitere, quarum vna ſubiectum, altera prædicatum attingat, non quidem abſolute; ſed ita relate, ut vnum alteri conuenientia, aut diſconuenientia repreſentetur; eo enim ipſo quod talis reſpectus conuenientia, aut diſconuenientia concepiatur, non poſſe non eiūmodi conceptionem eſſe iudicium aſſirmatum, aut negatum; vnde infert non poſſe mere ſimpliciter apprehendi vnum alteri conuenientie, aut non conuenientie. At Petri Hurt. *disp.* 7. de *Anim.* ſec. 2. Arriag. *disp.* 6. de *Anim.* ſec. 4. Franc. Alf. *disp.* 14. de *Anim.* ſec. 3. Ruiz *tom. de ſcienſia Dei* *disp.* 13. ſec. 1. n. 9. & 10. & plures alij Recenſiores exiſtiant iudicium noſtrum ſimplicem qualitatem eſſe, ſive ſimplicem actum, per quem in diuiniſibiliter attinguntur ſubiectum, & prædicatum eorumque conuenientia, & diſconuenientia. Gasp. Hurt. verò *disp.* 4. de *fide affe.* 3. tres intellections diſtinctas adſtruit, alia circa ſubiectū, alia circa prædicatum, aliam circa conuenientia, ſive diſconuenientia eorum, ex quibus omnibus dicit coaleſcere iudicium. Quam ſententiam ſequitur Gran. 1. p. *conſer.* *Tract.* 7. *disp.* 4. Pro eadēque reſeretur Molina. 1. p. q. 1. art. 3. *concl.* 3. Verum Molina ibi tameſi doceat tres conceptus nos eſformare, dum iudicamus hominem eſſe animal, quorum vnu ſubiecto, alius prædicato, alius copula correspondet; aſſerit tamen iudicium in ſolo conceptu copula ponendam eſſe; non verò in aggregato, ſive compoſitio ex his tribus, vti arbitrantur Gran. & Gasp. Hurtado.

Supponere autem videntur omnes iſi Doctores 171 per iudicium negatiuum eodem modo ferri intellectum noſtrum in diſconuenientiam, ſeu negationem conuenientie

Disp. II. De natura. intell. &c. Quæst. IV. 83

conuenientia subiecti, & prædicati, ac fertur per affirmatum in conuenientiam ipsam. Ita quidem ut qui negat Petrum esse iustum, non aliter attribuat Petro carentiam, seu negationem iustitiae; ac qui affirms Petrum esse iustum, attribuit iustitiam. Neque in alio iudicium negatum ab affirmatio discriminatur nisi quod primus in obiectum negatum, secundus in obiectum positum eodem tamen modo ferantur. Sunt tamen plures, & docti Recentiores, qui centent iudicium negatum, & affirmatum non ex obiecto; sed ex modo tendenti in ipsum discriminati: versari enim vtrumque circa idem omnino obiectum; negatum quidem per modum cuiusdam fugæ, recessus, seu difensus; affirmatum autem per modum cuiusdam prosequitionis, adhesionis, seu assensus; quemadmodum in sententia communis odium voluntatis per modum fugæ, seu recessus recipit obiectum, quod per modum prosequitionis, seu accessus recipit amor. Quis sententia est noster Cardinalis Lugo *tom. de panit. disp. 1. sec. 2. n. 13. & seqq.* vbi codem pasto, quod ad rem attinet, philosophandum center de intellectu, ac de voluntate, hoc solum interueniente discrimine, quod dum voluntas per odium fugit ab obiecto malo, quia malum, ab ipsa etiam malitia, imo potiori iure fugit, intellectus vero dum per iudicium negatum fugit ab obiecto falso, quia falsum, falsitatem eius, seu negationem veritatis non fugit, sed potius eam approbat, sive ei assentit. Vnde concludit n. 18. fine, quamvis non repugnet actus voluntatis, qui non sit prosequitum formalis obiecti directi, vel indirecti; & quamvis possit etiam dari iudicium intellectuale, quod non sit assensus formalis, sed mera fuga obiecti directi: non tamen videtur possibile iudicium, quod non sit assensus formalis obiecti indirecti: propter quod negat obiectum directum.

172 Pro exactiori totius questionis praesentis, alia rūmque difficultatum resolutione operæ pretium erit haud dubie hypotheses sequentes præmittere.

Hypothesis 1.

173 Non solum subiectum, & prædicatum; sed etiæ eorum conuenientia, aut disconuenientia; & vniuersum quodvis iudicij obiectum per simplicem apprehensionem potest attingi.

Est contra Val. citatum n. 170. Eam tamen tenet Petrus Hurt. *disp. 7. de Anim. sec. 1.* Ariag. *disp. 6. sec. 4.* & alij R.R. communiter, quin imo ceteri omnes Philosophi, Theologique videntur citra dubium supponere. Probatur clare primò. Nam qui alterius erroris dignoscit, suggillatue, non potest non simpliciter apprehendere integrum obiectum iudicij, sive propositionis erroris. Qui enim fieret ut Arium erroris postularemus dicentes verbum diuinum esse creaturam, nisi totum illud complexum simpliciter apprehenderemus, verbum scilicet, creaturam, identitatemque confitam? Igitur non solum subiectum, & prædicatum sed idem utriusque, seu conuenientia simpliciter apprehendi potest, & solet. Secundò nam quod aliquis dubitat, queriturque an prædicatum aliquod alii subiecto conueniat, aut non conueniat non solum prædicatum & subiectum apprehendit simpliciter, sed etiam eorum conuenientiam, atque disconuenientiam; cum etiam haec constituant adequarem obiectum talis questionis, ut per se est notum. Tertio: quia iudicantis aliquid condi-

tionatè, non potest non apprehendere simpliciter ex parte hypothesis integrum obiectuum propositionem, quæ alias adæquatum obiectum iudicij, propositionis vocalis absolute esse posset, ut perpendenti conspicuum fieri. Quartò: quia quoties negatio conuenientia alicuius prædicati alicui subiecto per iudicium tribuitur, prorsus est necessarium, ut conuenientia ipsa, quæ ipsissimum iudicij oppositi obiectum est, simpliciter apprehendatur. Neque enim fieri potest, ut intellectus negationi conuenientia per iudicium adharet, ignota omnino conuenientia, ad quam refertur ex suo conceptu negatio ipsa. Ex quibus patet apprehensiones simplices, & iudicia non ex parte obiectorum; sed ex diversis modis tendendi in eadem obiecta differre, ut superius etiam testigimus.

Verum contra hanc doctrinam obiecti potest Arist. *lib 3. de Anim. cap. 6. text. 21.* Vbi simplicem apprehensionem indivisibilium intellectio appellat, cum tamen vbi adest iudicium, compositionem dicat conceptum fieri. Sentit ergo apprehensionem simplicem in obiectum complexum, quale est obiectum iudicij, fieri non posse; alioquin non minus per illam, quam per iudicium fieri compositionem doceret. Respondet Arist. in eo loco propterea simplicem apprehensionem vocare indivisibilium intellectio, quia haec dum unica est, vnicum tantum obiectum indivisum potest nobis representare, prout *supra q. præced. n. 131.* ex ipso Arist. ostendimus. Per iudicium autem id circa dixit compositionem conceptum fieri, quia ob peculiarem modum tendendi, quem habet statuum, & determinatum suo veluti nixu, seu impetu prædictatum subiecto adiungit, quando est affirmatum, aut ab eo separat, quando est negatum; quod tamen simplex apprehensio præstare non vallet; etiamque circa idem omnino obiectum iudicij versetur, quia versatur circa illud simplici quodam, lenique aspectu, & ad vtrumque prorsus indifferente. Quocirca, cum quis interrogat, vtrum Petrus sit sapiens, tametsi apprehendat simpliciter Petrum, sapientiam, & conuenientiam utriusque, non dicitur attribuere Petro sapientiam; quemadmodum quando affirms *Petrus est sapiens*: cum tamen per hanc affirmationem nihil aliud ex parte obiecti, quam per illam questionem tangat. Vnum de his statim plura.

Hypothesis 2.

Ea est mira intellectus nostri proprietas pro hoc statu, ut nihil omnino iudicare possit absque duobus saltet terminis, sive conceptibus obiectu, quorum alter verbo, alter nomini, sive verbi supposito, ut vocant Grammatici, corresponeat.

Certissima est haec hypothesis, frequentè omnium experientia bene aduententi exploratissima. Ut tamen luculentius appareat notandum est cuiuslibet omnino verbi significatum actum vocari apud Philosophos præterim antiquiores, eo quod non potest non a nobis concipi in istar cuiusdam exercitiū actus suppositi; sive subiecti, cui tale significatum per nostrum iudicium, aut attribuitur affirmando, aut negando detrahitur. Vnde actus per verbum significatus est genere relationum, sive respectum est ex conceptu suo. Respicit enim & subiectum, cuius est actus, & terminum, circa quem per talum actum ipsum subiectum exercetur. Exemplo sit actus, quo visus noster dicitur videre partem; ille enim & significatur per verbum

verbum *video* & est exercitium, quo visus sese exercet circa parietem, & ex suo conceptu respicit tum visum, cuius actus est, tum parietem, circa quem est; idemque reperitur in omni actu, qui per quodvis verbum significatur, ex proprio conceptu. Nam omnes similem sibi vendicant conceptum obiectuum in mente nostra: cum omnes eodem modo concipiuntur: sicut eodem significantur, atque coniugantur per verba.

176 Porro siuimodis actus ipsissimum est obiectum iudicij nostri. Intellectus quippe noster nequit nequam ferri potest pro hoc statu, qualiter ad iudicandum oportet, in id quod non obiectum per modum actus & exercitij aliquius subiecti. Quod cunctis latius compertum, & exploratum erit, si aduertant. Inde enim prouenit, ut absque verbo nequit nequam possumus aliquid affirmare, aut negare, vt constat; & consequenter neque absque supposito verbi. Etenim nullum est excogitabile verbum, sine supposito aut expresso, aut subintellesto, vt dogma formalis Grammaticorum est: quia nimur nullus est excogitabilis actus, quale omnia verba significant, qui non sit actus aliquius subiecti sepe per ipsum exercentis, quale significat suppositum. Grammaticis quippe est suppositum, quod logicis subiectum. Atque ita aequo repugnat apud illos esse verbum sine supposito; ac apud hos esse praedicatum sine subiecto. Propriissimum enim praedicatum id est, quod significat verbum, vt postmodum exponam.

177 Et quoniam nullus est ceterorum verborum actus, qui non presupponat, & inferat actum significatum per verbum *possum*. Semper enim valet. *Currit; ergo potest currere. Videt, ergo potest videre. Vnitur; ergo potest vniiri.* Est; ergo potest esse &c. Idcirco actus verbi *possum*, qui in abstracto significatus *potentia* dicitur; actus primus respectu ceterorum iure optimo appellatus est, & ceteri respectu eius actus secundi. Ut hinc perspicias unde prouenit, quod potentia in vniuersum actus primus vocetur, reliqui autem omnes actus, actus secundi. Est autem actus verbi *possum* prior reliquis actibus, coquere iure primus respectu eorum: quia omnis actus secundus essentialiter cum sua potentia connexus est non mutua connexione posteriusque proinde, quam illa suapte natura iuxta dicenda de ordinibus prioris, & posterioris *inferius dis. 15.* Vnde rursus efficitur, vt ab actu ad potentiam semper sit bona consequentia; sed non e conuerso. Quae omnia satis conspicua sunt bene aduentaria, & obseruant.

178 Ceterum quia habere illa probe perspecta eximij sane momenti est, vt ex decursu huius operis compertum fieri. Quo ex luctuolius adhuc apparet, & firmius constent; notandum vltius est, idcirco ab Arist. aetate Antiquitate dici nos iudicare componendo & dividendo, affirmatiuumque iudicium compositionis, negatiuum vero iudicium diuisionis vocari: quia non possunt non ex parte obiecti; dum iudicamus, duo saltu nobis conceptus obiectui obserfari; quorum alterum vel cum altero componimus, sive coniungimus per iudicium affirmatiuum; vel ab eodem diuidimus, sive disiungimus per negatiuum. Itaque huiusmodi iudiciorum nostrorum compotio, & diuisio non se habent ex parte actus; cum certum sit affirmatiuum, & negatiuum aequo esse in se actus aut compositi, aut simplices; sed ex parte obiecti, vt est nouissimum, traditumque ab Arist. lib. 3. de Ani. cap. 6. text. 21. à S. Th. PP. Comimb. P. Tolero.

& alijs expositoriibus ibi. Textus Philosophi ita habet. *At in quibus iam falsitas, & veritas ineft, in hisce compotio quodam iam est conceptum. Puta obiectuorum. Subdit enim exemplum. Sic & hec comparata componi solent, ut incommensurabile, & diameter. Constat autem incommensurabile, & diameter, que componi dicuntur ab Arift. esse conceptus obiectuius. Incommensurabilitas enim proprietas est diametri, & cofte. Quadrati, vt demonstrat Euclid. lib. 10. Elementorum propositione ultima.* Atque adeo verè de tali diametro affirmatur esse incommensurabile, componendo hoc praedicatum cum illo subiecto. Accinit S. Th. lib. 1. *Periherm. lec. 1.* Sic incipiens. *Sicut dicit Philosophus in 3. de Anima, duplex est operatio intellectus; una quidem, que dicitur indubibilium intelligentia, &c. Alia est operatio intellectus, scilicet componentis, & diuidentis.* Et mox *Flavum autem operationum prima ordinatur ad secundam, quia non potest esse compotio, & diuisio nisi simplicium apprehensorum.*

Itaque quemadmodum causa efficiens physica 179 per eum actum dicitur componere hominem effectuè, per quem inter materiam, & animam ponit unionem. Per eum autem actum dicitur hominem effectuè diuidere, per quem dictam unionem amittit, sive corruptit. Ita intellectus per eum actum dicitur componere obiectum, puta quasi effectuè, per quem unionem obiectuum ponit; per eum autem diuidere, per quem talem unionem removet. Dicitur autem illam ponere, cum affirmat: removere autem, cum negat, sumptu analogia à causis physicis ponentibus, aut amouentibus unionem physicam. Ceterum sicut causa physica bifatiam unione ab utroque extremo distincta; vt dum componitur homo ex corpore, & anima media vniione interiecta. Secundo line vniione distincta ab utroque extremo; vt cum componitur aliquod tocum ex modo, & re, cuius est modus, vt est notum (modus quippe se ipso, & sine vniione media affigatur, vniuerque rei, cuius est modus, vt est notum) Sic etiam intellectus quandoque vnum alteri coniungit intentionaliter mediā vniione, seu copulā intermedia. Ut cum affirmat hominem esse animal. Per tale enim iudicium animal veluti copulatur homini mediā identitatem. Seu actu effendi substantiu significato per verbum est. Interdum vnum alteri coniungit absque intermedīa vniione; vt cum affirmat hominem curre. Cursus enim cum concipiatur vt quidam actus, & exercitium hominis absque vniione se distingue iungitur, & affiguntur homini intentionaliter per id iudicium. Pariterque philosophandū proportionē seruatā de diuisione oriundā à iudicio negatiuo.

Hypothesis 3.

Ex dictis circa precedentem hypothesim nonnulla scitu dignissima colligenda veniunt.

Prīmū enim colligitur ad iudicium nostrum compositionis, aut diuisionis necessariam omnino esse pluralitatem conceptuum obiectuorum, vt statutum est, Philosophusque, & eius interpres cum tota Antiquitate supponunt. Nam sicut impossibilis est compotio physica vnius cum alio, & diuisio physica vnius ab alio, si non sunt physice vnum & aliud; ita etiam est impossibilis compotio intentionalis vnius conceptus obiectui cum alio, & diuisio intentionalis vnius ab alio, si non sunt vnius.

omissa sunt plurima folia